

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 23

FÖRSTA KAMMAREN

1965

11—12 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 maj

Sid.

Svar på interpellation av herr Sundin ang. äganderätten till sjunket virke i övergivna flottleder	3
---	---

Onsdagen den 12 maj

Granskning av statsrådsprotokollen:

Utskottets dechargearbete	8
Ifrågasatt tryckfrihetsåtal	20
Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd	31
Frigivande av handlingar i Wennerströmaffären	34
Återkrav av medel, som utlagts för svenskar i utlandet	38
Bestämmelserna om krigsmaterielexport	39
Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen	40
Beredningen av ärende om gåva till Marocko	44
Beslut om abolition	51
Statssekreterarnas bisysslor	65
Standardhöjning av folkpensionerna, m. m.	67
Ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.	91
Kommunal skatteutjämning, m. m.	137
Interpellation av fru Segerstedt Wiberg ang. åtgärder med anledning av vissa avslöjanden om nazistisk verksamhet	151

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 maj		Sid.
Val av ledamöter och suppleanter i opinionsnämnden		7
Konstitutionsutskottets memorial nr 27, ang. granskning av de i statsrådet förda protokollen		8
Andra lagutskottets utlåtande nr 41, ang. ändring i lagen om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner		67
— nr 44, dels ang. kommunal skatteutjämning, m. m., dels ang. ändring i lagen om allmän försäkring, m. m., såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen		91
Statsutskottets utlåtande nr 78, ang. kommunal skatteutjämning, m. m.		137
Bevillningsutskottets betänkande nr 29, ang. kommunal skatteutjämning, m. m.		151

Tisdagen den 11 maj

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare

Av hälsoskäl anhåller jag härmed att bli befriad från ledamotskap av riksdagens första kammare.

Stockholm den 5 maj 1965.

Fritjof Lager

Härvid fanns fogat ett nu jämväl upp-
läst läkarintyg, så lydande:

Riksdagsman *Fritjof Lager*, Majstängsvägen 11, Hägersten, behandlas av undertecknad för blodtryckssjukdom med åtföljande hjärtsjukdom (flimmer).

Med hänsyn till ovannämnda sjukdomar anser jag det uteslutet att han kan fortsätta med sitt politiska arbete i riksdagen, vilket härmed intygas.

S:t Eriks sjukhus, Stockholm, den 10/5 1965.

H. Bucht

Överläkare
Med Dr. Docent.

På gjord proposition godkände kammaren det hinder, som herr Lager åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannabefattningen.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 212, till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § barnavårdslagen den 29 april 1960

(nr 97), dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. äganderätten till sjunket virke i övergivna flottleder

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet KLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Sundins* interpellation angående äganderätten till sjunket virke i övergivna flottleder, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Sundin har frågat mig, om jag är villig klargöra vem som i lagens mening är ägare till sjunket virke i övergivna flottleder.

När det gäller virke i allmän flottled innehåller 1919 års lag om flottning i allmän flottled vissa bestämmelser, som vilar på uppfattningen att allt virke i flottleden tillhör de flottande, vare sig virket är sjunket eller inte.

I fråga om virke utanför flottled, t. ex. virke som ligger kvar i en avlyst flottled, finns däremot inga bestämmelser. I litteraturen har anförts, att sådant virke när det uppenbarligen har sjunkit för lång tid sedan eller på annat sätt kommit ur ägarens besittning är att betrakta som övergivet gods, som kan tas i besittning av var och en. Ägaren kan dock inte anses ha uppgivit sin rätt, så snart virket har sjunkit. Det får i varje särskilt fall bedömas, om virket fortfarande kan anses vara i någons ägo.

Med hänsyn till den utveckling som har ägt rum på virkestransportområdet och som har medfört, att allt flera flottleder läggs ned, blir självfallet olägenheterna av att klarhet saknas om äganderätten till sjunket virke allt större. Det rör sig om stora värden, och det

Ang. äganderätten till sjunket virke i övergivna flottleder

finns enligt min mening anledning att undersöka denna fråga närmare. Inom justitiedepartementet har under senare tid aktualiserats också vissa andra spörsmål rörande flottning och flottleder. När arbetsläget medger det, är det min avsikt att ta upp frågan om utredning av de olika problem som jag nu har antytt.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Man kan väl allra först slå fast att denna interpellation visar att dessa värden i stort sett utgör ingen mans egendom. För att uttrycka det på ett annat sätt kan man väl säga att äganderättsförhållandena, såsom herr statsrådet sade, är mycket, mycket oklara. Han hänvisade till 1919 års lag om flottning, som säger att sjunket virke tillhör den flottande. Detta måste väl, herr statsråd, enligt svaret avses gälla när flottning pågår. Sedan vill jag, herr statsråd, ställa ett par frågor. Den första frågan är, såsom jag nyss sade: Gäller den åberopade lagen när flottningen upphört och flottningsföreningen upplösts? Min andra fråga är: Kan en flottningsförening åt sig eller annan vidmakthålla äganderätten till det sjunkna virket bara genom att pro forma uppehålla föreningen som sådan? Jag tror att det är aktuellt att dessa frågor blir klargjorda, så att den oklarhet som nu är rådande undanröjs av en utredning.

Det som kanske i viss mån förundrar mig i detta sammanhang är att det i svaret först sägs, att om det gäller en flottled som upphört, kan var och en, och därmed menas väl alla och envar, ha rätt att ta till vara virket, men sedan förklaras i svaret att det skall bedömas i varje särskilt fall om inte någon, t. ex. ett flottande bolag eller någon annan, är ägare till virket. Då blir min nästa fråga: Vem skall i så fall göra denna bedömning; en domstol eller någon annan instans? Jag har i interpellationen sagt, att de värden som det här gäller

rör sig om hundratals miljoner kronor enligt uppgifter som jag fått från sakkunnigt håll. I nuläget är det ingen som vågar eller kan ta vara på detta virke. Det finns dock bärgningsföretag som är inställda på att försöka ta vara på det sjunkna virket. Både från deras sida och ifrån det allmännas skulle det, med tanke på de stora värden som det här är fråga om, ha varit till gagn, om statsrådet i sitt svar hade velat ange tidpunkten för när en utredning skall vidtagas. I den avslutande meningen i svaret sägs nu bara att det är statsrådets mening att ta upp denna fråga till utredning så snart man inom justitiedepartementet får den arbetsro som medger det. Jag vill, herr statsråd, uttala den förhoppningen, att det med tanke på denna frågas stora ekonomiska betydelse inte skall dröja alltför länge innan man får denna arbetsro inom departementet så att man kan göra denna utredning och få en lagstiftning i ämnet.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag skall försöka att besvara dessa nya frågor.

1919 års lag gäller ju flottning i allmän flottled. När jag säger att virke i flottled, vare sig det har sjunkit eller inte, tillhör de flottande, betyder det att virket tillhör de flottande så länge flottleden inte är avlyst såsom allmän flottled. När den väl är avlyst inträder den situation som jag angav i senare delen av mitt svar, nämligen att det råder oklarhet om vem som äger virket och att det i varje särskilt fall får bedömas hur förhållandena är. Den bedömningen blir i händelse av tvist i sista hand en domstolsfråga.

Vad sedan gäller frågan när en utredning kan komma till stånd, så har den inte något sammanhang med problemet om arbetsro eller inte inom justitiedepartementet, utan det beror helt och hållet på personalläget. Det är så många utredningar i gång just nu och så många hovrättsjurister har ta-

Ang. äganderätten till sjunket virke i övergivna flottleder

gits i anspråk från departementen och inte minst från riksdagens egen sida, att vi faktiskt har tagit från domstolarna så mycket personal som de i dagens läge kan avvara. Inte ens justitiedepartementet kan få låna en enda hovrättsjurist.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 129, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

nr 130, angående höjning av postpaketportot m. m.

Föredrogos bankoutskottets anmälningar jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet inkommit

dels framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret, angående ändrad lönedragsplacering m. m. beträffande vissa befattningar i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå;

dels framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket, angående vissa lönegradsuppflyttningar;

dels och framställning från Nordiska rådets svenska delegation, angående lönegradsplaceringen av delegationens kanslichef.

Framställningarna hänvisades till bankoutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 27, statsutskottets utlåtanden nr 78—84, bevillningsutskottets betänkande nr 29, första lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 44, tredje lagutskottets utlåtanden nr 23 och 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 35—37.

På framställning av herr talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde konstitutionsutskottets memorial nr 27, andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 44, statsutskottets utlåtande nr 78 samt bevillningsutskottets betänkande nr 29 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 131, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623).

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 85, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1965/66;

nr 86, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 87, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Statens mentalsjukhus: Avlöningar;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehovet för försvarsstabens verksamhet under budgetåret 1965/66 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till investeringar i försvarets fabriksfond m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond jämte i ämnet väckta motioner;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv; samt

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen, m. m., jämte vissa motioner; ävensom

bevillningsutskottets memorial nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 24 i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.13.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 12 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Då nu skulle företagas val av tjugufyra ledamöter i den nämnd, som jämlikt § 69 riksdagsordningen äger att döma, huravida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, begärdes ordet av herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde:

Herr talman! För vartdera av de val, som skall förrättas vid detta plenum, ber jag att få avlämna gemensamma listor, en för varje val. Listorna har godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen, och varje lista upptar namn på så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter två särskilda listor.

Den lista, som avsåg valet av ledamöter i nämnden, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Strand
Elmgren
Andersson, Axel
Eskilsson
Ahlkvist
Pettersson, Georg
Hermansson
Sörlin
Boman
fröken Andersson
Svedberg, Erik
fru Wallentheim
Dahl
Andersson, Torsten
Jacobsson, Per
Ohlsson, Ebbe
Svensson, Axel
Karlsson, Göran

Damström
fru Hamrin-Thorell
Källqvist
Geijer, Lennart
Nilsson, Ferdinand
Pettersson, Gunnar

Sedan denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till ledamöter i nämnden.

Anställdes val av sex suppleanter för de av kammaren utsedda ledamöterna i den nämnd, som äger att döma, huravida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas.

Den av herr förste vice talmannen avlämnade lista, som gällde detta val, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Svensson, Rikard
Kristiansson, Svante
Skärman
Sveningsson
Wååg
fru Olsson

Efter det denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till suppleanter i nämnden.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 131, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623).

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets memorial nr 85—87 och utlåtanden nr 88—93 samt bevillningsutskottets memorial nr 33.

Ang. utskottets dechargearbete

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 27, angående granskning av de i statsrådet förda protokollen.

Till konstitutionsutskottet hade på gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1964 till och med den 10 januari 1965 i statsrådet förda protokollen.

Vidare hade på särskild framställning till utskottet överlämnats utdrag av det i statsrådet förda protokollet över justitiedepartementens ärenden den 26 februari 1965, i vad det avsåge ärendet nr 57 angående befrielse från åtal för vissa utom riket begångna brott. Ytterligare hade utskottet till behandling förehäft en jämlikt § 57 riksdagsordningen väckt och till utskottet hänvisad fråga om viss anmärkningsanledning.

Innan utskottet i föreliggande memorial redovisat resultaten av den verkställda granskningen, hade utskottet gjort två påpekanden, som avsåge själva det protokollsmaterial, vilket grundlagsenligt utgjorde grundval för granskningen. Utskottets memorial upptog därefter fyra särskilda, med A, B, C och D betecknade avdelningar, av vilka de tre sistnämnda voro indelade i vissa nedan närmare angivna punkter.

Herr talmannen yttrade, att vid behandlingen av förevarande memorial först komme att föredragas vad utskottet inledningsvis anfört, varefter memorialet föredrages avdelningsvis och i förekommande fall punktvis.

Ang. utskottets dechargearbete

Efter föredragning av de av utskottet inledningsvis gjorda påpekandena, det ena avseende tiderna för protokollets överlämnande till utskottet och det andra sekretessbehandlingen av protokollen, yttrade:

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Då konstitutionsutskottets dechargememorial till 1965 års riksdag nu ligger på kammarens bord och skall bli föremål för debatt, vill jag inledningsvis säga några ord om memorialets innehåll. Det har syntts mig särskilt motiverat därför att memorialet i år har ett i viss mån annat utseende än vad tidigare memorial har haft men även därför att missförstånd om innebörden av utskottets olika uttalanden ofta förekommer. Såsom presskommentarerna har visat har inte heller i år sådana missförstånd uteblivit.

Konstitutionsutskottets dechargegranskning befinner sig otvivelaktigt i ett övergångsskede. Det har väl länge stått klart för de flesta, att sedan parlamentarismen blivit erkänd och vuxit sig fast i det politiska medvetandet så är det klassiska dechargeförfarandet knappast längre den rätta formen för ett politiskt ansvarsutkrävande. Samtidigt har det väl också varit och är en allmän övertygelse, att dechargegranskningen innebär betydande värden och därför bör bibehållas. Detta har ju senast bestyrkts av författningsutredningen, som utan några som helst meningsskiljaktigheter givit uttryck för denna uppfattning. Dechargen bör finnas kvar, men man bör sträva efter att ge den ett annat innehåll och en mera positiv syftning än den klassiska dechargen med dess politiskt betonade detaljanmärkingar mot enskilda statsråd för deras handläggning av enstaka ärenden.

En utveckling mot nya former och ett nytt innehåll har länge pågått i fråga om dechargepraxis. Redan tidigt visade sig en strävan från konstitutionsutskottets sida att försöka påverka administrativ praxis hos Kungl. Maj:t. Redan i Tingstens skrifter om dechargen på 1920-talet, då han under flera år var utskottets sekreterare, påpekas utskottets strävan i den riktningen, och under senare år har väl denna strävan blivit alltmera markerad. Utskottet tar

Ang. utskottets dechargearbete

varje år upp några ärendetyper och verkställer mera allmänt syftande utredningar kring dessa. En nyhet för året är att konstitutionsutskottet i tämligen omfattande bilagor till memorialet har redovisat en del sådana utredningar som verkställts. Då man tar del av dessa bilagor, bör man tänka på att utskottet har relativt kort tid till sitt förfogande och en begränsad kanslipersonal. Om man beaktar detta, kanske man ändå får ge det omdömet att konstitutionsutskottets arbete kan ge någonting av positivt värde.

En annan nyhet för året är att utskottet har redovisat ett par stora utredningar, som gett till resultat att några yrkanden inte framställts inom utskottet. Det gäller punkterna 13 och 14, som behandlar nådepraxis och praxis vid tillämpningen av jordförvärvslagarna. Omfattande utredningar har verkställts rörande dessa spörsmål, vilket framgår av bilagorna 7 och 8 till memorialet. Anledning till kritik har, som jag nämnde, inte ansetts föreligga i dessa fall. Enligt utskottets mening, som jag för min del anser vara helt riktig, finns det ingen anledning varför man inte inför riksdagen skall kunna redovisa resultatet av sådana utredningar, även om det alltså inte har framkommit något yrkande i den ena eller andra riktningen. Man skulle kanske rentav kunna tänka sig att gå ett steg längre och fråga sig om inte utskottet borde ha lämnat en allmän redovisning för allt det som har granskats under dechargen och där det företagits vissa utredningar. Jag kan nämna att denna fråga kommer att övervägas av utskottet.

Om dessa bilagor till memorialet sålunda anger att en utveckling pågår mot en mera kvalificerad och positivt inriktad dechargegranskning, är det å andra sidan så att det föreligger en stor svårighet för utskottet att få fram passande uttrycksformer för att redovisa resultatet av verksamheten. Det gamla anmärkningsförfarandet går inte att an-

vända, då man kommit över till en administrativt inriktad, avpolitiserad granskning. Det har gällt att finna nya former. Ett hinder har bestått i att grundlagarnas stadganden, som förblivit i stort sett oförändrade sedan 1809, inte anger någon annan form av yttrande från utskottets sida än anmärkning enligt 107 § i regeringsformen. Längre har det också varit mycket omstritt, huruvida konstitutionsutskottet kan uttala sig i några andra former än de som är angivna i grundlagen. Särskilt har första kammaren länge varit konservativ, om jag får använda det uttrycket, just på denna punkt, men sedan ungefär 15 år tillbaka har det dock blivit allmänt erkänt att utskottet kan göra uttalanden utan åberopande av 107 § regeringsformen. Formerna har emellertid växlat. Det har talats om »*anmälan utan åberopande av § 107*». Sedan har det talats om »*omförmälan utan åberopande av § 107*», och sedan några år tillbaka begagnar sig utskottet av uttrycksättet »*tillkännagivande utan åberopande av § 107*». Man kan kanske förstå att människor blir vilsegångna när man på detta sätt ändrar. Man har emellertid härigenom fått två kategorier av uttalanden ifrån utskottets sida — *anmärkningar* enligt § 107 regeringsformen och *tillkännagivanden* utan att använda sig av § 107 regeringsformen.

Frågan om anmärkningsyrkanden i årets memorial tages upp i avdelning B, frågor om tillkännagivanden i avdelning C och ärenden som inte ens lett till tillkännagivanden och där anmärkningsyrkanden inte framställts redovisas i sista avdelningen, avdelning D. Så har skett även i år.

De tillkännagivanden som utskottet sålunda gör har inte helt lyckats slå igenom i medvetandet. Delvis kanske utskottet har sig självt att skylla, och delvis kanske det beror på bristande uppmärksamhet utifrån. Utskottet har här ett medansvar på två sätt. Dels har uttrycksätten varierat, som jag nyss

Ang. utskottets dechargearbete

nämnde, och detta har gjort det svårt att rätt uppfatta vad som varit avsikten varje gång, och dels har tillkännagivanden enligt praxis faktiskt kommit att begagnas på två helt olika sätt, nämligen i vissa fall som uttrycksform vid rent administrativ granskning och i andra fall som ett slags mildare anmärkningsform.

Man finner denna skillnad mellan olika typer av tillkännagivanden även i årets dechargememorial. Under avdelning C upptar memorialet åtta punkter, på vilka tillkännagivanden har gjorts. Det är lätt att dela upp dessa punkter på två kategorier. En gräns går mellan punkterna 8 och 9. På de första fem punkterna, d. v. s. punkterna 4—8, är utskottet enhälligt. Tillkännagivandena under de tre sista punkterna, d. v. s. punkterna 9—11, har tillkommit efter lottning inom utskottet, varvid oppositionspartiernas representanter varje gång har haft tur och vunnit lottdragningen.

De fem första tillkännagivandena är typiska administrativa tillkännagivanden utan politisk udd mot något statsråd. På sina håll i pressen har man velat tolka memorialet så, att utskottet på dessa fem punkter enhälligt har prickat vissa statsråd. Denna tolkning är kanske i någon mån förklarlig mot den bakgrund som jag nyss har angivit, men den innebär lika fullt en total missuppfattning av utskottets ställningstagande. Såvitt jag kan finna framgår detta också klart av utskottets skrivsätt. På punkten 4 rekommenderar utskottet nya och generösare regler av praxis på ett visst område, och på punkten 5 har vi i själva slutklämman fäst uppmärksamheten på en pågående utredning och i frågasatt, om inte denna borde ta upp de frågor som vi har berört i det föregående i den delen av memorialet. Under punkten 6 har vi antecknat, att en av oss önskad åtgärd redan hade hunnit vidtagas då memorialet skulle justeras. Under punkten 7 säger vi, att vi själva skall

ta upp de berörda frågorna med begagnande av utskottets initiativrätt, och under punkten 8 slutligen ifrågasätter vi, om inte tiden nu är mogen för en allmän översyn av vissa bestämmelser. Så som jag ser det, kan det inte med fog hävdas, att något statsråd genom dessa uttalanden har prickats.

En annan karaktär däremot har de med lottens hjälp tillkomna tillkännagivandena under punkterna 9—11. För den som läser lottmajoritetens yttrande och lottminoritetens reservationer står det klart, att dessa punkter har en annan innebörd än de föregående. Utan att i detta inledningsanförande vilja polemisera mot meningsmotståndarna vill jag bara anmärka, att man oavsett sin ståndpunkt i den ena eller andra frågan kan hysa den åsikten, att det hade varit betydligt bättre om man i liknande fall föreslog anmärkning och inte tillkännagivande. Det hade då blivit klarare linjer, vilket hade kunnat vara till större gagn för debatten.

De oklarheter som gör sig gällande i fråga om dechargedebatten motiverar att förfarandet ses över i syfte att söka komma fram till klarare linjer. Utskottet har också under årets dechargearbete fattat ett beslut om att en sådan översyn skall komma till stånd. Avsikten är att denna översyn om möjligt skulle kunna slutföras under hösten. Strävan bör då vara att i författningsutredningens anda vidareutveckla dechargen mot en administrativt inriktad avpolitiserad gransknings- och utredningsverksamhet med ett positivt syfte. Även andra frågor än de som sammanhänger med uttrycksformerna bör då prövas. Det kan t. ex. vara skäl i att något se på kammarbehandlingen av dechargememorialet. Det kan förefalla litet underligt att hela proceduren regelmässigt bara utmynnar i att memorialet läggs till handlingarna. Andra frågor, som borde ses över, är de som sammanhänger med sekretessen. Dessvärre händer det nämligen då och då att från KU läcker ut handlingar som

inte borde komma ut, handlingar som i vissa fall faktiskt är sekretessbudna. Detta beror kanske delvis på oklarhet i fråga om sekretessbestämmelserna.

Härefter skall jag ge några korta kommentarer till de olika punkterna i memorialet. Jag skall då börja med själva ingressen.

En speciell typ av tillkännagivanden är vad man brukar kalla ingresseringar. Det är fråga om påpekanden, som utskottet gör i ingressen till dechargememorialet, innan utskottet går över till de särskilda avdelningarna. Sådana erinringar avser i praxis bara själva granskningsmaterialet, d. v. s. statsrådsprotokollen. Dessa erinringar är rätt sällsynta i praxis. I år förekommer emellertid två stycken. Den ena avser de tider då KU får protokollet, den andra sekretessbehandlingen av statsrådsprotokollen. Det ligger helt i sakens natur att sådana ingresseringar är av helt opolitisk natur. Man riktar här ingen kritik mot något statsråd utan gör vissa påpekanden av ordningsnatur — om jag får använda det uttrycket. Utskottet är också såsom en självklar sak enigt på båda punkterna när det gäller denna ingress.

Att statsrådsprotokollen kommer sent är naturligtvis besvärande för KU, och det uttalas i memorialet ett önskemål att de om möjligt skall färdigställas tidigare än som nu sker.

Frågan om sekretessbehandlingen av protokollen har misstolkats i vissa pressutländen. Att det varit möjligt att misstolka på det sätt som skett är mer än jag kan förstå, så klart och tydligt som jag anser att utskottet har uttryckt sig. Man har ju till och med i betänkandet återgett hela det gällande lagstadgandet. Förhållandet är ju det att alla statsrådsprotokoll är hemliga i minst två år. Vissa protokoll kan emellertid bli hemliga längre tid, dock högst 50 år. Dessa protokoll kallas allmänt för 50-årsprotokoll, och de är av två typer. Vissa av dessa protokoll blir automatiskt hemliga i 50 år. Det

Ang. utskottets dechargearbete

gäller protokoll som avser förhållandet till främmande makt. Oavsett vad dessa protokoll egentligen innehåller — låt mig säga att det ibland kan förefalla vara rena struntsaker — blir de ändå hemliga i 50 år. Sådan är lagens konstruktion. För andra protokoll däremot erfordras särskilda beslut för att de skall bli hemliga längre tid än två år. Utskottet har funnit att sådana beslut förefaller bli fattade efter något slentrianmässiga grunder, skulle man kanske kunna säga, och påpekar att en noggrannare prövning skulle vara önskvärd. Vad det här gäller är alltså andra protokoll än sådana som avser förhållandet till främmande makt. Utrikesdepartementets protokoll berörs alltså inte av konstitutionsutskottets påpekanden i detta stycke. Utskottet har också understrukit det i och för sig alldeles självklara, att ett beslut om 50 års sekretess naturligtvis inte alls behöver betyda att handlingen verkligen blir hemlig i så lång tid. Avgörande är härvid om någon ber att få se handlingen tidigare och hur vederbörande departementschef vid det tillfället ställer sig. Utskottet säger uttryckligen att man saknar anledning att anta annat än att det i sådana fall handlas i tryckfrihetsförordningens anda. Det är alltså närmast frågan om en ordningssak.

Även själva sekretessbesluten bör enligt utskottets mening fattas efter en noggrann prövning. Att saken tagits upp beror främst på att den har en viss betydelse för utskottets arbete. 50-årsprotokollen måste nämligen läsas direkt i plenum. De kan av sekretessskäl inte lämnas ut till enskild läsning på samma sätt som de vanliga statsrådsprotokollen. Det är då utan tvekan litet förargligt, om utskottets ledamöter finner att de måste avsätta rätt lång tid till högläsning i utskottet om saker och ting som inte alls förefaller vara märkliga ur sekretessynpunkt. Även om man alltså inte har minsta fog för att klaga över någon mörkläggning, har man skäl att önska sig en bättre ordning.

Ang. utskottets dechargearbete

Med detta har jag sagt några ord om de s. k. ingresserinsringarna. Jag förbigår anmärkningsfrågorna. Anmärkningsyrkanden har ju rests i tre ärenden, men de har röstats ner och har bara vunnit några få reservanternas anslutning. Jag skall i stället uppehålla mig vid de tillkännagivanden som finns i memorialet. Jag skall inte gå närmare in på sak. De olika punkterna lär bli föremål för debatt längre fram, åtminstone några av dem. Jag skall bara i det här inledande sammanhanget helt hastigt säga något om de olika punkterna för att reda ut den allmänna innebörden.

På de fem första punkterna är, som jag tidigare sagt, utskottet enigt, och jag vill här understryka att punkterna 4—8 skall ses som ett uttryck för utskottets administrativt inriktade praxis. Bakom punkterna ligger ingen kritik mot enskilda statsråd och departementschefer. Vad som tas upp är rena sakfrågor, och de tas upp från positiva synpunkter. Utskottet har vid sin granskning nämligen funnit påkallat med vissa reformer eller andra positiva åtgärder och vill lägga fram sina synpunkter på dessa områden för riksdagen. Betraktar man punkterna på det sättet och tar dem för vad de är, har man kanske skäl att säga sig att utskottets dechargearbete inte blivit helt resultatlöst, då man på fem punkter kunnat bli ense om något konkret, något som syftar till vad jag vill kalla för positiva åtgärder.

På punkterna 4, 5 och 7 har omfattande undersökningar av praxis utförts, vilka redovisas i särskilda bilagor. Punkten 4 avser utrikesdepartementets praxis vid återkrav av medel som utlagts för nödställda svenskar i utlandet. Jag vill understryka att utskottet inte har gått in på frågorna, i vilken omfattning eller under vilka förutsättningar stödaktioner skall göras av departementet eller i vad mån utlagda medel skall krävas tillbaka av mottagaren efter hemkomsten. Vad utskottet

tagit upp är bara frågan i vilken omfattning återkrav skall riktas mot andra än mottagaren själv. Riksdagen uttalade sig år 1952 för att endast sådana nära anhöriga skulle krävas, som enligt den då gällande fattigvårdslagen skulle ha varit återbetalningsskyldiga för fattigvård som getts vederbörande. Denna princip är enligt utskottets mening riktig och bör i dag tillämpas med utgångspunkt från den lag som nu kommer att ersätta fattigvårdslagen, nämligen 1956 års socialhjälpslag, som innehåller helt andra regler om rätten till återkrav. Kan de utlagda pengarna inte återfås av mottagaren själv eller sådana nära anhöriga som socialhjälpslagen medger återkrav mot, bör alltså kostnaden enligt konstitutionsutskottet stanna på staten. Det är bara denna fråga som tas upp under punkten 4, alltså en fortsättning av det som framkom, när man anknöt till fattigvårdslagen och flyttade över stadgandet till den lag som ersatt denna.

Punkten 5 gäller handläggningen av vissa ärenden angående allmänna arvsfonden. Finns inga arvingar, tillfaller kvarlätenskap denna fond, om giltigt testamente inte föreligger. Fondens rätt kan efterskänkas av Kungl. Maj:t, om beloppet uppgår till högst 25 000 kronor, och i andra fall av riksdagen. Särskilda skäl måste emellertid föreligga. Utskottet har nu observerat, att i praxis brukar som testamente godkännas sådant som enligt domstolspraxis inte anses som testamente, t. ex. muntliga uttalanden. Ett sådant godkännande blir liktydigt med ett efterskänkande och borde därför enligt konstitutionsutskottets mening ske enligt reglerna för efterskänkande. Detta innebär bl. a., att riksdagen skall höras, om beloppet överstiger 25 000 kronor. Utskottet understryker särskilt, att man inte går in på frågan, om regeringsbesluten i de särskilda fallen varit materiellt riktiga eller inte. Det är alltså enligt utskottets uppfattning mycket möjligt, att slutresultatet borde bli det-

samma som nu, och det är också möjligt att riksdagen skulle kunna ge Kungl. Maj:t ett bemyndigande att efterskänka arvsfondens rätt enligt de liberala grunder som i praxis tillämpats. Men som det formella läget i dag är, framstår det förfarandemässigt inte som helt riktigt.

Punkten 6 avser ett stadgande, som utskottet funnit stå i mindre god överensstämmelse med tryckfrihetsförordningen. Stadgandet har emellertid upphävts och det påkallar därför inte några kommentarer.

Under punkten 7 har utskottet tagit upp ett ämne av mera allmänt intresse för ledamöterna, nämligen registrering av partibeteckningar. Förra året var från denna synpunkt märkligt på så sätt att inte mindre än tre nya partibeteckningar registrerades: KDS, MbS och Mellanpartierna på Gotland. Utskottet har funnit registreringen av MbS tveksam från formella synpunkter. Det har emellertid framstått som alldeles uppenbart för utskottet att man inte rimligen kunde begära av vederbörande statsråd, att han skulle vägra MbS registrering några veckor före valet. Ärendet har dock visat, att vallagens regler kanske inte är helt lyckade. Utskottet förklarar också att utskottet har för avsikt att självt verkställa en översyn, eftersom utskottet på detta område har en egen initiativrätt. Jag är emellertid angelägen att stryka under, att utskottet inte har bundit sig på minsta sätt för någon bestämd lösning. Kanske kommer man att finna vid en närmare prövning, att det inte är möjligt att åstadkomma bättre regler.

Punkten 8 upptar ett gammalt tvistemåne, som under flera år varit med i dechargememorialet, nämligen krigsmaterielexporten. Det uttalande utskottet här gör har tydlig karaktär av samman skrivning. På en punkt har vi emellertid alla i utskottet gjort samma iakttagelse, nämligen i fråga om själva kungörelsen och den därtill hörande krigsmaterieförteckningen; det är yt-

terst svårt för en lekman att få något riktigt grepp om frågorna. Vad som är krigsmateriel i egentlig mening och vad som kan anses vara ägnat för civilt bruk är svårt att bedöma. Granskningen har därför blivit svår — man kanske rent av kan säga att den ibland förefaller nära nog meningslös. I detta läge har utskottets ledamöter enats om att uttala sig för värdet av en allmän översyn av gällande bestämmelser i syfte att få fram klarare regler. Jag vill emellertid understryka, att utskottet inte på minsta sätt ger någon anvisning om hur en ny förteckning borde se ut. Utskottet har inte ens sagt ifrån att utskottet anser det möjligt att få klarare regler. Detta kan vi som lekmän inte uttala oss om. Vad vi har sagt är därför bara att det inte är alldeles tillfredsställande som det är och att det vore av värde, om man ville göra en ansträngning och genom en allmän översyn försöka åstadkomma en bättre ordning.

Härmed har jag i korthet kommenterat de fem punkter där utskottet varit enigt när det gäller s. k. tillkännagivanden. Avsikten har varit att förekomma missförstånd i debatten om innebörden i utskottets uttalanden och kanske även att tillbakavisa en del av de påståenden som gjorts i pressdebatten. På de tre punkter, 9—11, där utskottet står delat, skall jag inte nu ingå. Dessa lär bli föremål för särskild debatt. Jag vill bara framhålla, att även här nedlagts åtskilligt arbete på utredningar och överväganden. Därom vittnar bl. a. bilagan 5 till punkten 9 och framför allt den stora bilagan 6 till punkten 11, om abolition. Vad utskottet där presterat är av mycket stort värde. Det är bara att beklaga att utredningsarbetet här inte kunnat leda till enighet i bedömningen av detta ärende.

Jag vill, herr talman, avsluta mitt anförande med att ånyo understryka behovet av en allmän översyn av dechargeförfarandet och min önskan att den översyn utskottet har enats om att

Ang. utskottets dechargearbete

företa skall kunna ge ett positivt resultat av värde för framtiden. Jag vill också uttrycka min förhoppning att kammarens ledamöter skall finna årets dechargememorial utgöra ett steg i rätt riktning i fråga om överskådlighet och om en ordentlig redovisning av verkställda utredningar.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Jag skall följa talmanens råd att inte diskutera de enskilda punkterna utan endast något kommentera dechargeproblematiken och då i stort sett instämma i vad utskottets ärade ordförande sagt om dechargearbetets allmänna uppläggning.

De paragrafer som utskottet egentligen har att syssla med antogs i samband med 1809 års revolution, och det är klart att redan detta onekligen kan vara ett skäl att säga att vi har det lite besvärligt i konstitutionsutskottet. Den paragraf som väl skulle anses vara normalfallet för utskottets kritiska arbete — § 106 — har icke lett till riksrikt, vilket den skall göra, på 111 år. Redan detta säger att vi — som utskottets ärade ordförande framhöll — lever i en viss övergångsperiod.

Utskottets dechargearbete är inte lämpligt för politiskt ansvarsutkrävande, men vi lever alltså i den situationen, att den form av politiskt ansvarsutkrävande som bör förekomma i riksdagen i vissa fall, skall bygga på dessa besvärliga paragrafer. Utskottet har under årens lopp försökt sig på vissa nya former, och jag måste säga att jag tycker att konstitutionsutskottets dechargearbete i år kännetecknas av en viss förnyelse. Jag är glad att kunna säga att vi varit överens om de former som vi nu försökt oss på. Jag är också mycket tillfredsställd över att utskottet fastställt att vi måste försöka gå vidare när det gäller att finna nya former. Vad vi nu har, herr talman, är ju på något sätt en examen i statsrådsskolan, och det är inte precis vad som är meningen

med ett utskotts arbete ur denna synpunkt.

Jag tror därför att just detta årliga redovisande av synpunkter från utskottets sida har lett till att vi fått över hövan stor uppmärksamhet i vissa fall. Jag skulle därför vilja säga — och nu talar jag icke om direkta anmärkningar enligt §§ 106 och 107 utan om det arbete vi gör vid sidan om detta — att det finns ett behov att avdramatisera konstitutionsutskottets arbete. Som det nu är blir det lite för märkvärdigt, och, som det nyss sades från denna talarstol, finns det anledning förstå att det då lätt kan bli missförstånd.

Vi har ju egentligen bara direkta anmärkningar att ställa. Det har också, som utskottets ärade ordförande sade, ifrågasatts om det som vi gör vid sidan därav över huvud taget är förenligt med grundlagarna, men det får vi väl hålla på att det är eftersom det pågått så lång tid. På denna punkt har en sedvanerätt utbildats.

Vi behöver alltså en ny form för politiskt ansvarsutkrävande. Jag tror inte att utskottet direkt kan lägga fram förslag på den punkten, men jag har i författningsutredningen varit med om att tillsammans med representanter för alla partier föreslå vissa former, som jag tror är riktiga. Det lämpliga vore att vi även i vårt land hade ett dagordningsinstitut, som gjorde det naturligt att riksdagen röstade om de förslag som läggs fram, om kritik och motkritik. Men nu har vi inte något sådant. Därför får vi hanka oss fram med de paragrafer vi har, och det är uppenbart att detta kan leda till vissa svårigheter.

Jag skall inte tala så mycket om paragraferna. § 106 använder vi ju aldrig, och jag skall inte heller tala om § 107 utan om den andra form av verksamhet vi utövar. Jag tyckte nog att utskottets ärade ordförande var litet för försiktig, när han så markant underströk att det som utskottet därvidlag säger icke är kritik av något statsråd etc. Jo, på vissa punkter är det kritik. Låt oss erkän-

na att allt mänskligt är av den karaktären att det inte är fullkomligt och att en viss — jag kan, liksom herr Pettersson, i vissa fall säga positiv — kritik är nödvändig. Vi har ju statsrevisorerna, som i regel under allmän enighet mellan partierna kommer med påpekanden. Ibland är det direkt kritik, ibland förslag om att man skall gå till väga på ett helt annat sätt än som skett. Det är en blandning av detta slag i utskottets uttalanden, om man ser på dechargememorialet för i år. Jag tror att man visserligen kan säga att det inte är kritik av den karaktären att föranleda något förslag om anmärkning enligt § 107, men vissa påpekanden göres ju ändå, och jag tror att vi alla kan inse att det är nödvändigt. Det är dock inte så att liv, heder och ära tas av några statsråd, men det är inte heller det som vi är ute efter.

Dessa former för uttalanden från utskottets sida, tillkännagivanden och som det heter »ingresserinnringar» är mycket ömtåliga plantor. Jag har redan nämnt att somliga ifrågasätter deras grundlagsenlighet, men det behöver vi väl inte göra. De är ömtåliga ur den synpunkten, att det bakom användandet av dessa former måste finnas ett visst demokratiskt intresse mellan partierna för att konstitutionsutskottets verksamhet verkligen skall kunna fullföljas på ett sätt som jag hoppas att vi alla är överens om.

Det är alltså nödvändigt att vi accepterar kritiken för vad den är — ibland är kritiken relativt hård, ibland förekommer nästan ingen kritik alls och ibland gäller det ett påpekande om att en viss utväg kanske vore riktig att använda. Men just det förhållandet att vi använder dessa former på olika sätt har medfört att det kan leda till en del svårigheter — och jag instämmer med utskottets ärade ordförande på denna punkt. Jag är också den förste att instämma i att det är uppenbart att detta i den diskussion som försiggått med anledning av dechargememorialet i år

Ang. utskottets dechargearbete

har lett till missförstånd, vilket jag beklagar. Jag tror att vad utskottet sagt verkligen behöver avdramatiseras så att vi får mindre hemlighetsfullhet kring utskottets arbete, vilket givetvis skulle vara av stort värde.

Jag har ytterligare skäl till att det är önskvärt att dessa uttalanden inte göres till någonting annat än de i själva verket är. Vid behandlingen av utskottets memorial i år liksom under ett stort antal år — jag skulle vilja säga under nästan hela den tid utskottet har utgivit dechargememorial — har ofta partigränserna korsats. Jag skulle tro att det inte finns något års dechargememorial, där man inom utskottet inte sprängt partigränserna. Det är utskottets ledamöter som personligen tar ställning till olika spörsmål. Det är synnerligen önskvärt att detta fortsätter. Inom folkpartiets riksdagsgrupp — och jag föreställer mig att så är fallet också inom de andra partiernas riksdagsgrupper — diskuteras ju inte ställningstagandena i dechargefrågorna innan beslutet är fattade. Skulle det bli så att de ställningstaganden vi gör alltid skulle bli ett uttryck för politiskt ståndpunktstagande, är jag rädd för att utvecklingen så småningom skulle leda till att man säger: »Ja, då måste vi diskutera allt om dechargen i våra riksdagsgrupper, innan beslut fattas.» Då har vi alltså fått den absoluta politiseringen av dessa frågor.

Nu är jag kanske inte lika rädd för ordet »politik» som jag tyckte att herr Georg Pettersson var att döma av hans ömförande. Politik är det arbete som vi här sysslar med, och jag är inte lika rädd för detta som han tycks vara, men jag är rädd för att det inte skulle vara möjligt för ett riksdagsorgan att oberoende av partigränserna söka och till och med ibland lyckas att göra uttalanden som kan vara sunda och nyttiga i form av granskning och tillsyn över regeringens arbete. Det är därför synnerligen önskvärt att vi markerar vad tillkännagivandena betyder — de bety-

Ang. utskottets dechargearbete

der ju olika saker i olika sammanhang — och att vi inte dramatiserar det hela mer än nödvändigt. En stor frihet för utskottets ledamöter är absolut önskvärd i detta sammanhang, och vi har här bara att — i avvaktan på vad utskottet självt kan åstadkomma i fråga om reformer och i avvaktan på en större författningsreform — över parti-gränserna söka ha ett gemensamt ansvar för att utöva den granskning, som är naturlig i en demokrati som vill hålla sig levande.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Även jag kan för min del till stora delar instämma med utskottets värderade ordförande i många av de synpunkter han här anfört, men, herr talman, det finns ett par saker som jag gärna vill ha sagt i detta sammanhang.

Jag tycker inte att det finns anledning för konstitutionsutskottets ordförande att så till den grad förringa värdet av sitt utskott och sin egen uppgift, att han ber om ursäkt för att det existerar. Det är ju ändå så att vi här har en grundlagsfäst uppgift som skall tas till vara. Om det är så att herr Pettersson menar, när han talar om att det gäller att avpolitisera det hela, att man skall till den grad »avköna» konstitutionsutskottets arbete, att det inte kommer att betyda vare sig si eller så, vill jag inlägga en bestämd gensaga. Jag håller med om att det ligger mycket i vad han säger om de påpekanden utskottet gör, men jag hoppas att vi verkligen är överens om att utskottet skall behålla kvar sin så att säga spets.

När det gäller användandet av § 107 regeringsformen har jag alltid hävdat en bestämd mening, och det är att § 107 är något av en »Tjocka Berta», som skjuter totalt blint i högen utan att liksom göra någon åtskillnad. Det är väl ändå en väsentlig skillnad på en anmärkning mot ett statsråd för en handhavd uppgift av det ena slaget och en

anmärkning för en handhavd uppgift av det andra slaget. Vi har ju haft exempel på fall, där man kunnat försvara användningen av § 107, men att döma av det material som i år ligger på bordet är det, som jag ser det, alldeles omöjligt att tillämpa den bestämmelsen, om vi över huvud taget skall behålla någonting av den uppfattning vi har om tyngden och värdet av § 107.

Vi har länge i utskottet strävat efter att få en nyansering av vårt arbete, och denna strävan har väl slagit igenom först i år. Jag vill också gärna betona, att jag är bekymrad över den bedömning som skett i vissa fall, men det finns anledning att avvakta tills den praxis som utskottet inleder så småningom slår igenom och blir allmänt omfattad. Man får klart för sig att det ligger en värdering i de ställningstaganden som utskottet gör.

För mig står det alldeles klart, att om det finns ett förhållande i administrationen som man enhälligt anser inte är bra, så finns det anledning för utskottet att företa en granskning, men detta behöver inte i och för sig innebära någon anmärkning mot föredragande statsrådet, och om då utskottet tillkännager sin uppfattning, förefaller det mig vara fullt i sin ordning. Sedan är det en annan bedömning, i vilken grad detta tillkännagivande utgör en »spets» mot det föredragande statsrådet. Jag skulle närmast föreställa mig att det är statsrådet själv som har att avgöra, om detta tillkännagivande riktar sig mot hans eller hennes handhavande av ärendet eller om det endast är ett allmänt konstaterande. Jag tyckte nog att utskottets ärade ordförande var litet för ömskinad, när han försökte att totalt förringa värdet av utskottsmemorialet så till vida att det inte på något sätt skulle utgöra någonting av kritik. Det ligger väl i sakens natur, om man pekar på ett förhållande som man inte anser bör vara som det är, att det då ligger något av kritik mot det föredragande statsrådet däri och att det först till-

kommer honom att ta ett initiativ, så att ett annat läge kommer till stånd.

Jag tror inte att man till den grad som utskottets ärade ordförande hävdade skall avpolitisera verksamheten. Det är alldeles uppenbart att den har en uppgift, som sträcker sig utöver den rent granskande och kontrollerande. Jag tror det är angeläget för riksdagen att ha ett organ som kan säga ifrån, när man anser att vederbörande föredragande statsråd inte handhaft sin uppgift på ett riktigt sätt. Jag förmodar att också utskottets ordförande innerst inne är på det klara med att det bör vara så. Skall man avsäga sig varje inflytande och inskränka sig till ett konstaterande av förhållanden som man skulle vilja ha annorlunda, då tycker jag nog att konstitutionsutskottet har förlorat något av sin grundlagsenliga uppgift och grundlagsenliga rätt.

Å andra sidan är jag fullt på det klara med att en variation i begreppen naturligtvis är alldeles på sin plats. Jag vill gärna, herr talman, uttala en förhoppning, att den översyn av konstitutionsutskottets dechargearbete som skall ske, får till resultat att man kommer fram till en värdeskala, som i någon mån kan vara normerande för arbetet, och att man kan göra klart för den allmänna opinionen vad den värdeskalan i och för sig innebär. Lyckas man med det, tror jag konstitutionsutskottet kan återvinna något av den position som det haft och som nu ifrågasatts i den pressdebatt som förekommit.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Det är en välkommen nyhet att konstitutionsutskottets ordförande på detta sätt tar till orda med några allmänna reflexioner vid inledningen av debatten. Det är också välkommet att memorialet i år har fått en något annorlunda utformning än vid tidigare tillfällen. Ingen har väl heller något att erinra mot att konstitutionsutskottet under hösten begagnar tiden

Ang. utskottets dechargearbete
för att undersöka om dechargegranskningen i sin tur kan vara i behov av förnyelse. Så långt är vi överens.

Jag tyckte mig dock i herr ordförandens anförande finna en strävan efter att beröva dechargegranskningen varje politisk karaktär. Han talade om administrativa tillkännagivanden och uttalade en tydlig benägenhet att administrativa tillkännagivanden i fortsättningen skall stå i förgrunden. Jag vill då säga, att även om författningsutredningen föreslår en sådan anordning, får man dock se vår grundlag som en helhet. Så länge vi i § 90 har kvar förbudet mot att vi i riksdagen diskuterar statsrådsbeslut, måste vi också ha en dechargegranskning av delvis sedvanligt mått. Vi måste i varje fall ha ett tillfälle för något riksdagsorgan och i efterhand också för riksdagen att diskutera ett statsrådsbeslut. Man kan med andra ord inte se § 107 och praxis inom konstitutionsutskottet, utan att jämföra det med innehållet i nu gällande § 90 — en paragraf som tillämpas av talmännen, låt vara med olika stränghet, i kamrarna ibland.

Herr Georg Pettersson hänvisade till § 107 såsom organet för en politisk granskning och uttryckte den mening, att det varit bättre om oppositionens representanter i konstitutionsutskottet hade använt sig av den vid något tillfälle i år, då enighet inte har nåtts. Ja, det är att märka att § 107 är ganska hårt skriven, och det är inte så lyckat att tillämpa den i alla sammanhang. Man skulle då gå miste om den nyansering som herr Andersson i Brämhult med rätta talade om.

Sedan — och det var kanske det mest anmärkningsvärda i herr Petterssons anförande — drog herr Pettersson en linje mellan de olika tillkännagivandena i år. Han sade, att om ett tillkännagivande som var av administrativ karaktär inte har någon politisk betydelse och inte riktar sig mot något statsråd, så innebär det inte heller någon kritik mot något statsråd. Herr

Ang. utskottets dechargearbete

Pettersson sade också att dessa tillkännagivanden hade ett positivt syfte. Men, herr Pettersson, *kritik* har också ett positivt syfte, och även en anmärkning mot ett statsråd är positivt till sin innebörd. Låt mig ta ett exempel: Om, såsom skett i årets memorial, det påpekas att föredragande statsrådet vid sin tillämpning av lagen om allmänna arvsfonden icke iakttagit vad lagstiftaren avsett, så förväntar man en ändring. I det konstaterandet ligger självfallet en kritik mot vederbörande statsråd, men vad man vill ha fram är ju en ändring, och det innebär således att syftet med denna kritik är positivt. På samma sätt förhåller det sig i ett annat fall. Där konstateras att en bestämmelse i en kungörelse inte har samklang med grundlagen. Konstaterar man detta, har väl kritiken mot vederbörande statsråd också ett positivt syfte. Nu blev vi ju bönhörda över hövan, då bestämmelsen upphävdes innan granskningsarbetet slutförts.

Jag tyckte mig också i herr Petterssons anförande finna ett nedvärderande av politik och politiker och politisk verksamhet. Det ena är politik och det andra är administrativt påpekande. Men varför skall vi gå runt hörnet på det sättet? Vi är väl i denna sal och i gransalen till för att bedriva politik, herr Pettersson! Det är väl grunden för vår verksamhet, det är vår uppgift, och det är ingenting att skämmas för. Andra må klandra politik, men vi skall inte göra det, då vi är till för att bedriva politik.

Om herr Petterssons inlägg var tillkommet för att freda hans och hans partivänners samveten därför att vi blivit eniga i några konstateranden, så förstår jag det — det är inte mycket att säga om det — men om det var tillkommet för att förebygga att konstitutionsutskottet i fortsättningen inte bör syssla med kritik av statsråd, då kan jag inte vara med. Ty det ingår verkligen i konstitutionsutskottets uppgift och riksdagens uppgift i samband med

konstitutionsutskottets granskning att kritiskt granska varje statsråds beslut, som man har tillfälle att granska och politiskt bedöma, och denna granskning har, herr Pettersson, ett positivt syfte.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Bara några få ord i denna del av debatten.

Herr Pettersson, utskottets ärade ordförande, både började och slutade sitt anförande med att vi alltjämt bör ha en dechargegranskning, men jag tyckte för min del att innehållet i hans anförande var sådant, att det talade mest för att dechargegranskningen är något onödigt och överflödigt.

Jag vill instämma i vad herr Torsten Andersson i Brämhult uttalade. Han sade att utskottet inte behövde be om ursäkt för det arbete det har att utföra. Inga andra utskott gör det och det behöver inte heller konstitutionsutskottet göra.

Jag begärde också ordet med anledning av talet om att det inte skulle vara någon politisk granskning i konstitutionsutskottet. Ja, varför skall vi inte ha det? Det är ju som herr Herne-lius nämnde politiska ärenden som behandlas här i huset, och varför skall inte oppositionen och majoriteten få ha delade meningar i detta utskott liksom i så många andra?

Herr Petterssons uppfattning att vi inte bör ha någon politik i granskningsarbetet beror väl på vad vi har fått höra många gånger i utskottet ifrån socialdemokratiskt håll, nämligen att statsråden, de gör aldrig fel; de är fulländade i sitt arbete; de är fullkomliga i denna ofullkomliga värld som vi lever i. Man måste erkänna att maktfördelningen i riksdagen kanske gör denna dechargegranskning något meningslös, men uppfattningen ifrån herr Petterssons sida kommer säkert att bli en annan den dag det blir en annan maktfördelning här i riksdagen.

Det kan sägas att formerna för dechargearbetet är gammalmodiga. Det har sagts många gånger förr. Herr Torsten Andersson har nästan varje år liknat grundlagsbestämmelserna vid Tjocka Berta. Det uttrycket tycker jag inte riktigt om. Jag tycker inte det är lämpligt att jämföra grundlagen med Tjocka Berta i det här fallet, och jag hoppas att han framdeles använder ett något lämpligare uttryck.

Jag vill säga att ifrån oppositionens sida i riksdagen väntar vi alltjämt på en författningsreform. Vill herr Pettersson medverka till denna så hälsar vi det med stor tillfredsställelse. Intill dess får vi använda de gammalmodiga medel som vi har.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Sveningsson att jag gärna går med på att minska kalibern, om han anser det nödvändigt.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Det var en punkt i herr Petterssons anförande som jag inte kommenterade i mitt första yttrande. Han sade, om jag uppfattade honom rätt, att en del saker, exempelvis tillkännagivanden, kanske var av den karaktären att det var något egendomligt att bara lägga dem till handlingarna. Är det så att bakom detta något oklart formulerade yttrande ligger att herr Pettersson tänker begära votering beträffande tillkännagivanden — det skulle vara första gången i Sveriges riksdags historia detta sker — vill jag deklarerat att jag för min del inte kommer att delta i en sådan votering. Mot bakgrund av vad jag sade tidigare är det önskvärt att det finns möjligheter att utifrån en gemensam demokratisk ståndpunkt i dechargesammanhang ge uttryck åt meningar, utan att detta ögonblickligen skall överföras till nå-

got som måste anses vara en direkt partipolitisk omröstning.

Jag vill endast säga en sak till, herr talman. Jag har redan förut sagt att jag är glad över det försök till förnyelse av utskottets dechargearbete som man kan se i år, men det är klart att det bästa utbytet av debatten skulle det onekligen bli om det fanns några statsråd närvarande. Nu finns det en tradition, som dock statsministern sagt att man vid flera tillfällen brutit, och den traditionen innebär att man från statsrådsbänkarnas sida inte deltar i debatten i fråga om minoritetsyttranden. (I det här fallet har vi inte bara det, men det spelar mindre roll.) Men, herr talman, tänk att jag tror, att det utbyte vi skulle ha av en sådan här debatt skulle bli annorlunda, om statsråden verkligen var villiga att gå i diskussion på de olika punkterna. Jag har svårt att förstå varför det skulle vara på något sätt under statsrådets värdighet att försöka diskutera och försvara det man har gjort, oavsett om det är majoritet eller minoritet i utskottet. Jag hoppas alltså, att den debatt som skall äga rum i första kammaren i dag inte skall gå till ända utan att vi får se statsråden verkligen delta i diskussionen även beträffande minoritetsyrkanden.

Visserligen riktas vissa former av kritik mot dem, ibland kraftigare, ibland svagare, och ibland gäller det bara påpekanden, men det är dock diskussionen, som är den väsentliga förutsättningen för att livet i en demokrati skall levas friskt. På den punkten skall jag alltså be att få önska lycka till för utskottets ärade ordförande, om han också där vill försöka få en ändring till stånd.

Herr PETTERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Jag trodde att mitt anförande hade ett sådant innehåll och framfördes på ett sådant sätt, att det inte skulle behöva bli föremål för missförstånd. Vad jag menade var, att till-

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

kännagivandena borde vara avpolitiserade, det får inte missförstås. Det gällde sådana fall, där man vid granskningen kom fram till att här finns en otillfredsställande praxis, som man för framtiden borde försöka få en ändring på.

Om vi tittar på de tillkännagivanden vi avgivit i år, skall vi finna, att vi varit eniga på punkter, där vi söker oss fram mot att få en ändring, men där vi inte varit eniga, där ligger det en dold anmärkning mot det förgångna.

Vi har varit eniga när det gäller slutet på frågan om abolitionen, där vi vill att man skall göra en översyn i samband med grundlagen. Denna punkt är den enda som har sådan karaktär, att jag anser att man skall kunna göra ett tillkännagivande.

Därvid har jag givetvis inte sagt, att granskningen inte skall gälla ansvarigheten, men att på det sätt som nu sker blanda ihop detta med det andra under punkten tillkännagivanden, tror jag icke kan vara tillfredsställande för framtiden. Jag hoppas att när utskottet går att se över detta instrument, skall man kunna komma fram till sådana anordningar, att man kan skilja på det ena och det andra. Då kan utskottets granskningsarbete få en annan karaktär. I varje fall innebär det då inte att man inlägger ett slags dolda anmärkningar mot ett statsråd i tillkännagivanden.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag är litet förvånad över de uttalanden om dessa tillkännagivanden som utskottets ärade ordförande här gör i debatten. Jag tycker för min del att det hade varit mera lämpligt att ha tagit en god del av den debatten i konstitutionsutskottet, innan den togs här i kammaren.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Herr Pettersson försöker nu en ny linje. Han talar om skillnad mellan olika tillkännagivanden. De tillkännagivanden, varom alla är

eniga, syftar framåt, medan de andra syftar tillbaka. Jag vet inte om vi kan dra en sådan linje, herr Pettersson! Vi riktar väl alla blicken framåt, men vi gör det mot bakgrund av vad som har inträffat. Det är, som vi tycker, enskilda felaktigheter i statsråds handläggning och i praxis, som kommit oss att uttrycka dessa framtidsförhoppningar. Herr Petterssons linje kan jag inte riktigt vara med om.

Men jag vill instämma med den föregående talaren, som sade att det var synd att vi inte fick denna debatt i konstitutionsutskottet, så att vi hade kunnat undanröja en del missförstånd om var vi står och vad vi vill.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

I **avdelningen A** hade utskottet anmält, att det icke funnit anledning att tillämpa § 106 regeringsformen.

På gjord proposition lades memorialet i denna del till handlingarna.

I **avdelningen B** hade utskottet anmält, att det ej heller funnit anledning att framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen.

I tre ärenden hade emellertid inom utskottet framställts anmärkningsyrkanden, som avslagits. Dessa ärenden hade utskottet under avdelningen B redovisat i tre särskilda, med 1—3 betecknade punkter.

Punkten 1

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

I denna punkt hade utskottet funnit sig icke böra framställa någon anmärkning beträffande ett beslut den 25 mars 1965 av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Herman Kling, att icke företaga någon åtgärd i anledning av en tidningsartikel, i vilken under rubriken »Hädelse — vad tycker Ni?» återgivits ett utdrag ur en bok, som i Finland föranlett åtal för hädelse.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson, Risberg, Hamrin* i Jönköping, *Keijer* och *Werner*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla i reservationen angiven lydelse.

Reservanterna hade funnit sig icke kunna underlåta att framställa anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Herman Kling, i anledning av hans beslut att lämna ifrågasvarande artikel utan åtgärd.

Härom anförde nu:

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Denna första reservationsanmärkning till årets omfattande dechargememorial har rubriken »Ifrågasatt tryckfrihetsåtal». Ledamoten i andra kammaren herr Dickson har i överensstämmelse med vad som är stadgat i § 57 riksdagsordningen riktat en anmärkning mot justitieministern, statsrådet Kling.

Anmärkningen från herr Dickson anser vi reservanter riktig och befogad. Den har tillkommit av den orsaken, att den 27 februari i år en artikel i tidningen Aftonbladet var införd med rubriken »Hädelse — vad tycker Ni?». Artikeln var en svensk översättning av ett avsnitt av den finske författaren Salammas bok Midsommardansen. Anmälan gjordes till justitieministern, att tryckfrihetsåtal borde väckas i anledning av denna artikel, men justitieministern lät den 25 mars meddela, att det varken skulle komma att bli något tryckfrihetsåtal mot Aftonbladet eller vidtas någon åtgärd mot att boken Midsommardansen i sin helhet utkom på svenska.

Det är litet svårt att klarlägga vad saken egentligen gäller, ty konstitutionsutskottet var enigt om att man inte skulle ta in dessa så nedriga och skamlösa uttalanden som förekom i denna tidningsartikel i utskottets memorial, och jag skall inte göra något försök att föra detta material till riksdagens protokoll. Jag delar fullständigt den upp-

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

fattningen, att ett sådant språk som användes i denna då översatta del av boken inte passar i riksdagstrycket.

Däremot tycker jag att det kan vara anledning att åtminstone föra slutklämmen i herr Dicksons skrivelse till kammarens protokoll: »Genom det skedda har ådagalagts att statsrådet och chefen för justitiedepartementet tillåtit och tillåter att ett namn, som av hundratals miljoner människor över hela världen hålles heligt och dyrt och som betecknar centralgestalten i svenska kyrkans och de svenska samfundens andliga liv, i strid mot svensk lag, ostraffat får skymfas och släpas i smutsen och att han därigenom visat en för vårt folk skadlig efterlåtenhet, och uppenbarligen icke har den fasthet som tidsläget kräver, i anledning varav jag hos konstitutionsutskottet begär att mot honom anmärkning göres.»

Enligt tryckfrihetsförordningens 7 kap. § 4 och brottbalkens 16 kap. 9 §, om brott mot trosfrid, är trosfriden skyddad. Att skymfa sådant som av svenska kyrkan och annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt är inte tillåtet. Det avsnitt av Salammas bok som återgavs i denna tidningsartikel var ur vår synpunkt ytterst vedervärdigt och fyllt av stor råhet, något av det mest sensationella man förmodligen kunde hitta i boken. Som vi sagt i vår reservation, inplaceras kristendomens centralgestalt här i ett perverst sexuellt förhållande. Vad som här uttalades om denna centralgestalt, som oändligt många människor i vårt land hyllar som det främsta av allt i tillvaron, måste i hög grad verka sårande för stora — mycket stora — grupper av vårt folk. Inom kristenheten i hela världen, alltså av inte mindre än 800 miljoner människor, anses den som här skymfats vara centralgestalten i de kristna samfundens liv och för de kristna personligen, något som jag också anser bör tagas med i bedömningen av denna fråga.

Man vill i detta sammanhang gärna framställa den fråga: När vi nu har

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

lagbestämmelser som skyddar trosfriheten, när vi har lagbestämmelser om vad de människor som hyllar kristna livsideal anser vara heligt, hur skall någon författare eller journalist kunna åstadkomma något som skymfar en gudsperson, skymfar vad som hålles heligt, när vad som förekom i denna tidningsartikel inte i det avseendet håller måttet? Det skulle vara intressant att nu eller framdeles få veta vad som i detta avseende egentligen faller under tryckfrihetsåtal och var gränsen går för smädelse eller skymfande av vad som heligt är. Kan det över huvud taget åstadkommas något i tryck, när det gäller de värden som här skymfas, som kommer att ställas under åtal?

Naturligtvis kan det, som utskottsmajoriteten sagt, råda delade meningar om huruvida artikeln inneburit brott mot trosfrid, och här tycker jag att majoriteten har sträckt sig ganska långt i medgivande av riktigheten i reservanternas uppfattning. Och det är klart att meningarna kan vara delade i frågan huruvida bestämmelser om trosfrid bör finnas i grundlag och strafflag, men även de människor som inte har respekt för kristna värden har säkert den uppfattningen, att så länge det finns en lagstiftning på detta område, så bör den tillämpas. Vilken uppfattning man än har om kristen tro och livsåskådning, så måste man anse att den gudsgestalt skymfas, som beskrives på ett så förnedrande sätt. Det är inte bara varmt kristna människor som har anledning att reagera. Den enklaste anständighet borde kräva att en artikel som »Hädelse — vad tycker Ni?» i varje fall inte ostört bör få förekomma.

Med stor tillfredsställelse kunde vi vid utskottsbehandlingen konstatera, att ingen inom utskottet dess bättre uttryckte några sympatier för artikelns innehåll eller ansåg det vara av något värde att ett material som detta förekom i nyhetspressen. Mycket hårda ord fälldes i utskottet, även av en del av

dem som inte återfinnes bland reservanternas.

Frispråkigheten har under senare år blivit mycket stor i tidningspressen. Jag är för min del inte säker på att denna ohämmade frihet gagnar en utveckling i rätt riktning. Kan det verkligen vara något av värde i de ohämmade skrivelser om sexuallivet som förekommer sida efter sida i vissa tidningar? Många får i varje fall den uppfattningen, att här predikas en hämningslös frihet. Ett stort antal människor i vårt land frågar sig säkert hur det skall vara möjligt att nå goda resultat i våra skolor och undervisningsanstalter, nå goda resultat med samhällets fostrargärning, upprätthålla ordning och disciplin, om tryckfriheten skall vara så fullständig. Det är inte säkert att alla tål denna fullständiga frihet.

När det gäller detta anmärkningsärende kan man understryka vad som har sagts många gånger och som är allmänt erkänt, nämligen att det är på de kristna värdena och de kristna idealen som hela vår västerländska kultur vilar. Även om inte alla uppskattar de värdena är det ändå i rena undantagsfall som någon vill vara med om att skynifa dessa värden och sänka dem djupt ner i smutsen, såsom här skett.

Det kan även åberopas att i vårt land får ingen skymfa annat lands flagga eller höghetstecken. Så sent som i fjol framlades ett förslag härom i riksdagen, vilket riksdagen visserligen avvisade. Förslaget gick ut på att i tryckfrihetsförordningens namn främmande makts statsöverhuvud eller regeringsledamot skulle skyddas mot kränkande eller smädliga angrepp i tryckta skrifter.

Vid bedömningen av den föreliggande frågan har det i utskottet framhållits, att vi inte haft att ta hänsyn till vad som har inträffat för författaren i Finland, där han ju ställts under åtal. Detta är också riktigt. Men nog måste det vara en överraskning för dem som

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

i vårt land hävdar den stora frihetens princip att författaren med anledning av åtalet själv tillkännagett en annan uppfattning om sin litterära produktion än vad justitieministerns bedömning innebär. Någon tid efter det att justitieministern fattat sitt beslut att här skulle tryckfrihetsåtal icke ske, erkände den finske författaren öppet i ett brev. »Jag har», förklarade han, »i min roman velat smäda och häda medborgarnas gudsuppfattning och religiösa känslor.» »Detta är inte bokens enda syfte», fortsatte han, »men ett av motiven i mitt verk har speciellt utgjorts av hädelse, liksom också av att kränka och häda prästerskapet samt ifrågasätta de s. k. kristna värdena och att sönderbryta kyrkans och kristendomens inflytande så långt som möjligt.» »Jag tror», uttalade han, »att detta kommer att återfinnas även i mina kommande böcker.»

Hur det nu än är med rätten att åberopa detta material så anser jag att dessa uttalanden utgör ett mycket gott stöd för att vår reservationsanmärkning är berättigad: justitieministern borde här ha vidtagit åtgärder för väckande av tryckfrihetsåtal.

Enligt den gamla tradition som säger att omröstning i kammaren inte sker med anledning av en reservationsanmärkning har jag, herr talman, inget yrkande.

Herr RISBERG (h):

Herr talman! Bibelns berättelse om Jesu vandring på jorden från födelsen till korsfästelsen har ingått i vårt folks medvetande, och Jesus accepteras även av de icke troende som det heligaste inom den kristna sinnevärlden.

Det är inte min avsikt att diskutera konstitutionsutskottets memorial nr 27 punkt B 1 ur kristen synpunkt, utan frågan måste — då den här diskuteras i samband med dechargen — ses ur juridisk ansvarighetssynpunkt. Men man måste ju först söka utfinna, huruvida det i denna tryckfrihetsfråga begåtts

brott mot gällande lag eller ej. Brottsbalken liksom tryckfrihetsförordningen talar om »skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt». Man konstaterar följaktligen att en skymfning av Jesus Kristus icke är tillåten enligt lag.

Det utdrag ur en utländsk bok, som i översättning publicerats av en i Stockholm utgiven dagstidning, där Jesu namn dragits i smutsen och där det bl. a. givits sken av att ett sexuellt förhållande ägt rum mellan Jesus och ett djur, måste utan tvekan anses i högsta grad skymfande mot det som hålles heligt. Reservanterna kan i alla fall inte finna annat. I något skönlitterärt sammanhang står ej heller utdraget.

Utskottets majoritet däremot yttrar, »att olika meningar kan råda i frågan, om artikeln inneburit brott mot trosfrid». Om inte denna artikel utgör ett kvalificerat brott mot trosfrid, så ifrågasätter jag om det över huvud taget är möjligt att åstadkomma dylikt brott.

Från annat håll har framhållits, att en anmärkning mot justitieministern för att han inte åtalat tidningen för den skymfande artikeln skulle skada den kristna saken genom att ge upphov till antikristna angrepp. Därest man skulle se artikeln från kristen synpunkt är jag förvånad över att det inte i stället högljutt protesteras. Konstitutionsutskottet däremot, som fått frågan till sig anmäld, kan inte ta några dylika hänsyn utan har haft skyldighet att upptaga ärendet och har — som jag tidigare framhållit — endast haft att avgöra huruvida statsrådet följt gällande lag.

Utskottsmajoriteten försvarar även departementschefen med hänvisning till tryckfrihetsförordningens stadgande om att man i tveksamma fall hellre skall fria än falla. Reservanterna kan inte ansluta sig till att tveksamhet kunnat råda om att syftet med artikeln skulle vara att skymfa. Den som insatt artikeln i tidningen måste väl i alla fall ha

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

insett, att man här *trampar över* den gräns som kan tolereras av både lag och människor.

I ett annat ärende som handlagts av konstitutionsutskottet påpekar en ledamot, att »gällande lag måste följas». Jag accepterar helt detta, men kan inte inse annat än att lagen måste gälla även i det fall som diskussionen nu gäller.

Det har vidare hävdats, att lagen är otidsenlig. Om så är fallet anser jag att lagbestämmelserna snarast bör ändras. Reservanterna hävdar dock med bestämdhet, att lagen skall följas tills ändring skett och att konstitutionsutskottet har att fullgöra sin grundlagsenliga skyldighet.

Detta medför att reservanterna anser att anledning till anmärkning mot justitieministern föreligger.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Låt mig bara få göra vissa reflexioner kring det ämne vi nu talar om.

Man kan fundera över begreppet trosfrid. Brottsbalkens stadganden om brott mot trosfrid rörande den som offentligen skymfar sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt, är att se som ett samhällets skydd mot övergrepp på den personliga integriteten. En medborgare som är religiöst engagerad skall inte få det han sätter högst utsatt för smädelse. Detta är en självklar demokratisk princip. På samma sätt skall heller ingen skymfas för sin ras och sitt språk.

Publiciteten i dag med sina påträngande former riskerar ibland att hota den enskildes integritet. Konstitutionsutskottet tar ju självt fram som exempel radioprogrammet med gcycklet kring nattvarden.

Men även om vi nu har dessa lagbestämmelser om trosfriden, så får det inte uppfattas som en speciell förmån för vissa medborgare. Det är helt en-

kelt uttryck för en allmän anständighet och en vilja till renhållning i ett samhälle, där man hoppas att fostran till mogna medmänniskor skall göra dem överflödiga så småningom — en fostran som skall leda oss alla till respekt för varandra och till att se den personliga integriteten som något ofrånkomligt.

Herr talman! Denna fråga har för mig också en annan sida — en mera personlig. Hädelse är väl i grund och botten en sak mellan människan och Gud, och ur den synpunkten något som faller utanför samhällets lagar och bestämmelser. Som jag ser det är det många gånger snarare en fråga om en brottning med Gud, ett sökande efter verkligheten, något som måste vara vars och ens rättighet att ge uttryck för. Den troendes intresse bör därför, menar jag, vara inriktat på kontakt och vilja att positivt vara med i den brottningen och i det sökandet. Såvitt jag vet har varken kyrkan eller något av samfundet rest krav på ingripande i vårt här i dag diskuterade sammanhang.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Herr Sveningsson svävade ut — långt utanför vad vi här egentligen har att behandla. Vad vi har att behandla är departementschefens ställningstagande beträffande den artikel som varit införd i Aftonbladet, och därvid är att märka, att vi också har att försöka bilda oss en uppfattning om artikelns syfte. Detta är väl att uppfatta som en juridisk fråga, och det är den som justitieministern har tagit ställning till. Han har funnit, att han inte kunde vidtaga åtgärder för att få den under åtal, därför att den var framställd på sådant sätt att det kan ifrågasättas om man där hade för avsikt att använda den för att häda — det var ju det tidningen frågade om.

Sedan kanske man också kan erinra om att vi inte har haft att behandla

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Salamas bok. I Finland har man en annan lagstiftning än i Sverige. Det är viktigt att vi håller oss till ämnet.

När det sedan gäller frågan i och för sig är det även där skiftande meningar. Jag hörde en av utskottets ledamöter, som jag vet är aktivt verksam inom ett kristet samfund, som för sin del icke kunde vara med om att påstå att justitieministern här hade gjort något fel. Även på det hållet företräder man den meningen, att kristendomen skall hävda sig på annat sätt än att genom lagstiftning försöka göra sig gällande.

Om man ser frågan på det sättet, så får den en annan karaktär än man här försöker ge den.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Jag skall erkänna att denna fråga har föranlett mig till ganska många överväganden och funderingar — inte av politisk karaktär utan av mera personlig karaktär, ungefär i den riktning som min gamle vän Per Blomquist nyss från denna talarstol så utmärkt redogjort för.

Det stod ganska snart klart för mig, att det icke fanns grund för konstitutionsutskottet att anmärka på justitieministerns handlande i detta sammanhang. Det finns ju en diskretionär prövningsrätt för statsrådet: hellre fria än fälla i sådana fall som detta. Jag tycker att justitieminister Kling har handlat rätt, när han icke ansett det rimligt att Aftonbladets ansvarige utgivare skulle åtalas för brott mot trosfrid.

Problemet är i stället det som konstitutionsutskottet redan i fjol berörde, det som ligger till grund för det utlåtande, som nu föreligger, och den anmärkning som herr Dickson i andra kammaren tagit upp. Det stora och svåra i problemet är punkten om vad som är skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt. Det är den frågan, som i varje fall för den, som tillhör ett sådant samfund, kan leda till åtskilligt funderande.

Jag hade under påsken tillfälle att tänka igenom detta ämne, och jag får säga, herr talman, att det var en rätt lämplig tidpunkt. Påsken firar vi ju till minne av Jesu död och uppståndelse. Det var den då förhärskande religionens företrädare, som begärde att statsmakterna skulle likvidera honom. Det var alltså en lämplig tidpunkt att med mig själv diskutera förhållandet mellan religionen och statsmakten, och ett spörsmål blir här det som tryckfrihetsförordningen tar upp: skall religionen skyddas av polis och domstolsväsende?

Frågan kan väl lämpligen ses från den utgångspunkten, hur Jesus uppfattade sig själv. Ganska snart finner man i evangelierna, att han oupphörligen kommer tillbaka till detta: De har förföljt mig, och de kommer att förfölja eder. Allt ont har sanningslöst sagts om mig, och det kommer även att sägas om eder.

Han var verkligen inställd på att hans lära icke skulle accepteras på ett sådant sätt att man skulle börja att tillgripa straffhot. När han greps förklarade han skillnaden mellan sin egen lära och andras med orden: »Om mitt rike vore av denna världen, så hade väl mina lärjungar kämpat för att jag icke skulle bli överlämnad åt judarna.»

Han förbjöd alltså sina lärjungar att göra detta. Bedömningen var den enda riktiga, får vi väl i dag konstatera. Justitiemordet på honom skulle annars ha varit den totala skymf, som skulle ha lett till att vi i dag inte hade haft någon anledning att syssla med den kristna religionen.

Jag kom därför i mina funderingar under påsken fram till att hans efterföljare i dag borde känna sig höjda över det, som skulle kunna uppfattas som smädande i detta sammanhang. Detta bör gälla inte bara den kristna religionen utan all sann religion. Jag skulle vilja spetsa till det och säga, att personligen vägrar jag att låta mig beröras av sådana uttryck som de i anmälan åbe-

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

ropade. Min religiösa uppfattning vill jag inte ställa på den nivån, att jag därav skulle kunna utsättas för ett skymfande. Religionen är någonting helt annat. Sasom herr Blomquist sade måste det vara en personlig sak mellan människan och den gud vederbörande vill hylla.

Hur kan det då, herr talman, komma sig att vi har en bestämmelse av detta slag i tryckfrihetsförordningen?

Jag skall inte göra någon författningshistorisk kommentar till detta, men jag vill påpeka en sak, som det kanske kan råda delade meningar om men som för mig förfaller vara ur historisk synpunkt riktig — det förhållandet att kristendomen blev en statsreligion. Just detta förhållande leder till att en skymf mot religionen var en skymf mot staten. Vi fick ett beroendeförhållande, och därmed försvann givetvis också något av det väsentliga i det religiösa problemet. Det personliga engagemanget skulle inte ensamt vara avgörande för den enskilda människan, utan hennes uppfattning skulle också med lagens hjälp skyddas mot kritik eller mot skymfande.

Jag tror emellertid att hot om straff aldrig kan vara ett lämpligt medel att skapa vördnad för en religion, icke heller för den kristna religionen. I stället är det väl så att det finns i *alla* rörelser, även i de religiösa, ett behov av uppror mot det invanda, mot det slentrianmässiga. Vi människor har så lätt att stelna i en viss form, och det gäller givetvis också den kristna kyrkan i de olika skepnader som den tar sig uttryck i världen över. Vi har så lätt att förfalla till iakttagande av vissa seder och yttre former. Men om friskheten skall bevaras måste det ibland bli uppror, ett uppror som väcker. Det behövs hårda stötar. Hammarslagen på kyrkporten i Wittenberg var berättigade. Protesten från väckelserörelserna under 1800-talet i Sverige var nödvändiga, även om det tog former som ledde till förhör, förföljelse och fängelse. Sinclair Lewis'

våldsamma protestroman Elmer Gantry mot det förljugna i amerikanskt kyrkoliv var ett ord i rätt tid, även om det var ytterst allvarliga saker som hans anklagelser gäller.

Jag har också med stort intresse läst några ord av den kristne poeten och vetenskapsmannen Karl-Gustaf Hildebrand i den kyrkliga tidskriften *Vår lösen*. Han skriver där: »Eftersom det korrekta, välordnade kristliga livet så ofta är en fasad för egoism, verklighetsflykt eller allmän humbug, så kan skriket och smädelsen ibland fylla en uppgift. Den gör det för de fromma, som får en påminnelse om att kristendomen inte är en etikettsfråga. Den gör det också för den som skriker och smädar. Det är ju bättre att ibland ha uppfört sig illa och till sist ha upptäckt ett stycke verklighet, än att alltid ha uppfört sig väl och ha stannat vid uppförandet. Hädelsen som ångestrop är en maning till fantasi och barmhärtighet. Hädelsen som angrepp kan ibland vara en mindre fara än det dolska lurandet, den slöa avogheten.»

Jag kan instämma i detta men också i vad Hildebrand säger sedan, nämligen att därmed har man kommit långt bort från Salamas bok, vilken — som jag uppfattar den och som Hildebrand uppfattar den; jag kanske borde ha nämnt Hildebrand först, eftersom han är en så framstående litteraturkritiker — väl inte kommer att leva vidare som något av de nödvändiga hammarslagen som kan väcka en opinion. Jag tror i varje fall inte det, men det är ju principfrågan som i det här sammanhanget är det väsentliga.

Jag vill också anknyta till vad herr Blomquist sade nyss om att inget kyrkligt organ i detta fall har krävt något ingripande. Diakonistyrelsens förträffliga tidskrift *Vår kyrka* har skrivit: »Slutligen skulle ett lagligt förbud mot hädelser i litteraturen omöjliggöra sanning i den allvarligt syftande människoskildringen. Efter en fällande dom skulle det vara omöjligt att i en religiös

roman skildra en människa i kris och desperat uppror mot Gud.» Därmed har man alltså inte sagt, att det exempel på litteratur som ligger bakom herr Dicksons anmälan skulle vara ett av de oundgängligen nödvändiga.

Det måste finnas en möjlighet till uppror utan att religionen därför skall behöva skyddas genom hot om straff. Både utifrån en strikt formell granskning och utifrån synpunkten av vad religionens företrädare kan begära, har jag kommit till att det hade varit oriktigt, om utskottet här hade riktat en anmärkning mot justitieministern. Jag vill tillägga att liksom konstitutionsutskottet i fjol sade, att det kanske finns skäl att se över trosfridsparagrafen, så tycker jag att efter det som utspelats de senaste månaderna finns det ytterligare skäl att understryka angelägenheten av en översyn.

Jag beklagar att justitieministern inte finns i kammaren, ty då skulle jag ha ställt en fråga direkt till honom — kanske går det att få den vidarebefordrad. Jag tror att det vore utomordentligt värdefullt att vi finge en översyn, som möjligen skulle kunna leda till något klarare riktlinjer, sådana som kan leda till att debatten i fortsättningen får något annan karaktär än den tydligen far i dag.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något sätt för avsikt att ta upp en religionsdebatt med herr Dahlén. Jag är inte skickad för den uppgiften. Jag har mycket stor respekt för den uppfattning, som herr Dahlén kommit fram till under påskhelgen i den här frågan, och jag högaktar hans religiösa känslor.

När det är på det sättet, vilket också herr Dahlén har åberopat, att det från kyrkligt håll inte har förts fram något krav på att det borde bli ett tryckfrihetsåtal, så ifrågasätter jag om

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

det skall behöva föras någon stor religionsdebatt i denna fråga. Men som jag sade i mitt första anförande, anser jag att den enklaste anständighet kräver, att sådana skrivelser som i den ifrågavarande artikeln inte ostört bör få förekomma. Den fråga det gäller är ju, när nu trosfriheten är skyddad av en lagstiftning, om lagen skall gälla och tillämpas eller om den *inte* skall det. Jag har den uppfattningen att så länge lagstiftningen gäller, och oberoende av vad konstitutionsutskottet sade i det avseendet förra året, så skall lagen tillämpas.

Utskottets ordförande sade, att det gäller att bedöma den artikel som fanns i Aftonbladet och inte Salamás bok i dess helhet. Jag delar den uppfattningen, men i ett svar som justitieministern gav i en interpellationsdebatt i andra kammaren för någon tid sedan finns det vissa tecken som tyder på att han bedömt boken som helhet. Det kan jag inte finna vara riktigt, ty vid den tidpunkt då artikeln infördes i Aftonbladet fanns inte boken tillgänglig på svenska i vårt land.

Det är klart att man kan ha delade meningar om huruvida kristendomen skall skyddas på något sätt genom lagstiftning. Jag vill bara säga, att så länge vi har en lagstiftning om trosfrid så skall den lagen tillämpas.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sveningsson sade att han inte ville ta upp någon religionsdebatt i kammaren i dag. Det har inte heller jag tänkt göra, och jag förstår mig att jag inte gjorde det när jag nyss uttryckte en del funderingar från talarstolen. Jag antar också att inte heller herr Blomquist hade detta för avsikt.

Det är dock, herr Sveningsson, nödvändigt att diskutera bakgrunden. Det är fråga om ett tvåpartsförhållande, nämligen svenska staten i förhållande till trossamfundet. Man kan inte dis-

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

kutera detta förhållande och se bara till den ena parten. Jag ansåg det därför vara ganska nödvändigt för mig personligen att markera, att jag i detta fall inte finner det rimligt från någondera partens utgångspunkt att här rikta en anmärkning mot justitieministern.

Sedan kanske jag kan komplettera vad herr Sveningsson tidigare sade med att erinra om att den finske ärkebiskopen ju offentligt har protesterat emot att det över huvud taget har blivit en åtalsfråga i Finland. Det visar ju kanske att de synpunkter, som herr Blomquist och jag har redovisat, inte är så ovanliga ens i det land som framför allt berörs av processen. De kanske inte heller är så ovanliga i vårt land.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Herr Sveningsson har redan nämnt, att vi inte skall föra en religiös debatt. Det ställer sig olämpligt med en debatt i detta ämne. Naturligtvis måste man dock sätta in själva anmälan i dess sammanhang, och då är det svårt — vilket herr Dahlén påpekade — att inte ha dess bakgrund.

Jag skulle tro, herr talman, att det är i det närmaste ogörligt att rent objektivt säga vad som är en hädelse. Mig förefaller det också som om man den gång då stadgandet om brott mot trosfrid infördes, nämligen år 1948, främst tänkte på de händelser som hade utspelats under kriget. Människors trosfrid hade då skymfats så handgripligt och under så ohyggliga former, att ett stadgande till skydd för trosfriden tedde sig naturligt och kanske för somliga nödvändigt.

Sedan dess har läget förändrats. Där om vittnar onekligen den anmälan som konstitutionsutskottet har haft att behandla och framför allt, skulle jag vilja säga, den debatt som har följt. Debatten visar att även de som tar ställning utifrån en religiös övertygelse kommer till skilda slutsatser.

Man kan inte helt undgå intrycket,

förefaller det mig, att samma riktlinjer följs nu som man har sökt sig fram efter sedan kristendomens första dagar. Uppdelningen sker allt efter som man tror på möjligheten att med lag och tvång lära människorna en viss övertygelse, eller man har trott och tror att övertygelse skall verka genom sin inre kraft. Här har man naturligtvis också det samband mellan kyrka och stat, som herr Dahlén påpekade och som skapar ett inbördes beroende. Tror man att samhället kan skydda en övertygelse mot råa och osmakliga uttryck samt mot hädelse, och tror man att övertygelsen behöver samhällets skydd för att verka, vill man naturligtvis föreskriva för människorna vilka tankebanor som är tillåtna och vilka som måste vara förbjudna.

Denna strävan att lära människor att respektera varandra och varandras tro tycks mig ständigt vara dömd att misslyckas. Man har inte övertygat någon den vägen, men man har kommit många att revoltera. Revolten har tagit sig olika uttryck, inte sällan osmakliga. De senare har av den troende och logiskt inställda tagits såsom uttryck för en hädelse, och varje hädelse kan tolkas som ett brott mot trosfriden. Den som begår brottet kan dock vara en förtvivlad, vilseledd eller sökande människa lika lätt som en människa som endast vill såra och skada. Jag tror med andra ord inte att man via lag kan föreskriva människor hur de skall tro, hur de skall ge uttryck för vad de tror eller hur de skall lära sig att uttrycka respekt för andras tro. En annan sak är att man i lag kan förbjuda förföljelse av en människa på grund av hennes tro.

Den anmälan som konstitutionsutskottet har behandlat har egentligen övertygat mig på endast en punkt, nämligen i fråga om själva stadgandet om trosfrid. Då utskottet förra året behandlade detta ämne hade vi att ta ställning till motionsvis framställda yrkanden om att stadgandet skulle utgå

ur tryckfrihetsförordningen — d. v. s. inte komma med i den förordning som då antogs. Yrkandena gick i sin tur tillbaka på en skrivelse från Svenska Journalistförbundet, som i sin skrivelse hävdade, att det innebar ett allvarligt övergrepp i ett demokratiskt lands fria meningsutbyte att med lagens hjälp skapa vissa sektorer, som skulle åtnjuta speciellt skydd. Inom utskottet diskuterades frågan ganska ingående och mycket olika meningar kom till uttryck. Utskottet beslöt dock — tyvärr, skulle jag vilja säga — att acceptera stadgandet och nöjde sig med uttalandet att regeringen borde följa domstolarnas praxis med uppmärksamhet och med särskilt beaktande av den fria åsiktsbildningens krav.

Dagens anmälan har övertygat mig om att det hade varit bättre att slopa stadgandet. I praktiken lär det inte gå att tillämpa. Stadgandet kommer väl dock även i fortsättningen att väcka uppslitande och föga uppbyggliga debatter. Därmed vill jag inte säga att dagens debatt har varit särskilt uppslitande — det har emellertid förekommit åtskilliga debatter även utanför detta hus. Stadgandet passar inte in i dagens samhälle och står inte i samklang med det fria meningsutbytet. Det kan inte hejda meningsutbytet men kan tvinga in det i andra och olyckligare former.

Det förefaller mig också, herr talman, mycket diskutabelt, huruvida man bör utkräva ett politiskt ansvar då det gäller en fråga av denna art, alltså ett politiskt ansvar enligt § 107. Kan man säga att detta berör rikets sannskylidiga nytta? Och kan man med visshet påstå att den artikel som frågan gäller hade annat syfte än vad tidningen angett? Om man inte är alldeles viss om den saken, då kommer åtminstone jag fram till att det främst åligger den som skall skydda tryckfriheten att hellre fria än fälla.

Herr Sveningsson sade att man måste hålla efter tidningarna, inte minst

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

med tanke på skolbarnen. Han tog i det sammanhanget också upp vad barnen får läsa i tidningar och böcker i sexfrågor. Men inte heller där kommer herr Sveningsson enligt min uppfattning långt med förbud. Det är bättre att i skolorna uppfostra barnen till fria och sunda människor, som inte blir intrasserade av en massa halvskumma företeelser och inte blir intrasserade av fula ord och otrevliga uttryckssätt och av företeelser av den art som vi i dag behandlar.

Jag tror att debatter av denna art endast leder till en sak, nämligen att man ger en i och för sig ganska torftig bok stor reklam och en mycket vid läsekrets.

Jag vill dock, herr talman, än en gång understryka att jag även drar slutsatsen att stadgandet om trosfriden bör försvinna. Det inträffade belyser, tycker jag, att motionärerna hade rätt förra året då de sade att man inte genom åtal eller fällande domar skyddar det som trossamfundet och deras anhängare anser vara heligt.

Herr KALLQVIST (fp):

Herr talman! Beträffande den tidningsartikel som herr Dickson ansett innebära ett brott mot trosfriheten har rätt olika meningar bland utskottets ledamöter. Enligt min mening måste citatet ur boken verka i hög grad sårande för stora grupper av vårt folk, och därmed måste det betraktas som brott mot trosfriden.

Orsaken till att jag tog till orda här i dag är närmast, att vi under de senaste åren haft att ta ställning till stora skolreformer. När man har behandlat dessa reformer har undervisningen i religion och i kristendom kommit på tal. De flesta av oss har krävt att man skall respektera objektivitetskravet härvidlag, jag har hört till dem som har framhållit detta.

Vi har erkänt detta krav, och vi gör allt för att man mer och mer skall kun-

Ang. ifrågasatt tryckfrihetsåtal

na tillämpa det, särskilt när det gäller våra läroböcker. Enligt min mening måste detta objektivitetskrav då det gäller religionsundervisningen motsvaras av något annat. Jag tror att det måste motsvaras av hänsyn till dem som i kristen tro funnit ett livsvärde. Utan denna hänsyn tror jag knappast att man kan uppehålla kravet på objektivitet. Inlagandet av citatet ur boken strider enligt min mening mot gällande lag.

Till herr Dahlné skulle jag vilja säga: En vuxen människa kan diskutera som han och andra gjort — sådana som avslutit sig till en kristen uppfattning och till ett kristet samfund. Men vi har också ansvar gentemot dem, som skall undervisas av oss, och det är närmast ur den synpunkten som jag har velat diskutera denna fråga. Jag tror att våra ungdomar ändå kan fostras om man tar hänsyn och lär dem att ta hänsyn. I det fallet tror jag det blir ytterst svårt att lära dem att följa fru Segerstedt Wibergs råd, om de skall bli fria och sunda människor. Denna frihet måste också motsvaras av ett ansvar, och det lär man dem väl genom att de också skall läras ta hänsyn till andra människor.

Jag har gärna velat deklarerera detta, herr talman! Jag tycker att denna artikel borde ha beivrats.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Källqvist skulle jag vilja säga att det är självklart, att om man fostrar barnen till fria och sunda människor, så ligger i detta begrepp att man fostrar dem till att lära sig ta hänsyn. Men inte lär man dem ta hänsyn genom förbud! Om vi skall förbjuda publicerandet av vissa företeelser, så blir de så oändligt mycket mer intressanta, och då skapar vi osunda förhållanden.

Vi befinner oss nu såvitt jag förstår, i ett övergångsskede, som är svårt att behärska. Men följer vi herr Källqvists anvisningar så kan vi på en rad områ-

den få förbud, och det tror jag vore mycket olyckligt.

Herr KÄLLQVIST (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår fru Segerstedt Wibergs utgångspunkt. Å andra sidan tror jag att man kan ha förbud, om man motiverar dem, och det lär vi inte komma ifrån. Ett förbud som bara kräver auktoritetslydnad är inte mycket värt, men ett förbud som är motiverat och som man kan resonera om tror jag fortfarande har ett värde.

Häri instämde herr *Petersson, Erik Filip*, (fp).

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Denna debatt skulle må väl av att — som det sagts inledningsvis här i dag — avdramatiseras en smula. Det finns all anledning att med respekt betrakta dem som deltagit i denna debatt, men mycket av det som sagts är i detta sammanhang inadekvat. Om konstitutionsutskottet skulle ha haft att bedöma Salamas bok, är jag övertygad om att förteckningen över reservanterna hade varit en helt annan eller att de kanske hade fått majoritet i utskottet.

Men det hade vi inte till uppgift, herr talman! Vi hade att bedöma i vilken grad justitieministern hade sett till fakta i sammanhanget Vilka fakta var det? Det var ett avsnitt av Salamas bok, som i och för sig var chockerande och som det naturligtvis kunde vara anledning att se på ur trosfridens synpunkt. Trosfriden är ju till sin natur inte avsedd för att skydda tron eller trons gestalter, utan för att skydda människor, som i sitt innersta skakas av sådana här saker.

Men jag frågar mig, i vilken grad den ifrågasatta tidningen hade förbrutit sig mot detta. Vad har skett? Man har återgett ett avsnitt och frågat: Är detta hädelse? Den frågan avsåg man att lä-

Ang. ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

sarna skulle besvara från sina egna utgångspunkter. Tidningen hade icke själv tagit ställning i den ömtåliga frågan.

Utskottets majoritet stannade för att detta inte kunde anses vara ett förfarande, som stod i strid mot trosparagrafen, och man kom fram till att i denna situation enligt grundlagens bud hellre fria än fälla. Visst kunde man kanske misstänka att tidningen haft en avsikt med sin publicitet. Men vem kunde leda det i bevis? Man kunde ha en misstanke, men en misstanke som inte kunde styrkas. Vad som då återstod var att hellre fria än fälla.

Jag tror, herr talman, att det är anledning att påpeka detta. Utskottet hade nämligen inte att ta ställning i den ömtåliga frågan om boken strider mot trosfriden — som jag djupt respekterar, därför att den stämmer överens med min egen uppfattning i sakfrågan.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Tillåt mig bara att göra ett kort tillrättaläggande. Om jag haft att i utskottet ta ställning till boken som sådan, hade jag inte heller då velat medverka till något förbud. Jag hade velat det ännu mindre, eftersom jag råkar ha läst hela boken.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande punkt till handlingarna.

Punkten 2

Ang. ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

I förevarande punkt hade utskottet icke funnit anledning till anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Rune Johansson, i anledning av ett av honom till statens hyresråd den 30 december 1964 lämnat meddelande rörande viss tillämpning av hyresregleringslagen.

Reservation hade anförts av herr *Sveningsson*, fröken *Stenberg* och herr *Wennerfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade.

Reservanterna hade funnit sig böra framställa anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Rune Johansson.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Denna anmärkning, nr 2, gäller de direktiv inrikesminister Johansson i en viss fråga givit till statens hyresråd angående rådets tolkning av hyresregleringslagen. I ett avseende är vi säkert alla eniga i detta ärende. Det är att statsrådets uppgifter såsom enskilda statsråd inte är att för andra instanser tolka lagar eller att lämna direktiv vare sig till domstolarna eller till administrativa myndigheter — i det fall det här gäller fungerar hyresrådet som domstol.

Anmärkningsärendet gäller inte på något sätt sakfrågan, att hindra rivning av fastigheter när detta kan anses angeläget. Men jag kanske ändå måste något beröra själva sakfrågan.

Allteftersom bostadsbristen ständigt har ökat har det blivit debatt omkring frågan, om inte samhället borde utöva kontroll över om en fastighet skall få rivas eller inte. I inrikesdepartementet upprättades en promemoria, daterad den 13 november 1964, och i den tog man upp denna fråga om att hindra rivning av fastighet som var i sådant skick att den ännu några år kunde fylla sin uppgift. Förslaget innehöll att rivning skulle få ske i vissa fall endast efter tillstånd av arbetsmarknadsmyndigheterna. Genom beslut vid förra årets riksdag skedde en komplettering av 1963 års lag om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete, och Kungl. Maj:t fick fullmakt att förordna om igångsättningstillstånd för vissa slag av byggnadsarbeten — det skulle vara så-

Ang. ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

dana arbeten som var mindre angelägna ur allmän synpunkt. Men i det förslag som antogs vid förra årets riksdag förekom inga uttalanden om att man med denna lagstiftning skulle kunna hindra rivningsarbeten.

När departementspromemorian skickades på remiss till statens hyresråd, hade hyresrådet den uppfattningen, att det kunde vara angeläget att rivning av byggnad kunde hindras. Men samtidigt gav man uttryck för den uppfattningen, att denna sak knappast kunde ordnas genom ett tillägg till kungörelsen med tillämpningsföreskrifter till lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete av den orsaken, att syftemålet med lagen huvudsakligen var att under olika delar av året åstadkomma en jämn sysselsättning för industriens arbetskraft.

Samtidigt gav man från statens hyresråd uttryck för den uppfattningen, att man här kunde pröva andra vägar för att nå åsyftat resultat. Hyresrådet ansåg att man i första hand borde göra ett försök att tolka hyresregleringslagstiftningen på ett annat sätt än tidigare genom ändrade direktiv till hyresnämnderna om hur hyresregleringslagen skulle tolkas.

I sitt yttrande lät hyresrådet förstå, att när hyresnämnd har att pröva framställning om giltighetsförklaring av uppsägning enligt 7 § hyresregleringslagen, skulle man kunna ogiltighetsförklara uppsägningen, då den var grundad på rivning av fastighet och sådan inte ansågs vara befogad. Statens hyresråd gjorde i sitt remissvar följande uttalande: »Hyresrådet är emellertid berett att till hyresnämnderna utfärda anvisningar av innebörd, att nämnderna vid prövning av giltigheten av uppsägning, som grundas på förestående rivning av fastighet, även skall beakta huruvida godtagbara skäl föreligger för rivning i fråga.» Man var dock inte beredd att tillämpa denna tolkning, innan man fick besked härom från Kungl. Maj:t.

Nu har vi i konstitutionsutskottet ingen granskningsrätt mot någon annan än mot statsråden. Av den orsaken skall jag underlåta att göra något uttalande om det inte i detta ärende funnits anledning rikta anmärkning även åt annat håll. Det kan inte vara riktigt att en instans som fungerar som domstol, av ett statsråd begär tillåtelse att tolka lagen på det sätt man anser att den skall tolkas. Nog måste sådana händelser ur rättssynpunkt vara beaktliga.

Genom det brev som sändes till statens hyresråd från inrikesdepartementet den 30 december 1964 framgår klart och tydligt att inrikesministern givit sin välsignelse åt införandet av en ny praxis vid tillämpningen av hyreslagstiftningen. Jag citerar några rader ur detta brev från inrikesdepartementet: »På förekommen anledning får jag enligt uppdrag meddela att inrikesministern för sin del finner den av hyresrådet anvisade utvägen för att komma till rätta med förtida rivningar böra prövas framför dem som angivits i promemorian.»

Nu framhåller konstitutionsutskottets majoritet, att det var naturligt för att inte säga nödvändigt att statsrådet gav detta besked. Jag kan knappast tänka mig att utskottets majoritet verkligen menar vad man här skriver, att man finner det »naturligt och nödvändigt» att departementscheferna skall tolka lagar åt andra instanser och lämna direktiv härom till olika myndigheter.

Att utskottet i gammal vanlig ordning avstyrkte detta anmärkningsyrkande var inte så överraskande, men den motivering som användes för avslag är så mycket mer överraskande. Nog skulle det vara allvarligt och olyckligt om detta uttalande skulle komma till praktisk användning framdeles i större sammanhang.

Om utskottet verkligen menar vad som här uttalats, och denna nya praxis skulle komma till användning i allt vidare sammanhang, då kommer lagtill-

Ang. ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

lämpningen in på mycket olämpliga vägar enligt min uppfattning.

Det uttalande som fanns i denna skrivelse av den 30 december 1964, kan inte tolkas på annat sätt än att det innehöll ett godkännande av statsrådet Johanssons direktiv om och hur hyresregleringslagen i en viss situation skulle tolkas. Det var statsrådet Johansson som avgjorde införandet av en helt ny praxis när det gäller denna lags tillämpning. Detta är orsaken till att vi finner denna anmärkning berättigad.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets majoritet har inte kunnat biträda reservanternas förslag om en anmärkning mot inrikesministern, enligt § 107 regeringsformen, och jag tror inte att man behöver orda så mycket i frågan. Jag anser inte heller, som herr Sveningsson gjorde, att man behöver dra ut konsekvenserna av denna affär så långt, att det verkar som om hela vårt statskicks skulle vara i fara.

Vad är det, som har skett? Jo, det är en praktisk sak. Vi har alla den uppfattningen, att det rivs en mängd fastigheter, som i dessa bostadsbristens dagar borde få stå kvar och tjäna sitt ändamål under flera år framåt. Denna uppfattning hade man också inom inrikesdepartementet och upprättade därför en PM i försök att få fram ett lagförslag, som skulle förhindra dessa onödiga och förtida rivningar, som det heter. Denna PM skickades på remiss och kom till den instans, som i detta sammanhang självklart borde yttra sig, nämligen statens hyresråd. Statens hyresråd är mycket riktigt en domstol i hyresregleringsmål, men utfärdar också föreskrifter om tillämpning av hyresregleringslagen till lagförslag. Följaktligen uttalade sig statens hyresråd i den riktningen, att det torde finnas möjligheter att inom ramen för gällande lagstiftning kunna klara av detta, d. v. s. att man skulle få lov att begära

tillstånd även vid rivning av fastighet i samband med igångsättningsstillstånd.

När inrikesministern nu fick detta remissvar, att det gick att klara av det hela inom gällande lagstiftning, fanns det ingen anledning att inom inrikesdepartementet så att säga lägga tårta på tårta. — Det räckte med att meddela hyresrådet att gå den väg, som man tänkt inom ramen för de möjligheter som angivits. Det skulle — som utskottet här säger — också se ganska underligt ut, om inrikesministern efter det han fått detta meddelande från hyresrådet bara skulle ha tigit och låtit det hela bero. Han meddelade statens hyresråd: »Om ni har den uppfattningen, att det går att ordna det hela enligt gällande lag och förordning, så var god och gör det!»

Det är klart, att vi kan strida om ord i detta sammanhang, men om vi ser saken praktiskt, kan vi säga, att när hyresrådet hade gjort den tolkning, det här gäller, var inrikesministerns besked till hyresrådet det praktiskt riktiga.

Jag anser därför inte, att det finns någon anledning att rikta någon anmärkning mot inrikesministern enligt § 107 regeringsformen för den sakens skull, och det är också utskottsmajoritetens mening.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att utskottsmajoriteten har den uppfattningen att det här inte är berättigat med någon anmärkning.

Vidare överdriver nog herr Dahl litet grand. Såvitt jag kan se av närvarandeförteckningen i utskottets memorial har ju herr Dahl inte varit med vid behandlingen av denna fråga. Han går litet till överdrift när han talar om att man inte borde dra ut konsekvenserna så långt, att vårt statskicks skulle kunna sägas vara i gungning för denna anmärknings skull.

Jag vill sedan säga att denna an-

Ang. frigivandet av handlingar i Wennerströmaffären

märkning gäller inte alls själva sakfrågan — det är inte fråga om huruvida dessa rivningsfastigheter skall få rivas eller inte — utan det är *formerna* för beslutet som det här gäller. Det är alltså fråga om de direktiv som reservanterna anser att herr statsrådet gav till statens hyresråd och som han enligt vår uppfattning inte har rätt att ge. Det är formen för hur dessa direktiv och dessa beslut har tillkommit som vi riktar anmärkning mot.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades nu ifrågavarande punkt till handlingarna.

Punkten 3

Ang. frigivandet av handlingar i Wennerströmaffären

I denna punkt hade utskottet funnit sig icke böra framställa någon anmärkning i anledning av offentliggörandet av material i Wennerströmaffären.

Reservation hade avgivits av herr *Hernelius*, fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Dahlén* och *Magnusson* i Tumbult, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla i reservationen angiven lydelse. Reservanterna hade funnit sig böra framställa anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Herman Kling, samt chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Rune Johansson.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Att Wennerströmaffären även i år förekommer i dechargen kan knappast verka överraskande. Det antyddes redan i fjol här i kammaren, när den stora debatten då pågick, nämligen den 28 maj 1964, att så skulle komma att ske.

Vad är då bakgrunden till den anmärkning, som reservanterna i konstitutionsutskottet har velat rikta mot justitieministern och inrikesministern? Jo, anmärkningen gäller det sätt på

vilket och den omfattning i vilken publiceringen av handlingarna i Wennerströmaffären ägt rum. Med handlingarna menas då dels förundersökningsprotokollen, d. v. s. vad man i dagligt tal skulle kunna kalla åklagarens och polisens förhørsprotokoll, dels juristkommissionens protokoll.

Vad var det då som hände? Till en början höll statsråden mycket strängt på fullständig sekretess rörande allt material. Så sent som den 5 november 1963 ville utrikesministern på begäran icke lämna ut en relativt obetydlig handling, ett beslut som sedan delvis upphävdes av juristkommissionen, till vilken ärendet då fördes. Sedan kom juristkommissionens betänkande, som i tillämpliga delar frigavs. När kommissionen hade avslutat sitt arbete överlämnades såväl förhørsprotokollen som de omfattande protokollen från förhörskommissionen till justitiedepartementet och inrikesdepartementet, där de hemligstämplades. Inrikesministern hemligstämplade sina handlingar under åberopande av det stadgande i lagen, enligt vilket handlingar rörande polismyndighets eller åklagares verksamhet till förekommande eller beivrande av brott ej må utlämnas, bl. a. om det är menligt för rikets säkerhet eller mot enskild person. Det sades då samtidigt att detta beslut var interimistiskt och att bestämmelsen borde gälla med en viss dispensrätt för statsrådet.

Den 23 april 1964 avgav parlamentariska nämnden sin rapport, vilken skulle ligga till grund för konstitutionsutskottets granskning. Denna granskning började den 11 maj och memorialen justerades den 21 maj. Debatten utsattes till den 28 maj.

Men genom beslut — och nu kommer det intressanta — av regeringen den 26 och 27 maj släpptes betydande delar av förundersökningsprotokollen och förhørsprotokollen. Sammanlagt — jag vill reservera mig för siffran — torde över 1 300 sidor i största hast ha sprutats ut från kanslihusets stencilapparater.

Ang. frigivandet av handlingar i Wennerströmaffären

Det säger sig självt att detta väldiga material icke kunde överblickas eller bedömas före eller under dechargede-batten den 28 maj. Något fullständigt exemplar av det frigivna materialet lär för övrigt icke ens ha funnits tillgängligt i riksdagen, när dechargede-batten började. Även de ledamöter av parlamenta-riska nämnden som på förhand läst igenom materialet kunde lika litet som konstitutionsutskottets medlemmar åbe-ropa sig av detta i debatten, eftersom de icke kunde veta vilka delar som var fria eller som alltfört var hemligstämplade. Det visade sig också att det egentligen endast var statsministern och försvars-ministern som kunde citera ur kommis-sionsprotokollen — de hade fått del av dem tidigare, nämligen med början den 14 maj — och citerade naturligtvis blott i tillämpliga delar och i för dem be-hagliga delar av vittnesmålen.

Man frågar sig: Varför denna brådska med frigivningen den 26 och 27 maj — en brådska som uppenbarligen med-förde att granskningen inte skedde med den noggrannhet och det övervägande som borde ha erfordrats? Och nu in-träffade det märkliga: efter det att dechargede-batten den 28 maj var över, rådde plötsligt inte längre någon brådska. Nästa omgång av förundersöknings-protokollet frigavs först ett halvår se-nare, nämligen den 28 december 1964, och en ytterligare omgång den 25 janu-ari i år. Den långsamma takten efter dechargede-batten i fråga om frigivning-en står i bjärt motsats till den yrvakna och nästan panikartade forceringen av publiceringen av vissa delar av mate-rialet timmarna före dechargede-batten. Reflexionerna gör sig själva.

Har då några skador vållats genom sättet för publiceringen? Tyvärr torde så vara förhållandet. De personer som hörts av juristkommissionen hade icke erhållit någon garanti — det kunde de icke erhålla från kommissionen — att deras utsagor skulle vara konfidentiella i framtiden. De hade dock goda skäl att räkna med det, och i en del fall hade

de under hand fått detta besked. Omdö-men och yttranden de fälde om t. ex. över- och underordnade har kommit till mot denna bakgrund. Dessa omdö-men och yttranden kom alltså senare att publiceras. Men den skadan är mindre. Möjligen kan sägas att sådant för-farande försvårar en liknande kommis-sions arbete om en sådan skulle behövas i framtiden. En värre skada var att genom en frigiven och av Wennerström helt obestyrt uppgift en avliden per-son utsattes för beskyllning för ett mycket grovt brott. En avliden kan icke försvara sig, och det obestyrt påstå-endet kan alltså icke bemötas. Med större omsorg vid publiceringen hade en dylik kränkning av enskild mans ryk-te kunnat förebyggas.

Allvarligt är också att såväl genom förhørs- som förundersökningsprotokol-len utomstående har fått inblickar i detaljer rörande säkerhetspolisens span-nings- och undersökningsarbeten, vilket har medfört skada i den fortsatta verk-samheten. Av lätt insedda skäl kan jag inte här exemplifiera vad jag åsyf-tar. På liknande sätt har utomstående genom frigivning av en hel del detaljer fått obehörig insyn i försvarsmaktens verksamhet.

Herr talman! Sekretess och förbud mot insyn drivs vanligen för långt, och hemligstämpeln missbrukas ofta. Inte minst i frågor som gäller vakthållning mot spioneri och förrädisk verksamhet är det vanligtvis nyttigt att papperen läggs på bordet. Offentligheten kan le-da till att allmänheten skärper sin vak-samhet. Men detta innebär inte att varje frigivning och varje publicering där-för är berättigad — i så fall behövde vi inte någon sekretesslag. Papperen har i detta fall genom denna handläggning kommit att bli tillgängliga för obehöri-gen intresserade personer med många intressanta detaljer.

Handläggningen var för övrigt, enligt uppgift till KU, så slarvig att något protokollfört beslut icke tycks ha fat-tats inom justitiedepartementet, utan

Ang. frigivandet av handlingar i Wennerströmaffären

direktiven har lämnats av justitieministern personligen.

Herr talman! Det hade nog varit välbetänkt med mindre brådska och mer noggrannhet vid regeringens handläggande och granskning av materialet i den stora Wennerströmaffären i slutet av maj i fjol. Det är mot denna bakgrund som reservanterna anser att justitie- och inrikesministrarna icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta vid handläggningen av detta ärende.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Man kan naturligtvis ha skilda meningar om vad som bör ges offentlighet och vad som inte bör ges offentlighet. Det finns i alla fall en gemensam mening, nämligen att så litet som möjligt bör hemligstämplas. I detta mål var det väl ett allmänt önskemål att så mycket som möjligt skulle kunna bli tillgängligt för allmänheten. Det var också ett allmänt önskemål att detta skulle kunna ske så snabbt som möjligt, och det är vad som här ägt rum. Det är väl svårt att göra några bedömningar beträffande skador och sådant. I utskottet har i varje fall majoriteten inte funnit att detta kan ge anledning till någon anmärkning.

Att tidpunkten för offentliggörandet sammanföll med den debatt vi hade här i riksdagen kan väl inte i och för sig tas till anledning för ett anmärkningsyrkande. Då tycker jag det verkar som om det var andra intressen som gjorde sig gällande än frågan om offentligheten.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Med största glädje instämmer jag i utskottets ärade ordförandes uttalande om att man bör ge offentlighet åt så mycket som möjligt. Jag hörde dock till dem som förra året protesterade emot offentligheten, inte därför att materialet gavs offentlighet, men över det sätt på vilket det skedde.

När vi satt och läste handlingarna i konstitutionsutskottet kom man och formligen ryckte dem ur händerna på oss för att de skulle granskas på justitiedepartementet och släppas fria. Vi hade alltså ingen möjlighet att veta vad som var offentligt eller inte. I belysning av vad utskottets ärade ordförande sade om offentligheten är det ganska roligt att i dag läsa vad statsministern sade under debatten. Han bekräftade egentligen att vår uppgift var omöjlig. Han talade om det material som vräks över riksdag och medborgare, och fann att det var närmast överväldigande. Det kan, sade han, vara svårt både för riksdagsmännen och de enskilda medborgarna att få klarhet i vad som verkligen hänt. För oss som skulle debattera frågan låg svårigheten framför allt i att veta vad av det skildrade vi hade rätt att debattera.

Sedan vill jag återgå till ordförandens tal om att det var bra att allt blev offentligt. Herr Hernelius har dragit fram en sak som vi har anmärkt på och som gäller en man vilken är död och alltså inte kan föra sin talan. Om man, då man publicerade uppgiften om honom, hade vänt sig till Publicistklubben och tagit del av dess regler för publicister och journalister, hade man kunnat finna att man vid offentliggörandet av uppgifterna bröt mot de enklaste regler för vanlig publicering.

Det står där bl. a.: »Återgiv icke obestyrkta påståenden om personer som nämnts eller utpekats i samband med brott.» Under rubriken »Visa hänsyn» står det: »Pröva noga om icke publicering kan ske utan att namn nämnes på misstänkt, anhållen, häktad, åtalad eller dömd, särskilt villkorligt. Föreligger tvekan om den misstänkte bör namnet i varje fall icke tillkännages. Publicera icke endast vad den ena parten anfört i rapporter, inlagor och vid rättegångsförhandlingar.» Det är alltså hela vägen uppmaning att visa hänsyn till den som icke själv kan föra sin talan.

Ang. frigivandet av handlingar i Wennerströmaffären

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! I konstitutionsutskottets memorial nr 27 under B punkt 3 beträffande frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären vill jag med anledning av den till denna punkt fogade reservationen instämma i såväl herr Hernelius' synpunkter som dem som fru Segerstedt Wiberg har framfört. Här har också tidigare herr Blomquist i ett inlägg talat för liknande åsikter, nämligen om samhällets skydd mot angrepp på den personliga integriteten såsom en självklar demokratisk princip.

Jag skulle också vilja understryka den allmänmänskliga bakgrund som kan anas i reservationens skrivning på sid. 9, där man säger: »Offentliggörande av ett Wennerströms obestyrkta påstående, innefattande en ytterst allvarlig beskyllning mot en då avliden person, har varit ägnat att skada dennes rykte. Gentemot beskyllningen fanns ingen möjlighet till gensaga.»

Herr talman! När man som lekman läser och begrundar svensk lag finner man att i brottsbalken 5 kap. 4 § numera klart kommer till uttryck att död människas heder är skyddad. Vid tidpunkten för de åberopade handlingarnas frigivande kunde, efter vad jag förstår, brottsbalken inte direkt åberopas, men den är i sin nya utformning grundad på något som man kan kalla praxis — oskriven lag — ställningstaganden och värderingar som har växt fram och som för alla rättänkande människor gällt långt tidigare. I det här aktuella fallet har, efter vad jag förstår, inte förelegat någon intressekollision mellan statsintresse och hänsyn till vederbörande, och i kommentaren till den nya lagen har ju departementschefen för övrigt inte funnit anledning att motsätta sig den utvidgning av straffskyddet som lämnas avliden mot ärekränkning. Beträffande offentliggörandet av denna del av den beklagliga spionaffären kan man helt ansluta sig till utskottsmajoritetens skrivning när den

säger: »Att vissa olägenheter kunde följa av offentliggörande av sådant material var att förutse.»

Ja, herr talman, som jag tidigare anfört möter man ju här allmänmänskliga aspekter, tankegångar som har sin grund i såväl romersk rätt — om de döda intet annat än gott — som i nordisk forntid, Havamal: Ett vet jag som aldrig dör, domen över död man.

Johan Thyrén har också i ett förberedande utkast till strafflag bl. a. anfört att för den levande samhällsindivid är det av icke ringa vikt att han vet sig vara även efter döden skyddad mot äreröriga beskyllningar.

Med denna korta kommentar, herr talman, vill jag ansluta mig till vad som tidigare anförts med anledning av reservationen under B punkt 3 i konstitutionsutskottets memorial nr 27.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Jag vill till utskottets ordförande endast säga att tidpunkten är av intresse i sammanhanget av ett visst skäl. Publiceringen skedde nämligen under största hast och forcering den 26 och 27 maj, och dechargedeбатten skulle äga rum den 28 maj. Genom att publiceringen tillkom just dessa dagar hade riksdagen och dess ledamöter icke tillfälle att få del av de frigivna protokollen när granskning skedde och dechargedeбатten ägde rum. De enda som kunde åberopa protokollen var statsråden, som hade mera tid på sig och som alltså kunde citera vad de tyckte vara enstaka godbitar ur protokollen. Men det som icke var godbitar för dem kunde icke åberopas i kamrarna gentemot statsråden.

I och för sig hade icke detta gjort så mycket om inte denna forcering i handläggningen medfört att en hel del uppgifter, som med normal aktsamhet och normal bedömning aldrig skulle ha frigivits, nu kom att frigivas och därmed offentliggöras till skada för polisens fortsatta arbete, till skada för

Ang. återkrav av medel, som utlagts för svenskar i utlandet

försvaret och till skada för enskild man i ett mycket allvarligt fall.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

På gjord proposition lades sedermera vad utskottet i övrigt yttrat under avdelningen B till handlingarna.

I avdelningen C hade utskottet anmält, att det vid behandlingen av åtta särskilda ärenden, betecknade med punkterna 4—11, funnit anledning till uttalanden utan återopande av § 107 regeringsformen.

*Punkten 4***Ang. återkrav av medel, som utlagts för svenskar i utlandet**

I denna punkt hade utskottet velat för riksdagen tillkännagiva viss uppfattning rörande återkrav av medel, som utlagts för svenskar i utlandet.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! När det gäller punkten 4 avdelning C om återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet har jag ingen annan uppfattning än vad utskottet här enhälligt uttalar.

Som grundprincip vid krav om återbetalning av statsmedel som utbetalats till hjälpbehövande svenskar utomlands bör, framhåller utskottet, gälla att man inte sträcker sig längre i dessa krav än när det är fråga om socialhjälp. En likhet i bedömningen är här säkert lämplig. Det är också befogat och riktigt att påtala det fall som redovisats i bilaga 2, där en brorsdotter blivit krävd på betydande belopp och saken också gått till rättegång. Även om det finns anledning att reagera mot det sätt varpå detta ärende blivit handlagt, tror jag ändå att det är angeläget att uttala att det är både bra och berömvärt att utrikesdepartementet inte godtar ett slappt system när det gäller att återfå för svenskar utbetalda belopp vid vis-

telse i annat land. Vi blev nog också i utskottet överraskade av upplysningen att det av de medel som utbetalats under år 1964 bara återstår att inkassera cirka 19 000 kronor, som man hittills inte lyckats att på ett eller annat sätt få återbetalat.

Men här finns också en grupp av svenska utlandsresenärer som inte kommit med i utskottets bedömning och som säkert vållar mycket besvär ute på konsulaten och ambassaderna i olika länder. Det är individer som jag tror nästan yrkesmässigt reser ut till andra länder i medvetande om att de kan utnyttja statliga hjälpåtgärder. De är individer av en typ som på olika sätt för en ansvarslös tillvaro. De är ute i mer eller mindre otillåtna ärenden, många gånger i avsikt att smuggla narkotika till Sverige och annat som inte är tillåtet. Dessa individer bör inte gynnas genom ett generöst bemötande från Sverige och svenska myndigheter.

Svenskar som reser utomlands och inte är ute i otillåtna ärenden och kommer i nödsituation bör få hjälp på ett hyggligt sätt. Men individer av den typ som jag här åsyftar, som således är mer eller mindre brottsligt belastade, som nästan yrkesmässigt lever på verksamhet av denna art och som utgår ifrån att de i en besvärlig situation alltid kan begära och också får hjälp av svenska staten, behöver också uppmärksammas på sitt sätt. Det är här fråga om människor som för en föga hedrande tillvaro både utomlands och hemma i Sverige. Man kan tycka att det i fråga om dessa borde vara möjligt att vidta vissa åtgärder, så att de inte kan fortsätta sin trafik, som ju skadar svenska intressen.

Det har gjorts uttalanden ibland om att Sverige här tillämpar ett mer generöst system än en del andra länder, med vilka vi har goda förbindelser. Jag tror att det i regel förekommer en viss kontroll över dessa svenska medborgare som reser utomlands i starkt tvivelaktiga avsikter och som när de

Ang. bestämmelserna om krigsmaterielexport

återvänder hem till Sverige inte heller hemma gagnar samhällets intressen. Mot den bakgrunden borde nog samhället ha möjlighet att ingripa.

En åtgärd som kan tänkas är att sådana utlandsresenärer som gång efter annan utnyttjar svenska staten för att få ekonomisk hjälp inte så länge borde få denna möjlighet. En tänkbar åtgärd vore att dra in passet för mindre sköt samma personer av detta slag och att i fortsättningen under vissa förhållanden inte bevilja nytt pass. Den dag då passkontrollen försvinner i den västliga delen av Europa kan man kanske hitta någon annan åtgärd.

Jag ville, herr talman, under denna punkt bara anföra dessa synpunkter.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande punkt till handlingarna.

Punkterna 5—7

Lades till handlingarna.

*Punkten 8***Ang. bestämmelserna om krigsmaterielexport**

I förevarande punkt hade utskottet velat för riksdagen tillkännagiva viss uppfattning rörande den av Kungl. Maj:t och vederbörande statsråd medgivna exporten av krigsmateriel.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! I ett enhälligt uttalande har utskottet i synnerligen försiktiga ordalag ifrågasatt huruvida tiden inte är mogen för en översyn av förteckningen över varor som är att betrakta som krigsmateriel. Uttalandet är så försiktigt att det alldeles förträffligt står i samklang med det anförande som utskottets ärade ordförande tidigare hållit här.

För krigsmateriel fordras enligt 1949 års kungörelse tillstånd för utförsel ur riket. Under den följd av år som utskottet granskat den medgivna exporten har

det stått klart att förteckningen är svår att överblicka och följa. Förteckningen har under de gångna åren ändrats något, men jag skulle tro att den kritik som redan vid kungörelsens tillkomst framfördes fortfarande äger sin riktighet. I en departementspromemoria sades då att kungörelsen blir svår att följa för alla parter och att den i praktiken skulle komma att medföra sådan osäkerhet för berörda parter att man kunde riskera att den i stor utsträckning komme att bli en död bokstav.

Utskottet har inte gjort något sådant påstående. Det har nöjt sig med att förtydligt begära en översyn. Till denna begäran skulle jag vilja föga några kommentarer, och detta inte minst med tanke på de senaste dagarnas upplysning om att svenska vapen använts i Santo Domingo.

Uppgifterna har bemötts av krigsmaterielinspektören med ett påpekande av att inga vapen under de senaste tio åren exporterats till Dominikanska republiken. Däremot uttalar han sig, såvitt jag kan finna, inte om möjligheten av att svenska vapen kan ha sökt sig dit på andra, indirekta vägar. Något förbud att reexportera svenska vapen förekommer inte, men det har varit svårt i utskottet att få några upplysningar om huruvida man känner till om någon nämnvärd reexport förekommer. De uppgifter vi har fått tyder snarast på att man inte alls känner till någonting därom.

Däremot upplyste Aftonbladet i går att en vapenhandlare så sent som 1957 inköpte ett stort antal svenska flygplan och att Dominikanska republiken gjort inköp också 1952. Den gången, 1952, började man krig med ett grannland omedelbart efter det att man hade fått de svenska flygplanen. Tidningen, som intervjuat krigsmaterielinspektören, slutade med orden: »Utförseltillstånd är dock inte det väsentliga. Det går utmärkt att köpa vapen genom bulvaner.»

Från sakkunnigt håll har det som be-

Ang. vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

kant framförts kritik, som inte utan vidare kan avfärdas, i de här frågorna. Den gäller de praktiska möjligheterna att kontrollera vad som sänds ut ur landet och varthän försändelserna går. Jag tror det vore klokt att vid en översyn av kungörelsen ta hänsyn till denna kritik.

Kritiken har aktualiserats framför allt av den illegala exporten. I den interpellationsdebatt vi hade i april om nynazisterna gjorde herr Palm det påpekandet att de svenska nynazisterna hade förbindelser med både Sydamerika och Förenade arabrepubliken. Det har nu antytts att vapen har smugglats till Sverige därifrån. Man vet väl inte om vapen möjligen har smugglats även den andra vägen. I varje fall torde det vara nödvändigt att man verkligen får en effektiv kontroll av exporten.

Vidare förefaller det mig vara av största betydelse att man försöker få en sådan ordning att vår export verkligen följer de principiella linjer som regeringen flera gånger har uttalat sig för. Att dessa linjer är svåra att följa förstår envar, och det blir ännu svårare att tillämpa dem ju fler oroshärdar vi får i världen, men antingen får vi väl försöka tillämpa dem, eller också bör vi inte försöka intala oss själva och andra att vi verkligen handlar efter dessa principer.

De konflikter som blossar upp överallt i de nya staterna och i de områden som vi vanligen kallar för u-länderna tycks mig vittna om att här föreligger ett stort behov av återhållsamhet vid vapenexporten. I Asien växer oron, och man vet inte hur långt den pågående vapenkonflikten kan sprida sig, men man vet att läget sedan årtionden är spänt mellan Pakistan och Indien och att läget har försämrats på senare tid. Man vet också att det råder stark spänning mellan Indonesien och Malaysia. Man vet vidare att det råder farliga spänningar på många håll inom och mellan de afrikanska staterna, inte bara i Sydafrika.

Det skulle, tycks det mig, vara tragiskt, och i strid med svenska folkets allmänna strävan och önskan att bistå u-länderna, om svenska vapen skulle användas i konflikter mellan dessa stater. Det skulle vara ännu mer tragiskt, om vapnen skulle ge folken en falsk känsla av styrka som kan locka dem till sådana krigiska äventyr som har förekommit på Haiti.

För egen del kan jag inte finna något bärande skäl eller rimligt försvar för att vi skall exportera vapen till dessa länder i Asien, Afrika eller Sydamerika. En sådan export står knappast i överensstämmelse med principen att vägra licenser för export till stater som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter eller i vilka inbördeskrig råder eller där det internationella eller interna läget är så hotande, att fara för oroligheter eller krig föreligger. Export till u-länderna kan inte heller försvaras med att vi därifrån får vissa andra varor i utbyte, som vi med nödvändighet behöver.

Ingen kan i dag hysa några ljusblåa drömmar om global och bestående fred, men vi bör åtminstone, herr talman, göra vad vi kan för att hindra att de fattiga nya staterna dras in i andra staters rustningskapplöpningar. Vi kan inte bara tala om vårt intresse för freden och förpliktelser som vår 150-åriga fred pålägger oss, och vi kan inte tala om en fredsforskning såsom en angelägenhet som särskilt angår oss, om vi inte ens kan avstå från de inkomster som vapenförsäljningen till u-länderna ger oss.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades denna punkt till handlingarna.

Punkten 9**Ang. vissa frågor rörande kommunblocksindelningen**

I denna punkt hade utskottet velat för riksdagen tillkännagiva vad som

Ang. vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

uppmärksammat vid granskningen av Kungl. Maj:ts beslut under år 1964 rörande kommunblocksbildningar.

Reservation hade anförts av herrar *Georg Pettersson, Erik Olsson, Carl Albert Anderson, Dahl, Dahlberg* och *Adamsson*, fru *Thunvall* samt herrar *Johansson* i *Trollhättan, Andersson* i *Billingsfors* och *Henrikson*, vilka ansett, att den verkställda utredningen icke givit anledning till något utskottets uttalande.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Man har här i huset ibland en känsla av att angelägenheten och allvaret i ett ärende mätes i längden på de anföranden som hålls här i talarstolen. Jag vill gärna understryka att om jag nu kommer att fatta mig kort, herr talman, förringar det inte allvaret i den problemställning som det här är fråga om. Från mina utgångspunkter tycker jag att detta i och för sig är ett rätt allvarligt ärende och att det tillkännagivande som utskottet gjort rymmer någonting av det som inledningsvis i dag har diskuterats, nämligen uttryck för ett missnöje.

När den nya kommunblocksindelningen bestämdes var ju en av förutsättningarna att indelningen skulle ske utan tvång. Till länsstyrelserna utgick direktiv att arbetet skulle påbörjas genom att de för Kungl. Maj:t skulle presentera ett förslag till ny indelning, tillkommet efter samråd med kommunerna. Såvitt jag har erfarit tog länsstyrelserna mycket allvarligt på denna uppgift. För att ta ett exempel kan jag nämna att min egen länsstyrelse ägnade 90 sammanträden med kommunerna åt denna fråga. Resultatet blev väl också i allmänhet att man var ganska ense om lösningarna, naturligtvis efter åtskilliga om och men. För mitt eget läns vidkommande blev det så att det förslag som länsstyrelsen lade på bordet så småningom så gott som helt omfattades av kommunerna.

När frågan var föremål för riksdagens behandling underströks i debatten angelägenheten av att man i största möjliga utsträckning måtte undvika att sammanslå landskommuner med städer. Det gavs också i allmänhet som jag ser det bärande motiveringar för en sådan uppfattning. När förslaget sedan kom under Kungl. Maj:ts prövning gjorde Kungl. Maj:t mycket omfattande ändringar. Den bilaga, som finns fogad till konstitutionsutskottets memorial på denna punkt, visar att Kungl. Maj:t på flera ställen gjort ingripanden som gett till resultat att betydande landsbygdsområden har sammanförts med städer. Om man hade följt normala förhandlingsvägar, hade ingenting varit att säga om den saken, men det är angeläget att i detta sammanhang påpeka att kommunerna icke gavs tillfälle att på vanlig väg meddela sina åsikter om dessa förändringar. De nya förslag som Kungl. Maj:t så småningom presenterade underställdes officiellt sålunda icke kommunerna. Visserligen stod kanslihusets portar öppna för uppvaktningar, vilket naturligtvis också utnyttjades av många kommuner, men detta med uppvaktningar är ändå ett instrument som är främmande i detta sammanhang.

Det har, herr talman, synt mig angeläget att påpeka detta förhållande, därför att det icke kan anses vara av den arten att man kan säga att det främjar den kommunala självstyrelsen. Jag anser nog att denna praktiskt taget sattes helt ur spel och att det har förekommit ett inslag av tvång i denna fråga som, i varje fall som jag ser det, strider mot det tidigare resonemanget i olika sammanhang.

Man torde kunna säga att den kommunala opinionen har känt sig illa berörd av att den satts ur spel på ett sätt som man tycker minst av allt är värdigt Kungl. Maj:t.

Det måste vid en reform som denna anses vara angeläget att den genomföres *med* den kommunala opinionen och inte *mot* denna. Tyvärr har här många

Ang. vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

förändringar skett mot den kommunala opinionens vilja. Detta har sedan återspeglats i svårigheter, exempelvis när det gällt att få till stånd de samarbetsnämnder som skulle innebära en startmöjlighet för de nya blocken. I min egen hemstad har man ännu inte löst frågan om den kommunala samarbetsnämndens sammansättning på grund av motsättningar som man hade fullt klara för sig redan vid tillkomsten av det nya kommunblocket. Det hade varit angeläget att kommunerna beretts tillfälle att yttra sig över det nya läget. Det hade stämt väl med vedertagen praxis och med principerna för den kommunala självstyrelsen. Men så blev inte fallet. Jag anser att det finns anledning att ge uttryck åt ett missnöje som tyvärr är ganska utbrett i de berörda kommunala kretsarna.

Jag hemställer, herr talman, att tillkännagivandet under denna punkt läggs till handlingarna i enlighet med praxis, och jag vill redan nu meddela att för den händelse det blir votering på denna punkt, vilket har förutskickats i den föregående debatten, kommer jag för min del icke att delta i den voteringen.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Den 11 februari i fjol lämnade första kammaren mig tillstånd att till chefen för inrikesdepartementet framställa en interpellation med hemställen om en redogörelse för skälen till regeringens beslut rörande sammanläggningen till kommunblock i Stockholms län, bl. a. när länsstyrelsens förslag frångåtts i många fall. Svar vägrades under hand med motivering att min interpellation gällde ett enstaka regeringsbeslut, fastän det rörde många kommuner, och enligt § 90 regeringsformen inte fick komma under kammarens överläggning. Efter ändring av interpellationens lydelse till att avse principerna för kommunblockssammanslagning fick jag den 29 maj i fjol svar och kunde därvid diskutera förhållan-

dena bl. a. i Stockholms län ganska fritt.

Efter att ha tagit del av konstitutionsutskottets tillkännagivande under denna punkt 9, vari konstateras viss brist på hänsyn till kommunernas synpunkter när det gäller blockbildningen och önskemål om frivillighet, förstår jag nu bättre än då ovilligheten att besvara min första interpellation.

Jag har inte speciell anledning att röra i det förflutna men anser det tacknämligt att konstitutionsutskottet understrukit betydelsen av kommunernas önskemål om frivillighet.

Eftersom Djursholms stad och Stocksunds köping i dagarna beslutat gå samman till en stad, vill jag uttala förhoppningen att Kungl. Maj:t också låter de bägge kommunerna göra detta på det sätt de önskar. Därmed skulle Kungl. Maj:t visa att man i praktiken respekterar frivillighetsprincipen i enlighet med konstitutionsutskottets uttalande.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag ber att helt och fullt få instämma i vad min länskamrat Torsten Andersson yttrat i denna fråga och därutöver bara säga några få ord beträffande kommunblocksbildningen.

När frågan om bildandet av kommunblock diskuterades i riksdagen och ute i landet i olika sammanhang under åren 1961 och 1962 lovade regeringen i alla tonarter att man skulle skapa en frihetens och frivillighetens organisation. Mycket sades om att några tvångsmetoder eller något tvång inte skulle förekomma denna gång, till skillnad från vad som hade skett när kommunindelningen reformerades i början på 1950-talet. Arbetet skulle nu bedrivas, sade man, efter en frivillig linje. Vi som var reserverade då frågan behandlades här i riksdagen år 1962 tvivlade på denna frivilliglinje — vi har den erfarenheten att regeringen inte brukar vara så noga med att hålla sina löften.

Ang. vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

Ingen vill förmena regeringen rätten att ändra på länsstyrelsernas förslag, men när det nu har förekommit att mycket betydande ändringar gjorts och kommunerna inte blivit underrättade, är detta något ovanligt — såsom redan har framhållits i debatten — då det gäller ärendens handläggning nu för tiden. Den ordning som här tillämpades är inte den som brukar förekomma.

Kommunblocken är inte heller någonting oviktigt och betydelselöst. Bildandet av dem utgör i stället ett mycket betydelsefullt förspel till en kommande fullständig sammanslagning av de berörda kommunerna. Därför borde alla kommuner ha fått säga sin mening om de förslag som upprättades.

Här har således förekommit ett tvångsförfarande i stället för den frivillighet som utlovades bara för några år sedan, och det finns anledning att giva denna uppfattning till känna.

Jag ber också att liksom herr Torsten Andersson få säga att i den händelse det blir votering i frågan kommer jag inte att delta i voteringen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Jag begärde närmast ordet då herr Torsten Andersson ifrågasatte om votering skulle ske i denna punkt. Jag har icke tänkt begära någon sådan.

Frågan om kommunblocken gäller ju hur man skall åstadkomma ett kommunalt samarbete inom vissa områden. Man har försökt ange hur de områdena bör vara beskaffade med avseende på centralort, invånarantal o. s. v. Förberedelsearbetena för dessa kommunblock var rätt intensiva, och ingen kan väl säga annat än att kommunerna var engagerade i dessa förberedelser. Kommunerna hördes av länsstyrelserna, som sedan i sin tur hade att avge förslag till Kungl. Maj:t. Om man nu skulle fortsätta herr Torsten Anderssons resonemang, hade det inneburit att i de fall där länsstyrelserna i sina förslag gick

emot kommunernas önskemål skulle kommunerna ha hörts på nytt. Envar förstår väl att en sådan procedur är utesluten — det finns ju i så fall inget slut när de olika instanserna inte kan bli ense; och jag har mycket svårt att föreställa mig att kommunerna utan vidare skulle backa ur. Om sedan Kungl. Maj:t hade funnit sig inte kunna följa länsstyrelsens förslag, borde Kungl. Maj:t enligt herr Anderssons resonemang ha gått ut till kommunerna med sitt förslag för att höra om dessa kunde godkänna det. Proceduren skulle också där bli rätt lång — man har ju svårt att tänka sig att Kungl. Maj:t och kommunerna skulle bli helt ense när meningarna kan vara skiftande i de kommuner som skall samverka inom blocken. Vad jag förstår, kan det alltså inte bli ett sådant förhållande utan att det är någon som är missnöjd. Med anledning av de många skiftande förhållanden som här råder har de ledamöter som utgör utskottets reservanter ansett sig icke böra göra något uttalande i denna fråga.

Man får väl också se vad tiden kommer att föra med sig. Det är möjligt att mycket av det som nu söndrar kan bryggas över. Man kan kanske komma till ett gott samarbete. Tiden själv kommer att arbeta i den riktningen. Det kan ju hända att det som Kungl. Maj:t kommit fram till blir det man kommer att följa. Det råder ju frivillighet och det kan ju ske ändringar, i synnerhet i fråga om att skapa nya kommuner. Men det är inte fråga om det nu, utan det är fråga om ett samarbete.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att utskottets ärade ordförande inte menar att om Kungl. Maj:t misstänker att någon i en viss situation kommer att vara obstinat så skall man låta bli att fråga vederbörande. Det är klart att Kungl. Maj:t hade goda grunder att misstänka det i den här situationen, men enligt min me-

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

ning utesluter det inte att man tillåtit motparten att ha en mening. Den meningen har inte kunnat framföras.

Jag vill gärna tillägga att när förhandlingar ägde rum inför länsstyrelsen i mitt eget län var en av huvudpunkterna för de kommuner som sedan sammanfördes med stad att de inte ville ha en sådan utveckling och att länsstyrelsen inte borde gå på den linjen. Kungl. Maj:t beträdde den vägen utan att bry sig om vad kommunerna ville. Det tycker jag är anmärkningsvärt.

Till sist vill jag helt instämma i herr ordförandens yttrande om förslaget till samarbete — det är angeläget.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Vi var ju många som hoppades och trodde på frivilligheten den gången vi debatterade detta i kammaren och herr Sveningsson varnade oss. Jag vill peka på det utlåtande som konstitutionsutskottet då avgav och som ju förpliktar också regeringen. Utskottet sade då att även om utvecklingen i fråga om sammanslagningar av kommuner eller samverkan inom kommunblocken skulle ske något långsammare än beräknat, borde detta icke motivera tvångsåtgärder från statsmakternas sida.

Men inte nog med det. Högern hade en motion mot vilken statsrådet polemiserade och anmärkte på att man ville göra länsstyrelsen till sista instans så att kommunrepresentanterna inte därutöver skulle få göra sina meningar gällande. Han hoppades att riksdagen inte skulle gå med på detta utan att man skulle ge kommunrepresentanterna en möjlighet att framföra sina önskemål innan länsplanen fastställts. Han yttrade återigen att det gällde önskemål från kommunalmännen som frivilligt fattat beslut om ett samarbete vilket skall föra fram till sammanläggning av kommunerna. Hela den debatten gick ju ut på att frivilligheten skulle bevaras, först vid bildandet av kommunblocken och sedan längre fram när kommunerna definitivt skulle få sin form.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Punkten 10**Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko**

I förevarande punkt hade utskottet — som funnit anledning att understryka vikten av att regeringsärendena noga bereddades — velat för riksdagen tillkännagiva sin uppfattning i anledning av att Kungl. Maj:t icke inhämtat yttrande från nämnden för internationellt bistånd innan beslut den 30 december 1964 fattades att som gåva till Marocko överlämna viss medicinsk utrustning.

Reservation hade avgivits av herrar *Georg Pettersson, Erik Olsson, Carl Albert Anderson, Dahl, Dahlberg, Adamsson* och *Henningsson*, fru *Thunvall* samt herrar *Johansson* i Trollhättan och *Andersson* i Billingsfors, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla i reservationen angiven lydelse.

Reservanterna hade icke funnit anledning till erinran mot att nämnden icke hörts i ärendet redan före Kungl. Maj:ts beslut.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Denna punkt gäller ett ärende som utskottsmajoriteten — vilken har uppstått med lottens hjälp — funnit icke vara berett i den ordning som det bör ske. Jag tror att utskottsmajoriteten delvis bygger sin uppfattning på ett missförstånd.

I samband med sitt officiella besök i Marocko skulle statsministern överlämna en gåva. Det förekom brevväxling med ambassadören där nere som anförde några synpunkter på saken. Resultatet blev att man ansåg att statsministern borde överlämna en gåva för högst 200 000 kronor och att gåvan borde avses för medicinska ändamål. Man ansåg sig inte kunna fatta beslut

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

om vilka medicinska ändamål gåvan skulle vara avsedd för, utan man uppdrog detta till NIB som skulle utreda vilken utrustning som var mest ändamålsenlig. NIB skulle också ombesörja utrustningens anskaffning och slutliga överlämnande till de marockanska myndigheterna. Regeringen ställde alltså medel till förfogande men överlämnade nära nog förutsättningslöst till NIB att anskaffa det som i detta fall skulle vara bäst. Nu har det anmärkts på att NIB inte hördes i förväg. Jag kan inte förstå att det skulle vara erforderligt med det beslut som här fattades. En gåva på högst 200 000 kronor skulle överlämnas, varför man uppdrog åt detta organ att anskaffa en lämplig gåva. Att då komma med ett tillkännagivande, som innebär att man anser att detta ärende inte har blivit berett i den ordning som bör ske, är väl ändå att skjuta över målet. Jag undrar som sagt om inte detta tillkännagivande har tillkommit genom ett missförstånd. Såsom utskottsminoritet har vi för vår del funnit att det, med hänsyn till att de medel som skulle disponeras stod till Kungl. Maj:ts egen disposition och då beslutet innebar, som jag tidigare sade, att ett belopp ställdes till NIB:s förfogande med uppdrag åt nämnden att själv bestämma över dess närmare användning, i detta fall inte har brustit i fråga om beredningen.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Det är klart att missförstånd alltid kan uppstå, men jag är inte säker på att missförståndet i denna fråga ligger hos utskottet.

I ett brev av den 5 december 1964 behandlade ambassadören i Marocko frågor som hade samband med statsminister Tage Erlanders förestående besök där. I anslutning till brevet upprättades en promemoria, vari omnämndes att ambassadören redan den 24 december hade förberett marockanske utrikesministern på att han vid besöket

kunde vänta en gåva, huvudsakligen bestående av medicinsk utrustning. Denna medicinska utrustning skulle bestå av en thoraxklinik, som skulle ställas till förfogande för en läkare vilken hade uttalat önskemål om att få en sådan. Läkaren skulle enligt uppgift vara skicklig. Det finns ingen anledning att betvivla detta. Mer diskutabelt är väl dock om han verkligen får någon glädje av den utlovade thoraxkliniken. Det tycks föreligga åtskilliga problem innan man kan förverkliga hans drömmar, och enligt vad det upplysts om är det bl. a. tveksamt huruvida man för de 200 000 kronorna verkligen kan skaffa fram den både dyrbara och svårsköta apparaturen. Detta förefaller mig ytterligare illustrera hur olyckligt det var att man handlade under så stor brådska.

När vi, om än med en välvillig lottnings hjälp, såsom representanter för utskottets majoritet har anmärkt på denna gåva, har det givetvis inte skett därför att vi har några invändningar mot att man inom ramen för vår u-landshjälp bistår Marocko i den mån detta land önskar och behöver vår hjälp. Det är förståeligt att marockanerna såsom hövliga och vänliga vänner inte sade nej till den flotta gesten att erbjudas medicinsk utrustning för 200 000 kronor. Den 28 december underrättades statsministern om att man i Marocko glädde sig åt den utlovade gåvan. Den 29 december fick statsrådet Ulla Lindström samma besked, och den 30 december föredrog statsrådet ärendet i konseljen. Regeringen beslöt att ta pengarna ur reservationsanslaget för humanitärt bistånd. Först i efterhand underrättades NIB om att beslut hade fattats om gåvan och erhöll i uppdrag att utreda hur den bäst borde utformas. Man borde därvid, sades det då, ta hänsyn till förslaget om en thoraxklinik, som ju faktiskt redan hade utlovats och, precis så som andra smärre gåvor, förberetts.

Med bästa vilja i världen kan man

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

inte förstå hur någon kan påstå att detta ärende har beretts ordentligt och med nödig omsorg. Snarare har det väl inte alls beretts. Det avgörande tycks ha varit att man ville ha ett beslut om en gåva så att denna kunde överräckas då statsministern kom på besök till Marocko. Enligt promemorian hade för övrigt dessförrinnan rapporterats att den marockanske kungen och regeringen med stor glädje emotsåg gåvan. Det kan nog tänkas att en och annan tycker att gåvan var litet dyr. Regeringens ledamöter besöker ju ganska många länder, och om de då skall medföra gåvor, varom man inte har förvisat sig att det föreligger behov och för vilka man inte har undersökt i vad mån gåvorna kan bli till glädje, kan man kanske inte utan vidare vifta bort kritiken. Reservanterna finner emellertid att man inte kan tala om någon bristfällig beredning och säger, som vi nyss hörde, att utskottet gör sig skyldigt till ett missförstånd. Ärendet behöver enligt den åsikt de har låtit komma till uttryck i sin skrivelse, fastän de märkvärdigt nog knappast har framfört den åsikten i utskottet, alltså inte beredas, eftersom man tog summan ur ett reservationsanslag.

Nu är det väl ändå så att regeringen inte får förfara riktigt hur som helst ens med reservationsmedel. Även för dem finns det bestämmelser, och regeringen följer vanligen vissa bestämda regler. Därför förefaller mig reservanternas motivering egendomlig. Jag kunde förstå dem om de hade en annan motivering, men den motivering som de nu har valt förefaller mig egendomlig, nämligen att ingen motivering behöver göras eftersom medlen stod till Kungl. Maj:ts egen disposition. Man får ett intryck av att det här finns pengar som Kungl. Maj:t får använda efter egen önskan. Jag kan dock inte tänka mig att statsrådet Lindström någonsin vill förfäktas denna mening. Skulle man acceptera resonemanget om att beredning är överflödig, därför att medel togs ur re-

servationsanslaget för ett humanitärt bistånd, blir det ändå inte så mycket lättare att försvara ärendets handläggning.

Av de redogörelser som finns för hur tidigare anslag under rubriken använts framgår inte att man någonsin använt dessa medel till vängåvor vid besök. Tvärtom sades, då anslagsposten infördes 1962, att politisk eller religiös påverkan som regel inte bör förknippas med humanitära biståndsprojekt. Och ett besök av landets statsminister har väl trots allt en politisk anstrykning. Om inte annat vill man åstadkomma vissa vänliga förbindelser med det land som statsministern besöker. Föredraganden sade också, då posten tillkom, att det kunde bli en viss svårighet att dra gränsen mellan humanitärt och tekniskt bistånd och att anslaget tidigare huvudsakligen utnyttjats för bistånd åt flyktingar och vid naturkatastrofer. Den linjen tycks man ha följt även i fortsättningen. För mig ställer det sig lite svårt att plocka in statsministerns fredliga marockobesök under denna rubrik. Och vad man än kan ha haft för avsikt med gåvan, kan inte besökets art ha varit sådant att man inte i vanlig ordning kunnat uppdra åt NIB att förbereda gåvan. I stället under rättades NIB som nämnts först i efterhand, och först i efterhand kunde expertisen konstatera att den utrustning man bundit sig vid sannolikt inte var lämplig.

Reservanterna har i utskottet låtit förstå att de tycker att det är felaktigt att rikta kritiken mot det föredragande statsrådet, detta alldeles särskilt då statsrådet är regeringens enda kvinna. Jag tror inte att man kan föra resonemang av det slaget när det gäller ett dechargeförfarande, lika litet som man då kan gå efter personliga sympatier eller antipatier. Om man skulle göra det, tror jag att man hamnar i en alldeles omöjlig situation. Dessutom har jag en stark känsla av att statsrådet Lindström är karl för sin hatt!

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Att jag begär ordet på denna punkt och inte låter detta tillkännagivande av utskottsmajoriteten stå oemotsagt från regeringsbanken beror på att jag av principiella skäl måste inlägga en gensaga mot de lösliga lämplighetsbedömningar i konstitutionsutskottets granskningsverksamhet, som detta tillkännagivande utgör exempel på. Ja, jag använder ordet »lösliga» utan omsvep. Ty vad är det utskottet egentligen uttalar sin mening om? Först berättar man vad detta anslag till humanitärt bistånd är avsett för. Enligt uttalanden av »föredragande departementschefen», sägs det, var detta anslag avsett att tagas i anspråk främst för katastrofhjälp men även för andra insatser av rent humanitär art. Konstitutionsutskottet som konstitutionens väktare borde kanske ha reda på att dessa internationella hjälpärenden sedan mer än tio år har varit överflyttade på ett konsultativt statsråd, som har det konstitutionella ansvaret för dem och som är föredragande, men inte departementschef. Det är förstås en obetydlig detalj som jag bara nämner i förbigående för att den är så symptomatisk för lösligheten i utskottets skrivsätt.

Utskottet har brukat uppmärksamma, står det vidare, i vad mån regeringsärendena före avgörandet blir »vederbörligen beredda». Om man med »vederbörligen» menar lagenligt eller i enlighet med länge godtagen praxis, finns det absolut ingenting speciellt att anmärka på i detta marockoärende. Anslaget till humanitärt bistånd är för närvarande 7,5 miljoner kronor, och det är det ordinarie anslaget, fru Segerstedt Wiberg, som jag nu talar om, inte något reservationsanslag vid sidan om. Detta anslag disponeras med riksdagens goda minne av Kungl. Maj:t — enligt regleringsbrevets ordalydelse ett anslag att »utbetalas och disponeras av utrikesdepartementet i enlighet med de bestämmelser som Kungl. Maj:t må komma att meddela». Det betyder att

anslaget står till Kungl. Maj:ts förfogande utan någon som helst skyldighet för regeringen att bereda den ena eller den andra myndigheten tillfälle till yttrande. I praxis har inte heller detta brukat ske annat än genom informella kontakter, där så befunnits behövt. Så länge ifrågavarande anslag — eller ett motsvarande med tidigare annan beteckning — har förekommit under tredje huvudtiteln har beslutanderätten rörande katastrofhjälp och humanitära ärenden alltid utövats av Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t ensam. Marockoärendet är ett av ett halvt hundratal likadant behandlade ärenden under årens lopp.

Emellertid har jag som föredragande, när en administrativ insats varit förknippad med ett humanitärt anslag — ofta har det bara gällt utbetalning av kontanta belopp — vinnlagt mig om att ta kontakt med den myndighet som närmast kunnat bistå med den administrativa arbetsuppgiften. När jordbävningkatastrofer har raserat hus och andra byggnader och Sverige skänkt trähus, har byggnadsstyrelsen sålunda inkopplats. När människor har skadats vid katastrofer har ibland tagits kontakt med militärmyndigheterna för att utvärdera möjligheterna av flygplanstransport av blodplasma etc., och när medicinsk utrustning till ett behövande land har varit aktuell har medicinalstyrelsen eller NIB kommit in i bilden. Vederbörande myndighet har dock aldrig beretts tillfälle att på förhand yttra sig om lämpligheten av Kungl. Maj:ts beslut.

Förevarande anslag till viss medicinsk utrustning för Marocko var av detta slag. Det förelåg sedan flera år en förfrågan om bidrag till utrustning av en marockansk hjärtklinik. Denna förfrågan vidarebefordrades inför statsministerns besök av svenske ambassadören på platsen. Både statsministern och jag ansåg att förslaget hade uppenbara förtjänster. Utrikesdepartementets u-hjälpsbyrå infordrade därefter kost-

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

nadsuppgifter på den medicinska utrustning som det var fråga om och fann att man kunde få en viss och värdefull delutrustning för thoraxkliniken för ett belopp som inte behövde överstiga 200 000 kronor. Då vi inte visste huruvida just denna medicinska utrustning var vad marockanerna bäst behövde, fattades ett principbeslut om beloppet och uppdrogs åt NIB att verkställa erforderlig utredning, en administrativ uppgift av ringa omfattning som Kungl. Maj:t tryggt kunde förutsätta att NIB skulle ha möjlighet att gå i land med. Bedömningen av huruvida Marocko skulle få en gåva eller inte ankom på Kungl. Maj:t och inte på NIB. Kungl. Maj:t ansåg att Marocko borde få denna gåva, såsom varande det nordafrikanska land i sin region som i motsats till sina grannar och trots stor fattigdom dittills inte fått någon svensk gåva av bestående värde — bortsett från ett stöd, värt 100 000 kronor, vid agadirkatastrofen. NIB fick i uppdrag att verkställa beslutet. Detta var enligt min mening en i alla avseenden korrekt handläggning.

Att frågan aktualiserades i samband med statsministerns besök, vilket fru Segerstedt Wiberg lyckade litet över, var helt naturligt. Ett officiellt besök aktiviserar alltid det ömsesidiga intresset inom berörda länder. I Marocko frågade man sig inför det svenska besöket, om Sverige hyste samma intresse för Marocko som för de närliggande länderna Algeriet och Tunisien, där stora svenska insatser sker. Vi i Sverige ville visa att Marocko inte stod oss mindre nära, och dess behov av bistånd var sannerligen inte mindre. Nu skriver utskottsmajoriteten att gåvan »med hänsyn till dess storlek var att betrakta som ett led i den hjälpverksamhet till utvecklingsländerna för vilken nämnden för internationellt bistånd är centralorgan». Storleken av gåvan, som ju inte har ett dugg att göra med handläggningen i princip, var inom parentes sagt liten — maximerad till 200 000

kronor. Det var ingen stor gåva i jämförelse med vad vi från svensk sida för övrigt presterar på den internationella hjälpens område. Som led i hjälpverksamheten är naturligtvis *allt* som Sverige skänker, stora och små gåvor, lika. Detta konstituerar inte i sig självt någon skyldighet att låta NIB yttra sig om huruvida Kungl. Maj:t borde få ge Marocko denna medicinska utrustning eller ej. Det är anslagetets karaktär och regleringsbrevets anvisningar om hur det skall disponeras — vilket jag citerat här — som är det enda avgörande, och nämnden för internationellt bistånd är inte — och var inte vid det tillfälle då marockogåvan beslutades — något centralt organ för den humanitära hjälpen. Denna har hittills legat utanför NIB och gör så fortfarande.

En helt annan sak är att den på mitt förslag i den proposition till riksdagen om NIB:s organisation som jag har avgivit och som vi kommer att behandla här i riksdagen om cirka 14 dagar har inlemmats i det nya u-hjälpsorganets arbetsuppgifter från och med den 1 juli 1965 för att verkligen göra NIB till vad det nu inte är — ett centralt organ och ämbetsverk för u-hjälpen.

Men, herr talman, att anmärka på handläggningen av ett ärende under 1964, vilken handläggning då var fullt korrekt, med sneglände på en annan handläggning som förväntas men ännu inte ens har beslutats av riksdagen, måste jag kalla för ett groteskt förfarande. Det finns inte en bokstav att ta tillbaka i detta omdöme, vilket härmed, herr talman, *tillkännagives* till protokollet.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag har nöjet konstatera, att min förutsägelse att statsrådet Lindström gärna försvarar sig själv besannats. Jag kan däremot inte säga att statsrådet gjorde det framgångsrikt. Det var hårda ord hon använde mot kon-

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

stitutionsutskottets ena hälft. Statsrådet menar att vi skulle ha yttrat oss med en löslighet utan omsvep.

Statsrådet Lindström säger att allting har skötts så bra. Ändå lyckades hon icke övertyga mig om att statsminister Erlanders besök är av den art att Marocko behöver katastrofhjälp, även om statsrådet var mycket värtalig då hon skildrade hur pengarna skulle användas vid katastrofer.

Statsrådet Lindström sade att det sedan länge förelåg en önskan från Marocko att få denna hjälp. Det är alldeles riktigt att det sedan länge förelåg en önskan från en marockansk hjärtläkare om att få hjälp. Han hade samtalat med den svenske ambassadören, och denne hade sagt att han borde framställa sina önskemål i en PM, till den verkan det hava kunde. Då upptäcker plötsligt den svenska regeringen, enligt statsrådet Lindströms skildring, att Marocko bör få hjälp. Ja, varför skulle inte Marocko få hjälp? Det är en framstående representant för de afrikanska ungdomsstaterna. På den punkten har jag ingen invändning, jag tror att Marocko är ett land som snabbt går framåt. Att svenska regeringen däremot plötsligt skulle upptäcka, att man ur anslaget för katastrofhjälp skulle skicka pengar till en marockansk läkare i samband med statsministerns besök, har jag mycket svårt att förstå. Det fanns ju inte någon tidigare för Sverige känd önskan om att få hjälp. NIB har bland sina projekt inte något förslag till hjälp åt Marocko. Däremot har man med rätta ur detta anslag för katastrofhjälp tidigare lämnat bistånd till Marocko i samband med agadirkatastrofen. Vid det tillfället lämnade vi, statsrådet Lindström, icke två miljoner, utan 3 118 000: 75 i hjälp. Om vi skulle ha lämnat hjälp till Marocko, skulle det ha skett, antingen som en ren gåva — och då kunde man ha hållit sig till de vanliga gåvor, som även uppräknas i det brev som ambassadören sände till regeringen —

eller också skulle det ha skett på vanligt sätt med bistånd över NIB.

Här har man gjort en sammanblandning. Statsrådet Lindström försöker blanda bort korten genom att tala om lösliga uttalanden. För min del nöjer jag mig med att konstatera att beredningen var lösliq.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Fru Segerstedt Wiberg talar om att blanda samman och blanda ihop. Tyvärr gör hon det själv i en oerhörd utsträckning. Dessa 3 miljoner kronor, som hon nämnde, var väl till större delen medel som kom från privata organisationer, Rädda barnen och Röda korset. Det statliga bidraget belöpte sig nämligen bara på 100 000 kronor. Fru Segerstedt Wiberg talar hela tiden om anslaget till katastrofhjälp — det heter emellertid anslag till »humanitärt bistånd» och under detta anslag till humanitärt bistånd ger vi bidrag inte blott vid katastrofer utan även till mera permanenta ändamål, t. ex. för missionens verksamhet på hälso- och sjukvårdsområdena och liknande ändamål. Ur anslaget för humanitärt bistånd har lämnats åtskilliga gåvor av den typ som Marocko nu har fått. Att förknippa statsministerbesöket just med katastrofhjälp, som fru Segerstedt Wiberg här försökte göra sig lustig med, är alltså inte relevant.

Man får för övrigt det intrycket, att hon menar att det skulle vara något fel att svenska regeringen och därmed svenska folket ger en meningsfull gåva till sjuk- och hälsovården i ett behövan- de land. Blir den gåvan på något sätt besmittad, om den överlämnas i samband med en regeringschefs besök i landet, och skulle det vara något fel, om den skulle väcka en smula good-will för Sverige samtidigt? Denna lär inom parentes sagt inte bli bestående, sedan man i Marocko fått återgivet ur svensk press — nu fortsätter jag med de här-

Ang. beredningen av ärende om gåva till Marocko

da orden och den beskäftiga kritiken av konstitutionsutskottets majoritet.

Och vad går denna kritik egentligen ut på? Tror kanske utskottet att, om ärendet hade blivit bättre berett enligt dess mening, den tilltänkta gåvan skulle ha inhiberats? Skulle kanske NIB:s styrelse, om den hade fått ärendet på remiss, ha funnit att Marocko inte hade behövt hjälp? Omöjligt. Eller att den svenska regeringen inte kunde ge en gåva, därför att NIB inte orkade med den administrativa uppgiften att skicka en läkare till Marocko för att precisera gåvans natur? Knappast det heller. Så fattiga på experter är vi ändå inte. Eller att det inte vore politiskt befogat att ge Marocko en gåva? Ja, detta sista skall utrikesdepartementet och regeringen bedöma och inte NIB.

Vilket annat resultat är det då oppositionen syftar till? Detta är retoriska frågor från min sida, herr talman. Jag tror inte att oppositionen egentligen tänkt sig in i konsekvenserna av sin tankegång.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Statsrådet Lindström sade att jag for med vilseledande uppgifter då jag nämnde bidragssumman för katastrofen i Agadir. Beloppet är hämtat ur UD:s handlingar 1961/62 och står under anslagsposten till katastrofhjälp och andra tillfälliga ändamål. Om jag inte minns fel infördes också rubriken humanitärt bistånd 1962, men jag vill inte därmed påstå att jag är alldeles säker på saken, ty jag vill inte som statsrådet råka ut för att göra påståenden som inte står sig.

Statsrådet frågar: Vad syftar konstitutionsutskottets ena hälft till? Vi syftar till att ärendena skall beredas ordentligt — vi har anmärkt på beredningen. Vi tror inte att en gåva blir »besmittad» därför att den överlämnas vid ett statsministerbesök, men vi tror att en gåva som ordentligt förberetts och planerats bättre kan komma dem

till godo som behöver gåvan. Jag frågar om statsrådet i dag med säkerhet kan påstå, att NIB har funnit att denna gåva kommer till användning, om gåvan har skickats eller när gåvan skall skickas.

Vi har menat att man först bör ordentligt ta reda på att gåvan behövs och att det inte bör ske för att en regeringsledamot — inte ens den ledande ledamoten av regeringen — skall resa till ett land och för att det i samband därmed skall lämnas en gåva. Det primära för en sådan gåva bör vara behovet. Vi menar alltså, herr talman, detta med den kritik som här har angivits vara »beskäftig». Jag vet inte om det förekommit någon »beskäftig» kritik i pressen, men med den »beskäftiga» kritik som jag har här att försvara menar vi att det bör vara ordentliga beredningar, vare sig det gäller gåvor på 200 000 kronor eller större belopp, fru statsråd!

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill bara till detta replikera att vi vet att gåvan behövs. Marocko är mycket underförsörjt när det gäller all medicinsk utrustning. Vi utreder nu vad Marocko bäst behöver. Den utredningen är inte avslutad ännu, ehuru läkare varit därnere och studerat förhållandena. Jag kan alltså inte med säkerhet säga till kammaren, när gåvan skall levereras, men det betyder inte att den inte kommer att bli väl använd när den levererats efter den undersökning, som Kungl. Maj:t uppdragit åt NIB att utföra.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Brukar man vanligen inte, fru statsråd, använda den gången, att man först skickar ned läkare och undersöker var behov föreligger och sedan beslutar gåvan? Det är ju möjligt att man, om man hade undersökt detta riktigt, hade funnit att det här be-

hövdes mycket större gåvor eller att det behövdes gåvor till en annan person. Nu gick man efter en enskild persons önskemål, privat framställda till ambassadören där nere, som ännu inte när han vidarebefordrade detta meddelande hade fått någon promemoria av läkaren. Är inte detta ett ganska egendomligt förfarande eller förfar man ofta så, när vi skänker gåvor?

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten 11

Ang. beslut om abolition

I denna punkt hade utskottet velat för riksdagen tillkännagiva viss uppfattning rörande Kungl. Maj:ts beslut den 26 februari 1965 att personer, vilka före den dagen förövat eller medverkat till straffbelagda gärningar genom att havandeskap avbrutits utom riket, skulle vara fria från åtal för dessa gärningar.

Reservation hade avgivits av herrar *Georg Pettersson, Damström, Erik Olsson, Dahl, Dahlberg, Adamsson, Nilsson* i Östersund och *Henningsson, fru Thunvall* samt herr *Johansson* i Trollhättan, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla i reservationen angiven lydelse.

Av reservanternas yttrande framgick bland annat, att de icke funnit fog för erinran mot sättet för berörda ärendes handläggning.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Här är också en fråga, som på sitt sätt gäller beredningen av ett ärende. Jag behöver kanske inte säga någonting om abolutionsinstitutet och dess användning — det har redovisats i utskottets memorial. När man beslutar om abolition, innebär detta att man avbryter behandlingen av ett ärende — alltså förundersökningen, polis-

undersökningen o. s. v. Dessa undersökningar skall alltså inte verkställas.

Nu riktas här anmärkning mot justitieministern, och det säges att den utomordentliga brådska, varmed det ärende det här gäller handlagts, är högst anmärkningsvärd. Det är att märka att det i detta fall gäller de s. k. polenresorna, och jag skulle tro att kammarens ledamöter har i färskt minne den upprörda diskussion, som fördes just kring denna fråga, där krav framställdes på att det här måste göras någonting och göras snabbt. Det är ju det som har skett.

Här kommer alltså ansökan om abolition den ena dagen, ansökningen går till riksåklagaren, som redan påföljande dag ger sin mening till kända, och dagen därpå fattar Kungl. Maj:ts beslut. Man anser alltså att det i detta fall gått för fort. Men i detta fall var det nödvändigt att det skulle gå snabbt för att icke dessa kvinnor skulle behöva bli föremål för polisundersökningar. Varje dag som beslutet uppsköts innebär ju nämligen att det för dem uppstod, skall vi kalla det lidanden och besvärligheter, och att nu klandra snabbheten måste ju i varje fall med hänsyn till den folkopinion som då också gjorde sig gällande vara felaktigt. Om man inte hade varit så snabb i sin handläggning och snabb att fatta beslut, så skulle man inte ha använt abolutionsinstitutet, men jag undrar vad man hade sagt då, om justitieministern inte hade handlat med denna snabbhet och fattat beslutet om abolition. Då hade det kanske varit betydligt flera som hade velat anmärka just därför att man utsatte dessa kvinnor för ett onödigt lidande.

Nu har det inträffat i utskottet, som jag nämnde förut, att lotten har fallit på det sättet att utskottsmajoriteten uttalar ett klander, vilket, som jag nämnde i förmiddags, är av den karaktären att man borde ha använt anmärkningsförfarandet. Att klandra på det här viset med tillkännagivande är sådant som

Ang. beslut om abolition

icke borde få förekomma i ett utlåtande. Detta ger mig också anledning, då jag uppfattar detta som ett anmärkningsärende, att ställa ett yrkande i denna fråga, och jag kommer också, herr talman, om så är nödvändigt att även begära votering.

Det har också anmärkts beträffande kretsen av dem som kom att omfattas av abolitionen. På den punkten kan jag bara säga att det är ett spörsmål som är oerhört svårbemästrat juridiskt-tekniskt. Det är så pass svårbemästrat att man inte vågar sig in på en diskussion i ämnet, men så mycket står väl klart att det riktiga var att rensa bort med abolitionsbeslutet allt det som förelåg i samband med polenresorna. Därmed var den frågan då helt ur världen samtidigt som det också blev klargjort för allmänheten det olagliga i sådana resor. De kvinnor som det var fråga om var allesammans tydligen av den uppfattningen, att detta inte var något olagligt, och den rättsvillfarelse som förelåg hos dem motiverade också denna snabbhet i handläggningen.

Jag ber, herr talman, att med hänsyn till detta ärendes karaktär få ställa ett yrkande, och det är att kammaren måtte lägga punkten C 11 i konstitutionsutskottets memorial nr 27 till handlingarna med gillande av reservationen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! När justitieminister Kling och regeringen fattade sitt beslut om abolition för alla inblandade i abortresorna till Polen, så var detta en stor överraskning och det skedde under mycket drastiska och uppseendeväckande förhållanden. Bland det stora flertalet svenska medborgare var det säkert en stor överraskning ur den synpunkten, att i regel visste ingen om, att denna möjlighet fanns. Inte var det många som visste om att regeringen så hastigt kunde sätta ett nådeinstitut i funktion och besluta att den genom polisen påbörjade undersökningen och

kommande rättegångar skulle nedläggas.

Delade meningar är rådande och har alltid varit rådande bland högt rättslärdade experter om tillämpningen och användandet av detta nådeinstitut. Den möjlighet som regeringen här utnyttjade vilar på osäkra statsrättsliga grunder, då om ett sådant förfarande inte finns några lagbestämmelser. Även om det den 26 februari i år fattade abolitionsbeslutet vilar på en osäker statsrättslig grund, har inte vare sig lottmajoriteten eller reservanterna ifrågasatt regeringens rätt att fatta ett sådant beslut, beroende på att liknande beslut utanför alla lagbestämmelser har, om än mycket sällsynt, förekommit någon gång tidigare. Nästan den enda gång på senare tid då ett abolitionsbeslut fattats av regeringen var 1939, då man på detta sätt fritog från allt ansvar de svenskar som frivilligt deltog i spanska inbördeskriget.

Även för den som är fullständig lekman när det gäller bedömningen av ett ärende som detta, ligger den uppfattningen så nära, vilken även förekommer hos högt rättslärdade experter, nämligen att den generella abolitionen har en typisk politisk prägel och meddelas i samhällets intresse. I spanienkrigarnas fall var det ett politiskt ställningstagande. Någon politisk prägel eller ett samhällsintresse kan inte spåras i det nu aktuella beslutet när det gäller dem som friades från ansvar. Här gällde det bara ett enskilt och privat intresse.

I utskottet fanns ett visst medlidande med de kvinnor, som i dessa ärenden gjort resor till Polen, och det framgår även av utskottets memorial att så var fallet, även om de kunnat på annat sätt undgå påföljd för sitt handlande. Herr Pettersson har talat om det lidande dessa kvinnor fått utstå, om statsrådet inte hade handlat så snabbt. Det var delade meningar om detta i utskottet. Det fanns de — bland annat herr von Friesen, som förde fram detta anmärkningsärende — som hade den bestämda upp-

fattningen, att ett vanligt rättsförfarande inte i nämnvärd grad ökat det lidande dessa kvinnor redan varit med om. Det var ändå mycket svårare att kunna finna något medlidande med dem som här fungerat som ombud och vägledare till Polen och även förmedlat kontakter med polska läkare.

I början när detta ärende behandlades i utskottets talades det ivrigt om att de som här fungerat som ombud hade drivits av ett starkt ideellt intresse. Men det gick inte så bra att fortsätta talet om ett starkt ideellt intresse, sedan sekretariatet skaffat fram och ledamöterna fått tillfälle att läsa ett brev, utsänt från en för dessa abortresor befintlig agenturfirma i Småland. Det brev, som av denna firma — bestående av en ensam person — sändes ut till för brevkrivaren fullständigt okända kvinnor, innehöll ett erbjudande om abortresa till Polen. Kostnaden var 1 170 kronor. Men i dessa brev till okända mottagare fanns även ett erbjudande, att de kunde förbättra sin ekonomi, om de var villiga att bli underagenter i denna verksamhet och bland vänner och bekanta skaffa fram sådana kvinnor, som i abortärende rest till Polen. För varje sådan kontakt, som ledde till resa, skulle de få ett belopp av 150 kronor.

Jag har nog litet svårt att tro att det i den svenska riksdagen kommer att finnas majoritet för att abortfriheten i Polen skall flyttas över till Sverige. Men hur uppfattningen än kommer att bli när det gäller fri abort eller inte, så finns det en stark reaktion emot, att här skall få operera ombud som för ekonomisk vinning har resebyrå för abortresor.

Utskottsmajoritetens uppfattning är den, att här tog justitieministern på sig ett stort ansvar och att det måste fördömas, när genom det fattade beslutet dessa förmedlare blev fria. Att på så sätt som här skedde bara stryka ett streck över en stor och mycket aktuell rättsfråga kan inte stärka känslan för

Ang. beslut om abolition

rätt och ordning. Vi har säkert alla ett mycket stort förtroende för vårt rättsväsen i allmänhet. Våra domstolar låter sig inte påverkas av några politiska intressen. Det borde enligt min mening ha varit domstolarna, den vanliga och normala rättsordningen, som även i detta fall fått svara för rättsskipningen. Sedan kunde det vanliga nådeinstitutet trätt i funktion. Denna ordning hade varit mer riktig än den som tillfälligt blev använd. Att på sätt som här skedde sätta hela rättsspelet ur funktion måste vara till skada för det allmänna rättsmedvetandet och rättssäkerheten.

Reservanterna talar i sin reservation om att hänsyn har tagits särskilt till den rättsvillfarelse, som tydligen förelåg hos de berörda kvinnorna. Det förefaller som detta uttalande skulle vara bara en gissning eller ett antagande. Polisen har såvitt bekant inte haft några förhör med de polska läkarnas kunder i detta fall. Några adresser på dessa kvinnor har inte förekommit eller redovisats, och några försök från utskottet att här inhämta några uppgifter om det varit någon rättsvillfarelse eller inte har jag mig inte bekant. På det tidigare stadium, där undersökningarna blev avbrutna, har det enligt min mening aldrig blivit konstaterat i vad mån här förelåg någon rättsvillfarelse.

Om regeringen i detta ärende skall ha ett erkännande, så är det för den snabbhet varmed ärendet blev handlagt. Denna snabbhet är värd en viss beundran, ty nu är det bevisat, att bara viljan är med, så är det inte nödvändigt att regeringsärenden måste ta lång tid. Orsaken till denna snabbhet, varmed regeringen enkelt och lätt klarade sig ur en besvärlig situation, och vad regeringen här tog intryck utav, måste ha varit den ansökan om ett hastigt nådebeslut, som överlämnades från socialdemokratiska ungdomsförbundet, och den alldeles ovanliga uppståndelse det blev i tidningspressen när dessa resor blev upptäckta. Nog måste det ha

Ang. beslut om abolition

varit dessa omständigheter som här spelade en mer avgörande roll än principiella ståndpunkter i frågan. Men inte skall det vara en ungdomsorganisation eller en tillfällig och mycket olustig presskampanj, som avgör viktiga rättsfrågor. Skall den ordningen införas i vårt samhälle, då är det allvarlig fara å färde.

Här kan även konstateras att hela utskottet, såväl den halva som utgör majoriteten som den halva som är reservanter, har samma uppfattning, som även kommit till uttryck hos en del högststående juridiska remissinstanser för författningsutredningen, att skall nådeinstitut sådana som abolition användas, så skall de vara reglerade i grundlagen. Vi skall hoppas att det blir den ordningen som kommer att gälla i framtiden.

Med hänsyn till det yrkande, som utskottets ordförande här framställt vill jag bara meddela, att jag för min del i detta ärende icke kommer att delta i någon votering.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Då brottsbalken förbereddes fanns på åtskilliga håll sympatier för tanken, att de kvinnor som erhållit illegal abort skulle bli fria från påföljd. Justitieministern avvisade tanken, och hans förslag om straffets bibehållande fann gehör hos första lagutskottet, som förklarade att osäkerheten om huruvida en kriminalisering är till mera skada än nytta icke kan skingras förrän gällande lagstiftning tillämpats ytterligare några år. Utskottet hänvisar också till att man inte i något annat land på allvar vågat pröva en sådan ordning att kvinnan blev helt straffri.

Vid andra tillfällen, då riksdagen behandlat abortfrågor, har från olika håll och inte minst från vårt framhållits, att det bästa botemedlet ligger i de förebyggande åtgärderna. Det har man gjort i det man betonat att en abort all-

tid måste betraktas som en nödåtgärd och att den inte erbjuder någon verklig lösning av kvinnans problem. Den verkliga lösningen består i åtgärder som ger kvinnan och det väntade barnet en tryggad tillvaro.

Jag tror också att alla är överens om att kvinnor som söker abort endast mycket undantagsvis bör lastas. Flertalet av dem befinner sig i en förtvivlad situation, och detta gäller inte minst de kvinnor som tillgriper utvägen att få en illegal abort. De gör det vanligtvis inte för att den illegala aborten ger dem tillfälle att komma ut ur ett besvärligt läge. De gör det för att de förgäves har försökt att finna andra utvägar, utvägar i form av legal abort eller möjligheter till en trygg framtid och en lycklig barndom för det väntade barnet.

Jag tror att man måste ha den bakgrunden klar för att kunna ta ställning till dagens fråga, som gäller huruvida abolition borde ha givits åt personer vilka förövat eller medverkat till straffbara gärningar genom att havandeskap avbrutits utanför riket. Vidare måste man ha klart för sig, såsom redan framhållits, att abolition givits endast tre gånger efter år 1809, nämligen 1813, 1938 och 1954. 1813 var det i Vartofta, då man vid mantalsskrivningen hade underlåtit att uppge antalet brännvinspannor, eller måttet på pannrymden. De två senare fallen var väl av mer allvarlig art. Det gällde abolition åt de spanienfrivilliga och åt arbetarna i Kiruna, som sades ha gjort sig skyldiga till felaktiga vägningar av gråsten. I de senare två fallen föregicks besluten om abolition av mycket noggranna undersökningar både av grundlagsenligheten och av själva sakfrågan.

Denna gång hemställde efter en uppörd radio-, TV- och pressdebatt med många inslag av sensation och många lätt skönjbara överdrifter Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund den 24 februari, att de som medverkat till de s. k. abortresorna till Polen måtte befrias från åtal eftersom de syntes ha

handlat i god tro. Samma dag begärde den ene av de medverkande till abortresorna att han skulle befrias från åtal. Redan följande dag tillstyrkte riksåklagaren, som tidigare förklarar att åtal borde väckas, att abolition skulle ges. På den tredje dagen, den 26 februari, var justitieministern färdig med sitt beslut. Abolition gavs såväl de kvinnor som deltagit i abortresorna som de personer vilka medverkat till dessa. Akten över ärendet lades upp den 24 februari.

Det förefaller mig närmast omöjligt att med övertygelse kunna hävda att det på denna korta tid varit möjligt att bereda ärendet med nödig omsorg. Det förefaller mig snarare som om justitieministern trots sin erkända skicklighet dragits in i den sensationsmättade stämningen och tagit intryck av de påstående som därunder gjordes. Dessa påstående har inte minst gällt kvinnornas lidanden, som man, förefaller det mig åtminstone, tyvärr snarast utnyttjat mer i syfte att skapa sensation än att verkligen hjälpa kvinnorna.

Jag beklagar detta. Justitieministern hade kanske kommit fram till ett annat ställningstagande om han hade handlat mindre snabbt. Jag förstår att han önskade hjälpa kvinnorna, och jag respekterar denna hans önskan. Jag har dock inte kunnat bli övertygad om att denna önskan måste ta sig uttryck i ett abolitionsbeslut. Såvitt utskottets majoritet kunnat finna hade det varit möjligt att ge kvinnorna befrielse från straffpåföljd utan att tillgripa det sällsynta abolitionsförfarandet.

Reservanterna däremot säger att den rättsförvillelse som förelåg hos kvinnorna måste anses vara skäl nog för beslutet. Reservanterna har försiktigt nog inte påstått att rättsförvillelse också drev andra att medverka till resorna.

Abolitionsbeslutet hade till resultat att de förundersökningar, som man känner till och som påbörjats i Stockholm och Jönköping, beträffande eventuell medverkan till resorna avbröts. I jönköpingsfallet gällde förundersök-

Ang. beslut om abolition

ningen uppenbara försök att göra sig förtjänster på de olyckliga kvinnor som önskade erhålla abort utomlands. Man vet inte om den man som ville skaffa sig och andra extrainkomster genom resorna gjort sig skyldig till straffbar gärning. Förundersökningarna avbröts definitivt genom justitieministerns abolitionsbeslut. Brådskan tycks ha varit så stor, att de brev som mannen sände till olika kvinnor med erbjudande om 150 kronor för varje namngiven intresserad kvinna inte fanns med i den akt som från justitiedepartementet överlämnats till konstitutionsutskottet. Först genom konstitutionsutskottets utredning har dessa brev kommit in i bilden.

Avsikten med beslutet var att förekomma att de berörda personerna blev utsatta för fortsatta lidanden, säger reservanterna, som alltså finner att detta var tillräckligt skäl för ett snabbt avgörande. Resultatet av beslutet är emellertid att de som misstänktes för att ha lämnat medverkan och för att ha velat göra sig inkomster på denna medverkan varken har friats eller fällts. Mot dem kan efter det inträffade misstankar framställas, utan att dessa kan gendrivas med fakta. Jag skulle tro att för den ene av de misstänkta grunden här kan läggas, om inte till lidanden så dock till mycket stora obehag. Malmgren har påpekat, att »det som gör att abolitionen för ett modernt rättsmedvetande framstår som motbjudande är att densamma ovillkorligen sätter brottslingens stämpel på den benådade». Också Petrén och Sundberg är kritiska av samma skäl. De finner att detta efterskänkande av straff inte låter sig förena med den svenska rättens principer, då därigenom en person förmedelst en åtgärd av den styrande makten stämpelas som brottsling, utan att det genom domstolsutslag fastställts att han är det.

Utskottet har varit mindre kritiskt, men det kvarstår att man här lämnat hjälp på ett mycket diskutabelt sätt. Genom det snabba ingripandet och genom den bristande beredningen har

Ang. beslut om abolition

man uppnått resultat som kan sägas vara allt annat än tillfredsställande. Man framhåller brådskan som nära nog oundviklig med tanke på kvinnornas svara belägenhet, men kan detta vara riktigt? Kan man verkligen tänka sig att åklagarmyndigheterna inte skulle ha avvaktat justitieministerns beslut innan de fortsatte sina undersökningar, när de underrättats om att justitieministern övervägde frågan? Kvinnorna hade inte, om man dröjt litet längre med ett beslut, blivit utsatta för ytterligare obehag eller — om man vill tillgripa starkare ord — ytterligare lidanden.

Till detta kommer att man inte alltid har möjlighet att ge kvinnor som erhållit illegal abort skydd mot onödiga lidanden. De måste ofta — det kräver vart rättsväsende — vittna mot abortörerna. Vi bör komma ihåg att de sensationsmättade artiklar som förekom i det här sammanhanget inte bara skildrade situationen för de abortsökande kvinnor vilka besökte Polen, utan också andra abortsökande kvinnors situation. Alla dessa kvinnor utsattes alltså för obehag genom den sensation som skapades. Personligen skulle jag vilja säga att deras lidande hade inträffat tidigare och var av en annan, mycket mer djupgående art.

Det allvarliga är att justitieministerns beslut framstår som en eftergift för en uppjägad stämning och att genom eftergiften rättsprocesser har avbrutits som borde ha fullföljts. Någon anledning att skona personer som skaffar sig inkomster på andras trångmål finns inte, men samtidigt är det ju självklart att alla misstänkta bör få möjlighet att bli rentvådda.

Det torde inte kunna bevisas att de berörda kvinnorna besparats egentliga lidanden genom abolitionen, inte heller att denna var så brådskan, att den inte kunde ha beretts bättre. Man vet i dag inte vilka som med fog misstänktes för medverkan i syfte att göra sig goda förtjänster eller vilka som möjligen medverkade till abortresorna av

s. k. rättsförvillelse. Det är föga tillfredsställande, herr talman, för rättsmedvetandet.

Här har framställts yrkande om att man skall med ogillande lägga utskottets tillkännagivande till handlingarna. Jag vill påpeka att jag inte kan gilla detta förfarande och följaktligen icke kommer att delta i röstningen.

Jag vill ytterligare påpeka att förfarandet framstår som ganska egendomligt och rätt uppseendeväckande även i ett annat avseende. Oppositionen har svarat för tre tillkännagivanden. Ett av dem riktade sig, om man skall tolka reservanternas ställningstagande, mot inrikesministern och ett annat mot statsrådet Lindström. Mot dessa två tillkännagivanden har reservanterna icke funnit det nödigt att protestera genom att begära votering.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle,

Herr talman! Jag tror att det finns anledning att säga några ord beträffande ett par saker.

Fru Segerstedt Wiberg ansåg att justitieministern på något sätt borde ha meddelat åklagarna att han till sig fått en begäran om abolition, användande av nåd, och att de inte skulle företa någonting förrän han avgjort det ärendet. Om han följt det rådet, så hade det väl ändå varit fråga om ministerstyre. Jag förmodar att fru Segerstedt Wiberg inte på allvar kan mena att justitieministern skulle ha förfarit på det viset.

Så vill jag ha sagt, att nog var det väl bråttom — inte minst om man tänker på hur partivänner till fru Segerstedt Wiberg uppträdde i denna offentliga debatt, där man talade om »stoppa människojakten» o. s. v. Fruktansvärda angrepp riktades ju också mot åklagarna — man ansåg att de var nära nog brottslingar därför att de i detta fall fullgjorde sin plikt. I detta läge var det nödvändigt att fatta ett snabbt beslut.

Vad beträffar yrkandena vill jag säga,

att nog skiljer sig dessa ärenden åt. På den här punkten borde det, som jag förut har sagt, egentligen inte ha varit ett tillkännagivande utan ett yrkande enligt § 107. Med hänsyn därtill anser jag att denna punkt bör bli föremål för beslut. Yrkandet gäller att reservationen skall med gillande läggas till handlingarna. Jag tycker att ett beslut också kan vara motiverat med hänsyn till att det ju är lotten som har fällt utslaget inom utskottet.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pettersson säger att det var bråttom med tanke på kvinnornas lidande och att jag har alldeles fel då jag anser att man kunde räkna med att förundersökningarna inställdes om justitieministern tog upp frågan. Jag har inte sagt att justitieministern skulle uppmana åklagarna att inställa förundersökningarna utan att åklagarna otvivelaktigt skulle dra den slutsatsen. Men det finns olika meningar också om detta, och för att visa att det kanske varit tänkbart att välja den utväg som herr Pettersson tror att jag gillade, vill jag påpeka att professor Nelson skrev en artikel i Stockholms-Tidningen, där han vädjade till justitieministern att inom regeringen verka för ett snabbt beslut om generell abolition och att i avvidan på beslut härom genast låta avbryta det inledda rättsliga förfarandet. Så kunde alltså en hög jurist bedöma denna fråga.

Herr Pettersson yttrade vidare att jag borde ha förstätt att det var bråttom, eftersom inte minst från partikamrater till mig hade riktats kritik mot förfarandet; man hade talat om människojakt o. s. v. På det vill jag svara, att till skillnad från herr Pettersson kan jag ta avstånd från partivänner när jag tycker att de bär sig illa åt. Och det anser jag att de gjorde i detta fall.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Det framgår av konstitutionsutskottets omfattande decharge-

Ang. beslut om abolition

memorial, att utskottet har ägnat mitt fögderi en ingående uppmärksamhet och granskning; nästan halva memorialet handlar om justitieärenden.

När jag nu tar till orda i decharge-debatten i abolitionsfrågan, vill jag börja med att deklarerera, att det inte finns någonting i de mina åtgöranden, som varit föremål för konstitutionsutskottets granskning i år, som jag känner så stor samvetsfrid med som just mitt beslut om abolition i abortaffären. Under loppet av ett år ställs en departementschef — och kanske särskilt chefen för justitiedepartementet, som varje år har att handlägga ungefär 2 000 nådeärenden — inför många vanskliga avgöranden. Det är så lätt att efteråt sitta i en kyligt diskussionsmässig atmosfär och tycka och tänka och komma till andra resultat än den skulle göra som i en given situation måste fatta sitt beslut utan dröjsmål.

Jag vill, innan jag går in på själva sakfrågan, ha klart deklarerat att jag själv känner stor tillfredsställelse med att ha fått förmånen att på ett avgörande sätt medverka till det beslut vi nu diskuterar och till utformningen av detta beslut.

Den majoritet inom konstitutionsutskottet, som i punkt efter punkt — och även från denna talarstol — är så angelägen att betona vikten av att ärenden i förväg bereds så noggrant som möjligt, visar i detta fall att den inte alls har berett sitt eget ärende före sitt ställningstagande. Jag skall så småningom återkomma härtill, men innan jag går in på sådana detaljer tänker jag behandla några principfrågor.

Utskottsmajoriteten och reservanterna är ense om abolitionsinstitutets grundlagsenlighet och om att institutet bör beaktas vid övervägandena i författningsfrågan. Så långt är allting gott och väl, även om jag ställer mig något tveksam inför frågan om hur abolitionsinstitutet skall kunna regleras i grundlag. Ännu ett steg längre tycks enigheten sträcka sig. Reservanterna anser att

Ang. beslut om abolition

mitt beslut i dess helhet var riktigt. Lottmajoriteten anser att det var riktigt endast beträffande de berörda kvinnorna men att det enligt dess mening var felaktigt beträffande förmedlare av de utländska resorna. Denna punkt, herr talman, är väsentlig när det gäller det principiella ståndpunktstagandet till det aktuella abolutionsbeslutet.

Det är alldeles självklart att jag, när jag kom åter till Stockholm efter Nordiska rådets session på Island och ställdes inför den väldiga opinionsstorm som hade uppkommit här under min vistelse på Island, i första hand hade i åtanke den kategori som utskottet uppenbarligen har varit helt enigt om, nämligen de abortsökande kvinnorna. Problemet var så sätt och vis inte nytt för mig. Redan när jag första gången hade anledning att sätta mig in i vår abortlagstiftning — det var i samband med regeringsförslaget beträffande de s. k. neurosedynfallen — fick jag den uppfattningen att vi borde se litet närmare på denna del av vår lagstiftning, i varje fall dess tillämpning i praktiken. Denna uppfattning förstärktes med åren, och när jag gav mig i väg till Nordiska rådets session i Reykjavik den 12 februari hade jag i min portfölj ett av mina medarbetare utarbetat förslag till direktiv för en utredning om vår abortlagstiftning. De abortsökande kvinnornas problem var således vid min återkomst den 18 februari ingalunda någon nyhet för mig. En nyhet var däremot för mig, då jag återinträdde i tjänst, den våldsamma protestaktion som inte minst inom folkpartistisk press hade förekommit under min bortovaro mot att åklagarmyndigheten och på dess order polismyndigheten sin plikt likmätigt hade inlett förundersökning i anledning av de s. k. polenresorna. Jag behöver i detta sammanhang bara hänvisa till det våldsamma utfall som folkpartiets ordförande i första lagutskottet riktade mot polispersonalen. Samma dag, alltså den 18 februari, var i tidningen Expressen publicerad en

intervju som en medarbetare i tidningen dagen innan hade fått med mig i Reykjavik. Redan då nämnde jag regeringens möjlighet att ge abolition. Den utomordentliga och högst anmärkningsvärda brådska som lottningsmajoriteten i utskottet talar om förelåg alltså inte. Tanken på abolition var uppe redan vid min första konfrontation med problemställningen. Nej, herr talman, jag hade god tid för överväganden.

De abortsökande kvinnornas ställning var som sagt förstahandsintresset. En generell åtalseftergift för dem framstod för mig som självklar. Hela konstitutionsutskottet tycks gilla min ståndpunkt att de inte skulle åtalas. Men kunde jag slå mig till ro med att genom ett abolutionsbeslut försäkra dem att de själva inte skulle bli bestraffade? Jag förstod ganska snart att deras situation inte i någon nämnvärd grad skulle underlättas genom ett abolutionsbeslut av sådan innebörd att endast de befriades från åtal. De kunde, som jag framhöll i den reykjavikintervju jag nyss nämnde, på goda grunder räkna med att inte bli drabbade av lagens straffhot. Jag kunde alltså inte inskränka mig till att tänka på enbart deras risk att bli åtalade och straffade. Med den erfarenhet jag under senare år har fått av de abortsökande kvinnornas situation var det uppenbart att ett abolutionsbeslut måste, om det över huvud taget skulle ha någon mening, vara så utformat att det också skyddade dessa kvinnor från den offentlighet som måste följa av att åklagar- och polismyndigheterna sin plikt likmätigt måste fullfölja förundersökningarna i fråga om andra inblandade. Redan innan några framställningar om abolition hade inkommit till justitiedepartementet stod det alltså klart för mig att ett eventuellt beslut om abolition inte kunde inskränkas till de abortsökande kvinnorna.

Om ett beslut över huvud taget skulle ha någon mening måste det alltså avse även andra kategorier, och det är här de s. k. förmedlarna kommer in i bil-

den. Skulle jag utforma beslutet så att det omfattade endast de abortsökande kvinnorna, måste de ju dras in i förundersökningarna för att man skulle kunna utröna om förmedlarna medvetet hade gjort sig skyldiga till brottslig gärning. Det var detta som dessa olyckliga kvinnor i första hand ville undvika. Ett abolitionsbeslut som hade omfattat endast dem skulle ju ha utsatt dem för ingående förhör om hur de hade kommit att företaga resorna o. s. v. De skulle ha dragits in i offentliga rättegångar, där de hade kallats att vittna om sina egna förhållanden, och hade därmed kommit till en offentlighet som de till varje pris ville undslippa.

Ett abolitionsbeslut som endast hade avsett kvinnorna skulle alltså ha varit meningslöst. Ett sådant beslut skulle dessutom ha utsatt dessa kvinnor för ett meningslöst lidande. Redan härav följer att beslutet måste utsträckas till att gälla också förmedlare. Att det i detta speciella fall förelåg också andra skäl att låta beslutet avse även andra än enbart de abortsökande kvinnorna skall jag strax återkomma till.

Herr talman! Av den principiella sidan av frågan återstår endast sättet för handläggningen av ett ärende av denna art. Konstitutionsutskottet, som enligt dechargememorialet ingående har undersökt min praxis i nådeärenden, måste vara väl medvetet om att i ärenden av detta slag — det må gälla ärenden angående nåd, amnesti eller abolition — kan man inte ha en enda för alla fall tillämplig mall. I vissa fall kan man ta god tid på sig och låta utreda ärendet i varje detalj. I andra fall ligger det i sakens natur att ärendet måste behandlas med all den skyndsamhet som sakens beskaffenhet medger.

Detta fall, ärade kammarledamöter, var just ett sådant fall där skyndsamhet var påkallad, om ett beslut från min sida över huvud taget skulle ha någon inverkan eller betydelse. Ett uppskov med beslutet skulle helt enkelt ha inneburit, att de lidanden som beslutet

avsåg att skydda de abortsökande kvinnorna från inte skulle upphöra. De skulle ha försatts i en situation, där de under en oviss tid skulle ha utsatts för det lidande som abolitionsbeslutet avsåg att befria dem från. I ett fall som detta gällde det att handla snabbt om man över huvud taget skulle handla.

Herr talman! Jag lämnar härmed de principiella ståndpunkterna och övergår till det aktuella ärendet. Saken gäller då förmedlarna. Lottmajoriteten har fäst särskild uppmärksamhet vid den person som i brev utbjöd abortresor och utfäste ersättning till dem som anvisade deltagare i resorna.

Beslutet om abolition fattades i konselj den 26 februari i år. Lägg märke till detta datum! Det framgår av den på den punkten kanske litet tendentiöst skrivna reciten i dechargememorialet, att lottmajoriteten har haft tillgång till förundersökningen beträffande denna person. Att den, som fru Segerstedt Wiberg förklarade, inte fanns fogad till justitiedepartementets handlingar är helt naturligt. Akten har aldrig funnits i justitiedepartementet, utan den har funnits hos åklagarmyndigheterna.

Nåväl, från denna förundersökningsakt har man ordagrant låtit återge vederbörande åklagares slutliga beslut att nedlägga förundersökningen, men man har sorgfälligt undvikit att återge vad åklagarmyndigheterna i övrigt har ansett om detta fall. Av akten i ärendet framgår att redan den 11 februari — alltså 15 dagar före konseljbeslutet — skrev vederbörande chefsåklagare till länsåklagarmyndigheten i Jönköping och anmälde: »Enligt min mening föreligger knappast grund för vidare utredning i saken.» Påföljande dag, den 12 februari, skrev länsåklagaren i Jönköpings län ett brev till riksåklagarämbetet och förklarade att han avsåg att nedlägga förundersökningen. Att abolitionsbeslutet *rent formellt* avsåg även denna man, som åklagarmyndigheten 14 dagar tidigare hade ansett icke vara straffbar, framstår nu för konstitutionsut-

Ang. beslut om abolition

skottets lottmajoritet som stötande. Men vad hade han gjort sig skyldig till? Om vi noga granskar hans aktivitet, kan vi kalla det för stämpling till fosterfördrivning, men stämpling till fosterfördrivning är något som riksdagen enhälligt har beslutat icke skall vara straffbelagt.

Jag sade nyss att det framgår av reciten att lottmajoriteten har haft tillgång till förundersökningsmaterialet i fråga om detta särskilda fall. Man frågar sig då: Varför har inte denna majoritet med utnyttjande av 46 § riksdagsordningen hos statsrådet Hermansson, som regeringen i budgetkonseljen gav vederbörligt förordnande, begärt att också få ta del av förundersökningsmaterialet i fråga om fallet Nestius? Lottmajoriteten i konstitutionsutskottet skulle säkerligen ha fått del av det materialet, om man hade begärt det. Det beklagliga för lottmajoritetens del är bara att då skulle den ha funnit att dess resonemang om förmedlarna är rent absurt. Det framgår nämligen att herr Nestius *kanske* var *en* förmedlare, men han har inte alls spelat den betydelsefulla roll som man i en del tidningsalster velat tilldela honom. Det finns goda grunder för antagande att det i själva verket var en kvinna som själv hade fått abort i Polen som förmedlade dessa s. k. polenresor. Utan någon som helst omgång hade konstitutionsutskottsmajoriteten kunnat få tillgång till dessa upplysningar. Om den hade velat! Men den föredrog att ta in upplysningar om ett annat fall, där inga som helst förutsättningar för åtal fanns.

Ärade kammarledamöter! Vi kan vara överens om att detta är helt belysande för hur oppositionen ser på sin grundlagsvårdande funktion. Hade majoriteten begärt in förundersökningsmaterialet i fallet Nestius, hade denna majoritet omedelbart insett att abolutionsbeslutet inte kunde inskränkas till enbart de abortsökande kvinnorna. En av dem kunde ju vara både abortsökande och förmedlare. Hela grunden för

beslutet hade ju i detta fall undanröjts, om man hade kommit på tanken att handla enligt oppositionens tankegångar. Majoritetens linje skulle ha inneburit att man i detta fall skulle ha tvingat åklagar- och polismyndigheterna att identifiera och förhöra varje kvinna som varit i kontakt med förmedlarna för att sedan i en eventuellt följande rättegång åberopa dem som bevis. Vad hade då varit meningen med ett beslut om abolition?

Herr talman! Det talas så ofta i detta memorial om nödvändigheten att ärendena bereds sorgfälligt före deras avgörande. Fru Segerstedt Wiberg har flera gånger fällt yttranden av denna innebörd här från talarstolen i dag. Hur skulle det ha varit om konstitutionsutskottets lottmajoritet i detta fall hade åtminstone nödtorftigt satt sig in i ärendet, innan man gjorde sitt ställningstagande?

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog riktigt att vi, om vi hade haft mera bråttom, inte hade fått in de handlingar som rörde jönköpingsmannen. Då hade kanske också vi förbisett en del.

Det är klart att man inom justitiedepartementet har många svåra problem att ta ställning till. Det ligger i sakens natur. Vi har undersökt många frågor och i många punkter kommit till att ärendena har varit väl skötta. Detta påpekas även i vårt memorial. Men jag tycker nog att vi hade skött vårt arbete illa om vi inte hade påtalat de ärenden som vi har funnit mindre väl behandlade.

Beträffande denna fråga påpekar justitieministern, att vi i jönköpingsärendet har framhållit vissa data men inte andra. Att åklagaren skrev till länsåklagaren hade vi nämnt, men vi hade inte nämnt länsåklagarens senare brev. Jag ber få påpeka för justitieministern att länsåklagaren den 11 februari begärde besked av riksåklagaren om huruvida

Ang. beslut om abolition

han skulle åtala. Den 12 februari skickade han in ett nytt brev till riksåklagaren, där han bifogade vissa handlingar som han hade glömt. Han sade då att om han inte fick besked ämnade han nedlägga åtalet. Han var alltså tveksam. Man måste dock ha tillgång till båda breven för att förstå det senare. Jag medger att man, om man bara läser brevet av den 12 februari, får en bestämd känsla av osäkerhet hos honom, men detta brev måste ses i samband med brevet av den 11 februari. Länsåklagaren får sedan av riksåklagaren svaret att han skall fortsätta. När han lade ner åtalet, skedde detta under åberopande av abolutionsbeslutet till vilket han hänvisade.

Vi har sett på alla papper ganska ordentligt, även om vi inte nämner alla handlingar i vårt yttrande. Det är också möjligt, att om den enhälliga mening som en gång rådde inom utskottet hade fått bli bestående, hade utskottsutlåtandet blivit ett annat. Detta är förklaringen till att vi inte tog in handlingar om Nestius. Jag vet inte om Nestius har fungerat såsom förmedlare eller inte. Det är möjligt, herr statsråd, att det har funnits andra förmedlare. Jag anser dock inte detta vara någon förmildrande omständighet. Alla som har förmedlat intill ett visst datum har fått åtalseftergift och detta gäller även förmedlare, som man har skäl tro har utfört förmedlingen i syfte att göra sig förtjänster. Det gäller inte bara mannen i Jönköping. Det kan alltså vara flera som har sysslat med denna förmedling och gjort sig förtjänster på den.

Det förefaller mig som om konsekvensen av justitieministerns resonemang skulle bli att alla illegala abortörer skulle få gå fria med hänsyn till det lidande som kunde drabba alla kvinnor som är inblandade i dessa mål. Varför skulle de kvinnor som har haft råd att resa till Polen gå fria, när de kvinnor som inte har haft råd eller av andra skäl inte har rest till Polen skall straffas?

Justitieministern åberopade sina kunskaper om dessa kvinnor. Jag har träffat ganska många av dessa kvinnor i övervakningssammanhang. Det är ohyggligt synd om dem. Det är inte alls ovanligt — det skall jag visst hålla med om — att en kvinna som har fått abort sedan förmedlar abortörens adress. Skall emellertid hela den kategori som av olika skäl har tvingats att handla inom landets gränser utsättas för lidande, som inte drabbar dem som har varit i Polen? Konsekvensen av justitieministerns resonemang måste enligt min åsikt bli, att man verkligen låter alla kvinnor som har fått illegal abort gå fria. Det förelåg ju ett förslag också om detta, men det ville justitieministern gå in på, och det var väl framför allt första lagutskottet, som yrkade avslag på det förslaget.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att polemisera. Jag skulle endast vilja anmäla att jag för min del inte kan vara med om den korrigerings av fru Fortuna, som den socialdemokratiska delen av kammaren förbereder. Jag kommer att lägga ned min röst, som jag sagt tidigare.

Jag ber, herr talman, att få yrka att denna punkt enligt gammal praxis läggs till handlingarna.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande, herr Pettersson, lämnade ett meddelande nyligen, enligt vilket han skulle begära votering angående denna punkt, ett av tre tillkännagivanden. I hans motivering ingick, att detta skedde eftersom lotten hade fällt utslaget i voteringen.

Men, herr talman, då riktar sig ju i själva verket begäran om votering mot lottdragningens *resultat*! Det är det voteringen gäller, och då är vi tillbaka i den situation där vi var vid ett tillfälle

Ang. beslut om abolition

i föl, då lotten utföll på ett sätt i ett fall och på ett annat sätt i ett annat fall. Då framtvang röstmajoriteten i denna kammare med brytande av en över hundra år gammal praxis votering i det fall, då lotten gett ogynnsamt resultat. I år står vi inför en votering, då vi bryter en praxis som väl inte är hundra år, men som i varje fall har gällt många år, och den bryter man alltså därför att lotten utfallit ogynnsamt.

Så vill jag tacka justitieministern för att han brutit en annan praxis — liksom tidigare hans kollega statsrådet Lindström — och har infunnit sig i kammaren. Det tycker vi är mycket värdefullt, och vi är uppriktigt glada över att få tillfälle att med justitieministern diskutera denna fråga.

Justitieministern nämnde att konstitutionsutskottet ägnat en betydande del av sina arbetsuppgifter i år åt just justitiedepartementet. Det framgick inte, om han var glad eller missnöjd över att så skett, men han verkade i varje fall glad över utgången, som i det stora flertalet fall inte medfört anmärkningar eller ens prickar i kanten. Den glädjen unnar vi honom. Vi är också överens med honom när han säger, att det är lätt att vara efterklok vid bedömningen av ärenden, som ibland måste handläggas brådskande, och att det är mycket lättare att efteråt, sedan viss tid förflutit, se klarare och säkrare på vad man gjort och vad man borde ha gjort. Jag har förståelse för den synpunkten.

Men ändå är det så, herr talman, att konstitutionsutskottet har att granska statsrådets arbete. Vi måste fullgöra denna granskning, och därvid är det för utskottet inte bekant vilken grad av samvetsnöd eller samvetsfrid som förelagat hos vederbörande statsråd vid beslutets fattande. Det kan vi med andra ord inte ta hänsyn till.

Innan jag tar upp vad statsrådet sade i sakfrågan, vill jag beträffande formalia bara upppeja, att när länsåklagaren i Jönköping skrev sina brev den 11 och

12 februari hade han ännu inte fått riksåklagarens påpekande av den 13 februari, enligt vilket abort företagen utomlands var straffbar enligt gällande svensk lag. Det kom till honom först efteråt. När han sedan fick abolutionsbeslutet, fattade han det beslut om ärendets avskrivning, som står infört på sidan 20 i memorialet och som direkt hänvisar till abolutionsbeslutet.

Men den frågan är väl inte så viktig som en annan fråga. Justitieministern driver här tesen på fullt allvar, att ett abolutionsbeslut, som bara gällde dem som förövat straffbelagda gärningar, alltså dem som vidtagit abort i Polen, skulle vara av mycket ringa värde, om det inte omfattade även förmedlarna. I annat fall skulle nämligen de kvinnor det här gäller hysa en gnagande oro för framtiden. De skulle så att säga utställas för offentligheten genom polisförhör etc.

Jag vet inte, om justitieministern riktigt har funderat över vad han säger här. Driver han på fullt allvar den meningen, talar han både mot vad han sagt i sin egen proposition när han lade fram förslaget till brottsbalk och mot första lagutskottets bestämda uttalande. Första lagutskottet skrev med anledning av en motion: »Motionen uppbäres främst av uppfattningen, att allt bör göras för att hindra de illegala abortörernas verksamhet. Till denna grundinställning vill utskottet ge sin fulla anslutning.» Utskottet ger alltså sin fulla anslutning till att det gäller att komma åt illegala abortörer.

Utskottet diskuterar sedan straffriheten för kvinnan och kommer fram till att nuvarande bestämmelser är sådana, att hon kan få eftergift från påföljd, om omständigheterna är mildrande, och man påpekar att detta i praxis tillämpats i mycket hög grad.

Så säger utskottet att denna straffbefrielse för kvinnan knappast utgör något större hinder för att efterspana och uppleta illegala abortörer. Men skulle man följa justitieministerns resonemang

Ang. beslut om abolition

i det aktuella fallet, skulle det innebära att polisen, då den har misstanke om illegal abortörs verksamhet, inte skulle kunna skaffa bevismaterial genom förhör av kvinnan, ett förhör som inom parentes sagt inte behöver avse omständigheterna i samband med aborten och personliga förhållanden, utan endast hur hon fått adressen till eller eljets kommit i kontakt med abortören. Då skulle en undersökning inte kunna fortsätta eller ens påbörjas, för att man inte vill utsätta kvinnan för lidande. Men, herr justitieminister, det går inte att avskaffa en lagstiftning genom att säga att kvinnan inte får utsättas för lidanden. Den undersökning som är föreskriven i lag mot den som är misstänkt för brott skall fortsätta, vad justitieministern än säger i annat sammanhang. Jag tror justitieministern har skäl betänka konsekvenserna av sitt uttalande.

Det finns icke något beslut om att illegal abort är utan påföljd i detta land, och så länge sådant beslut inte fattats, riskerar kvinna, som kommer i kontakt med illegal abortör, att utsättas för de obehag som ett polisförhör kan utgöra. Men enligt lag slipper hon påföljd om omständigheterna är mildrande, och det betraktar myndigheterna som förhållandet i flertalet fall.

Herr justitieminister! Vi kanske ibland lagt märke till att Ni har en benägenhet att medföra en smula dåligt humör när Ni kommer till denna kammare. Det är vars och ens ensak. Vi har båda suttit lika länge i denna kammare, men jag tror inte det är kammarens vana att låta det dåliga humöret komma till uttryck i talarstolen.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag diskuterar gärna med herr Hernelius, men jag har inte sämre humör än han, det skall jag be att få tala om. Jag kanske låter lite kärvare i tonen. Jag beklagar detta, men det är kanske medfött. Jag skall försöka —

utan att ta tallektioner — att bättra mig i detta hänseende, det lovar jag.

Både herr Hernelius och fru Segerstedt Wiberg förbiser, att de kvinnor det här gäller och som omfattas av abolutionsbeslutet befann sig i en helt annan situation än kvinnor som eljest låter företa illegal abort. Dessa senare kvinnor vet vad de ger sig in på. De vet att de ger sig in på en olaglighet och att de därmed löper risk både för straff och för offentlighet och alla de bekymmer som det kan föra med sig. Men de kvinnor vi nu talar om var övertygade om att de icke gjort något olagligt. Det är här villfarelsen kommer in i bilden. Ända till dess att riksåklagarens yttrande publicerades, trodde de att de icke hade begått någon olaglighet. Det är den stora skillnaden i detta fall.

Det är alltså inte alls som fru Segerstedt Wiberg sade, att en konsekvens av detta beslut skulle vara att alla kvinnor som fått illegal abort borde bli straffria. Jag hoppas att vi så småningom kommer in den situationen, och det ingår helt i direktiven för den abortutredning som jag nyligen tillsatte.

Fru Segerstedt Wiberg sade vidare, att det vimlade av förmedlare. Det var en resebyrå som var verksam på området. Gå till akterna och läs en gång till! Där framgår det klart att denna resebyrå — det var en byrå i Köpenhamn — annonserade om »hälsoresor till Tjeckoslovakien». Ordet abort var över huvud taget inte nämnt.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Det är möjligt att både herr Kling och jag skulle behöva ta tallektioner. Men för att återkomma till det sakliga innehållet i herr Klings svar vill jag säga, att justitieministern utgår ifrån att dessa kvinnor trodde att deras resa till Polen var laglig och att de inte skulle drabbas av någon påföljd. Hur vet han det? Det finns ju ingen undersökning om dessa kvinnor. Det är ett löst utkastat påstående. Det kan myc-

Ang. beslut om abolition

ket väl tänkas att många av dem hade fått upplysningar om att det var olagligt. Vad vet jag? Ingen av oss vet.

Sedan finns det en annan skillnad, herr Kling, mellan dessa kvinnor och andra kvinnor som är i en beklagensvärd situation därför att de gett sig in i en illegal abort. Efter den 26 februari visste de förra att de var fria från varje påföljd. Det vet i Sverige eljest ingen kvinna förrän domstolens eller aklagarmyndighetens utslag beträffande eftergift av påföljd är klart.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag vill i likhet med herr Hernelius understryka, att man ju inte vet något om dessa kvinnor. Man vet inte om de var i god tro. Att de som tillfrågats förklarat att de var i god tro är ju ganska naturligt i deras situation, men man vet trots det ingenting. Man vet inte heller om de sökte läkare eller om de besökte illegala abortörer i Polen.

Vad resebyrån beträffar, annonserade den att den hade resor till Tjeckoslovakien, men även att de hade resor till Polen och att dessa resor avsåg abort. Det var ju genom resebyråns annonser som mannen i Jönköping fick uppslaget till sina erbjudanden. Han ville t. o. m. annonsera på samma sätt, men han ansåg att annonsen borde förtydligas så att den sade klart ut att det gällde abort, och därför kom hans annons inte in. Alltså fick han dels uppslaget från denna danska byrå, som hade resor också från Sverige, och dels tjänstgjorde han som förmedlare för byrån.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Både herr Hernelius och fru Segerstedt Wiberg säger, att ingen av oss vet någonting om dessa kvinnor och vad kvinnorna trodde in fråga om lagligheten av sina förehavanden.

Jo, visst gör vi det! På sid. 85 i konstitutionsutskottets memorial finns

återgivet ett uttalande av riksåklagaren av följande lydelse: »Emellertid synes det förhålla sig så, att såväl de svenska kvinnor, vilka i Polen erhållit abort, som de personer utanför denna krets, vilka förmedlat kontakter med polska läkare, handlat i den villfarelsen, att dylika aborter icke utgjorde straffbart förfarande enligt svensk lag.»

Detta säger alltså riksåklagaren. Hur kunde han veta det? Jo, han har liksom jag men i motsats till lottmajoriteten tagit del av förundersökningen i fallet Nestius, och därför visste han det. Och därför vet jag det.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Bara en formell korrigering! Riksåklagaren säger, att det *synes* förhålla sig på det sätt han antytt; det är någonting annat än att han *vet* att så är förhållandet.

Om jag är rätt underrättad, var dessutom inte förundersökningen avslutad i fallet Nestius, när riksåklagaren avgav sitt yttrande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats

dels att förevarande punkt skulle läggas till handlingarna utan särskilt yttrande,

dels ock, av herr *Pettersson, Georg*, att punkten skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till yrkandet om punktens läggande till handlingarna utan särskilt yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Georg*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill lägga konstitutionsutskottets memorial nr 27 avdelningen C punkten 11 till handlingarna utan särskilt yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Georg Petterssons under överläggningen framställda yrkande, att punkten skall läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i den vid punkten angivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Hernelius* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 72.

Därjämte hade 60 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I avdelningen D hade utskottet anmält, att det funnit anledning att för riksdagen, under punkterna 12—14, redovisa tre särskilda ärenden, vilka varit föremål för granskning men icke föranlett något utskottets uttalande.

I ett av dessa ärenden hade inom utskottet framställts yrkande om visst uttalande utan återopande av § 107 regeringsformen, vilket avslagits. I de återstående båda ärendena hade av utskottet verkställts omfattande utredningar, som syntes förtjänta att framläggas för riksdagen, oaktat de icke givit anledning till några yrkanden inom utskottet.

3 Första kammarens protokoll 1965. Nr 23

Punkten 12

Ang. statssekreterarnas bisysslor

I denna punkt hade utskottet yttrat, att verkställd undersökning rörande statssekreterarnas bisysslor icke föranlett något utskottets uttalande.

Reservation hade anförts av herr *Sveningsson*, fru *Segerstedt Wiberg*, herr *Dahlén*, fröken *Stenberg* samt herrar *von Friesen*, *Hamrin* i Jönköping och *Wennerfors*, vilka ansett, att utskottet bort utan återopande av § 107 regeringsformen göra i reservationen angivet uttalande.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Under denna punkt 12, avdelning D, som handlar om statssekreterarnas bisysslor, redovisar utskottsmajoriteten, att statstjänstemännens bisysslor är något som ofta brukar uppmärksammas av utskottet. Jag vill här framhålla att det kan ifrågasättas, om inte detta avsnitt ännu mer behövde uppmärksammas. Om utskottet här någon gång kunde göra — som det varit tal om — en stor och allmän kartläggning, skulle detta säkert vara av betydande värde och skingra för alla parter en stor ovisshet.

Utskottet redovisar att det så sent som förra året gjordes en undersökning om landshövdingarnas bisysslor och att utskottet då gjorde — vilket kan tilläggas — ett enhälligt uttalande. Också i år har utskottet sysslat med frågan om landshövdingarna och deras ställning, även om det inte förekommer någon redovisning härom i dechargememorialet, men varken utskottets majoritet eller minoritet har funnit någon anledning att i år göra någon anmälan eller någon anmärkning i någon form mot dessa höga ämbetsmän. Här kan emellertid framhållas, att den sammanställning av deras extrauppdrag som gjorts i utskottet inte pekar mot att någon förbättring inträffat sedan förra året.

Ang. statssekreterarnas bisysslor

Utskottet får nog därför anledning att i detta avseende återkomma framdeles.

Vad som i år är redovisat gäller statssekreterarnas bisysslor. Högerns och folkpartiets representanter i utskottet delar inte den uppfattningen, att det här inte finns anledning till något uttalande.

Statssekreterarna är liksom landshövdingarna höga ämbetsmän. Nu har i utskottet gjorts en sammanställning av vad dessa ämbetsmän och statsrådets närmaste medhjälpare innehar av uppdrag utöver sin tjänst. Den sammanställningen var säkert mycket ofullständig, och den har inte redovisats i utskottsmemorialet. Katalogen visade emellertid — liksom den om landshövdingarna — att det förekommer ganska olika slag av bisysslor i varje särskilt fall. Sammanlagt kan man om statssekreterarna säga, att katalogen visade ett betydande antal uppdrag.

Själva statssekreterartjänsten i respektive departement är en stor uppgift, och även om en statssekreterare är mycket dugande och en ung kraft i sina bästa år, så måste det vara svårt att få tid och krafter att räkna till för de många och stora uppgifter, som det i vissa fall förekommer att han har.

Varför vi tagit upp denna anmälan är ändå inte så mycket av omtanke om statssekreterarnas personliga krafter, utan mer på grund av att dessa många bisysslor i viss mån går ut över riksdagen.

Vi har alldeles särskilt i år fått göra den erfarenheten, att regeringens material till riksdagen varit mera sent och försenat än kanske någonsin tidigare. Under årens lopp har många gånger löften givits från regeringen att propositionerna skall lämnas i god tid. I år har förseningen av regeringens material varit av en sådan omfattning att den har påtalats av talmännen, och de har uppvaktat statsministern härom. Jag har sett en uppgift eller ett uttalande om att utskotten kunde arbeta under sommaren, men då får vi först ändra riksdagsordningen, som för när-

varande inte tillåter detta. Jag tror inte heller att det skulle vara en lyckad anordning.

En sammanställning som gjorts i utskottet i annat sammanhang visar, att i förhållande till den förteckning som lämnades vid riksdagens början, så har tre propositioner dragit mer än sex veckor över tiden, fem stycken mer än fyra veckor, tre mer än tre veckor, fem mer än två veckor och inte mindre än aderton propositioner mer än en vecka över tiden. En stor del av ansvaret för denna försening måste vila på statssekreterarna, med den ledande ställning de intar i departementen. Statsministerns uttalande vid talmännens uppvaktning pekade också i den riktningen, när han talade om bristande tillgång på arbetskraft i departementen.

Vår önskan att giva våra synpunkter till känna är även en reaktion mot att i sådan omfattning, som nu sker, använda statssekreterarna för mycket stora uppgifter utanför det direkta departementsarbetet. Det kan ifrågasättas om detta är som det borde vara, eller om det är en så lyckad ordning.

Reservanterna är inte ute för att försöka hindra statsråden att genom sina statssekreterare ha tillfälle att utöva sina rent politiska intressen. Om det skall ske i den omfattning som nu förekommer, kan det dock vara delade meningar om. Det kan bestämt ifrågasättas om det bör vara så, som det är för närvarande, att statssekreterarna såsom statsrådets lydiga redskap skall sitta som ordförande och ledamöter i så många viktiga och angelägna utredningar samt på andra mycket inflytelserika poster. Att utredningsarbetet utöver direktiven så starkt skall drivas i socialistisk anda är enligt min mening olyckligt. Även om arbetet i olika utredningar sker — och måste ske — efter statsrådets direktiv, så bör ändå dessa utredningar under själva arbetet vara så obundna som möjligt. Genom den ordning som förekommer blir även utredningsarbetet från början till slut i många fall alltför myc-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

ket genomsyrat av politiska idéer och ett alltför starkt socialistiskt monopol gör sig gällande.

Statliga utredningar dirigeras inte bara på ovannämnda sätt, utan det är statssekreterarna som sedan har det fortsatta ansvaret för bearbetningen av detta material under remissbehandlingen och vid utformningen av förslag till riksdagen. Samtidigt är de med och lägger upp försvaret för förslagen.

Nog är detta en ovanlig ordning och inte en ordning som heller är vanlig i andra sammanhang, d. v. s. att en och samma person är med och handlägger ett ärende på detta sätt i olika skeden och i olika led, när ett förslag växer fram. Det är ett sätt att handlägga ärenden, som enligt min mening inte har så mycket kontakt med en god demokratisk ordning.

Statssekreterarnas uppgifter är, som vi har sagt i reservationen, att vara departementens ledande ämbetsmän. Den uppgiften kan helt naturligt som så mycket annat skötas på olika sätt. I propositionen nr 65 till årets riksdag angående departementsarbetet talas det om hur arbetet där är organiserat, och det talas en hel del om det stora arbete och den ledande ställning statssekreterarna intar. Jag har emellertid inte i denna proposition kunnat finna något uttalande om att de också skall inta den ledande ställning i utredningsarbetet, som nu ofta är fallet. Dessa höga ämbetsmän användes alltför mycket som politiska redskap utanför det direkta departementsarbetet. Ansvaret för detta vilar på statsråden, och den uppfattningen har vi velat tillkännagiva för riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning lades den i punkten lämnade redovisningen till handlingarna.

Punkterna 13 och 14

Lades till handlingarna.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela, att kvällsplenium avses skola hållas i dag kl. 19.30 — varom anslag nu utfärdats — men däremot ej i morgon torsdag, då arbetsplenium hålles med början kl. 14.00, och ej heller fredag, då arbetsplenium börjar kl. 11.00.

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avsåge lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 45, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

A. föreslagit riksdagen att

dels, jämlikt 87 § regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,

2) lag om ändrad lydelse av 11 och 16 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring,

3) lag om fortsatt försäkring enligt lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukförsäkring,

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,

2) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen,

3) förordning om ändrad lydelse av 2 § 4 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272),

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt,

B. lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande över de av föredragande departementschefen angivna grunderna för avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet, såvitt avsåge förslagsanslag till folkpensioner, samt i övrigt till lagutskott. I vad propositionen hänvisats till lagutskott behandlades den i detta sammanhang av andra lagutskottet utom såvitt anginge lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, som komme att behandlas av utskottet i annat sammanhang.

Propositionen innehöll förslag om den lagändring, som erfordrades för genomförande av standardhöjningen av folkpensioner i enlighet med förslag i statsverkspropositionen. Vid nuvarande antal indextillägg skulle från och med juli 1965 det årliga pensionsbeloppet — bortsett från kommunalt bostadstillägg — bli för en ensam pensionär 4 000 kronor och för två pensionsberättigade makar tillhoppa 6 250 kronor. Indextillägg, som utlöstes efter juni månad 1965, hade föreslagits höjda till 85 kronor för ensam pensionär och 130 kronor för två pensionsberättigade makar.

Bestämmelserna om samordningen mellan pensioneringen och yrkesskadeförsäkringen skulle uppmjukas så, att den föreslagna standardhöjningen skulle kunna utgå till ålders- och förtidspensionärer, vilkas pension bestämdes med tillämpning av övergångsbestäm-

melserna till lagen om allmän försäkring. Indextillägg, som utlöstes efter juni månad 1965 skulle också tillkomma dessa pensionärer.

Reglerna om inkomstprövning av folkpensionsförmåner hade föreslagits ändrade så, att de s. k. skärpningsfria beloppen från och med den 1 juli 1965 höjdes från 20 000 kronor till 30 000 kronor för ensam pensionär och från 30 000 kronor till 45 000 kronor för makar. Ändrade grunder hade föreslagits rörande skyldigheten att erlægga avgift avseende allmän försäkringskassas utgifter för sjukvårdsförmåner. Sådan skyldighet skulle föreligga, om till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst beräknats för den försäkrade själv eller för make med vilken den försäkrade samtaxerats. Vidare hade föreslagits förlängning på fem år av den s. k. T-försäkringen.

Propositionen innehöll även förslag rörande fonderingen i allmänna sjukförsäkringsfonden. Förslag hade framlagts om att överskottsmedel i riksförsäkringsverkets fonder skulle få användas för förhöjning av livräntor på grund av frivillig yrkesskadeförsäkring. Slutligen hade föreslagits, att riksdagen, med ändring av tidigare ställningstagande, skulle fatta principiellt beslut om att de s. k. socialförsäkringsbolagen icke skulle få meddela yrkesskadeförsäkring efter utgången av år 1967. Riksdagen hade beretts tillfälle att yttra sig rörande huvudgrunderna för avveckling av bolagens verksamhet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. Vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna nr 321 i första kammaren av herr Pettersson, Harald, m. fl. samt nr 388 i andra kammaren av herr Johansson i Öckerö m. fl.,

2) de likalydande motionerna nr 524 i första kammaren av herr Peterson,

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

Eric Gustaf, m. fl. samt nr 626 i andra kammaren av herr Jonsson m. fl.,

3) de likalydande motionerna nr 531 i första kammaren av herrar Vikberg och Pettersson, Harald, samt nr 614 i andra kammaren av herrar Elmstedt och Larsson i Borrby,

4) motionen nr 66 i andra kammaren av herr Sjöholm samt

5) motionen nr 228 i andra kammaren av herr Holmberg m. fl., utom såvitt anginge normerande bestämmelser för utbetalning av kommunala bostadstillägg samt statsanslag till kostnaderna för dessa tillägg;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

6) motionen nr 650 i första kammaren av herr Carlsson, Eric, och fru Olsson,

7) motionen nr 779 i andra kammaren av herr Gustafsson i Skellefteå m. fl. och

8) motionen nr 780 i andra kammaren av herr Hedlund m. fl., såvitt avsåge yrkande under 1.

I motionerna I: 524 och II: 626 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av gällande lag om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension m. m., att gälla från och med den 1 juli 1965,

1) att avdragsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg för folkpensionärer skulle vara en tredjedel av det belopp som sidoinkomst (extrainkomst vid sidan av folkpension) överstege 1 200 kronor för gift pensionär och 1 700 kronor för annan pensionär och att således den nuvarande skärpningen av avdraget till två tredjedelar — vid sidoinkomster överstigande 1 700 kronor respektive 2 400 kronor — skulle avskaffas;

2) att de avdragsfria förmögenhetsbelopp, som tillämpades vid behovsprövningen av folkpensionsförmåner, skulle höjas från nuvarande 15 000 kronor för gift pensionsberättigad (30 000

kronor för två makar, som båda hade folkpension) och 20 000 kronor för ensamstående pensionär till 22 500 kronor för gift pensionär (45 000 kronor för två makar) och 30 000 kronor för ensamstående pensionär.

I motionerna I: 531 och II: 614 hade föreslagits, att riksdagen skulle för sin del besluta sådan ändring av nuvarande lagbestämmelser, att gälla från och med den 1 juli 1965,

a) att avdragsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg för folkpensionärer skulle utgöra en tredjedel av det belopp, vilket som extrainkomst vid sidan av folkpension överstege 1 200 kronor för gift pensionär och 1 700 kronor för annan pensionär, samt

b) att de avdragsfria förmögenhetsbelopp, som tillämpades vid behovsprövningen av folkpensionsförmåner, skulle höjas från nuvarande 15 000 kronor för gift pensionär och 20 000 kronor för ensamstående pensionär till 20 000 kronor för gift pensionär och 30 000 kronor för ensamstående pensionär.

I motionen I: 650 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta, att en höjning av standardtilläggen, som i propositionen nr 45 föreslagits för pensionärer med hel pension, jämväl skulle utgå med reducerade belopp till pensionärer som anmält förtida uttag.

I motionen II: 228 hade, såvitt nu vore i fråga, anhallits, att riksdagen måtte besluta hemställa om förslag till sådan ändring av lagen om hustrutillägg och kommunala bostadstillägg, att reducering av dessa förmåner med anledning av inkomst utöver folkpensionen skedde först vid ett betydligt större inkomstbelopp än vad som föreskrevs i nu gällande bestämmelser.

I motionen II: 779 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 45 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära för-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

slag till 1966 års riksdag avseende en förbättring av folkpensionerna med beaktande av vad i motionen anförts.

I motionen II: 780 hade under 1 föreslagits att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 45 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande snarast av en parlamentarisk utredning av frågan om målsättning och metod för standardhöjningar av folkpensionsförmånerna efter 1968 i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte antaga följande genom förevarande proposition nr 45 framlagda författningsförslag, nämligen

I. förslaget till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring;

II. förslaget till lag om ändrad lydelse av 11 och 16 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring;

III. förslaget till lag om fortsatt försäkring enligt lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa;

IV. förslaget till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension;

V. förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 § 4 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

B. att riksdagen — med ändring av tidigare ställningstagande — måtte i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag besluta, att bolag, som avsåges i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, icke efter utgången av år 1967 skulle äga meddela försäkring enligt nämnda lag;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anført rörande huvudgrun-

derna för avveckling av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet;

D. att riksdagen måtte medgiva riksförsäkringsverket att disponera till frivilliga försäkringar hänförliga överskottsmedel i yrkesskadeförsäkringsfonden och i fiskarförsäkringsfonden för förhöjning från och med den 1 juli 1965 av livräntor, som på grund av frivillig försäkring utgaves av verket;

E. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 45, såvitt gällde återföring från och överföring till allmänna sjukförsäkringsfonden;

F. I. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionen II: 779 samt

2) motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1),

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anført angående framtida folkpensionsförhöjningar;

II. att följande motioner, nämligen

1) motionen II: 779 samt

2) motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1),

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under I hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att följande motioner, nämligen

1) motionen I: 650,

2) motionen II: 66 samt

3) motionerna I: 321 och II: 388

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 524 och II: 626,

2) motionerna I: 531 och II: 614 samt

3) motionen II: 228, såvitt nu vore i fråga,

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört angående slopande av avdragsfaktorn två tredjedelar och höjning av inkomstbeloppen;

J. att följande motioner, nämligen

- 1) motionerna I: 524 och II: 626,
- 2) motionerna I: 531 och II: 614 samt
- 3) motionen II: 228, såvitt nu vore i fråga,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under H hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under F

I. av herrar *Erik Filip Petersson, Kilsmo, Anderson* i Sundsvall och *Wiklund*, vilka ansett,

a) att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt

b) att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen med bifall till motionen II: 779 och i anledning av motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående framtida folkpensionshöjningar;

II. att motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad reservanterna under I hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. av fru *Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att det avsnitt i utskottets yttrande, som började å sid. 27 i det tryckta utlåtandet med orden »I lagen om» och slutade å sid. 28 med »av samma åsikt» bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits;

III. av fru *Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att det avsnitt i

utskottets yttrande å sid. 28 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Vidare har årets» och slutade med »härmed sammanhängande frågor» bort lyda så, som denna reservation visade;

Vid utskottets hemställan under H

IV. av herrar *Erik Filip Petersson, Kilsmo, Anderson* i Sundsvall och *Wiklund*, vilka ansett, att den mening i utskottets yttrande å sid. 30 i det tryckta utlåtandet som började med orden »De här berörda» och slutade med »som ovan nämnts» bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande, vid utskottets hemställan under F, av herrar *Hübinette* och *Ringaby*.

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp):

Herr talman! I detta ärende som kammaren nu går att behandla har det i stort sett rätt enighet inom utskottet. Det beror väl på att förslagen avser en rad förbättringar i fråga om lagen om allmän pensionsförsäkring och särskilt det avsnitt som riktar sig till folkpensionärerna. Den kanske viktigaste punkten är att frågan om årliga standardhöjningar för folkpensionärerna nu fått sin lösning.

Folkpartiet och centern har de senaste åren motionerat just i den riktning, som propositionen nu har tagit upp; vi har därför all anledning att vara belättna med att våra synpunkter äntligen har vunnit beaktande, och jag hoppas nu att kammaren kommer att bifalla förslaget. Vidare vill jag notera att ett annat förslag om en viss höjning av de s. k. skärpningsfria beloppen då det gäller frågan om inkomstprövning av vissa pensionsförmåner nu har beaktats i den riktning som vi tidigare motionsvis har yrkat.

Det är tydligen så, att folkpensionärernas problem kommer att kräva en ständigt fortlöpande uppmärksamhet från riksdagens sida med hänsyn till förändringarna i den allmänna inkomst-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

utvecklingen och prisförändringarna. Man kunde kanske inte 1958, då man spikade den ordning vi nu har, riktigt överblicka utvecklingen och man vågade måhända inte hoppas att inkomstutvecklingen för löntagare och andra skulle bli så god som den har blivit, vilket har medfört att folkpensionärerna har kommit på efterkälken.

Det råder tydligen mycket stora skillnader i inkomststandarden mellan olika grupper av pensionärer, skillnader som synbarligen blir större och större år från år. Det finns en mycket stor grupp pensionärer som har icke oväsentliga inkomster vid sidan om folkpensionen. Det är många som har god hälsa och arbetstillfällen och som därför kan fortsätta med förvärvsarbete i viss utsträckning, andra har förmögenheter av olika slag som avkastar inkomst. Detta är ju ingenting att anmärka på, tvärtom måste det vara en tillfredsställelse både för den enskilda människan och för samhället i stort att så är fallet, och det är värt att uppmuntras. Vidare får som bekant vissa pensionärer nu ATP, och det är inte heller något att anmärka på, tvärtom.

De kommunala bostadstilläggen, som är av icke obetydligt värde, är emellertid mycket varierande till sin storlek. Som exempel kan nämnas att 50 kommuner ger högst 200 kronor per år och 803 kommuner högst 600 kronor per år. Utifrån dessa fakta kan man inte undgå att tänka på den grupp pensionärer, som inte har någon annan inkomst än just folkpensionen att leva på.

I motion nr 779 i andra kammaren begäres en utredning i syfte att genom ett extra tillskott förbättra situationen för denna grupp. Motionärerna diskuterar där olika metoder och försöker konstruera ett behovsprövat tillägg, hur det nu skall fungera. Förslagsvis nämns ett belopp om 600 kronor för två makar och 400 kronor för ensamstående, och man tänker sig att minska beloppet med 25 procent av sidoinkomsten. Andra

konstruktioner är givetvis tänkbara och bör kunna prövas.

Utskottet instämmer så till vida i motionens syfte att det säger: »Skäl kan anföras för ytterligare förbättringar för de grupper motionen avser.»

Sedan anvisar utskottet emellertid inte några i egentlig mening konkreta vägar. Utskottet hänvisar visserligen till att riksdagen även i år fattat beslut om skattesänkning för personer med låga inkomster, men för de här avsedda pensionärerna torde denna möjlighet redan vara utnyttjad. På grund av de låga inkomsterna är denna stora grupp befriad från skatt.

Utskottet tar vidare upp frågan om att kommunerna genom den reform, som också står på dagordningen beträffande kommunal skatteutjämning, skall få möjlighet att höja de kommunala bostadstilläggen och liksom förutsätter att det skall bli följden av det beslut riksdagen strax går att fatta. Men riksdagen kan väl knappast i detta beslut lägga in en så bestämd anvisning till kommunerna om hur de skall förfara i fråga om sina egna angelägenheter. Det är — vilket väl är bekant för oss alla — så att kommunerna under de närmaste åren har att besluta om både många och stora nödvändiga åtaganden, som innebär mycket betydande påfrestningar på kommunernas ekonomi. Även om det skulle finnas sådana kommuner — några torde det väl finnas — som på grund av detta skatteutjämningsförslag kommer att höja de kommunala bostadstilläggen, så har man knappast någon anledning att antaga att skillnaden mellan tilläggen i olika kommuner skall minskas.

Jag vill också understryka det stora värdet av ett annat förslag som tagits upp i utskottsutlåtandet, nämligen att folkpensionärernas situation efter 1968 skall bli föremål för en allsidig utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade re-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

reservationen nr I och även till reservationen nr IV, då vi tidigare krävt att den prövning som där avses skall ingå i själva utredningens uppgift.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Till en del av de synpunkter, som folkpartiet här framför i anledning av sin motion II: 779 och i reservation till andra lagutskottets utlåtande nr 41, kan vi högermän ansluta oss. Vi har emellertid till årets riksdag i en partimotion utvecklat vår syn på frågan om tilläggs pensioner till de kategorier pensionärer och andra, som vi anser är i behov av en ekonomisk förstärkning. Det är ju i första hand de människor vi vill hjälpa, som till följd av en rad omständigheter inte kan tillämpas enligt samma grunder som tillämpas för dem som är berättigade till tjänstepension.

Vi har i motionen sagt, att lösningen får sökas i schablonmässigt beräknade pensionstillägg. Sedan får man överväga hur dessa tillägg skall anknytas till de pensionsformer vi redan har.

Här har folkpartiet och vi olika uppfattningar, men vår motion mynnar ut i en hemställan om en skyndsamt utredning, så att förslag skall kunna föreläggas 1966 års riksdag. Det är där vi tacksamt noterar, att folkpartiet har samma uppfattning.

Motionen har under ett tidigare skede denna session behandlats av andra lagutskottet, varvid högerrepresentanterna reservationsvis framfört sina synpunkter. Mot bakgrunden av detta, herr talman, har vi från högerhåll nu endast ansett oss kunna avge ett särskilt yttrande till andra lagutskottets utlåtande nr 41. Detta yttrande hänvisar till vår motion i ärendet och de synpunkter vi har på problemet.

Nu kan det tyckas underligt att inte folkpartiet och vi kunnat komma överens i denna fråga, ty vi har ju i stort sett samma syftemål med våra yrkanden. Högern har från början haft en

viss tendens i sitt förslag om pensions-tillskott, men när det utlåtande behandlades här i riksdagen, som jag nyss talade om, modifierades vår ståndpunkt och vi yrkade på en förutsättningslös utredning. Jag tycker nog det är underligt att inte folkpartiet i detta läge har kunnat ansluta sig till våra strävanden att få denna utredning fullständigt förutsättningslös och på det viset pröva, vilken form som hade kunnat vara bäst för pensionärerna med hänsyn till det statsfinansiella läget.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hübinette ställde en direkt fråga, och jag skall därför besvara den.

Det är väl bekant för kammarens ledamöter vilken skillnad det är i grunduppfattningen mellan oss i fråga om metoden för att förbättra situationen för den grupp av pensionärer, som endast har folkpension eller en obetydlig inkomst. Från högerns sida har man dock hängt upp hela idén och motiveringen på att man skulle finansiera det hela via ATP-fonderna. Detta har man, såvitt jag vet, inte gått ifrån, även om man nu yrkar på en utredning.

Det är alltså på den punkten våra uppfattningar går isär. Pensionerna måste finansieras, hur det nu skall gå till. Man kan inte trolla fram några pengar. Även om vi tar av fonderna är det en utgift. Hur än utgiften kanaliseras måste den dock betalas, och vi anser att vi inte kan gå in på den principen att försöka få fram pengar enligt högerns förslag. Man jag hoppas att vi skall bli överens. Kanske får vi högern med oss i denna vår uppfattning så småningom.

Herr HÜBINETTE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att jag hade klarat ut för herr Erik Filip Petersson hur vi såg på problemet.

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

Vi har sagt att ett sätt för finansiering är att ta pengarna från ATP. Herr Petersson utvecklade här sin syn på saken, men han frågade ändå i fortsättningen, varifrån man skall ta pengarna. Ja, det skall den utredning ta reda på, som vi begär och som folkpartiet i sin reservation begärt. Varför kunde vi då inte ha skrivit oss samman?

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! En skillnad kvarstår väl på så sätt, att högern tänker sig möjligheten att ta pengarna från ATP.

Herr **HÜBINETTE** (h) kort genmäle:

Herr talman! Skall det vara något fel att försöka anvisa en väg?

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, om man anvisar en väg som vi för vår del inte kan acceptera.

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Det skulle kanske ha varit intressant att kommentera det lilla replikskifte som vi nyss fick lyssna till. Högern var ju under senare delen av 1964 generös mot folkpensionärerna och ville höja pensionerna med andras pengar. Det är tydligt att man i dag håller på att tänka om och se efter, om man inte kan finna vägar som kan accepteras av oss allesammans. Även om man gömmer sig bakom krav på en utredning, är det intressant att konstatera att den väg man anvisade i fjol inte anses framkomlig i år. Vi får väl se vad det blir nästa år.

Jag har, herr talman, emellertid begärt ordet med anledning av en motion som jag tillsammans med fru Olsson har väckt i anledning av den höjning av

folkpensionerna som föreslås skola gälla från den 1 juli 1965. Enligt det förslaget skall ensamstående pensionär inklusive indextillägg och standardtillägg få en pension på 4 000 kronor, och två pensionsberättigade makar skall tillsammans få en pension på 6 250 kronor. För den som har tagit ut ålderspension före 67 års ålder och till följd därav har reducerad pension skall den standardhöjning, som här föreslås utgå, reduceras i motsvarande grad. På den punkten har vi en del erinringar att göra i vår motion.

Enligt nuvarande regler kan förtida uttag ske i tre fall, nämligen om en kvinna blir ensam och får änkepension, om någon får sjukpension eller om någon begär att få förtida uttag. En änka skall alltså få 4 000 kronor i pension, och till den som är sjuk skall det utgå sjukpension med samma belopp, men till den som av någon anledning tvingats göra förtida uttag exempelvis vid 63 års ålder, utgår en pension som är drygt 70 procent av det slutliga pensionsbeloppet, alltså ungefär 2 800 kronor.

Om vi tänker oss att vi 1968 kan lämna ett standardtillägg på 1 000 kronor, så innebär det att den som har änkepension och den som har sjukpension får ytterligare 1 000 kronor, d. v. s. sammanlagt 5 000 kronor, men för den som gjort förtida uttag blir standardtillägget bara 70 procent av dessa 1 000 kronor, alltså 700 kronor. Vi har frågat oss, om det kan vara riktigt att den, som av någon anledning tvingats göra ett förtida uttag, skall för all framtid vara fränkänd en del av det standardtillägg som kan utgå framöver. Kan det vara riktigt att den som gjort förtida uttag inte skall få del av den standardhöjning som vi räknar med att övriga pensionärer skall få också efter 1968?

På den punkten har vi i vår motion rest erinringar. Vi menar att standardtillägget bör utgå lika till samtliga pensionärer i fortsättningen, även till den som har förtida uttag.

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

Jag kan hålla med om att det finns vissa hakar i resonemanget. Men om vi ser till vad man syftat till med en standardhöjning, måste det vara riktigt att standardtillägget kommer samtliga ålderspensionärer till del. Det är från den utgångspunkten som vi har väckt motionen nr 650 i första kammaren, till vilken jag, herr talman, tyvärr ej kan yrka bifall när lagtext saknas.

Till detta utskottsutlåtande finns fogat ett par reservationer av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta.

I den första reservationen, II under punkt F, reagerar man mot att folkpensionsförmånerna skall vara knutna till basbeloppet i ATP. Vi har sagt oss att pensionärerna genom en bindning till basbeloppet kan få kompensation för penningvärdeförsämringen men att bindningen inte ger någon trygghet för att de får del av den standardhöjning, som vi räknar med också framöver.

Från den utgångspunkten har vi sagt oss, att det inte kan vara riktigt att binda pensionen till basbeloppet i ATP. Den parlamentariska kommitté som socialministern signalerade i fjol bör få möjlighet att se också på dessa saker när den skall diskutera målsättningen för folkpensionerna och metoderna för standardhöjningar efter år 1968.

Med hänvisning till detta ber jag att få yrka bifall till reservation II under F.

Vad beträffar reservation III förs en diskussion, där man också kommer in på andra lagutskottets utlåtande nr 44 angående förbättring av pensionärernas ställning. Vi anser att man bör ge de pensionärer som är berättigade därtill en sådan förbättring genom ett hyggligt bostadstillägg.

Utskottet förutsätter att kommunerna när de får del av de höjda skatteutjämningsbidragen använder dessa pengar för att åstadkomma en lyftning av bostadstilläggen. Jag har ingenting att invända på den punkten, men jag tycker att det är principiellt fel att riksdagen skall göra anvisningar om hur kommu-

nerna skall använda de medel, som de kommer att få genom skatteutjämningspropositionen. Det måste vara kommunernas sak att bedöma hur de vill använda dessa medel.

Vi har här följt upp en reservation i skatteutjämningskommittén, som jag skall be att ytterligare något få utveckla i samband med behandlingen av andra lagutskottets utlåtande nr 44. När man nu förändrar förhållandet mellan staten och kommunen i fråga om pensionskostnaderna och gör gällande, att bostadstillägget helt bör flyttas över på kommunerna, borde det vara rimligt att i botten på bostadstillägget lägga ett statligt bidrag. Detta statliga bidrag föreslås utgå med 400 kronor för ensamstående och 600 kronor för äkta makar. Från såväl pensionärernas som kommunernas synpunkt bör dessa bostadstillägg beslutas vid 1966 års riksdag.

Jag ber, herr talman, med denna motivering att också få yrka bifall till reservation III under punkt F i utskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Som framgår av utskottets utlåtande tillstyrker utskottet enhälligt de i proposition nr 45 framförda förslagen.

Vid behandlingen av propositionen har utskottet jämväl haft att ta ställning till dels vid riksdagens början väckta motioner med yrkanden sammanhörande med de här aktuella, dels motioner väckta i anslutning till propositionen.

Vissa av de framförda önskemålen har blivit tillgodosedda genom propositionsförslagen. Detta gäller bl. a. värdesäkring av livräntor på grund av frivillig yrkesskadeförsäkring och höjning av de avdragsgilla förmögenhetsbeloppen vid inkomstprövningen inom folkpensioneringen. Motionsyrkandena i övrigt avser i huvudsak utredning om ytterligare pensionstillskott till de sämst

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

ställda pensionärerna, införande av ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget, höjda avdragsfria inkomstbelopp vid inkomstprövningen och avskaffande av den till två tredjedelar skärpta avdragsfaktorn.

Utskottet har funnit att dessa frågor har sådant samband med den tidigare utlovade utredningen om standardhöjning av folkpensionerna även efter 1968 att de bör tas upp i samband med den utredningen. Utskottet uttalar vidare att utredningen bör ske under parlamentarisk medverkan, vilket också är ett av motionärernas önskemål. Som framgår av de till utlåtandet fogade reservationerna och av den hittills förda debatten råder delade meningar såväl i fråga om den tid som bör stå till utredningens förfogande som i fråga om utredningsbeställningens innehåll.

Beträffande yrkandet om en så snabb behandling av frågan om ytterligare förbättring av pensionsförmånerna för pensionärer, som endast eller till huvudsaklig del har folkpensionen som inkomstkälla, att förslag om sådan förbättring kan föreläggas 1966 års riksdag, vill jag erinra om att de utlovade generella standardhöjningarna av folkpensionerna fram till 1968 drar så stora merkostnader att det i varje fall för dagen är tveksamt om det under åren fram till 1968 kommer att finnas utrymme för de ytterligare förbättringar som föreslås i de motioner, till vilka reservationerna hänvisar.

Utskottet understryker att skäl kan anföras för ytterligare förbättringar av folkpensionerna till pensionärer som för sitt uppehälle i huvudsak är hänvisade till enbart pensionsförmånerna. Fram till 1968, säger utskottet, kommer dessa förbättringar i första hand i form av de årliga standardhöjningar av folkpensionerna, som enligt planen skall ske med belopp, så avvägda att den för nämnda år angivna målsättningen uppnås. Kostnaderna för de i motionerna yrkade förbättringarna utöver vad som i propositionen föreslagits har i en av

motionerna angivits till cirka 200 miljoner kronor för helt år. I avsaknad av uppgift om hur motionärerna tänkt sig finansieringen av dessa merkostnader har utskottet icke ansett sig kunna hemställa om förslag till dylika förbättringar att föreläggas redan 1966 års riksdag.

I ett särskilt yttrande ansluter sig herrarna Hübinette och Ringaby till principen om särskilda pensionstillskott till angivna pensionärskategorier men hänvisar i fråga om finansieringen till ett av riksdagen tidigare avvisat förslag, nämligen att finansieringen skulle ske över AP-fonderna.

Utskottet delar inte de i reservationen II av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta uttalade farhågorna att folkpensionsförmånernas anknäpning till viss procentdel av basbeloppet skulle utgöra ett hinder för standardhöjning efter år 1968; herr Eric Carlsson hyser tydligen samma farhågor, eftersom han uttalade någonting i den riktningen.

Folkpensionen utgör som bekant grundpension i den allmänna pensioneringen. Det har därför varit nödvändigt att ange det värde den skulle ha vid samordningen med tilläggspensionen. Det har befunnits lämpligt att fastställa detta värde till 90 procent av basbeloppet, och denna nivå beräknas vara uppnådd år 1968. Behålles denna relation till basbeloppet vid samordning med tilläggspensionen även efter detta årtal är det självklart, att det blir erforderligt att söka en metod för standardhöjning av folkpensionen i de fall då denna icke kompletteras med tilläggspension. Det kan ju ske exempelvis genom att man anser sig kunna vara så generös, att man inte nöjer sig med de 90 procenten av basbeloppen utan säger att de under en period kan utgå med 100, 110, 120 eller 125 procent uteslutande för dem som icke har pensionen kompletterad med tilläggspension. I varje fall är denna metod ganska enkel att tillämpa när det gäller sådana, som inte har tilläggspension eller annan pen-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

sion som komplement till folkpensionen. Jag tror således inte att det blir så svårt att finna metoder bara man kan skapa resurser för att klara en sådan anordning.

Samma reserver, alltså fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta, understryker i reservation III — ett uttalande som gjorts också av motionärer — att ett statligt grundbelopp till de kommunala bostadstilläggen, om det blir relativt stort, skulle medföra »en tillfredsställande pensionering» för de aktuella pensionärgrupperna, alltså de grupper som man siktar till. Detta är ett uttalande, som vilar på ett så bräckligt underlag att det inte kan tillmätas generell giltighet. När det gäller kommuner som tillämpar lägre bostadstillägg än ett eventuellt statligt grundbelopp till sådana bostadstillägg kan man vänta sig att de kommunala bostadstilläggen höjs till i varje fall samma nivå som det belopp kommunerna kommer att få i form av ett statligt grundbelopp. Man kan emellertid inte bortse från att kommuner, som betalar högre bostadstillägg än ett sådant statligt grundbelopp utgör, kommer att betrakta grundbeloppet såsom ett statligt bidrag till redan havda kostnader och följaktligen kommer att räkna sig detta bidrag till godo. Kommunerna har ju tidigare haft statsbidrag till dessa kostnader, och ingenting hindrar väl att de skulle kunna anse att grundbeloppen är av samma karaktär, i synnerhet inom kommuner som betalar relativt höga bostadstillägg. I de flesta fall är ju dessutom bostadstillägget maximerat till vad som motsvarar pensionärens kostnader för bostaden.

Kan man för övrigt göra ett uttalande om vad som är »en tillfredsställande pensionering» för de aktuella pensionärgrupperna? Man har inget klart begrepp om vad som är en tillfredsställande pensionering, eftersom pensionerna i de allra flesta fallen varierar med hänsyn till framför allt inkomsten

under de produktiva åren. Dessutom varierar pensionärernas kostnader.

Det finns inte någon enhetlig nivå för landet i sin helhet som kan betecknas såsom tillfredsställande. Jag skulle inte hålla för alldeles otroligt att i vissa fall t. o. m. utan kommunalt bostadstillägg en utgående folkpension på något över 6 000 kronor kan anses vara relativt tillfredsställande på ålderns dagar, eftersom vederbörande pensionär kanske under de produktiva åren har varit hänvisad till relativt blygsamma kontantinkomster på grund av att hans försörjning i mycket stor utsträckning varit kombinerad med s. k. naturaförmåner. De kontanta inkomsterna har dessutom influtit mycket oregelbundet under året, och förmodligen betyder folkpensionen, som kommer regelbundet varje månad, att han har någonting att falla tillbaka på som han tidigare inte med säkerhet hade kunnat räkna med. I vissa fall kan folkpensionen, kombinerad med ett bostadstillägg på mellan 800 och 1 400 kronor — det är väl det mest förekommande — utgöra en tillfredsställande pensionering, om bostadskostnaden inte är högre än att den täcks av det kommunala bostadstillägget och standarden för vederbörande har varit relativt låg under de aktiva och produktiva åren.

I ett flertal motioner yrkas ändringar i nu gällande inkomstprövningsregler, avseende dels höjning av de avdragsfria inkomstbeloppen, dels avskaffande av den till två tredjedelar skärpta avdragsfaktorn. Yrkandena har tagits upp i reservation IV av herr Erik Filip Petersson m. fl. med begäran om utredning samt förslag till 1966 års riksdag. Utan att uttala någon mening om värdet av att de framförda yrkandena blir tillgodosedda förmenar utskottet, att de hör samman med frågan om standardhöjning av folkpensionerna efter år 1968 och därför lämpligen bör tagas upp i den utredning som skall syssla med denna angelägenhet.

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

Så länge våra diskussioner rör sig om behovet av och motiveringen för pensionstillskott i någon form till pensionärer, som uteslutande eller i huvudsak är för sitt uppehälle hänvisade till folkpensionsförmånerna, är definitionen någorlunda klar i fråga om vilka pensionärer som skall hänföras till gruppen de sämst ställda. Visserligen är begreppet »i huvudsak» något tänjbart, men man kan möjligen utgå från att därmed avses en blygsam sidoinkomst som i varje fall håller sig inom det avdragsfria beloppet, alltså 1 700 kronor för ensamstående och 2 400 kronor för gifta.

Frågan om definitionen blir mera komplicerad, därest till de sämst ställda också skall räknas pensionärer med sidoinkomster överstigande 3 400 kronor för gifta och 2 400 kronor för ensamstående; de kommer ju därmed i kontakt med den till två tredjedelar skärpta avdragsfaktorn. Allting här i världen är relativt, och det gäller även i förevarande hänseende. Hänsyn måste helt säkert tas till de produktiva åldrarnas inkomstförhållanden och inte enbart till förhållandet olika pensionärskategorier emellan. Låginkomstgruppernas kader är stor och problemen som aktualiseras i samband härmed är omfattande och sannolikt svärbemästrade. Kammarens ledamöter erinrar sig kanske att riksdagen på förslag av allmänna beredningsutskottet har beslutat hemställa om en utredning med syfte att kartlägga vilka inkomster låginkomstgrupperna har att lita till och varför de har så låga inkomster.

Delade meningar kan, som jag redan tidigare berört, råda om vad som är att betrakta såsom en tillfredsställande trygghet på ålderns dar. Det är beroende av många samverkande faktorer — bl. a. kan inkomsterna under de produktiva åren, hälsotillstånd och boendekostnader ha betydelse i det enskilda fallet. I den allmänna pensioneringen beräknas pensionsnivån för lägre inkomstagare utgöra omkring 75 procent

av genomsnittsinkomsten under de 15 bästa åren. För högre inkomstagare är motsvarande siffra något lägre, omkring 65 procent, och det beror på att folkpensionen väger mindre vid samordningen när inkomsten är hög. Inkomsten över basbeloppet ger nämligen endast 60 procent i pension. Basbeloppet är grundläggande för folkpensionen, som skall uppgå till 90 procent av basbeloppet — dessa 90 procent väger tyngre för dem som har små inkomster och höjer deras pensionsnivå upp till 75 procent. För de högre inkomstagarna betyder folkpensionen mindre, och det gör att procenttalet för dem blir något lägre.

Intill dess att pensionsystemet är fullt utbyggt, kvarstår behov av kommunala bostadstillägg för de flesta pensionärerna tillhörande kategorien lägre inkomstagare. Vid bedömningen av vad som är att betrakta såsom en tillfredsställande pensionsnivå måste man därför också ta hänsyn till sidoinkomsterna. Enligt inkomststatistiken för 1962 översteg inte årsinkomsten 12 000 kronor för 57 procent av landets inkomstagare, och 48 procent, eller något över 2 miljoner inkomstagare, hade högst 10 000 kronor i årsinkomst. Bland dessa senare ingår helt naturligt ett stort antal folkpensionärer, deltids- och korttidsarbetande samt personer utan regelbunden anställning hos annan; men även om man tar det i betraktande återstår ett mycket stort antal förvärvsarbetande som av olika anledningar icke har att räkna med inkomster under de aktiva åren överstigande dessa belopp. Räknar man med 75 procent såsom en tillfredsställande nivå efter uppnådd pensionsålder skulle följaktligen en tillgänglig inkomst på 9 000 kronor betraktas såsom en tillfredsställande pension för dem som når upp till 12 000 kronors årsinkomst. Vi vet alla att detta kan vara tillfredsställande på vissa platser, men det är långt ifrån överallt tillfredsställande.

I Stockholm utgår kommunalt bo-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

stadstillägg till gift pensionär med 2 400 kronor. Enligt nuvarande regler upphör rätten till bostadstillägg vid en sidoinkomst av 6 500 kronor. Slopas tvåtredjedelsregeln upphör rätten till bostadstillägg först vid en sidoinkomst av 9 600 kronor. Har båda makarna folkpension — vilken efter den 1 juli höjs till 6 250 kronor — blir årsbeloppet om sidoinkomsterna inräknas och man går efter tvåtredjedelsregeln i det första fallet sammanlagt 12 750 kronor som står till förfogande för försörjningen på ålderns dar. Slopas tvåtredjedelsregeln försvinner inte bostadstillägget förrän vid en inkomst av 15 850 kronor. Dessa siffror återfinns i någon av de folkpartimotioner som behandlas i utskottsutlåtandet. Motionärerna har där kommit till samma resultat, nämligen att man når ganska högt på inkomstskalan om det kommunala bostadstillägget skulle inkomstprövas hela vägen efter tredjedelsfaktorn.

Nu är det emellertid endast ett fåtal kommuner som betalar bostadstillägg överstigande 2 000 kronor. Flertalet tillämplar betydligt lägre belopp. De angivna siffrorna är därför inte särskilt upplysande för bedömningen av förhållandena i övrigt. Vid en sidoinkomst av 3 400 kronor tillsammans med en folkpension på 6 250 kronor, alltså sammanlagt 9 650 kronor, har det kommunala bostadstillägget reducerats med en tredjedel av 1 000 kronor eller med 333 kronor. Detta betyder att man, när man har kommunalt bostadstillägg, inte drabbas av tvåtredjedelsregeln förrän man har en sammanlagd inkomst inklusive folkpension på ungefär 10 000 kronor.

Motivet för att avskaffa den skärpta avdragsfaktorn har sålunda inte ett mera framträdande samband med önskemålet att hjälpa de sämst ställda pensionärerna. Har man begränsade resurser till förfogande för att söka tillmötesgå ett sådant önskemål, är det inte ett slopande av tvåtredjedelsregeln som i första hand kommer i förgrunden. Det

är inte fråga om att hjälpa de sämst ställda, och detta åberopas inte heller av motionärerna. I stället framhålls att ett avdrag med två tredjedelar av inkomsten på det kommunala bostadstillägget tillsammans med inkomstskatten på merinkomsten innebär en så stor belastning att det egentligen inte blir någonting över. Följaktligen betyder det inte någon stimulans till ett fortsatt arbete, eftersom man har nått den gräns där tvåtredjedelsregeln sätter in. Det är helt naturligt ett riktigt resonemang, så länge det gäller pensionärer som har möjlighet att ransonera sin arbetsinsats efter dylika beräkningsgrunder, men har knappast någon betydelse för pensionärer som efter uppnådd pensionsålder fortsätter sin tidigare anställning. Detsamma gäller väl i stort sett för den som har egen förvärvsverksamhet eller har inkomst av annat slag än av arbete, t. ex. i form av pension eller av kapital. Med hänsyn till bostadstilläggets storlek är marginalerna utom beträffande några få kommuner så smala, att det inte är något att spekulera i. Antingen tar man arbete i den utsträckning arbete finns att få, eller också håller man igen därför att trots god vilja inkomsten ändå kommer att hålla sig just omkring marginalbeloppet.

Vi har för närvarande omkring 850 000 ålderspensionärer i vårt land. Något mer än hälften av dessa uppstår kommunalt bostadstillägg, vilket innebär att de inte har sidoinkomster överstigande de belopp som diskuterats i samband med avdragsreglerna. Trots inkomstreduceringens inverkan återstår ändå rätten till bostadstillägg i större eller mindre grad. Av det återstående antalet pensionärer har en betydande del pensionsförmåner utöver folkpensionen. Detta gäller tidigare stats- och kommunalanställda samt tidigare anställda i enskild tjänst, vilken tjänst har varit förenad med pensionsrätt.

Omkring 220 000 pensionärer av dessa 850 000 är i åldern 67—70 år. Detta innebär att ett visst antal av dem, för-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

modligen något mindre än hälften, har ett tillskott av ATP-pension, troligtvis ett relativt blygsamt belopp. Av dessa 220 000 pensionärer har man väl anledning att räkna med att det stora flertalet, om de nu har arbetsförmåga kvar och arbetstillfällen finns, fortfarande uppehåller en anställning, antingen helt eller delvis.

Efter uppnådda 70 år det helt naturligt att antalet människor som har mera omfattande sysselsättning minskar. I åldern 70—74 år finns det nära 275 000 pensionärer som väl kan ha arbete i viss utsträckning, men sannolikt har många av dem på grund av nedsatt arbetsförmåga arbete i mindre utsträckning än pensionärer i lägre åldrar, alltså mellan 67 och 70 år.

Vad som kanske är mera överraskande är att det i årsklasserna från 75 år upp till 95 år finns inte mindre än omkring 400 000 pensionärer. Beträffande dem får man räkna med att de i allmänhet icke har förvärsarbete. Följaktligen tror jag inte att det som har anförts beträffande nödvändigheten av att slopa tvåtredjedelsregeln för att stimulera viljan till fortsatt arbete hos folkpensionärerna väger så tungt, ty grundpensionen — folkpensionen — utgår ju utan inkomstprövning. Folkpensionären kan således ha sidoinkomster av vilken storlek som helst, av kapital eller av förvärsarbete. Det minskar inte pensionsförmånen. Samma förhållande gäller ju i fråga om ATP-pensionen efter hand som den kommer att utgå med högre belopp, vilket den gör för varje år till de nya pensionärer som tillkommer. Inte heller därvidlag betyder det så mycket med stimulans i den formen, att bostadstillägget inte minskas med två tredjedelar i händelse av att inkomsten uppgår till visst belopp, ty det avdragsfria beloppet och en stor del av det andra kommer att konsumeras av tilläggs pensionen. Eftersom denna inte utgör något hinder för fortsatt arbete, tror jag att en utredning,

som utskottet enhälligt har uttalat sig för och som i första hand skall avse möjligheterna till fortsatta standardhöjningar efter 1968, kan pröva alla de olika uppslag som kan tänkas uppkomma i syfte att förbättra standarden för dem som inte har något tillskott till folkpensionen eller som har obetydliga sådana tillskott.

Herr Eric Carlsson förde på tal en annan fråga som har aktualiserats i en motion av honom och ytterligare någon ledamot, nämligen frågan om standardtilläggen vid förtida uttag av folkpension, d. v. s. uttag av folkpensionen vid lägre ålder än 67 år. Herr Carlsson anser att standardtilläggen borde kunna utgå utan reducering. Utskottet har sagt att det egentligen är en orimlig ordning.

Den som tar ut sin folkpension från 63 års ålder får ut omkring 71 procent av den vid den tidpunkten utgående totalsumman inklusive dittills utfallna standardhöjningar. Därefter skulle han enligt herr Carlssons mening ha de följande standardtilläggen ograverade, alltså utan reducering till 71 procent. Det skulle innebära att förtidspensionärer kom att ha olika pensionsnivå beroende på när de hade tagit ut pensionen. Den som tar ut pension efter den 1 juli i år får 71 procent av 4 000 kronor, som ensamståendes pension kommer att bli. Den som begär att få ut den två år senare men vid samma levnadsålder, och det kommit till ytterligare två standardtillägg, skulle få 71 procent av det då aktuella beloppet. Om vi tänker oss att standardtillägget är 150 kronor varje gång, skulle han få 71 procent av 4 300 kronor. Om herr Carlssons förslag skulle bifallas, skulle den som tagit ut sin pension två år tidigare få 71 procent på 4 000 kronor men få de två standardtilläggen utan reducering. Det kan knappast gå ihop med den ordning vi har inom folkpensioneringen för närvarande, där ju alla pensionärer, oavsett när de tagit ut sin pension, lyfter pensionen med samma be-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

lopp om förutsättningarna i övrigt är likartade, eftersom såväl indextilläggen som standardtilläggen utgår till alla.

Den ordning som herr Carlsson vill ha skulle betyda att det blev differentierade pensionsbelopp beroende på tiden för uttaget för dem som tar ut pensionen i förtid.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till utskottets utlåtande på alla punkter.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Sedan utskottets ärade ordförande grundligt och sakkunnigt tagit upp en lång rad saker till behandling, skall jag helt kort bara göra ett par konstateranden.

Först måste vi sträva efter att komma fram till sådana pensioner, att det inte behövs bostadstillägg eller särskilda förmåner på annat sätt, sådana pensioner att folkpensionärerna själva kan avgöra hur de vill använda sin pension, t. ex. om de vill ha en bostad som blir dyr eller om de vill använda pengarna till andra saker som kompenserar en billigare bostad, o. s. v. Det måste vara en målsättning som vi skall eftersträva. I dag har vi inte sådana pensioner, och därför har vi ett system som innebär att de som är hänvisade till endast sin folkpension också kan få ersättning för sina bostadskostnader. Jag skall inte fördjupa mig i diskussionen om bostadstilläggen nu. Jag ber att få komma igen till denna fråga senare.

Vidare tog utskottets ordförande upp en diskussion om motion 650 i denna kammare och använde det uttrycket att den skulle leda till orimliga konsekvenser. Ordföranden brukar vara försiktig med ordvalörerna, och hans uttalande här rimmar inte med de uttryck som han brukar använda. Jag betraktar det som ganska orimligt, om jag skall använda samma uttryck, att de som av någon anledning tvingas till förtidsuttag vid 63 års ålder, inte skall få den standardhöjning som övriga pensionä-

rer får tio, femton eller tjugo år efteråt. Det är på den punkten jag reagerat. Herr Strand påvisade ju att det finns många pensionärer i åldern mellan 75 och 95 år. De pensionärer som tagit ut ålderspensionen i förtid har lägre grundpension än övriga pensionärer — det redovisade jag. Men jag har erinringar att göra mot att standardtilläggen i all framtid också skall vara lägre för dem. Jag hoppas att den utredning som skall behandla frågor gällande pensionerna efter 1968 kommer att pröva också denna sak.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Ibland kan man behöva mildra sina uttalanden. Har jag använt uttrycket »orimliga konsekvenser», ber jag att få ändra det till att herr Carlssons yrkande, om det bifalles, medför konsekvenser som icke vunnit burskap inom folkpensioneringen.

Det skulle naturligtvis vara det mest eftersträvarnsvärda att slippa inkomstprövade förmåner, d. v. s. att få en pension som är avvägd så att den är tillräcklig för det stora flertalet utan särskilda inkomstprövade tillskott. Men jag tror inte att vi kan räkna med att helt komma ifrån att ge sådana tillskott till vissa grupper som inte intjänar ATP-pensioner utan får så blygsamma pensioner att de inte ger en tillfredsställande försörjning. Under den tid i varje fall som jag har tillfälle att diskutera dessa frågor lär vi antagligen inte komma ifrån behovet av inkomstprövade tillägg. Det är möjligt att herr Carlsson får uppleva den dagen, men jag konstaterar bara att jag förmodligen inte får göra det. Därför behöver jag väl inte diskutera vilken form vi skall välja för att så snart som möjligt eliminera behovet av dem.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade här att det var en målsättning att eftersträva, att vi får

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

tillräckliga folkpensioner och den målsättningen måste vi ha i sikte. Jag vill emellertid framhålla att så sakta som det går att höja våra folkpensioner, måste vi behålla bostadstilläggen en lång tid framöver.

Det finns ytterligare ett par saker som kommer in i bilden. Den ena är de ekonomiska möjligheter som vi har. Den andra är att åldringarnas antal ökar mycket kraftigt framöver, medan vi vet att det den närmaste tiden inte blir någon ökning av de aktivas antal. Då är det självfallet svårt — det är jag medveten om — att få en folkpension som ger de möjligheter vi vill ha. Men jag tror, herr förste vice talman, att det är angeläget att hålla målsättningen att höja folkpensionerna levande. Jag försäkrar att ingen skulle bli gladare än jag, om vi lyckades i den målsättningen, medan herr förste vice talmannen ännu ägnade sig åt andra lagutskottet.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande har mycket ingående redogjort för sina synpunkter på dessa frågor — både personliga synpunkter och sådana som är förankrade i andra lagutskottet. Det har förekommit en intressant replikväxling mellan herr Erik Filip Petersson och herr Hübinette, vilken jag fäst mig vid. Svaret från herr Erik Filip Petersson blev att man inte kan trollda fram pengar. Här ligger ju hela sanningen! Jag vet inte om kammarens ledamöter läst finansministerns Budgetperspektiv som vi, trevligt färglagt, har fått på bordet. På sid. 27 kan ni finna — förutom på de andra sidorna — vad vi har att vänta i fråga om utgiftsökningar på olika områden och de bekymmer som finansministern har. På sid. 27 står bl. a. också omtalat vad pensionerna kommer att kosta, och finansministern har även nämnt de höjningar som skall komma under åren fram till 1968.

Av dessa meddelanden och de besked som lämnades redan under fjolåret framgår att det blir tillägg med 150 kronor för ensamstående och 230 kronor för äkta makar. Därtill kommer de indextillägg som vi får räkna med på grund av olika justeringar.

Dess beräkningar visar att det inte finns några marginaler för våldsamma förändringar i pensionerna fram till 1968, utan vi får vara vänliga och lugna oss tills utredningen har gett oss besked.

Vad som varit intressant i år är bl. a. att det varit så stillsamt i pensionsfrågorna efter den våldsamma historia vi upplevde under fjolåret. Det är klart att många väntat en verklig offensiv i år, ty det utlovades också en sådan under förra årets sommarmånader.

Det har emellertid inte hänt så mycket. Det föreligger två motioner som jag skulle vilja säga något om. Det gläder mig att folkpartiet äntligen börjat tänka allvarligt i dessa frågor. I motion nr 779 har man nu försökt laborera med hur man skall kunna placera in 400 kronor för ensamstående och de 600 för äkta makar. Man har lagt dem i toppen och man har försökt lägga dem i botten, men ekvationen innebär att var man än lägger dem förstör man något av det som är en förmån i dag. Antingen reducerar man skattebefrielsen, eller också händer en annan olycka, och folkpartiet har kommit fram till resultatet att det enda möjliga är att yrka på en snabbutredning till 1966 för att få ett besked om hur man skall kunna klara förändringarna i pensionerna, eller rättare sagt levnadsbetingelserna för pensionärerna, ty det har man inte kunnat klara upp själv.

Jag vill här personligen deklarerat att vi pensionärer inte har något intresse av några ändringar i förmånsbestämmelserna. Sedan det nya schablonbeloppet som beslutats i år är i kraft anser vi oss inte ha någon anledning att begära eller önska några förändringar i förmånerna, antingen det gäller skatte-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

befrielse eller annat, ty det skulle kort och gott innebära att vi får en minskning och en försämring. Vi har i stället inriktat oss på att lägga beloppen på de generella pensionerna och på de belopp som finns för att över huvud taget kunna klara övergångssvårigheterna.

Vidare har centerpartiet försökt sig på att klara dessa 400 kronor och 600 kronor. Man vill ha dem som ett extra tillskott från staten till bostadstillägget. Jag kan förstå att centern tycker att det skulle vara en förnämlig sak om man kunde få riksdagen att besluta det. Det skulle ju kort och gott innebära att kommunalmännen i alla kommuner där man har mycket låga bostadstillägg skulle säga att det var ju förnämligt att staten, sedan den först tagit på sig de 400 miljoner som kommunerna fått, nu också ger dem ett extra tillskott till bostadstilläggen som är för låga. Alltså, skulle man resonera, behöver vi ju inte göra några ändringar, utan vi låter de tidigare beslutade tilläggen stå fast. Herr Strand nämnde att eftersom vi har bostadstillägg som täcker hyreskostnaderna skulle det innebära att en kommun måste sänka nuvarande bostadstillägg för att få plats för det statliga bidraget, ty det finns ingen annan möjlighet. Om vi skall ha fullt bostadstillägg kan vi ju inte få plats för det extra beloppet.

Vi har från pensionärernas sida ett önskemål som gäller kommunerna, och det är att dessa allvarligt prövar frågan om att förbättra bostadstillägget med hänsyn till de ekonomiska tillskott som de får från staten nu, inte bara i form av att staten tar på sig pensionskostnader utan även genom skatteutjämningen. Därtill kommer att kom-

munerna har pengar att hämta även genom polisväsendets förstatligande. Det finns således såvitt jag förstår inget skäl för någon kommun att säga nej till en höjning av bostadstilläggen.

När det gäller staten önskar vi en avsevärd förbättring av läkar- och medicinbidragen. Det är dessa två ting som i dag trycker allra hårdast på pensionärernas ekonomi. Kan vi med gemensamma ansträngningar hjälpas åt att lösa dessa ting, tror jag att vi alla får det mycket enklare med våra pensionärer under kommande år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades en av herr *Bengtson* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 759, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående ändrad lönegradsplacering m. m. beträffande vissa befattningar i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.46.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 12 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Kling* för tiden den 18—den 21 innevarande månad för deltagande i möte med Nordiska rådets juridiska utskott i Ålborg.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1965 den 12 maj sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 46,

i följd varav nämnden ansett högsta domstolens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Ebon Andersson
Emil Ahlkvist
Sven Antby
Gustaf Svensson

År 1965 den 12 maj sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland regeringsrättens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva regeringsrättens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 44,

i följd varav nämnden ansett regeringsrättens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Ebon Andersson
Emil Ahlkvist
Sven Antby
Gustaf Svensson

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att innehållet av dessa protokoll skulle delgivas riksdagens kanslideputerade med anmodan att låta i ämnet uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till den skrivelse, som borde till Konungen avlåtas.

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avsåge lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner, dels ock i ämnet väckta motioner.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp): kort genmäle:

Herr talman! Det var närmast i anledning av herr Axel Svenssons anförande som jag ville framföra ett par synpunkter.

Herr Svensson ville gratulera oss i folkpartiet till att ha ändrat uppfattning. Jag vet inte på vilken punkt det skulle vara, som vi ändrat oss, därför att vi har alltid hållit fast vid den uppfattningen att i mån av möjligheter förbättra folkpensionärernas situation, och det kommer vi att fortsätta med.

Jag måste nog säga att jag har större anledning att gratulera herr Svensson till att ha ändrat uppfattning sedan förra året. Av protokollet från debatten vid det tillfället framgår att han då fann det omöjligt att genomföra årliga höjningar av folkpensionerna, något som vi då begärde. Nu går det tydligen både ekonomiskt och ur andra synpunkter, och jag tycker att det är större anledning att gratulera till den ändrade inställningen.

Herr SVENSSON, AXEL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Allra först vill jag säga att beträffande de årliga höjningarna har det inte skett någon ändring i de ekonomiska förutsättningarna. Om vi får halva beloppet varje år eller båda halvorna vartannat år innebär det inte någon ekonomisk förändring. Det har

således inte skett någonting på den punkten.

Vad jag däremot förmenar att folkpartiet har upptäckt är hur svårt det är att 1965 arbeta in dessa 400 respektive 600 kronor utan att försämra någonting som riksdagen har beslutat tidigare.

Jag sade i mitt första anförande att folkpartiet har försökt att lägga dessa belopp i toppen. Nu har man upptäckt att man då reducerar bostadstillägen snabbare än med nuvarande regler. När man upptäckte det sade man att det gick inte, utan då lade man det i boten. Man upptäckte då att man kom i kollision med reglerna om skattebefrielse. När man kommit så långt sade man till sig själv att det här är så krångligt att vi inte klarar upp det. Man slutade därför med ett yrkande om utredning som skall arbeta så snabbt att den kan vara klar 1966.

Nu har vi kommit överens om att vi skall ha en utredning om hur det skall se ut 1968. Vi har också kommit överens om hur pensionerna skall se ut fram till år 1968. Då folkpartiet nu har upptäckt vad vi har varit på det klara med länge, nämligen att man inte kan laborera med någonting vid sidan om detta utan att försämra något av förmånerna, är det enda riktiga att vänta tills utredningen om hur pensionerna skall se ut efter 1968 har lagts fram, varigenom vi får besked om hur vi skall dels bevara förmånerna och dels försöka förstärka pensionsbeloppet. Det är alltså min uppfattning, och det är vad andra lagutskottet menar.

När jag sedan vid sidan om detta har uttalat önskemålet att kommunerna skall förstärka de kommunala bostadstilläggen så är det intet nytt. Vi menar att det ekonomiska tillskott som kommunerna nu får ger dem stora möjligheter till en justering.

När vi sedan därutöver anser att det är aktuellt att få en förbättring av bidragen till kostnader för mediciner och läkare så anser man inom pensionärsleden att dessa två önskemål är av den

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

arten och det värdet att de går före allting annat. Vi väntar på sjukförsäkringskommitténs betänkande i de frågorna, och vi hoppas också att kommunerna nu till hösten skall justera bostadstilläggen. Då röjer vi undan en hel del av det som man nu spekulerar i vad gäller pensionärernas väl och ve.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill rätta till en liten sak.

Herr Svensson nämnde att motionen anvisat två möjligheter, ett tillskott i toppen och ett i botten. Men det finns också en tredje möjlighet, som motionärerna slutligen stannar inför. Detta alternativ har den konstruktionen, att det inte påverkar några av de förmåner som nu utgår, men ändå blir ett tillskott för dem som endast har folkpension att leva på.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade för avsikt att avstå från att kommentera herr Axel Svenssons inlägg. Men när han upprepar att han vill ge anvisningar till kommunerna att förstärka bostadstilläggen får jag säga till herr Svensson på den punkten att jag tror att kommunerna är medvetna om sitt ansvar och kommer att pröva frågan. Jag tror dock inte att man kan förenkla den här problematiken på det sätt som herr Svensson gör. Det är här inte bara fråga om att kommunerna får bättre ekonomiska förhållanden. Det finns en faktor till i bilden, som herr Svensson helt har utelämnat, nämligen det varierande antal pensionärer som finns i kommunerna.

Det är avfolkningskommunerna som har den svagaste ekonomiska standarden. Det är också dessa kommuner som har de flesta pensionärerna, och även det största antalet pensionärer som be-

höver bostadstillägg. Det innebär att man belastar dessa kommuner hårt om man menar att de skall använda skatteutjämningsmedlen främst för bostadstillägg. Dessa kommuner har en rad andra åligganden som medför ökade kostnader för deras vidkommande, inte minst genom att man nu drar in statsbidragen till bl. a. skolskjutsar och inackordering. Man sätter glesbygdskommunerna i kläm. Det är med dessa utgångspunkter vi har sagt från vårt håll, att det är rimligt och riktigt att man från statens sida lägger ett bidrag i botten till kommunerna för de pensionärer som är berättigade till bostadstillägg. Vi har kommit fram till att 400 kronor för ensamstående och 600 för äkta makar vore en lämplig nivå att gå ut ifrån.

Får jag sedan säga till herr Svensson, att det kanske finns anledning att fundera över att den förbundsstämman, som herr Svensson ganska snart har i sin organisation, har att behandla en motion som sluter upp kring de synpunkter som jag här antytt. Jag tror att motionärerna vet hur det står till på det kommunala planet i de kommuner jag här hänvisat till. Herr Svensson bedömer denna fråga ifrån helt andra horisonter än kommunernas. Det är väl det som gör att herr Svensson ser annorlunda på dessa frågor än vi som har praktisk kommunal erfarenhet. Det finns anledning för herr Svensson och även för socialministern och finansministern att göra klart för sig vilken kommunernas situation är.

Herr SVENSSON, AXEL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kan ju finnas kommuner vilka, som herr Carlsson säger, sitter trångt ekonomiskt. Men det finns många kommuner som både har och har haft möjlighet att öka de kommunala bostadstilläggen, men där den borgerliga sammansättningen har förhindrat detta. Det skall vi inte glömma.

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

När herr Carlsson säger att kommunerna fortfarande får svårt att öka dessa tillägg, måste man väl konstatera, att de får ett betydande tillskott genom förslag som nu ligger på bordet och som kommer att godkännas. Det kan inte finnas några skäl för kommunalfolket att säga nej till en ökning och justering av bostadstilläggen.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Carlsson: Om vi skulle komma i den lyckliga omständigheten, att staten inte bara övertar alla pensionskostnaderna utan även utgifterna för de kommunala bostadstilläggen — vad skulle ni då hålla valrörelse på i fortsättningen?

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det vore enkelt att vända på den frågan och säga: Strider herr Axel Svensson så hårt för sin linje endast för att han skall ha någonting att göra valrörelse på i fortsättningen?

Jag tror inte vi kan plocka ut kommuner med den ena eller andra politiska sammansättningen och finna att det avgörande i denna fråga är vilken politisk sammansättning man har i fullmäktigeförsamlingarna. Man kan plocka fram en rad kommuner, där herr Svenssons parti har majoritet, men där man också har mycket låga bostadstillägg. Vad som är avgörande för kommunernas ställningstagande — och därvidlag hänvisar jag till ett remissyttrande från Landskommunernas förbund i samband med det beslut vi fattade 1962 — är kommunernas ekonomi. Där sades klart ut att det som är avgörande för storleken av de kommunala bostadstilläggen är kommunernas ekonomi.

Det är två parter som har blivit lidande på den ordning vi nu har och får i fortsättningen, dels kommuner med svagt skatteunderlag och svag ekonomi, dels pensionärerna som inte får de bostadstillägg som är både välmotiverade och berättigade.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Beträffande reservation I, som är en sammanbakning av yrkanden från folkpartimotionen II: 779 och i viss mån centerpartimotionen II: 780, vill jag deklarerera, att jag gärna skulle vilja stödja folkpartiet i dess utredningsyrkande. Jag är inte beredd att gå in på hållbarheten i motionens förslag, men jag är helt inne på tanken att söka på denna väg nå ett resultat för dessa kategorier människor. En utredning kunde försöka finna praktiska möjligheter, även om det blir svårt att hitta en tekniskt framkomlig väg, eftersom så många olika bestämmelser griper in i varandra och kan ge icke önskade och icke avsedda andrahandseffekter — herr Axel Svensson har både kunnigt och värtaligt vittnat om detta.

Jag är däremot inte beredd att uttala någonting som kunde tolkas som stöd och gillande av centerpartimotionen nr 780, eftersom den vill diskutera en generell ändring av hela grunden för systemet som bygger på basbeloppet — de kända 3 600 kronorna i 1957 års penningvärde, som i dag vuxit till 5 000. Av det beloppet skall 90 procent när hela systemet är färdigbyggt ligga i botten som folkpension, och ovanpå det kommer sedan ATP, ITP etc.

Herr förste vice talmannen var före middagsrasten inne på en i och för sig sympatisk tanke om en temporär ökning av procenttalet i förhållande till basbeloppet — det var ett arrangemang som utan att på lång sikt rubba grunden dock skulle kunna överbrygga övergångsårgångarnas svårigheter. Detta är någonting som utredningen får klara ut, och den får räkna på kostnaderna.

Det är egentligen rätt märkligt att centerpartiet sedan i sin motivering skriver långa stycken som skulle ha kunnat vara direkt klippta ur en för några månader sedan skriven högermotion. Det är i och för sig intressant att konstatera detta, men det förbättrar ju inte läget i sak ur min synpunkt. Det vore faktiskt frestande att idka högläs-

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

ning ur motionen, men jag skall för tids vinnande avstå från det.

Med denna klara sympatyttring för folkpartiförslaget och detta avståndstagande från grundtanken i centerpartiförslaget vill jag förklara, varför jag i en kommande votering sannolikt kommer att avstå. Det är alltså kombinationen med centerpartiförslaget som jag inte kan gå med på.

Atminstone de flesta av oss som sitter i riksdagen får höra i radio och TV på kvällen den 1 maj och se i pressen den 2 maj vilka stora och kostsamma reformer som skall komma härnäst. Därför tycker jag det är angeläget att en utredning av det slag som vi nu diskuterar kommer snabbt, så att vi ur statsfinansiell synpunkt får väga angelägenheten av förbättringar för pensionärerna mot aviserade förbättringar för de i dag aktivt arbetande. Annars kan det lätt bli som när man äter kronärtskockor: man tar några blad — karenstiden — sedan några blad till — arbetstidsförkortningar — plockar litet här och litet där, och sedan är det ätbara slut. När man är framme vid 1968 orkar man inte med någon ordentlig förbättring för pensionärerna. Kronärtskocksbotten — det goda som man äter sist — är tyvärr i det här fallet redan urgröpt underifrån. Det är slut, eftersom vi alltför snabbt förhandsintecknar kommande ekonomiska resurser.

Jag stödde det krav på en förutsättningslös utredning som framfördes från högerhåll i statsutskottets utlåtande nr 5 och hade alltså önskat stödja även detta utredningsförslag från folkpartiet, om det inte varit sammankopplat med ett centerpartiförslag. Nu vill jag fråga folkpartiets reservanter, om den sista meningen under a) i deras reservation anger någon beredvillighet att diskutera centerpartiets önskan att rucka på basbeloppet. Svaret kommer att avgöra mitt ställningstagande.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag tänker inte ta upp någon ytterligare diskussion om förbättring av de folkpensionärers ställning som står utanför ATP-systemet. Vi har från vår sida vid tidigare tillfällen i år klart deklarerat i kammaren hur vi ser på det problemet. Jag skulle däremot vilja säga ett par ord angående ett moment i det föreliggande lagförslaget och utskottsutlåtandet som jag tycker behöver något kommenteras. Jag tänker på avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbolagen, alltså de bolag som vid sidan av riks-försäkringsanstalten tillhandahåller yrkesskadeförsäkring.

Som kammaren kanske erinrar sig beslöt riksdagen år 1961 i princip att dessa bolag inte längre skulle få utöva sin verksamhet efter utgången av år 1965. Från vår sida opponerade vi oss bestämt mot att man skulle fatta ett sådant beslut utan att det hade föregåtts av en utredning, som hade klarlagt vad som skulle komma i stället och hur avvecklingen skulle ske. Riksdagens majoritet tog emellertid ingen hänsyn till våra önskemål, utan beslöt att bolagen skulle upphöra i och med utgången av år 1965. Man motiverade åtgärden med att det skulle vara värdefullt för bolagen och deras personal att i god tid få varsel om de förestående förändringarna för att kunna planlägga en avveckling av rörelsen. Först efter det att beslutet var fattat tillsattes en kommitté, yrkesskadeutredningen, som skulle närmare utreda bl. a. hur denna avveckling skulle komma till stånd.

Det föreföll oss inom oppositionen alldeles uppenbart — och verkligheten har till fullo givit oss rätt — att det skulle vara helt omöjligt att göra någon meningsfull planering vare sig för bolagens delägare eller för deras personal innan man visste vad som skulle komma att ske i samband med avvecklingen och när den skulle äga rum. Den enda uppgift som bolagen hade att stödja sig på var en uppgift som mycket

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

riktigt visat sig vara helt felaktig. Händelseförloppet har alltså bestyrkt det berättigade i de yrkanden vi ställde om att i varje fall en utredning skulle få föregå principbeslutets fattande. Det ger, tycker jag, en utmärkt illustration av hur man inte rimligen bör bära sig åt, och jag har därför inte velat låta saken passera alldeles obemärkt.

Utskottet säger nu helt förhoppningsfullt: »Den nu föreslagna ordningen får dessutom anses innebära att socialförsäkringsbolagen erhåller rimlig tid att planlägga avvecklingen av sin verksamhet.» Ja, den här gången kanske man kan tro på det. Nu är i varje fall frågan utredd i vissa av sina aspekter.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan under punkten F, vidare särskilt angående utskottets yttrande i vartdera av två avsnitt, därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan under punkten H samt slutligen särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan under punkten F, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Erik Filip*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Erik Filip*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 22.

Därjämte hade 27 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I avseende å det avsnitt av utskottets yttrande, som å sid. 27 i det tryckta utlåtandet började med orden »I lagen om» och å sid. 28 slutade med »av samma åsikt,» gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande i denna del samt vidare på godkännande av det yttrande, som innefattades i den av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets yttrande i denna del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. standardhöjning av folkpensionerna, m. m.

Den, som godkänner vad andra lagutskottet anfört i sitt utlåtande nr 41 i det avsnitt, som börjar å sid. 27 med orden »I lagen om» och slutar å sid. 28 med orden »av samma åsikt», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande, som innefattas i den av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 15.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes rörande utskottets yttrande i det avsnitt å sid. 28 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Vidare har årets» och slutade med »härmed sammanhängande frågor», propositioner, först på godkännande av detta yttrande samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna det yttrande, som innefattades i den av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I vad gällde utskottets hemställan under punkten H gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till denna hemställan med godkännande av vad utskottet yttrat samt vidare på bi-

fall till utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet yttrat, som förordats i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av vad utskottet yttrat, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Erik Filip*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten H med godkännande av vad utskottet yttrat, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i vad utskottet yttrat, som förordats i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Erik Filip*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 22.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i övrigt i detta utlåtande.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., såvitt avsåge lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 februari 1965 dagtecknad proposition, nr 43, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt,

2) förordning angående skatteutjämningsbidrag,

dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt gällde frågan om kostnaderna för folkpensioneringen, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

Genom en den 5 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 45, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

A. föreslagit riksdagen att

dels, jämlikt 87 § regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring,

2) lag om ändrad lydelse av 11 och 16 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring,

3) lag om fortsatt försäkring enligt lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa,

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,

2) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen,

3) förordning om ändrad lydelse av 2 § 4 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272),

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt,

B. lämnat riksdagen tillfälle att avge yttrande över de av föredragande departementschefen angivna grunderna för avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet, såvitt avsåge förslagsanslag till folkpensioner, samt i övrigt till lagutskott. I vad propositionen hänvisats till lagutskott hade den behandlats av andra lagutskottet i utlåtande nr 41, utom såvitt avsåge lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen. I sistnämnda del hade den av andra lagutskottet behandlats i detta sammanhang.

I propositionen nr 43 hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits att staten skulle övertaga kommunernas nuvarande kostnader för de statligt reglerade folkpensionsförmånerna, d. v. s. kostnaderna för förtidspensioner jämte barn-tillägg till sådana pensioner, änke-pensioner i anledning av dödsfall, som inträffat före den 1 juli 1960, samt hustru-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. tillägg. Samtidigt hade föreslagits, att kommunerna skulle helt svara för de kommunala bostadstilläggen.

I *propositionen nr 45* hade i anslutning till förslag i *proposition nr 43* föreslagits nya regler rörande kommunernas bidrag till folkpensioneringen. Enligt förslaget skulle kommunerna bestrida kostnaderna för kommunala bostadstillägg medan staten skulle svara för övriga folkpensionskostnader. Betalning av kommunernas kostnader för bostadstilläggen skulle ske i samband med utbetalningen av förskott på kommunalskatten.

I samband med *propositionerna* hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckt motion:

1) motionen nr 228 i andra kammaren av herr Holmberg m. fl., såvitt nu vore i fråga;

B. i anledning av *proposition nr 45* väckta motioner:

2) de i den del varom nu vore i fråga likalydande motionerna nr 661 i första kammaren av herr Bengtson m. fl. samt nr 780 i andra kammaren av herr Hedlund m. fl.;

C. i anledning av *proposition nr 43* väckta motioner:

3) de likalydande motionerna nr 673 i första kammaren av herrar Adolfsson och Lager samt nr 801 i andra kammaren av herr Holmberg m. fl., såvitt nu vore i fråga,

4) de likalydande motionerna nr 675 i första kammaren av herr Carlsson, Eric, och herr Wikberg samt nr 802 i andra kammaren av herr Larsson i Öskeviksby m. fl., såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 661 och II: 780 hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen vid behandlingen av *propositionen nr 45* i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om så skyndsamt prövning av frågan om införande av

statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget, att redan till 1966 års riksdag förslag kunde framläggas i syfte att giva de grupper av pensionärer, som nu icke hade en tillfredsställande pensionering, en önskvärd standardförbättring, i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 673 och II: 801 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte besluta att i avvaktan på en för kommunerna förmånligare kostnadsfördelning mellan stat och kommun bibehålla de statliga bidragen till de kommunala bostadstilläggen enligt hittills gällande grunder.

I motionerna I: 675 och II: 802 hade, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av *propositionen nr 43* skulle besluta, att med verkan från och med kalenderåret 1966 statligt grundbelopp skulle ingå i det kommunala bostadstillägget med 400 kronor för ensamstående pensionär och 600 kronor för två pensionsberättigade makar tillsammans.

I motionen II: 228 hade, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1966 års riksdag om normerande bestämmelser för utbetalning av kommunala bostadstillägg samt om statsanslag med avsikt att underlätta kommunernas bostadsförsörjning för äldre personer.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 673 och II: 801, samt
2) motionerna I: 675 och II: 802, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte bifalla förevarande *propositioner*, nr 43, såvitt den hänvisats till lagutskott, och nr 45, såvitt gällde lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen;

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

B. att motionerna I: 661 och II: 780, såvitt nu vore i fråga, samt motionen II: 228, såvitt anginge statsbidrag till bostadstilläggen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen II: 228, såvitt anginge normerande bestämmelser, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, vid utskottets hemställan under B, av herr *Thorsten Larsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande i vissa angivna delar bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

dels att riksdagen med bifall till motionerna I: 661 och II: 780, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 675 och II: 802, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionen II: 228, såvitt anginge statsbidrag till bostadstilläggen

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om så skyndsamt prövning av frågan om införande av ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget, att redan till 1966 års riksdag förslag kunde framläggas i syfte att ge de grupper av pensionärer, som nu icke hade en tillfredsställande pensionering, en önskvärd standardförbättring;

dels att motionen II: 228, såvitt anginge statsbidrag till bostadstilläggen, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad reservanterna i denna del hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Edström*, *Anderson* i Sundsvall och *Ullsten*.

Herr talmannen anförde, att vid överläggningen angående förevarande utlåtande jämväl finge beröras frågor, som avsåges i statsutskottets utlåtande nr 78 och bevillningsutskottets betänkande nr 29; yrkanden i anledning av något av sistnämnda två betänkanden skulle

dock framställas först sedan detsamma föredragits.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Debatten i det förra ärendet har vid flera tillfällen snuddat vid samma frågor som tagits upp till behandling i andra lagutskottets utlåtande nr 44.

Varje år har vi ju en ganska stor debatt om folkpensionärernas möjligheter att få del av den standardhöjning som kommit andra grupper till del. Från centerpartiets sida har vi ansett att pensionärerna härvidlag inte har blivit tillgodosedda i samma utsträckning som andra grupper. Särskilt i början av 1960-talet var detta markant. De kommunala bostadstilläggen utgör en möjlighet att ge de pensionärer som är i behov därav en standardförbättring, men möjligheterna härvidlag beror mycket på kommunernas ekonomiska bärkraft. Av betydelse i detta fall är även antalet pensionstagare inom kommunen i förhållande till de aktivt arbetande i åldrarna 16 till 66 år. Det förekommer här en mycket stark variation mellan kommunerna. Vissa kommuner har exempelvis 25 å 30 procent pensionärer i förhållande till hela antalet aktivt arbetande, medan andra kommuner kan ha en så låg siffra som endast 5 procent. Givetvis är en höjning av bostadsbidraget en mycket kännbar sak, i synnerhet för kommuner som kanske har 25 pensionärer på 100 aktivt arbetande.

Det är enligt vår uppfattning en sanning med mycket stor modifikation när utskottsmajoriteten i andra lagutskottets föreliggande utlåtande skriver på följande sätt: »Genom det förslag som framlagts i proposition nr 43 har kommunerna erhållit avsevärt ökade möjligheter att höja de kommunala bostadstilläggen.» För det första är dessa möjligheter beroende av hur stor andel i utjämningsbidraget som tidigare bostadstillägg hade. För det andra kommer inte denna förbättring att få den

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. generella betydelse som man vill göra gällande i den citerade meningen. I många kommuner är denna andel mycket ringa eller nästan ingen. Vi har många gånger framfört uppfattningen att lika väl som enighet har uppnåtts om att exempelvis barnens utbildningskostnader i allra högsta grad bör ligga på staten, så bör även enighet kunna uppnås om att kostnaden för grundpensionen i första hand bör täckas av staten.

Herr Axel Svensson från Malmö, som till sina övriga titlar även kan lägga ordförandeskapet i en av pensionärsföreningarna här i landet, förmodade att kommuner med ett högre bostadsbidrag skulle sänka detta, om de finge ett statligt sådant grundbidrag. Samtidigt uttalade han den uppfattningen att kommunerna skulle komma att sko sig på ett sådant tillägg. Därefter framförde han en önskan att kommunerna skulle få använda de pengar som de får via skatteutjämningen just för pensionsändamål. Hur en sådan argumentering kan gå ihop, får herr Axel Svensson närmare förklara. Det enda som framgår klart och tydligt är att herr Axel Svensson i sin förut nämnda egenkap säger ja och amen till Kungl. Maj:t men ändå för att verka positivt vill övervältra så mycket som möjligt på kommunerna.

I kommuner med många pensionärer och begränsade resurser — som jag tidigare talat om — får alltså pensionärerna helt enkelt nöja sig med vad som blir kvar. Skulle det inte möjligen vara ett intresse i det samsamhanget, att så många pensionärer som möjligt i detta land finge ungefär lika god pension som pensionärerna i kommuner med bättre resurser? Ur den synpunkten vore det riktigare att här förut debatterade behovstillägg för bostadskostnaderna åvilade staten — först då kunde vi få en rättvis fördelning av skattebördan olika kommuner emellan och samtidigt garantera folkpensionärerna ett visst grundbelopp i detta avseende.

Centerpartiet har i en partimotion begärt att dessa möjligheter skall övervägas, och förslaget är baserat på den reservation som partiets representant Eric Carlsson i Vikmanshyttan avgav i skatteutjämningsutredningen. Han förordade där att staten skulle stå för ett grundbelopp till folkpensionärernas bostadskostnader på 400 respektive 600 kronor. Nu har ju Eric Carlsson redan annonserat att han kommer att närmarare utveckla den saken, och jag skall därför inte gå in i detaljer på denna punkt.

Emellertid återger reciten i andra lagutskottets utlåtande nr 44 ett uttalande av departementschefen som lyder: »Jag finner den av kommittén föreslagna fördelningen av folkpensionskostnaderna väl motiverad även från den synpunkten att den innebär att staten svarar för de förmåner statsmakterna fattar beslut om och kommunerna för dem som kommunerna beslutar om.» Javisst, det är nog riktigt. Frågan gäller bara storleken av det anslag staten i detta fall vill åtaga sig. Vi tycker alltså att pensionärerna skall ha den hjälp från staten som ett grundbelopp på bostadskostnaden innebär.

Får jag därför, herr talman, till slut yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av mig och herr Gustavsson i Alvesta.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag skall närmast anföra några synpunkter i anledning av statsutskottets utlåtande nr 78.

Den reform som där behandlas innebär utan tvivel ett stort steg mot en rättvisare fördelning av samhällskostnaderna. Den viktigaste principiella ändringen består i det system som nu föreslås i syfte att tillförsäkra alla kommuner en viss lägsta inkomst även om en del kommuner inte har motsvarande skatteunderlag. Därmed har man också erkänt principen att flertalet av de kommunala uppgifterna och utgifterna

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

inte har lokal karaktär utan tjänar samhället som helhet. Att fostra och utbilda ungdomar i en kommun är ju en angelägenhet som inte endast hemkommunen bör dra försorg om, allra helst som många ungdomar flyttar till andra delar av landet när de kommit så långt att de själva arbetar och börjar betala skatt till samhället. Inte heller kan det vara rimligt att kommuner med en stor procent äldre människor skall få avsevärt högre kostnader än kommuner med ett ringa antal åldringar; en kommun med många åldringar har dessutom ofta ett förhållandevis mindre antal människor i produktiv ålder än andra kommuner. Genom den strukturomvandling som skett och som sker har allt större skillnader framträtt olika kommuner emellan i fråga om möjligheterna att erbjuda en likvärdig kommunal service. Ofta har de kommuner som kunnat erbjuda de rikaste och mest varierande tjänsterna samtidigt kunnat hålla en lägre utdebitering. Detta har givetvis påskyndat omflyttningen och därmed också förstorat olikheterna mellan kommunerna.

De statsbidrag vilka varit knutna till olika kommunala uppgifter har från början avsetts i större grad tillfalla de skattesvaga kommunerna och har alltså varit avsedda att ge en viss skatteutjämnande effekt. Genom penningvärdeförsämringen har emellertid denna skatteutjämnande effekt försvunnit, vilket har medfört en alltmer ojämn kommunal belastning. I och med de allt större och mer kostnadskrävande uppgifter som lagts på kommunerna har kommunalskatten ökat i oroande takt. Sedan början på 1950-talet har den kommunala utdebiteringen ökat med omkring 70 procent. Härigenom har en förskjutning av skattebördan ägt rum till de lägre inkomsttagarnas nackdel, eftersom kommunalskatten är proportionell och för de lägre inkomsttagarna den tyngre skatten, om man jämför med skatten till staten.

Krav på en kommunal skatteutjämn-

ning samt en rättvis kostnadsfördelning mellan stat och kommun har gång efter annan förts fram från centerpartiets sida. Vid det senaste kommunala valet framfördes förslaget om grundbidragsprincipen som en väg till ett nytt skatteutjämningsystem. Det system som då diskuterades överensstämmer ganska väl till sin innebörd med det förslag, som i dag ligger på kammarans bord, med principen om skatteunderlagstillskott som det viktigaste elementet. Förslaget hälsas därför med tillfredsställelse från vår sida som ett steg på vägen mot en rättvisare fördelning av samhällskostnaderna, dels mellan olika orter i landet, dels mellan skattebetalare med olika bärkraft.

Särskilt välkomnas givetvis den ändrade inställning som regeringen har visat i det förslag som nu föreligger gentemot de direktiv som gavs till skatteutjämningskommittén. Man ställer nu ett belopp på ca 400 miljoner kronor till förfogande för avlastande av kommunernas kostnader, medan man i tilläggsdirektiven till skatteutjämningskommittén uttalade att ett skatteutjämningsförslag inte fick innebära ökade kostnader för statsverket.

Det kommer dock fortfarande att finnas stora skillnader i utdebitering mellan olika kommuner. Om man följer de tabeller som finns upptagna i propositionen, vilka avser året 1966, kan man finna en skillnad mellan högsta och lägsta utdebitering på över sex kronor. Markant skiljer sig storstadsområdena fortfarande från landsorten genom det synnerligen rika skatteunderlag per invånare som finns i de förstnämnda. Enligt propositionen får t. ex. Stockholm efter det att polisväsendet förstatligats fortfarande ca tre kronor lägre utdebitering än t. ex. genomsnittet i Gävleborgs län, eller endast ca 80 procent av utdebiteringen i det länet. Vi vill från vårt håll hävda att landsorten bidrager i hög grad till storstädernas skatteunderlag genom den ström av kapital och arbetskraft som

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. går från landet i övrigt till dessa centra. Vi anser alltså att den skillnad som finns i den kommunala utdebiteringen inte är betingad av några speciella motiv, såsom att storstäderna skulle vara de som kan erbjuda de lägsta samhällskostnaderna. Trots det förslag som vi nu har att diskutera måste vårt arbetsmål fortfarande vara att åstadkomma en bättre utjämning av kommunalskattena. Ett jämnare kommunalt skatteuttag skulle också minska storstädernas dragningskraft, vilket skulle i många avseenden lätta deras för dagen stora problem.

Jag vill så övergå till att motivera de reservationer som fogats till utskottsutlåtandet, vilka är ett uttryck för en önskan att inom förslagens ram åstadkomma största möjliga rättvisa vid fördelning av de kostnader som åvilar kommunerna.

I reservation nr 3 a har yrkats att utdebiteringsgränsen, som har betydelse vid framräkning av bidrag för hög utdebitering skall vara fast och fastställas till 16:60 per skattekrona. Utskottets majoritet föreslår här en rörlig utdebiteringsgräns, sammanfallande med medelutdebiteringen i riket. De båda förslagen startar alltså på samma utgångsnivå.

Förslaget med en fast utdebiteringsgräns innebär att om kommunernas kostnader på grund av vidgade uppgifter ökar, så kommer kommunernas bidrag från staten i form av bidrag för hög utdebitering att öka. Om man däremot har en rörlig utdebiteringsgräns, så innebär detta, om kommunernas utgifter ökar på grund av vidgade åtaganden, visserligen en skatteutjämning men en skatteutjämning på högre nivå — på vilken nivå som helst, som man har sagt i vissa remissyttranden. Därmed ökar kanske statens kostnader i någon mån men inte mer än vad som kan beräknas vara inflationskostnader.

Frågan om en fast eller en rörlig utdebiteringsgräns var en av de stora diskussionsfrågorna i skatteutjämnings-

kommittén. Hälften av kommitténs ledamöter uttalade sig för en fast utdebiteringsgräns. Ur kommunernas synpunkt innebär utskottsmajoritetens förslag med en rörlig utdebiteringsgräns en rad osäkerhetsmoment, vilka kunnat undvikas med en fast utdebiteringsgräns. En kommun som under stigande medelutdebitering för sin del håller oförändrad utdebitering drabbas utan egen förskyllan av minskade inkomster från skatteutjämningsystemet. Om kommunen tidigare har legat strax ovanför medelutdebiteringen, kan förändringar i denna leda till att kommunen får både minskat bidrag för hög utdebitering och reducering av skatteunderlagstillskottet.

Kommunförbundet har utarbetat ett antal typfall, som visar hur verkningarna kan bli under olika omständigheter. Den kommun som här tas såsom exempel har 4 000 invånare och ett taxerat skatteunderlag på 160 000 skattekronor. Om kommunen har en utdebitering lika stor som medelutdebiteringen och stannar vid denna, under det att medelutdebiteringen höjs med en krona, förlorar kommunen utan egen åtgärd och utan egen påverkningsmöjlighet 140 000 kronor i skattekrafttillskott. För att få oförändrad inkomst måste kommunen höja sin utdebitering med 59 öre per skattekrona. I det fall kommunen under samma förutsättningar har haft en utdebitering, som ligger fyra kronor över utdebiteringsgränsen eller medelutdebiteringen, och ligger kvar på samma utdebitering, medan utdebiteringsgränsen höjes med en krona, förlorar kommunen 129 000 kronor för bidrag till hög utdebitering och måste alltså för att få oförändrad inkomst höja sin egen utdebitering med 60 öre.

Inte minst storstädernas budgetpolitik kommer att påverka övriga kommuner. Om Stockholm, Göteborg och Malmö höjer sin skatt med två kronor, innebär detta en höjning av utdebiteringsgränsen med drygt 50 öre per skattekrona. För kommuner med hög utdebi-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

tering och högt bidrag av den anledningen kan denna åtgärd enbart från de tre storstäderna framtvinga en höjning av utdebiteringen hos kommunerna i övrigt med 30 öre per skattekrona för att hålla samma inkomstnivå. Det förslag som här föreligger med en rörlig utdebiteringsgräns kan alltså leda till en spekulering vid uppgörandet av kommunernas budget och medverka till en snabb höjning av de kommunala utdebiteringarna. Man måste anse att detta förslag är synnerligen otillfredsställande och osäkert ur kommunal synvinkel. Utskottet har ju också understrukit att de närmaste konsekvenserna av systemet är svåra att överblicka.

I en motion av herrar Sörlin och Ekström m. fl. socialdemokrater har man påtalat dessa olägenheter och föreslår, att systemet skall omprövas senast år 1970 under motivering att konsekvenserna är svåra att överblicka. Detta har även blivit utskottsmajoritetens förslag. Det hade ur kommunernas synvinkel varit tryggare, om man hade rekommenderat en fast gräns och underställt denna riksdagens prövning t. ex. efter tre år. Jag tror att man därvid hade givit sig in på mindre äventyrligheter. Det kanske viktigaste skäl som utskottsmajoriteten anför mot en fast utdebiteringsgräns är att man riskerar att statens utgifter härigenom kommer att öka i händelse att kommunernas utgifter ökar på grund av vidgade åtaganden och att kommunernas utdebitering alltså stiger till följd härav. Det är ju dock inte fråga om en skatteökning totalt sett, utan det är fråga endast om en fördelning av kostnaderna för de vidgade åtaganden som kommunerna efter hand får. Med en fast gräns skulle man ha möjlighet att åstadkomma att staten tog sin andel av de ökade kostnader som läggs på kommunerna. Eftersom en allt större del av statens inkomster kommer från en indirekt beskattning, kan det inte anses oriktigt att statens andel av kommunernas kostnader blir större

allteftersom kommunernas uppgifter växer.

I reservation nr 6 har yrkats avslag på Kungl. Maj:ts förslag att statsbidrag till skolskjutsar och till inackordering av skolbarn skall upphöra. I princip är vi givetvis för en förenkling av bidragsgivningen och har fördens skull intet att erinra mot att övriga föreslagna bidrag avlöses. En indragning av statsbidraget till skolskjutsar drabbar dock kommunerna synnerligen ojämnt, och det är i första hand glesbygdskommunerna som härigenom erhåller en mindre del av skatteutjämningsmedlen än vad som kan anses rättvist. Skatteutjämningskommittén ansåg sig förhindrad att föreslå någon avlösning av dessa eller andra bidrag. Någon utredning har heller inte presenterats av vad verkningarna kan bli, om man tar bort statsbidraget till skolskjutsar. Förslaget var inte heller på något sätt remissbehandlat. Bara detta skulle i och för sig vara anledning nog att skjuta på frågan om indragande av statsbidraget till skolskjutsarna.

Det torde närmast vara skolöverstyrelsen som önskar avveckla skolskjutsbidragen, men den motivering som presenteras i propositionen i form av ett citat från skolöverstyrelsen är dock oklar och föga rättvisande mot kommunerna. Jag citerar: »Skolöverstyrelsen understryker, att det nuvarande skolskjutssystemet visat sina mest negativa verkningar på det pedagogiska området. Systemet har lett till, att kommuner underlåtit att utnyttja de förbättringar i pedagogiskt avseende som varit möjliga eller utnyttjat dem på ett ur pedagogisk synpunkt otillfredsställande sätt.» Man menar att skolskjutssystemet har varit stelt och att kommunerna inte har utnyttjat det på rätt sätt. Jag vill dock med ledning och stöd av den erfarenhet jag har av detta arbete säga, att det inte är kommunerna som har hesiterat inför att inrätta extraskjutsar.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Man anser vidare att skjutssystemet har hindrat en flexibel utbildning i grundskolan och att kommunerna för att göra utbildningen mera flexibel borde ha ordnat flera extraskjutsar. Men inte är det kommunerna som vägrat det, utan de som har vägrat är de högre myndigheterna som inte velat godkänna statsbidrag för mer än ett visst antal skol- eller hemskjutsar. Hade skolöverstyrelsen och andra myndigheter som bestämmer över statsbidragen till skolskjutsarna velat göra skolskjutssystemet mera flexibelt, hade man kunnat bevilja mera medel till skjutsarna. Att man tror att man nu skall nå en bättre lösning när man helt tar bort statsbidraget till skolskjutsarna är något förvånande. Jag förmodar att skolöverstyrelsen gärna velat ta bort detta för styrelsen givetvis arbetskrävande system. Men skolöverstyrelsen har ju vid remissvarets avgivande inte riktigt vetat vilken typ av avlösning som här skall komma i fråga. Vi skall därför inte lasta skolöverstyrelsen för att den står bakom det förslag som här föreligger. Men systemet innebär att om man har fått en jämn inkomstnivå på grund av ett visst statsbidragssystem och sedan pålägger en rad kommuner med förut dålig ekonomi en extra utgift, kommer detta att drabba ojämnt i systemet.

För sådana kommuner som inte har ett högstadium torde förslaget kännas särskilt betungande. Man får sända sina barn till grannkommunens skola. Man får inte nytta av vad högstadieskolan ger i form av kulturell service och skatteinkomster. Man får delta i kostnaderna för driften av skolan, men man får helt och hållet betala skjutsarna till grannkommunens skola.

Om man tar del av skolöverstyrelsens yttrande i övrigt — den del som inte är refererad i propositionen — kan man finna motiv för att detta statsbidrag ändå borde vara kvar tills vidare. Skolöverstyrelsen säger där till exempel att man får påräkna en mycket kraftig ökning av skolskjutskostnaderna framöver.

I och med att grundskolan genomförs kommer skolskjutskostnaderna att öka. Man säger att en av förutsättningarna för att grundskolan skall kunna genomföras på ett hyggligt sätt är att skolskjutssystemet utökas. Man påpekar även den förskjutning som skett i föräldraopinionen beträffande skolskjutsarna. I dagens motoriserade samhälle med endast fyra personer på varje personbil anses det orimligt att barnen skall traska till fots eller aka cykel 3, 4, 5 kilometer till skolan. Man räknar alltså med ökat tryck från föräldrarnas sida på kommunerna för att förmå dessa att inrätta skolskjutsar.

Man påpekar också det förhållandet att man snart nödgas inrätta s. k. säkerhetsskjutsar i de områden där trafiken är av sådan intensitet att skolbarnen löper risk vid färd till och från skolan.

Till slut påpekar man ännu en faktor som kommer att öka dessa kostnader, och det är att det gymnasiala systemet troligen också efter hand kommer att ställa krav på kommunerna i fråga om skolskjutskostnader.

Starka skäl talar alltså för att man inte i dag skall besluta att dra in statsbidraget för skolskjutsarna utan att först undersöka verkningarna av förslaget.

I flera motioner har man också observerat nackdelarna med att dra in skolskjutsbidraget. Utskottet har med anledning därav uttalat att extra skatteutjämningsbidrag bör kunna utgå till de kommuner som drabbas av obilliga verkningar av förslagen avlösning. Emellertid har utskottet längre ned sagt att extra bidrag skall kunna utgå med ett belopp av högst 10 miljoner kronor. Den summan skall användas även för att mildra andra obilliga verkningar av det föreslagna systemet. Man säger att en sådan bidragsgivning skall användas endast i rena undantagsfall. Jag tror att det tillhör undantagsfallen att kommunerna kan påräkna stöd i form av kompensation för skolskjutskostnaden.

Vad slutligen angår reservation nr 9,

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

där man ställer önskemål om en utredning om kostnadsfördelning mellan stat och kommun ur allmänna skattepolitiska synpunkter, är detta en för framtiden mycket viktig fråga. Krav på en sådan utredning har framställts vid olika tillfällen tidigare, men det har avvisats med motiveringen att 1958 års skatteutredning skulle utreda även denna fråga. Kommittén ansåg sig emellertid på grund av de utfärdade tilläggsdirektiven förhindrad att lägga fram förslag i ärendet. Den ansåg det dock motiverat att frågan upptogs till prövning inom en snar framtid, och man uttalade att jämväl frågan om kostnadsfördelning mellan staten och landstingen skulle granskas.

Denna fråga kan inte anses löst genom nu föreliggande förslag. Problemen har endast mildrats och skjutits framåt. De primär- och landstingskommunala uppgifterna inom skolans och sjukvårdens område kommer att öka mycket starkt under de närmaste åren. Inte minst på det gymnasiala utbildningsområdet med den rekommenderade samordningen mellan de olika grenarna på det gymnasiala stadiet planeras nu nya utbyggnader i en omfattning och till en kostnad som man tidigare inte anat. Dessa ökade utgifter innebär för kommunernas del en förskjutning över på kommunalskatten, som inte har prövats ur allmänt skattepolitiska synpunkter. Utskottsmajoriteten avvisar kravet på en utredning under motivering att det nya systemet är värdebeständigt och följeligt. Ja, systemet är värdebeständigt så till vida som det kompenserar penningvärdeförsämringen, men det ger inte täckning för de nya utgifter som läggs på kommunerna. Jag skulle tro att riksdagens s. k. landstingsparti och kommunparti här finner skäl föreligga att uttala sig för en utredning på detta område.

I fråga om indelning i skattekraftsområden har med lottens hjälp majoritet vunnits för inrättande av ett fjärde skattekraftsområde. Ett särskilt områ-

de skulle bildas för Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, betecknat med nr 2, och där skulle annan kommun än landstingskommun garanteras ett skatteunderlag av 100 procent av medelskattekräften. Låt mig, herr talmän, medan jag ändå har ordet få något motivera även denna ståndpunkt.

Det är riktigt att skattekraftsområdena, som det sägs i utskottsutlåtandet, inte får vara för många och att man inte kan åstadkomma någon millimeterrättvisa. Men å andra sidan har man ju slagit fast, att en viss regional indelning bör ske, där det tas hänsyn till geografiska och klimatbetingade kostnadsfaktorer som skäl för olika områden. Följer man dessa grunder föreligger starka skäl för att de tre nämnda länsområdena bildar ett eget område.

Ett stort bevismaterial skulle här säkerligen kunna avvägras, men jag nöjer mig med att hänvisa till de många motioner i ärendet som lämnats och för övrigt påpeka, att lokaliseringstuderingen, som prövat denna fråga ur näringspolitiska synpunkter, fann anledning att föra delar av de tre länen till norra stödområdet. En gränsskillnad på 20 procentenheter mellan två områden är ju för övrigt ganska stor och leder till stora skillnader kommuner emellan. Jag kan som exempel nämna att om man skulle ha tillämpat skatteutjämningsystemet enligt propositionen för 1964, skulle varje invånare i Gnarp kommun, som ligger i Hälsingland men intill gränsen, få 62 kronor i skatteutjämningsbidrag, medan man i Njurunda på andra sidan gränsen, i Medelpad alltså, skulle få 102 kronor, d. v. s. nära dubbelt så mycket. För att på sikt åstadkomma en likvärdig service borde siffrorna snarare ha varit de motsatta med hänsyn till de båda kommunernas resurser.

Liknande är förhållandena längre in efter gränsen. På hälsingesidan får Bergsjö 64 kronor, Hassela 65 kronor och Ramsjö 27 kronor. På medelpadsidan får Torp 179 kronor, Borgssjö

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. 103 kronor och Haverö 87 kronor per invånare.

Dessa stora skillnader på de båda sidorna av kommungränserna är först och främst betingade av skillnaden mellan skattekraftsområdena, som är så stor som 20 procentenheter. Dessutom beror olikheten på att området inom Hälsingland är mindre utvecklat i näringsgeografiskt hänseende — Hälsingland har 20 procent lägre skattekraft än Medelpad. Egentligen skulle hela Hälsingland ligga i samma område som Västernorrlands län.

Såsom tabellerna i propositionen visar kommer Gävleborgs län att ligga högst i utdebiteringsskalan i landet vad gäller landstingen och näst högst vad gäller alla kommuner tillsammans. Vid jämförelse med Västmanlands län får man komma ihåg att detta område har genomfört den 9-åriga grundskolan helt, medan mycket återstår i Gävleborgs län. Liknande synpunkter kan anföras också beträffande stora delar av Värmlands och Kopparbergs län. Fråga är om inte även landstingskommunerna i dessa områden skulle ha skäl att ligga högre i skattekraftstabellen.

Emellertid är det förslag, som med lottens hjälp blivit utskottsmajoritetens, en kompromiss som jag tror har stora förutsättningar att antas av riksdagen. Jag ber därför, herr talman, att i detta avseende få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Den lösning av frågan om den kommunala skatteutjämningen som finansministern presenterar i sin proposition nr 43 måste enligt min mening betecknas som ett mycket bra förslag. Givetvis kan vissa detaljer bli föremål för diskussion, men som helhet kan det betecknas som en god lösning av problemet.

Enligt förslaget slopas den skatteersättning som kommunerna får enligt 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer.

Bidragen till särskilt skattetyngda kommuner faller bort, de speciella bidragen till skolmåltider, skolskjutsar, bibliotek och barnhem m. m. försvinner, och vi får med andra ord en upprensning i bidragskineseriet.

Allt detta ersättes med ett enhetligt bidragssystem, som synes på ett vettigare sätt kunna åstadkomma en skatteutjämning inom olika delar av landet. Staten övertar hela kostnaden för de folkpensionsförmåner som staten fastställer — enligt den riktiga principen att den som beslutar en utgift även skall betala den. Genom förslaget skapas bättre möjligheter för alla kommuner att ge bästa möjliga samhällsservice, oavsett kommunernas läge och befolkningssammansättning, vilket måste betecknas som mycket tillfredsställande.

Skatteutjämningskommitténs förslag, som propositionen i huvudsak bygger på, har också mött god kritik hos de flesta remissinstanserna. Även vid utskottsbehandlingen har alla varit överens om att den principiella utformningen av kommunstödet är bra. Men på vissa punkter finns det meningsskiljaktigheter, och jag övergår till att behandla dem.

Beträffande indelningen i skattekraftsområden har den ena utskottshalvan med fru Fortunas benägna bistånd bildat majoritet för ett förslag som avviker från propositionen. Enligt detta förslag indelas riket i fyra skattekraftsområden i stället för i tre områden enligt skatteutjämningskommitténs och departementschefens förslag. Detta sker på så sätt att Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län skjuts in som ett nytt skattekraftsområde med en garanterad skattekraft av 100 procent. Herr Olsson säger att goda skäl kan anföras för att detta förslag lagts fram. Men, herr Olsson, man kan på samma sätt plocka ut kommuner i alla län runtom i vårt avlånga land och anföra skäl för deras placering i annat område. Låt mig t. ex. nämna Gotlands och Skara-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

borgs län, och naturligtvis också Göteborgs och Bohus län och många andra.

I såväl kommittébetänkandet som i propositionen framhålles, att det är helt enkelt omöjligt att skapa ett system som åstadkommer millimeterrättvisa och att man måste nöja sig med en ganska grov områdesindelning. Den av finansministern föreslagna indelningen motsvarar den vid skatteutjämning hitills tillämpade och har av remissinstanserna tillstyrkts med smärre undantag. Det bör här även tilläggas, att landshövding Gustav Nilsson i Värmlands län och herr Eric Carlsson i Kopparbergs län i skatteutjämningskommittén tillstyrkt förslaget om tre skattekraftsområden, alltså att Värmlands och Kopparbergs län borde tillhöra skattekraftsområde nr 1.

Har utskottsmajoriteten avsett att med den av majoriteten föreslagna indelningen söka skapa ett större mått av rättvisa, måste det sägas att man misslyckats. Snarare blir det tvärtom, om vi exempelvis gör en jämförelse mellan å ena sidan kommuner i Värmland och å andra sidan kommuner i Dalsland och i Bohuslän. Då kan man, herr Olsson, hitta precis motsvarande exempel som herr Olsson anförde beträffande Hälsingland och Medelpad.

Såsom skatteutjämningsystemet i sin helhet är uppbyggt med direkt hänsynstagande till kommunernas utgiftsförhållanden, torde behovet av en mera ingående områdesindelning minska. Därtill kan, som framgår av sista stycket i 7 § förslaget till förordning, Kungl. Maj:t vid särskilt dokumenterade behov göra en avvikelse från indelningen.

Den av utskottsmajoriteten föreslagna indelningen medför en statlig utgiftsökning med 20 miljoner kronor. På vilket sätt den utgiften skall täckas har utskottsmajoriteten inte gett någon som helst anvisning om.

Det finns enligt min mening alla skäl att avvakta hur bidragssystemet i praktiken kommer att verka. Jag kommer därför senare, herr talman, att yrka av-

slag på statsutskottets förslag på denna punkt och bifall till den av herr Näsström m. fl. avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Vad beträffar bidragen till landstingskommunerna finns det en högerreservation, i vilken föreslås att dessa bidrag efter en viss avtrappning helt försvinnar. Även i detta fall kommer skatteutjämningsbidraget att ersätta vissa punktbidrag, som nu utgår till landstingen. Ur landstingens synpunkt är det glädjande att så sker, men reservanterna synes bortse ifrån den tunga belastning landstingens ekonomi kommer att utsättas för genom överförandet från staten till landstingen av uppgifter på sjukvårdens, undervisningens och socialvårdens områden. Landstingsskatter på omkring 10 kronor kommer under de närmaste åren inte att höra till ovanligheterna, om landstingen skall kunna klara åldringssjukvårdens m. fl. liknande problem. En skatteutjämning mellan de olika landstingen är därför, framför allt med hänsyn till de så starkt skiftande skatteunderlag, som nu existerar, en rättvisefråga av utomordentlig betydelse.

I fråga om utdebiteringsgränsen vill några reservanter att den skall vara fixerad till 16 kronor 60 öre per skatte-krona. Som motiv för förslaget anföres bl. a., att det av finansministern föreslagna systemet medför risk för en kostnadsövervältring från staten till kommunerna. Utskottsmajoriteten finner emellertid dessa farhågor ogrundade och vill bl. a. hänvisa till departementschefens uttalande, att varje skattereform, som i avsevärd grad rubbar kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, måste medföra en omprövning av skattesystemets utformning.

Vidare anför reservanterna som motiv för sitt förslag, att kommunerna med propositionens förslag saknar möjlighet att bedöma vilka statsbidrag som kommer att utgå. De svårigheterna blir inte mindre med en fast gräns, där man måste räkna med att riksdagen kan

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. ändra densamma. En fixerad utdebiteringsgräns skulle komma att medföra en statlig utgiftsökning med i runt tal 60 miljoner kronor.

Här föreligger även en högerreservation, i vilken befaras att kommunerna skall frestas höja sina utdebiteringar utöver vad som från objektiv synpunkt kan vara nödvändigt. Utskottet delar inte reservanternas farhågor på den punkten.

I reservation 4 vill samma reservanter att reduceringsregeln skall slopas, med den motiveringen att den missgynnar kommuner med klok och förtänksam kommunalpolitik. Av skäl som anföres i statsutskottets utlåtande delar inte utskottets majoritet reservanternas uppfattning på den punkten.

Reservation 5 är en följdreservation till reservation 3 a, varför jag kan förbigå densamma.

I reservationerna 6, 7 och 8 behandlas frågor rörande de speciella bidragen. Här vill jag understryka vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att det ur såväl statens som kommunernas synpunkt är angeläget att det nuvarande komplicerade statsbidragssystemet förenklas. Klart är emellertid att ett borttagande av skolskjutsbidragen m. m. i vissa fall, särskilt i glesbygden, kan komma att medföra problem, vilket också herr Johan Olsson antydde. Enligt paragraf 16 i den föreslagna förordningen kan Kungl. Maj:t, när särskilda skäl föreligger, efter anmälan från kommun bevilja extra skatteutjämningsbidrag. Det är också, som herr Olsson sade, på det sättet att utskottet här speciellt har velat understryka, med anledning av en motion av herr Sörlin m. fl. i denna kammare, att riksdagen uttalar, att ett extra skatteutjämningsbidrag bör beviljas för att undanröja de obilliga verkningar i ekonomiskt hänseende för kommuner, som kan orsakas av avlösning av statsbidragen till skolskjutsar och inackordering. Det finns således möjlighet för Kungl. Maj:t att

rätta till sådana saker i kommuner som är extra hårt drabbade.

Beträffande folkbiblioteken anser utskottet att reservanterna hyser en oberättigad misstro mot kommunerna i fråga om deras anslagsvillighet till kulturlivet i allmänhet och folkbiblioteken i synnerhet. Vi tror inte att det är en rättvis bedömning av våra kommunalmäns kulturella intressen, som reservanterna gör sig skyldiga till.

Den sista reservationen avser kostnadsfördelningsfrågan, där reservanterna önskar en utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Det föreligger intet tvivel om att kostnaderna för skolväsendet och för sjukvården inom de närmaste åren kommer att undergå en kraftig stegring.

Genom det nu föreslagna skatteutjämningsystemet bör vi ha fått ett instrument, som garanterar kommunerna en betydande ökning av statsbidragen; i inledningsskedet blir nettoökningen för kommunerna 400 miljoner kronor. Som redan har sagts här, blir statsbidraget också värdebeständigt och standardföljligt. Därför tycker vi att det finns alla skäl att avvakta verkningarna av detta system, innan frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun blir föremål för särskild utredning. Som departementschefen framhåller, finns det också möjlighet att även inom det föreslagna systemets ram påverka såväl bidragsgivningens omfattning som medlens fördelning mellan kommunerna.

Låt mig, herr talman, till slut få sammanfatta. Genom det förslag till kommunal skatteutjämnings, vi nu har att ta ställning till, bör vi ha fått ett vetligt och smidigt system, som har alla möjligheter att medverka till att vi på ett rättvisare sätt ges möjlighet till en jämnare fördelning av kommunernas kostnader och därmed möjlighet till en, så långt det är möjligt, fullgod samhällsservice åt alla medborgare, var de än bygga och bo i vårt land.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Herr talman! Jag ber senare få återkomma med mina yrkanden.

Häri instämde herr *Eriksson, Einar*, (s).

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort — det var ju inte så många argument som här anfördes mot de motiva, som framfördes för reservationerna.

Vad gäller det skattekraftsområde, som föreslås omfatta Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, framhölls att sådana verkningar, som vi kan se i gränsområdena till dessa län, kan finnas var som helst. Detta är ju ett standardargument, men jag tror att om vi verkligen ser på kartan och undersöker hur förhållandena är, så finner vi att dessa tre län ändå skiljer sig från områdena i övrigt i Svealand samt i Götaland. Det finns starka skäl för att anta att näringslivet i dessa län är sämre. Det kan också bevisas att näringslivet där har sämre förutsättningar och i långa stycken mera hör samman med den norra delen av landet än den södra.

Det blir i alla fall den förbättringen med de föreslagna nya skattekraftsområdena, att det blir en skillnad på 10 procentenheter i stället för 20 när det gäller medelskattekräften, och detta medför av naturliga skäl att man inte behöver dras med samma gränströskelproblem som föreligger i det förslag som framlagts i propositionen.

Vad gäller bidraget till skolskjutsar har anförts, att det är de extra bidragen som skall klara de ojämnheter som här uppstår. Jag vill bestämt hävda, att denna extra bidragsgivning är tämligen betydelselös i sammanhanget. Den skall räcka till för att undanröja många obilliga verkningar av det föreslagna systemet bl. a. när det gäller sådana gränsfrågor i skattekraftsområdena som vi nu diskuterar.

Det har i Norrbotten pågått en liten

utredning som visar hur detta system möjligen skulle verka för norrbottenskommunerna. Det har gjorts en jämförelse mellan utredningskommitténs och propositionens förslag med hänsyn tagen till att bidraget till skolskjutsar ju inte hade slopats i utredningsförslaget. Av utredningen framgår, att det blivit en avsevärd försämring för de svaga och fattiga kommunerna i Norrbotten, medan de rikare kommunerna har fått en avsevärd förbättring genom det förändrade förslag, som framlagts i propositionen. Huvudanledningen till denna omsvängning torde vara att statsbidraget till skolskjutsar har slopats och att detta verkar synnerligen hårt, eftersom man har mycket långa avstånd uppe i Norrbotten.

Vad sedan till slut gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun sägs, att det är mycket lätt att påverka detta system, och därför skulle det inte finnas anledning att här föreslå en utredning. Ja, men det är väl därför man behöver ha en utredning. Innan man påverkar systemet i någon riktning bör man väl ha klart för sig, hur mycket av den samlade samhällskostnaden som skall betalas av kommunerna. Utredningens resultat sätter man så in i systemet. Detta är bra så till vida att man genom detta har grunden att arbeta på. Frågan är om man anser att kommunernas belastning behöver minskas, och i så fall bör man vara överens om det ur allmän skattepolitisk synpunkt. Att avvakta verkningarna av systemet är inte lämpligt, därför att en utredning tar tid. En utredning skulle mycket väl kunna se över systemets verkningar och därefter komma med förslag.

Herr **SÖDERBERG** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber, herr Olsson, att få hänvisa till vad som sägs i Kungl. Maj:ts proposition, sid. 46, beträffande herr Olssons eget län, Gävleborgs län. Enligt den utredning som skatteutjämningskommittén har företagit, kan den

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. beräknade medelutdebiteringen för Gävleborgs län som uppkommer efter bidrag i skatteutjämning syfte inte anses anmärkningsvärt hög.

Däremot är det alldeles självklart, att om Gävleborgs län tillsammans med två andra län får ytterligare 20 miljoner kronor, så är det givetvis en fördel för dem, men det har ingalunda på något sätt med rättviseskäl att göra. Det kan nämligen påvisas att det finns kommuner också i andra län, som i detta fall skulle kunna framföra exakt liknande skäl.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det förhållandet att Gävleborgs län nu har kommit i toppen när det gäller utdebiteringen torde vara ett betydande skäl, eftersom vi tidigare låg på sjunde eller åttonde plats.

Det är inte riktigt rättvisande att dra fram den utdebitering de olika länen har, ty utdebiteringarna följer många gånger de svaga eller rika resurser man har inom länet. Man kan visa på kommuner, som har ett oerhört lågt skatteunderlag men som ändå har en relativt hyfsad utdebitering eftersom de har inrättat sin verksamhet efter de förutsättningar de har. Så torde också vara fallet i Gävleborgs län. Skulle vi jämföra standarden i det länet med andra län, skulle vi nog komma fram till andra siffror.

Herr **BOMAN** (fp):

Herr talman! Jag hoppas kammaren håller mig räkning för om jag försöker fatta mig kort med hänsyn till den långa föredragningslistan och de många talare som är anmälda på de punkter som nu behandlas.

När det gäller indelningen i skattekraftsområden har utskottet delat sig i två hälfter. Skillnaden är att utskottets majoritet föreslagit ett fjärde skattekraftsområde. Skattekraftsområde 1

skall omfatta hela riket med undantag av Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Skattekraftsområde 2 skall omfatta Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län. Skattekraftsområde 3 skall omfatta Västernorrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner. Skattekraftsområde 4 skall omfatta återstående del om Västerbottens län och Norrbottens län.

Jag skall avstå från att ingå på någon argumentering — det mesta är redan sagt och kommer att av kommande talare sägas. Jag har den uppfattningen att det verkar vara mera rättvist att på detta sätt få fyra skattekraftsområden, och jag kommer på denna punkt, herr talman, senare att yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag gör det även i övriga punkter utom i den punkt som gäller statsbidrag till biblioteksverksamheten, där jag i stället yrkar bifall till reservationen 7. I denna menar reservanterna, att det är en viss risk att kommunerna inte efter denna reform på samma sätt som tidigare kommer att stödja folkbiblioteken. Det har märkts en viss oro i bibliotekskretsar för att de inte skall få det stimulationsbidrag man har räknat med tidigare. Hur ansvars-kännande och måna om biblioteksverksamheten kommunerna än är, så kan det tänkas att andra behov bedöms som än viktigare. Reservanterna vill framhålla att det mot bakgrunden av folkbibliotekens växande betydelse i samhället i samband med den förbättrade skolundervisningen, den ökade vuxenutbildnings- och folkbildningsverksamheten, den ökade tillströmningen till de högre läroanstalterna, den växande vetenskapliga forskningen och den längre fritiden framstår som synnerligen angeläget, att biblioteken håller en hög och jämn standard. Detta är även väsentligt mot bakgrund av folkbibliotekens viktiga roll som

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. kulturförmedlare. Det torde vara oomtvistat att ett särskilt bidrag till folkbiblioteksverksamheten i sig har en väsentlig stimulanseffekt.

Jag kommer till sist att ställa yrkande om bifall till reservationen 9, som gäller utredning om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Det förslag till kommunal skatteutjämning som vi nu behandlar vill jag, i likhet med herr Söderberg, gärna vitsorda vara en reform med en intellektuellt elegant lösning på ett besvärligt problem. I ett svep dels jämnar man ut skillnaden i skattebördan mellan kommunerna, dels ger man hjälp åt särskilt skattetyngda kommuner. Spännvidden mellan lägsta och högsta utdebitering, som 1965 skulle vara 11 kronor 57 öre, kan 1966 nedbringas till 7 kronor 40 öre under samma förutsättningar. Sänkta utdebiteringar för de mest skattetyngda kommunerna i de nordligaste länen och i Kalmar och Gotlands län med 4 kronor har angivits vara möjliga.

Med det generella och hela landet omfattande systemet för utjämning har man givetvis inte kunnat undgå ojämnheter mellan kommunerna, vilket också har exemplifierats av herr Olsson. Att en millimeterrättvisa inte kan uppnås i ett sådant här sammanhängande system finner jag i och för sig vara fullt rimligt och acceptabelt.

Det är emellertid, såsom jag ser det, fullt möjligt att ge systemet i viss utsträckning en annan avvägning utan att därför bryta sönder det i dess grunder och utan att rubba dess kostnadsram. Med den målsättningen har vi i högerpartiet framställt vissa alternativa förslag och yrkanden.

Med lottens hjälp har vi deltagit i utskottets beslut att hemställa om inrättande av ett fjärde skattekraftsområde. Dessutom har vi avgivit vissa reservationer, för vilka jag här i korthet skall be att få redogöra.

Beträffande det särskilda skattekraftsområdet för annan kommun än landstingskommun i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län vill jag särskilt framhålla det som herr Olsson redan berört, att det gäller kommuner med stora avstånd och betydande kostnader för skolskjutsar och inkvartering av skolbarn, i många fall utan att grundskolan med dess höga kostnader överallt har blivit genomförd. Dessa förhållanden är likartade med dem i kommunerna i Norrlands inland. Det är då rimligt, synes det mig, att en extra hjälp skall kunna ges.

Utskottet har också biträtt önskemålet i det hänseendet, att man på Kungl. Maj:ts förslag tagit det extra skatteutjämningsbidraget och betonat detta ytterligare genom att säga, att det bör utgå för skolskjutsar och inackordering. Det är naturligtvis tacknämligt.

Emellertid är intervallen mellan skattekraftsområde 1, som går upp till Härjedalen—Medelpad-gränsen, och de båda skattekraftsområdena norr därom så stor, 20 procentenheter i propositionens förslag, att tröskeleffekten för Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län blir ganska betydande. Herr Söderberg har rätt i att man på olika håll i landet har kommuner, som ligger blandade om varandra och från vilka man kan plocka fram en stor mängd exempel till stöd både för och emot denna tanke. Vi har emellertid tyckt, att det finns ganska starka skäl för ett fjärde skattekraftsområde.

När gränsen drogs för lokaliseringspolitikens stödområden, skedde det på ett annat sätt mellan det norra stödområdet och övriga delar av landet. Det blev en förskjutning västerut och söderut efter gränsen mot Norge och ned mot Bohuslän.

Vårt fjärde skattekraftsområde skulle betyda, som här riktigt framhållits, en extra belastning på statskassan med 20 miljoner kronor.

I reservation 2 yrkar vi att den garantin, som lämnats landstingskommu-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. nerna att erhålla minst samma skatteunderlag, som utgår för 1965 enligt förordningarna om skatteersättning i anledning av 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer successivt skall tagas bort. Garantien här är en undantagsbestämmelse i systemet, och det vitsordas också från Kungens håll. Den bryter på sätt och vis de generella grunderna. En övergångsanordning på fem år bör enligt vår mening införas, så att en avtrappning sker med en femtedel om året.

Utskottsmajoriteten har här skrivit på ett sätt, som inte ger ett rättvisande uttryck för vårt förslag, och det tyckte jag också framgick av herr Söderbergs inlägg här. Statsutskottet säger, att det är ytterst angeläget att landstingskommunerna ges ekonomiska möjligheter att fullgöra sina arbetsuppgifter och att anledning inte föreligger att lägga bidragsgivningen till landstingskommunerna utanför det egentliga skatteutjämningsystemet. Därmed skulle, såvitt jag förstått, avses vårt förslag.

Jag instämmer naturligtvis med utskottet och vill framhålla att landstingen självfallet skall deltaga i det egentliga skatteutjämningsystemet. Något annat har vi inte föreslagit. Vad avtrappningen enligt vår reservation avser är endast den speciella garantien för 1965 års skatteunderlag enligt 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer. Garantien motsvarar ungefär en sjättedel av de totala bidragen till landstingen enligt de tabeller, som finns i propositionen. Det har beräknats att en femtedel av garantien — de 20 procenten — går till 8 å 9 miljoner kronor att fördela med avtrappning under åren 1966—1970. Detta skall fördelas på 25 landsting, vilket blir i genomsnitt ca 350 000 kronor per landsting första året.

Då enligt vår reservation den fullständiga avtrappningen genomförts bidragsåret 1970 skulle besparingen för statsverket utgöra ca 42 miljoner kronor, att fördelas på 25 landsting. Det är inte något högt pris för att få syste-

met principiellt mera tilltalande, när önskemålet att slippa millimeterrättvisa ändock vitsordas av alla. Landstingen kommer under alla förhållanden att få mångdubbelt detta belopp, närmare bestämt sex gånger för närvarande, i skatteutjämningsbidrag. Jag tror för min del att landstingen mycket väl kan tåla en sådan avtrappningsregel.

Jag övergår nu till reservation 3 b, som gäller fastställande av utdebiteringsgräns. Denna skall enligt utskottets mening vara lika med medelutdebiteringen. Vi anser emellertid att utdebiteringsgränsen bör motsvara medelutdebiteringen jämkad uppåt till närmaste jämna 50-öring eller krona, detta för att inte i vissa fall fresta kommunerna till att höja sin utdebitering, eftersom bidrag utgår på grund av hög utdebitering. Även om kommunerna i allmänhet kan antagas inte vilja hålla en onödigt hög utdebitering, så ligger det naturligtvis en viss frestelse i att veta, att det inte är så dyrbart alla gånger med en utdebiteringshöjning eftersom staten tar på sig en viss icke ringa del av denna utdebiteringshöjning. Besparingen med detta arrangemang för statskassans del skulle uppgå till 35 miljoner kronor.

I reservationen nr 4 tar vi upp den s. k. reduceringsregeln. Denna innebär enligt propositionens av utskottet tillstyrkta förslag, att kommuner som ligger under medelutdebiteringen skall få sitt skatteunderlagstillskott reducerat med en procentenhet för varje 20 öre som utdebiteringen ligger under utdebiteringsgränsen. Det kan inte vara riktigt gentemot försiktigt hushållande kommuner att reducera deras bidrag med motivering att de är sparsamma. Det är i själva verket orättvist mot dem. Utskottet menar att detta skulle strida mot utjämningsstanken, men man behöver väl inte driva utjämningsstanken så långt att man direkt diskriminerar dem som är sparsamma med skattebetalarnas medel. Det kan enligt min mening räcka med att man hjälper dem som

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.
har alltför höga utdebiteringar utan att man därför direkt missgynnar dem som har låga utdebiteringar.

Borttar man denna diskriminering, så ökar skatteutjämningsbidraget med 30 miljoner kronor.

Sammanfattar vi alltså våra reservationer, vilket man bör göra med den målsättning som vi haft att ge systemet en helt annan avvägning utan att därför sönderbryta dess grunder eller bryta mot kostnadsramen, så kan vi konstatera, att vi ökar utgifterna för statsverket med 20 miljoner kronor enligt reservation nr 1 och med 30 miljoner enligt reservation nr 4. Det blir 50 miljoner kronor totalt. Men vi minskar utgifterna med 8—9 miljoner kronor enligt reservation 2 och med 35 miljoner kronor enligt reservation 3 b. Det innebär alltså en nettoökning med 6—7 miljoner kronor. Vid en omläggning av ett system, där insatsen ligger på en storleksordning av 900 miljoner kronor, är 6 å 7 miljoner kronor närmast att betrakta som felräkningspengar.

Jag skall också säga ett par ord rörande avlösningen av bidragen till skolskjutsar och inackorderingskostnader, där vi biträtt utskottsmajoritetens ståndpunkt. För det första är skatteutjämningsbidragets höjd avpassat för att täcka just bidraget till skolskjutsarna och inackorderingskostnaderna, och det tidigare bidraget finns alltså med i själva skatteutjämningssumman. För det andra har utskottet gjort ett särskilt uttalande, som inte finns med i propositionen, om att extra skatteutjämningsbidrag bör beviljas för att undanröja obilliga verkningar i utsatta kommuner av att nuvarande bidrag avlöses.

Slutligen har genom det föreslagna nyinrättade skattekraftområdet för Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, om riksdagen bifaller utskottets förslag i denna del, också särskild hänsyn tagits till de kommuner som har en stor ytvidd, är gleset befolkade och därför har stora skolskjuts- och inackorderingskostnader. Vi har förmenat, att

allt detta sammantaget motiverar att vi icke biträder reservationen när det gäller skolskjutsar etc.

Inte heller när det gäller folkbiblioteken innebär avlösningen att statsbidraget indrages. Kommunerna får inte någon allmän rätt att göra vad de vill med utjämningspengarna, utan i den mån dessa är avlösning av tidigare bidrag har kommunerna självfallet skyldighet att även fortsättningsvis sköta folkbiblioteken och ge dessa deras rättmätiga andel av pengarna. Det finns väl knappast skäl att förutsätta att kommunerna skulle bryta mot en sådan i och för sig ganska självklar regel.

Denna andel som kommunerna skall ha är inte heller beloppsmässigt fixerad vid bidraget 1965, eftersom skatteutjämningsbidraget är standardmässigt följtsamt och även folkbibliotekens standard naturligtvis skall upprätthållas. Man skulle faktiskt kunna säga att om kommunen inte sköter folkbiblioteket så är den, om inte formellt juridiskt, så i varje fall moraliskt skyldig att återbetala de pengar den uppbär för folkbibliotekets räkning. Jag tycker det finns tillräckligt starka skäl att förutsätta att kommunerna inte kommer att missbruka det förtroende som visas dem.

Önskemålet om en utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna är alltid aktuellt. Vi har emellertid i vårt parti inte velat biträda ett utredningskrav just nu, eftersom skatteutjämningsutredningen i själva verket har behandlat mycket av den här problemställningen. I och med det förslag som vi nu skall fatta beslut om förs dock pengar över till kommunerna. Jag anser att vi då med all rätt kan avvakta ett litet tag och först se hur det hela fungerar, vilket naturligtvis inte betyder att jag principiellt har någon avog inställning till tanken på nya utredningar om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Just nu har vi emellertid inte ansett någon sådan motiverad.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Jag ber att få återkomma beträffande yrkandena.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag har den uppfattningen, att någon vidlyftig oration inte behövs om skatteutjämningsförslagets betydelse för den kommunala ekonomin. Det skapar visserligen inte förutsättning för en likvärdig kommunal service till samma skattekostnad — också hädanefter får väl vissa kommungrupper spela en askungeroll — men det nettotillskott av 400 miljoner kronor av kommunal skattekraft, som anges i propositionen, har ändå sin betydelse. Jag tror, som väl alla tror, att många kommuners allt tyngre ekonomiska bördor kommer att lättas och därmed förutsättningar skapas för en bättre kommunal service än den som många kommuner nu kan erbjuda.

Trots detta vill jag inte underlåta att tycka, att reformerandet har börjat i fel ända. Den första frågan borde inte ha varit, hur man skall fördela kostnaderna kommunerna emellan, utan den första frågan tycker jag borde ha varit, hur man skall fördela kostnaderna mellan staten och kommunerna. Det har varit rätt mycket gny i den frågan genom åren, ökande allteftersom kommunerna pålagts nya uppgifter och statsbidragen samtidigt har minskat, bl. a. genom att de varit anknutna till någonting så fiktivt som en skatteunderlagshöjning i inflationstider.

Det var därför i varje fall för mig förvånande att den statliga kommitté, som skulle utreda dessa frågor om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, efter fem års mödor fick tilläggsdirektiv som överkorsade alla de ritningar man måste förutsätta att den hade gjort upp. Det kan utan vidare sägas, att kommittén därmed gavs ett bundet mandat, eftersom det dekretades att kommittéförslaget inte fick kosta mer än en viss fixerad summa.

Efter den operationen säger man — det sades alldeles nyss här — att verk-

ningarna av skatteutjämningsförslaget bör prövas innan frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun granskas närmare. Jag måste fortsätta att tycka, att man först borde ha genomfört en rättvis kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna och där- efter vidtagit åtgärder för att röja undan de skatte- och serviceolikheter, som en sådan kostnadsreform sannolikt inte skulle ha förmått att helt och hållet feja undan. Man måste ha utgått från att åtskilligt ändå varit kvar, så att en kommunal skatteutjämning likväl i viss utsträckning hade varit motiverad.

Att regeringen har gått den motsatta vägen och framlagt ett förslag, som vi tycker i och för sig är ganska gott så som saken nu ligger till, inaktualiserar emellertid inte frågan om en annan och rättvis kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna. Den är särskilt viktig när det gäller skolkostnaderna, som tar så mycket av kommunernas pengar och som oavbrutet ökar. Därför innehåller bl. a. våra motioner yrkande om utredning i denna sak. Det kravet återkommer, såsom här påpekats, i reservation 9, och den kan jag alltså för min del ansluta mig till.

Frågan har väl också i någon mån samband med vårt motionsförslag om konstruktionen av utdebiteringsgränsen i det lagförslag som föreligger. Också vi har hävdat att den gränsen bör vara fixerad, och argumenten härför finns redovisade i våra motioner. Jag nämner bara ett argument — det som herr Söderberg nyss ville bestrida — nämligen att garantier skapas mot kostnadsförskjutningar till nackdel för kommunerna, d. v. s. garantier mot fortsatt kostnadsövervältring på kommunerna genom en felaktig bidragskonstruktion.

Detta vårt yrkande överensstämmer i princip med vad som föreslås i reservationen 3 a, och det bereder i vart fall inte mig någon samvetsnöd att ansluta mig till den reservationen, trots att det i klämman har hängts på ett yrkande om avslag på vår motion i denna del.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Får jag också, herr talman, säga några ord om stimulansbidraget till folkbiblioteken, trots att det redan har argumenterats här i den saken.

Enligt min uppfattning och erfarenhet bör man akta sig noga för att överdimensionera eller dramatisera de negativa verkningarna av ett avskaffande av dessa stimulansbidrag. Jag tror inte på någon katastrof om de avskaffas. Att skatteutjämningen kan vidga möjligheterna till en biblioteksupprustning där standarden är låg ligger i öppen dag, tycker jag, och likaså till att upprätthålla folkbibliotek där sådana inte finns — det finns sorgligt att säga ett femtiotal kommuner som fortfarande icke har ett offentligt bibliotek. Man kanske till och med kan vara optimistisk nog att tro, att åtskilliga kommuner kommer att låta biblioteken få sin del av det som dessa ökade kommunal-ekonomiska möjligheter ger.

När herr Söderberg säger, att man inte bör visa någon misstro mot kommunernas omsorg om denna viktiga del av den kulturella verksamheten, vill jag emellertid erinra om att det finns en otäck lag som säger, att när det på allvar kniper med finansieringsmöjligheterna för den alltmer vittomspännande kommunala servicen och utbyggnaden, så får de kulturella angelägenheterna gärna komma i efterhand. Som främsta exempel på det vill jag inte aberopa det grovt genanta förhållandet som jag nyss nämnde, att ett femtiotal kommuner i landet inte har något offentligt bibliotek, eftersom det kan vara förorsakat mera av bristande förståelse för denna kulturfråga än av bristande penningtillgång. En säkrare bekräftelse på att de kulturella angelägenheterna i ett beträngt ekonomiskt läge får stryka på foten anser jag ligga i att en stor del av de existerande biblioteken är svagt utrustade personellt, att de har ringa öppethållandetid, så att människor som är sysselsatta i förvärvsarbete under dagen eller går i skiftgång har svårt att uppsöka biblioteken, att

de har en påver bokuppsättning och i många fall trista och orationella bibliotekslokaler.

På dessa och många andra skäl hävdar vi, att stimulansbidragen tills vidare bör fortsätta att utgå och att frågan bör prövas på nytt först i samband med förslag i allmänhet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Jag har alltså inte velat hävda att dessa stimulansbidrag borde vara en evig företeelse, men att de tills vidare borde vara kvar.

Bland annat vår motions yrkande på denna punkt innefattas i reservation 7. Jag kan alltså rösta med den. Jag vill bara tillägga, att kravet om bidragens bibehållande är mycket blygsamt. Maximibeloppet är flera decennier gammalt och borde självfallet, vilket riksdagen begärde år 1963, ha höjts betydligt.

Jag trodde ett slag, herr talman, att jag var offer för en villfarelse när jag hade begärt ordet för att tala om de kommunala bostadstilläggen vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande nr 44 men observerade att en mycket omfattande debatt om denna fråga förekom redan i samband med andra lagutskottets utlåtande nr 41. Att yttra sig om den saken nu är som att slänga jästen efter brödet — om det nu till äventyrs kan bli någon jäst — men jag tar mig ändå friheten att säga åtminstone några ord.

I en centerpartistisk motion småfilosoferar man över det önskvärda i att för samma kostnad i skatt erhålla i stort sett samma kommunala standard. Att upprätta en millimeterättvisa går ju inte, men det är ett svalg befast mellan en sådan rättvisa och det förhållande som nu råder. Detta uppenbaras inte minst i fråga om de kommunala bostadstilläggen.

Det har sagts att man inte kan vara nog försiktig vid val av föräldrar. Samma noggranna övervägande bör tydligen ske också vid valet av bostadsort, eftersom man kan hamna antingen i en kommun, där på sin höjd det elemen-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. tära i fråga om kommunal service bjuds, eller också i en kommun, som sträcker sig en bra bit över det elementära. Detta gäller en mängd frågor, och det gäller också de kommunala bostadstilläggen. Maximibeloppet för dem varierar från 100 kronor per år till de 2 400 kronor per år här i Stockholm, som omnämndes under den tidigare debatten. Den som så att säga har valt fel bostadsort får alltså nöja sig med en hundralapp, men den som har valt på pricken rätt — exempelvis Stockholm — får 2 400 kronor. Jag vet ju att en skillnad i bostadskostnader existerar, men den är numera inte så särdeles betydande.

Herr Axel Svensson framhöll att man kan utgå ifrån att kommunerna nu skall höja bostadstilläggen. Ja, det får vi väl hoppas att de åtminstone i åtskilliga fall kommer att göra. Men tyvärr måste man också befara att en hel del kommuner inte gör det. Och inte minst med hänsyn därtill tycker jag i alla fall att det är riktigt, när vi i den kommunistiska motionen II: 228 har talat om normerande bestämmelser beträffande tilläggens minimistorlek. Vi har också i anslutning till propositionen om kommunal skatteutjämning föreslagit bibehållande av de statliga bidragen. Jag inser fuller väl att det föreliggande förslaget om skatteutjämning har så betydande kommunalekonomiska verkningar, att ökade möjligheter borde föreligga för kommunerna att bättra på bostadstilläggen, men hävdar likväl att sådana normerande bestämmelser som vi föreslagit borde finnas.

Med hänsyn därtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 228, ett yrkande som nu ställes i anknytning till andra lagutskottets utlåtande nr 44.

Herr SVENSSON, AXEL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adolfsson tycker att riksdagen skulle besluta normerande bestämmelser för bostadstilläggen,

men vi har ju alltid i riksdagen haft den uppfattningen att kommunerna själva bör bestämma tilläggens storleksordning. När vi nu enligt de föreliggande propositionerna ordnar det så, att kommunerna slipper ifrån de stora bidrag, som tidigare gått till pensionskostnaderna, är det ju ännu mindre anledning för oss att låsa kommunerna till någon viss storlek på bostadstilläggen. Detta är skälet till att andra lagutskottet inte ansett sig kunna biträda motionen från kommunistiskt håll.

Jag skall bara säga ett par ord till vännen Thorsten Larsson som här polemiserat mot mig när jag sagt, att det tillskott som kommunerna nu får skall föra med sig att de kommunala bostadstilläggen justeras uppåt, som jag hoppas ganska väsentligt. Herr Larsson anser att ekonomiskt svaga kommuner inte kan göra det. Den skatteutjämning som nu skall beslutas får enligt hans mening inte alls en sådan betydelse i sammanhanget som jag förmenar att den kan få.

Nu vet jag inte hur herr Thorsten Larsson har läst sin egen reservation, men jag vill erinra om att där står: »Genom att staten fullständigt övertar övriga folkpensionskostnader och genom att ett allmänt skatteutjämnande statsbidragssystem införes torde kommunerna få ökade möjligheter att lämna kommunala bostadstillägg.»

Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att herr Larsson borde vara överens med mig i den uppfattning jag tidigare gett uttryck åt. Jag vill även och framför allt hänvisa till vad finansministern säger i sin proposition nr 43, att även de i ekonomiskt hänseende eljest sämst ställda kommunerna, bl. a. glesbygds- och avfolkningskommunerna, genom propositionens förslag torde få förbättrade möjligheter att ge sina pensionärer bostadstillägg. Jag tror att finansministern är sakkunnigare i dessa stycken än kommunalmän i allmänhet, som företräder vad man kallar de sämst ställda kommunerna.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Detta är ungefär vad jag skulle vilja anföra, herr talman, och jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 44.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara fortsätta att läsa högt där herr Axel Svensson slutade att citera vår reservation: »Kommuner med svagt skatteunderlag och ett stort antal pensionärer kommer emellertid även i fortsättningen ha svårigheter att lämna bostadstillägg i den omfattning som bör eftersträvas för att ge de aktuella grupperna en tillfredsställande standardhöjning.»

Jag betonade i mitt inlägg att procenten pensionärer varierar i mycket hög grad olika kommuner emellan, och det är underlaget för mitt påstående.

Men vad jag närmast vände mig emot var att herr Axel Svensson i sitt anförande beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 41, sade, att ett grundbelopp på bostadstillägget måhända skulle kunna leda till att en del kommuner sänkte nu utgående bostadstillägg. I nästa andetag sade han: Jag önskar dock att det utjämningsstillägg, som kommunerna nu får, skall i hög grad användas till att förbättra just pensionärernas bostadstillägg.

Det var då jag frågade: Om ett statligt belopp utgår och herr Svensson anser att det skulle fresta kommunerna att sänka bostadstillägget, hur kan han då i nästa andetag säga, att möjligheterna skulle försämrats när man till den statliga utjämnningen vill lägga ytterligare ett grundbelopp? Jag tyckte att detta stred så pass markant mot vartannat att herr Axel Svensson kanske borde förklara den där matematiken litet grand. Vi menar ju i stället att ett grundbidrag borde verka höjande för folkpensionärerna, och det förvånar mig om folkpensionärsföreningens ordförande verkligen kan ha något emot detta.

Herr **SVENSSON, AXEL**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Thorsten Larsson hör illa i dag eller om han missförstår mig; jag tycker att han alltid fattat rätt bra vid tidigare tillfällen.

Jag har sagt att centerpartiets motion, som går ut på att staten skall betala 400 respektive 600 kronor, innebär — därest full hyra utgår — att den kommun som skulle få ett sådant bidrag måste sänka nuvarande hyresbelopp, såvida den inte vill ge ut ett hyresbelopp som är större än den verkliga hyran. Vi har från pensionärshåll inga anspråk på att få mer än den fulla hyran täckt.

I de snåla kommuner som herr Thorsten Larsson nu försvarar kommer man att säga: Det var ju förnämt av staten att ge oss 400 respektive 600 kronor — då slipper vi ju själva i kommunen att öka bostadstilläggen, vilket vi naturligtvis annars hade fått lov att göra!

Någon ändring hade säkert inte skett i dessa kommuner, om detta tillskott hade givits av staten. Alla kommuner får ju tillbaka ett belopp motsvarande vad som tidigare erlagts i pensionskostnader. Av vilken anledning skulle ingenting av dessa pengar gå tillbaka till pensionärerna, när man på många orter har ett bostadstillägg av den storleksordningen att det inte täcker vare sig hälften eller en tredjedel av hyran?

Det råder alltså en differentiering bland kommunerna, som man bör observera.

Det är ingen dualism i mitt resonemang. Däremot ligger det en god portion egoism i centerpartiets framställning om att staten, utöver de stora kostnader som den nu övertar, skulle ge ett belopp, som skulle hjälpa vissa kommuner att slippa ifrån en höjning av bostadstilläggen.

Finansministern har svarat herr Thorsten Larsson med det citat som jag nyss hänvisade till när det gäller de sämst ställda kommunerna. Han an-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.
 ser att tillskottet till kommunerna är av den storleksordningen att även de kan klara en höjning av sina bostadstillsägg.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp)
 kort genmäle:

Herr talman! Det är ju därom striden står, huruvida det statliga utjämningsbidraget kommer att motsvara de verkliga utgifter som kommunerna i fortsättningen får vidkännas. Här har ju diskuterats hela området, från skolskjutsar till folkpensionsutgifter.

Herr Axel Svensson påpekade i sitt sista anförande att många kommuner har ett mycket lågt bostadsbidrag. Men det beror ju på, som jag tidigare påpekat, att de aktivt arbetande blir så hårt belastade därför att de skall betala så mycket av sin skatt till kommunens olika behov bl. a. bostadsbidrag. Jag vill än en gång understryka, att det måste bli på det sättet i kommuner med en hög procent pensionärer.

Vi anser det vara väsentligt att dessa kommuner kan få hjälp från det bredare underlag som staten i sig själv utgör. Det är helt enkelt mera rättvist att så sker. Om man har fått en förbättring, herr Axel Svensson, utesluter det ju inte att man gör den förbättringen så fullständig som möjligt.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ämnar inte ingå på propositionens detaljer och vad därmed sammanhänger. Jag skall här ta upp till behandling och en smula ventilera en central fråga, som jag tycker har stor betydelse, men som har kommit rätt mycket på sidan vid statsutskottets behandling av detta ärende.

I samband med kommunreformen år 1961 påyrkade ett 30-tal representanter från landsbygden — i motion nr 14 i första kammaren och motion nr 24 i andra kammaren — en förutsättningslös omprövning av uppgifter mellan

staten, landsting och primärkommuner med särskilt beaktande av de uppgifter som lämpligen bör överflyttas från primärkommunerna till staten. Detta var en väsentlig sak. Man gjorde emellertid gällande att vi gjorde problemet alltför stort. Man borde inte ta upp saken på det sättet.

Vi kom igen ganska snart och vi tog då upp ett enda betydelsefullt delproblem. I den motion från år 1961, som jag nyss nämnde, hade vi just tryckt på de kostnader som kommunernas engagemang i den obligatoriska skolan medförde. Vi hänvisade till ett uttalande i proposition nr 102 år 1957, som godkännts av riksdagen och som i sin tur understryker ett av riksdagen år 1950 godkänt uttalande av vederbörande särskilda utskott om innebörden av det stora skolbeslutet. Där i sades att »den obligatoriska barna- och ungdomsundervisningen sammanhålls i ett sammangjutet, organiserat skolsystem, där varje uppväxande individ, oberoende av bostadsort och ekonomisk ställning, i på bästa sätt tillrättalagd studiegång och där så påkallas med allmänt stöd, får den utbildning för vilken hans begåvning och krafter gör honom bäst lämpad».

Detta är en klar rikspolitisk målsättning, och den ligger till grund för skolreformen.

Då frågar man sig: Var finns det kommunala moment som gör att just denna målsättnings realiserande skall vara en *kommunal* uppgift? Den kommunala självstyrelsen och vad därmed sammanhänger åsyftar ju dels ett personligt ekonomiskt och administrativt ansvar hos lekmännen i kommunerna och dels även en facettering av problemen med hänsyn till lokala aspekter. Det angelägna är att genomföra en likvärd lösning av problemen, som ger alla, oavsett bostadsort och social ställning, samma möjlighet till en grundläggande utbildning. Jag kan inte finna att där finns plats för en kommunal uppgift i annan mån än om kommu-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. nerna anses lämpade att utträta ärenden och i viss mån tjänstgöra som springpojkar åt staten i det ena ärendet efter det andra.

Det är denna uppfattning som så att säga ligger till grund för bedömningen, att det inte är väl beställt med avvägningen av kostnaderna beträffande skolväsendet. Vi måste inse att det är fråga om väldiga ekonomiska problem.

År 1963 upptog vi detta krav i en motion nr 484 i första kammaren och nr 582 i andra kammaren. Vi påpekade då att vi hade siffror från år 1961, som vid det laget hade färdigbearbetats. De visade att den primärkommunala sammanlagda kostnaden för skolväsendets förvaltning och undervisning utgjorde 853 miljoner kronor. Vidare påpekades, att de anförda siffrorna gällde landskommuner med en genomsnittlig skolkostnad av 3 till 4 kronor per skattekrona av en total utdebitering av 10:65 kronor per skattekrona. I många landskommuner utgjorde skolkostnaderna år 1964 fortfarande ungefär 40 procent av utdebiteringen. Jag känner till fall, där man faktiskt har tagit 4 kronor vid en utdebitering av 10 kronor och 4:50 vid en utdebitering av 11 kronor.

Jag anser att detta är en orimlig kostnadsövertäckning utan faktisk beslutanderätt på kommunerna av en uppgift, som dock väsentligen är statlig.

I en ny motion år 1964 angav vi landskommunernas nettodriftkostnader år 1962 för folk- och grundskolan var 348,5 miljoner kronor vid ett totalt skatteuttag i dessa kommuner av 1 116 miljoner kronor. Över huvud taget visar dessa siffror klart och utan vidare, att detta är ett problem som måste rättas till. När vi hade tagit upp de stora problemen och gick in på kostnadsfördelningen, sköt man den emellertid åt sidan. Man sade på den tiden, att vi skulle avvakta när skattekommitténs utredning var färdig och nu ser vi vad resultatet blev.

Herr Åkerlund anförde ett skäl — jag fäste mig särskilt vid det, därför att

jag blev ledsen över att han gjorde det — för att man även sedan denna utredning var klar fortfarande ingenting skulle göra. Han tog betäckning bakom skattekommittén och det resultat som den har kommit till. Skatteutjämningskommittén säger själv på sidan 296 i sitt betänkande: »De av kommittén framlagda förslagen innebär inte från kommitténs sida något ståndpunktstagande till frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Detta framgår därav att utformningen av kommitténs förslag skett inom en given kostnadsram.» Ett stycke längre ned säger kommittén: »I olika sammanhang påtalade problem som anknyter till kostnadsfördelningsfrågan kvarstår därför» — vilket herr Åkerlund torde lägga märke till — »även efter ett genomförande av kommitténs förslag. Med det anförda avses bland annat kostnaderna på skolväsendets samt hälso- och sjukvårdens områden.»

Jag anser att detta är en klar problemställning. När man försöker spela ut skatteutjämningskommitténs resultat i detta sammanhang, tycker jag dess eget vittnesbörd borde ha kunnat åstadkomma ett annat resultat även där jordmånen är mindre god.

Jag konstaterar vidare att den s. k. Västmanlands-utredningen — en undersökning som verkställdes genom stickprov inom sju kommuner i Västmanland — har visat, att i genomsnitt 82 procent av kommunernas kostnader förorsakades av generella ålägganden av allmän natur. De har centralt pålagts kommunerna och avsikten är att de skall skötas i enlighet med centralt utformade riktlinjer. Detta är någonting som jag tycker bör beaktas, när man diskuterar s. k. kommunal självstyrelse och kostnadsfördelningen mellan stat, kommun och landsting.

Jag vill också peka på den erfarenhet som vi alla har, som har varit verk samma inom landsting, av den stora andel av kostnaderna som upptas av just hälso- och sjukvården. Vi måste

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. säga oss, att vi i detta avseende står inför uppgifter av sådana dimensioner att man måste göra klart för sig, att landstingen inte kan belastas på detta sätt. Den utredning som här har föreslagits gör inte särskilt mycket åt den saken, och de olika landstingen har ju också vittnat därom.

Skattekommitténs betänkande har föranlett remissyttranden bl. a. från landstingen. Dessa eller deras förvaltningsutskott efterlyser så gott som överlag en ny bedömning ur allmän skattepolitisk synpunkt av de frågor utredningen avser. Ett stort antal landsting inskränkte sig till att påyrka förnyad prövning i den mån landstingens förvaltningsområde berörs, men många landsting — dessa representanter för det kommunala sambandet — upptar hela frågan om relationerna mellan stat, landsting och primärkommuner.

Stockholms läns landsting önskar utredning om det ökade kommunala skatetrycket och verkan av överförandet av uppgifter från staten till kommunerna.

Uppsala läns landstings förvaltningsutskott begär en utredning syftande till en mera rationell fördelning av kostnaden mellan stat, landsting och primärkommuner.

Östergötlands läns landsting konstaterar, att frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommuner även sedan kommitténs förslag framlagts framstår olöst och beklagar att detta omöjliggjort en effektiv utjämning mellan stat och kommun, exempelvis på skolans område.

Förvaltningsutskottet i Jönköpings län vänder sig mot en utveckling, varigenom kostnaderna överförts från den progressiva statliga beskattningen till den proportionella kommunala beskattningen. Utskottet säger sig med skäpa vilja framhålla att kostnadsfördelningen mellan stat och olika slag av kommuner bör bli föremål för en ny, allsidig och förutsättningslös prövning

från allmänna skattepolitiska synpunkter.

Även Kronobergs läns landsting berör kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och anser i samband därmed att skatteutjämningsfrågorna bör bli föremål för allsidig och förutsättningslös prövning från allmänna skattepolitiska synpunkter.

Kalmar läns norra landsting finner att frågan om fördelningen av uppgifter och kostnader mellan stat, landsting och kommuner snarast bör utredas.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott förordar likaledes utredning snarast möjligt av uppgifter och kostnader mellan stat, landsting och kommuner från allmänna skattepolitiska synpunkter.

Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott anser att frågan om en gränsdragning beträffande uppgifter och kostnadsfördelning mellan stat och olika kommunformer bör bli föremål för allsidig utredning.

Värmlands läns landstings förvaltningsutskott påyrkar att en utredning om en rationell fördelning av samhällskostnaderna mellan stat, landsting och primärkommuner snarast kommer till stånd.

Med instämmande av Göteborgs och Bohus läns landsting framlägger Örebro läns landsting ett program för utredning om en rationell fördelning av kostnader mellan stat och landsting.

Samma krav reses således från de mest skilda landsdelar och med en tyngd som jag tycker att man inte kan förbise. Vi får göra klart för oss att den övervältring, som ideligen sker i och med upprepade åtgärder, dock leder till orimligheter som propositionen knappast ens försöker klara upp.

På planeringens område vill jag först beröra, att man ger åligganden åt landstingen på sjukvårdens område och att man ger ålägganden åt primärkommunerna när det gäller skolväsendet. Sam-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. tidigt förhindras en effektiv planering därigenom att de myndigheter som har att stimulera de kommunala organen verkar på ett sätt — de verkar fritt, höll jag på att säga — medan däremot deras kontakt tycks vara obefintlig med de instanser som har att hushålla med resurserna och möjliggöra att det verkliga kan bli någonting av.

Jag ber att få hänvisa — jag har gjort det i ett annat sammanhang, men det kan kanske ha undgått vår arbets-tyngde finansministers uppmärksamhet — till den skrivelse av den 22 februari 1963 till städer och många landskommuner, i vilken beställdes uppgörande och ingivande av s. k. rullande femårsplaner till ledning för framtida åtgärder avseende bostadsproduktionen. Planerna skulle vara klara vid årsskiftet 1963—1964 på fyra blanketter och med översiktskarta. De skulle avse dels behövlig, dels möjlig bostadsproduktion.

Kommunernas experter arbetade — givetvis inte gratis — för att få planerna klara i föreskriven tid. Många har frågat angående resultatet, och hör man sig för på centralt håll blir svaret i regel ett litet blygt leende.

Visst får man lov att bygga en del — det är alldeles riktigt, och visst tror jag att det finns en god vilja — men det finns ingen överensstämmelse mellan en planering som då åsyftades och de resurser som sedan kunde ställas till förfogande. Jag skall lämna ett par exempel från min egen bygd. En kommun i närheten av Uppsala hade fått del av uppmaningen att skaffa sig mark. Kommunen köpte mark för en miljon kronor. Sedan fick den en tilldelning av tre egnahem. Det tyckte kommunen var en smula för litet, och det kan man förstå. Detta var en kommun öster om Uppsala. Det andra exemplet är hämtat från en kommun norr om Uppsala. Även där hade man traskat i nitets fotsvett på rättfärdighetens väg och lagt upp planering för 640 egnahem. Man fick bygga ett dussin eller ett och ett

halvt, vill jag minnas, när det sedan blev klart.

Jag vill säga, att sådant verkar inte uppmuntrande. Det går väl att ålägga kommunerna ansvar för både det ena och det andra. Det vore dock bra, om man fick en samordning mellan de stimulerande organens verksamhet och de organs verksamhet, som har att fördela resurserna.

Den brist på planering som nu är borde staten själv klara upp. Vi har inom Uppsala län särskilt fäst oss också vid det jämmerliga tillstånd som har uppstått vid skolplaneringen. Vi konstaterar utan vidare att enbart i Uppsala län uppgår antalet skolbyggen som nu planeras till 24, med en byggnadskostnad av mellan 100 och 150 miljoner kronor. Samtliga dessa projekt har bestått behovsprövningen, och av de 24 har hälften av läns skolnämnden bedömts bära få högsta prioritet, vilket innebär att de anses bära påbörjas före den 1 juli 1966. För dessa högst prioriterade har kostnaderna uppskattats till cirka 80 miljoner kronor enligt följande fördelning:

Högstadieprojekt i Uppsala (3 st.) 30 miljoner kronor, gymnasium i Uppsala 12 miljoner kronor, gymnasium i Enköping 10 miljoner kronor, högstadium i Tierp 10 miljoner kronor, högstadium i Upplands-Bro 8 miljoner kronor, högstadium i Karlholms bruk 5 miljoner kronor samt låg- och mellanstadium lite varstans 4 miljoner kronor.

Detta var programmet, och så sade man till kommunerna att nu, när det är så svårt att få pengar, gäller det att passa på. Forcera fram projekt och ställ in er i kön så att ni får vara med på våra resurser för att genomföra programmen! Resultatet blev att man fick två skolbyggen, båda i Uppsala. De kommer att sättas i gång under 1965, något eller några kommer kanske också under 1966.

Det är inte något unikt, detta med Uppsala län. I Stockholms län är det

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. inte mycket bättre. Där säger ordföranden i skolnämnden i en skrivelse till skolöverstyrelsen att den minskning av byggnadskvot och statsbidrag för permanenta skollokaler som drabbat området medfört att ytterst angelägna byggnadsföretag uppskjutits — för verksamhetsåret 1964/65 blev det endast 42,6 miljoner kronor mot 64,4 miljoner kronor 1963/64. Jag konstaterar att vad som behöver göras under den närmaste femårsperioden för Stockholms län enbart för grundskolan uppgår till: för Järfälla 61,9 miljoner kronor, Solna 29,9 miljoner kronor, Huddinge 25,2 miljoner kronor, Tyresö 19 miljoner kronor, Lidingö 18,1 miljoner kronor, Österhaninge 17,1 miljoner kronor, Upplands Väsby 15,4 miljoner kronor, Nacka 13,5 miljoner kronor, Märsta 12,5 miljoner kronor, Bo 11,4 miljoner kronor, Sundbyberg 9,5 miljoner kronor, Täby 9,4 miljoner kronor, Danderyd 8,5 miljoner kronor, Sollentuna 6,5 miljoner kronor, Saltsjöbaden 4,8 miljoner kronor, Botkyrka 4,7 miljoner kronor och Djursholm 2 miljoner kronor.

Nu har statsmakterna beslutat att denna reform skall genomföras under 1968—1969. Jag undrar för min del hur det skall gå för kommuner som blir ålagda sådana här statliga uppgifter men som inte klarar dem. Statsmakternas planering och målsättning fungerar på ett sätt, men de resurser som vi får oss tilldelade av staten fungerar på ett annat. Här borde man väl ändå kunna komma fram till en upprensning som låte staten svara för oredan.

Jag vill beröra en liten sak till. Jag tycker den är så pass viktig att den nog bör komma med i detta sammanhang. Jag konstaterar att vi kan räkna med primärkommunala utdebiteringar om 16—17 kronor. De som inte är där redan kommer snart dit. Vad landstinget beträffar räknar vi i vårt län med att vi under den nuvarande perioden kommer till en skatt på 8—9 kronor. Lägga ihop detta! Det blir ungefär 25

kronor eller mer som man får räkna med som genomsnittlig beskattning. Jag tror att den bedömningen är realistisk, och jag säger rent ut, och nu kommer jag tillbaka till min gode vän herr Åkerlund: Kan man verkligen tänka sig att ha en beskattning av den storleken att man kommunalt snart är uppe vid en skatt av minst 25 kronor per bevillningskrona, vartill man dessutom får lägga tio procent i omsättningskatt och en ganska rejält tilltagen statlig beskattning?

Då frågar någon: Hur kan man klara detta? Det är ju inte bara att skjuta över det på staten. Jag vill bara understryka en sak, och det är där som jag snuddar vid herr Åkerlund. Det är väl inte statsfinansiellt omöjligare att på den statliga beskattningen, som dock är progressiv, ta ut beloppet, när det går att ta ut samma belopp på den kommunala beskattningen som är proportionell.

Jag undrar om det möjligen är det som gör att vi inte kan räkna med våra goda vänner på högerkanten i en framtid för att få en ordentlig omplanering av kostnadsfördelningen mellan stat, primärkommun och landsting. Det gäller dock mycket väsentliga problem. Vi får göra klart för oss att om dessa kommuner skall kunna fungera som självstyrande med avsevärt lekmannainflytande, måste man tänka sig att kostnaderna fördelas så att de på ett rimligt sätt kan klaras av och kommunerna administreras utan att alltihop hamnar hos tjänstemän och liknande — lokalt eller centralt.

I det sammanhanget vill jag i förbifarten ägna en strof åt den senaste modeflugan — rådsinstitutionen. Samtidigt som man producerar tjänstemän på löpande band, samtidigt som våra universitet är överbelastade av människor som utbildas teoretiskt o. s. v., skjuter man in en grupp till av tjänstemän, nämligen de som inte är teoretiskt utbildade utan bara praktiskt.

Jag undrar om det i längden är så

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

förfärligt mycket vunnet med den formen av lekmannainflytande. Är det inte så att vi från början räknade med den kommunala självförvaltningen som en medborgarskola och som en grundval för folkfriheten här i landet, där människor fick lära sig att handlägga frågor och ta ansvar i olika sammanhang som de kunde behärska, inte bara komma till sammanträden och äta färdigtuggad mat, som mer eller mindre utbildade tjänstemän och tekniker producerar för dem? Jag tror att detta problem är väsentligt för svenskt folkstyre, och även ur den synpunkten och inte bara ur kostnadssynpunkt är det rimligt att problemet tas upp.

Något yrkande ställer jag inte nu. Såsom jag fattade herr Johan Olsson tror jag mig kunna säga att även jag kan ansluta mig till de yrkanden som han i sitt anförande sade sig avse att ställa.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson började med att säga att han inte skulle gå in på några detaljer. Men hade inte den röda luvan och träskorna fattats, hade jag i andanom sett herr Ferdinand Nilsson som en ny Nils Holgersson fara över landet och beskåda olika detaljer.

Jag begärde egentligen ordet för att säga att herr Ferdinand Nilsson kommer fram till att kommunalråd, landstingsmän och andra inte har möjlighet att få utbildning i den kommunala medborgarskola som han har talat om. Men samtidigt är han inne på att avskaffa den kommunala självstyrelsen. Han vill överföra skolundervisningen till staten. Det finns andra som menar att socialvården skall övergå till landstingen. Då kan man fråga: Vad blir det kvar av primärkommunerna? Skall stads- och kommunalfullmäktige, drätselkammare och kommunalnämnder uteslutande ägna sig åt att sköta renhallningen och sophämtningen i respektive kommuner? En sådan kommunal självstyrelse skall vi akta oss för.

Vi kan inte komma ifrån att atskiljligt skett på det offentliga förvaltningsområdet. Uppgifter har överflyttats från kommun till stat och tvärtom. Jag behöver bara hänvisa till polisväsendets omorganisation, som innebär en kraftig avlastning av kommunernas kostnader. Hälso- och sjukvården svarar för ungefär 90 procent av landstingens kostnader. Men där har också tillsatts en utredning inom socialdepartementet om kroppssjukvården och statsbidrag till denna, och man får hoppas att den utredningen skall så snart som möjligt leda till ett gott resultat.

Det har också skett andra ting som gör att man kan hoppas att vi, om inte kommunerna gör alltför stort motstånd, snart skall få en ny kommunindelning, som bör kunna medverka till en förstärkning av den kommunala självstyrelsen. Och när man här talar om skillnaden mellan proportionell och progressiv skatt, kan man ändå inte komma ifrån, herr Ferdinand Nilsson, att en övergång i allt högre grad från direkta till indirekta skatter medför att inte heller det problemet kommer att ha samma storleksordning som tidigare.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson var litet ledsen för vad jag sagt i fråga om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Då vill jag erinra om att jag sade att denna fråga alltid är ett aktuellt problem, även om nu ett steg tages genom dagens förslag att göra någonting åt saken i praktiken. Det utesluter naturligtvis inte att mera kan göras. Jag sade vidare att jag principiellt inte har någonting emot en ny utredning senare, men att vi i alla fall bör studera resultatet av det nu föreliggande skatteutjämningsförslaget. Jag tycker därför inte att herr Ferdinand Nilsson skall vara så ledsen över vad jag sade. Det finns knappast skäl till detta.

Som svar på herr Ferdinand Nilssons

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

fråga, om vi kan tänka oss en kommunalskatt av 25 kronor plus 10 procent i oms och statsskatt ovanpå detta, vill jag säga, att man alltid kan tänka, men att vi får gemensamt söka eftersträva att det går ihop, så att pengarna räcker åtminstone till fickpengar för oss andra.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Min gode vän herr Åkerlund är på glidflykt, och jag hoppas att han snart, kanske redan i slutet av denna debatt, kommer att befinna sig betydligt närmare mig än när han yttrade sig första gången. Det är min förhoppning — det skulle vara så roligt och trevligt — men förhoppningar skall man inte bygga för mycket på.

Sedan några ord till min värderade föregångsman på landstingsområdet, herr Söderberg. Jag har ofta instämt med honom. Dock måste jag säga, herr Söderberg, att nog fattade alla — och herr Söderberg hör till de klipskare huvudena här i denna kammare — att jag sade att jag inte skulle yttra mig om propositionens detaljer. Om finansministern senare kommer upp, är jag säker på att han skall göra mig glädjen att bekräfta att jag inte alls sysslade med dem. I det fallet höll jag ord. Därför var anklagelsen litet förfelad.

Jag vill dessutom säga herr Söderberg i all korthet att när det gäller den indirekta beskattningen och särskilt beskattningen av livets nödtorft, har jag befunnit mig på en linje och herr Söderberg på en annan.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson missförstod tydligen herr Söderberg. Liknelsen med Nils Holgersson gjorde herr Söderberg om herr Nilsson och inte om mig — jag befinner mig inte på någon glidflykt.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag skall försöka att inte konkurrera med herr Ferdinand Nilsson vare sig beträffande snabbhet eller anförandets längd — jag skall försöka att bli någorlunda kortfattad.

Det borde kännas rätt bittert för en motionär att bli avsågad på knappt tre rader i utskottsutlåtandet — tre rader, som betyder tre årliga miljoner för hemstaden och 13 miljoner för de tre städer det här rör sig om och från vilka städer vi väckt en trepartimotion med i denna kammare bland andra herr Lenart Geijer, herr Lundström och herr Dahlén tillsammans med några högermän som undertecknare.

Men det känns nu inte bittert — åtminstone inte ännu — då det är så uppenbart att utskottet gjort ett litet misstag, som jag skall försöka upplysa om och som jag förmodar att utskottets talesman — jag tror det åtminstone — skall finna det angeläget att rätta till. Jag kommer alltså inte att yrka bifall till motionsparet I: 678 och II: 805 utan avser faktiskt att ge utskottets talesman möjlighet att ställa det yrkandet.

Dessa tre motiveringslösa rader mitt på s. 15 i statsutskottets utlåtande — jag är inte säker på att jag blivit mera nöjd med t. ex. sex rader med motivering, men det hade känts mera tillfredsställande på det sättet — dekreterar att utskottet icke funnit skäl att utsträcka skatteunderlagsgarantien, som lämnas landstingen, till de städer som inte tillhör landsting, d. v. s. Stockholm, Göteborg och Malmö. Garantien betyder att inte något landsting skall bli utan pengar i denna stora utdelning utan skall få minst det belopp som i dag utgår enligt de gamla ersättningsbestämmelser vilka infördes vid de två sista ortsavdragsreformerna. Motiveringen till dessa är de växande kostnaderna för hälso- och sjukvård — en motivering som utskottet helt godtar och finner väl avvägd.

Inom parentes kan här sägas att utskottet kanske inte riktigt haft tid att

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

tränga in i ärendet, då det på s. 15 säger följande: »Utskottet, som finner den bidragsgivning på grund av brist på skattekraft som föreslagits i propositionen vara lämpligt avvägd, tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag. De i motionerna I: 677 och II: 803 här redovisade yrkandena avstyrkes därför.» Detta är en mycket märklig skrivning som ju kan tyda på att utskottet icke alls fattat vad det rör sig om. Den speciella garantien åt landstingen som enligt propositionens siffermaterial skulle ge landstingen 41,7 miljoner eller ungefär en sjättedel av totalsumman till landstingen — herr Åkerlund har här tidigare nämnt den siffran — är den del av det hela som inte ges ut på grund av brist på skattekraft utan som enligt vad som nämnts blir en relik från ortsavdragsreformerna. Herr Söderbergs första inlägg här styrker min förmodan.

Det gällde emellertid här storstädernas kostnader för hälso- och sjukvård. De beräknas ta minst 30 procent av kommunalskattekakan i anspråk. Göteborgs stad anför i sitt remissyttrande 40 procent — i Malmö arbetar vi med en siffra på drygt 30 procent vid de förhandlingar rörande samgående med landstinget som nu pågår.

Vi motionärer har nu begärt att få samma garanti som lämnas landstingen med samma motivering som utskottet godtagit, men självfallet inte för hela kommunalskatteunderlaget utan för 30 procent motsvarande våra landstingsuppgifter — och den siffran är alltså icke tilltagen i överkant. Resonemanget från vår sida är helt logiskt. Propositionen och utskottets utlåtande saknar helt logik i detta sammanhang. De 13 miljoner som det här rör sig om är ingenting som storstäderna ödmjukt bör tiggas om utan någonting som vi skall ha och som bör ges med glatt mod och med givmild hand av dem som godtagit och pläderat för den speciella garantien till landstingen.

Om detta icke godtages, ändrar man

bakvägen ett förhållande mellan stat och stad och landsting — ett avvägt balanserat förhållande som det tagit långa förhandlingar att tillskapa. Jag tänker då dels på att våra sjukhus med sin karaktär av undervisningssjukhus har ett detaljerat avtal med staten, dels på de förhandlingar som nu pågår mellan stat och landsting om samgående. En exkludering av storstäderna från den nu diskuterade speciella landstingsgarantien försämrar vårt läge ekonomiskt och förhandlingsmässigt i hela detta intrikata kostnadskomplex — det är alldeles uppenbart.

Låt mig uttrycka den något ofina men stillsamma förmodan att utskottet inte beaktat dessa synpunkter. Men än finns ju tid, och det ges hopp om bättring. Men — tänk om det i alla fall är så att man har tänkt men skämts för att tala om vad man tänkt. Det kan nämligen finnas en förklaring till utskottets handläggning, men det är en osaklig och ful förklaring. Den skulle kunna uttryckas så här: »Det drabbar ingen fattig.» Tar utskottet ställning med en sådan motivering, så säg ut det i klartext. Låt oss då konkretisera den — jag skulle nästan vilja säga — storstadsfientliga atmosfär, som kanske kunnat förmärkas i detta hus. Då skall ni kanske en liten stund påminna er vilka mycket stora ekonomiska stödåtgärder till förmån för ekonomiskt svagare utvecklade delar av vårt land som är på gång och som i de stora dragen utformats i enighetens namn. Jag tänker på kostnaderna för lokaliseringspolitik, på den svällande AMS-budgeten och på den kommunala skatteutjämning som vi nu diskuterar. Det är en affär på totalt 930 miljoner kronor. Storstäderna bidrar till denna slussning av pengar från de rikare till de fattigare delarna av landet med betydande belopp, och de gör det i stort sett med jämnmod. Skall man nu med en sådan i mitt tycke omotiverad åsne-spark tacka storstäderna för gott uppförande?

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Jag ber er tänka efter ett slag — håll med mig — yrka bifall till motionen, så kan vi glömma saken.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! I motionerna II: 795 och I: 676 har herr Lundberg och jag pekat på önskvärdheten av en utredning om kostnadsfördelningen mellan staten och landstingen i vad avser kostnaderna för hälso- och sjukvård. Inför den utveckling som skett och kommer att ske på detta område är det inte utan att man känner oro för den framtida kostnadsstegringen.

Svenska landstingsförbundets styrelse har också i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit den synnerligen kraftiga stegring som under 1950-talet ägt rum av landstingens hälso- och sjukvårdsutgifter. Landstingens utdebiteringar har successivt ökat, och höjningar med en krona eller mera har förekommit de senaste åren. Detta beror till stor del på utbyggnaden och förbättringen av sjukvården. Om jag tar mitt eget län som exempel, visar en preliminär beräkning att det enbart för Akademiska sjukhuset krävs en investering av sammanlagt 140 miljoner kronor under sex år. Därtill kommer en kraftig upprustning av övriga sjukvårdsanstalter och långtidssjukvården i länet.

Med en effektivisering av sjukvården följer även väsentliga driftkostnadsökningar, och det är nog det allvarligaste i detta sammanhang. Nyttillkomna inrättningar och utökade avdelningar i förening med eventuella arbetstidsförkortningar och andra organisationsfrågor kräver avsevärt ökade driftkostnader. Under sådana förhållanden förefaller en skattesats på uppåt tio kronor för enbart landstingets behov inte alltför avlägsen, vilket också herr Söderberg ansåg troligt.

Ett skatteutjämningsssystem av denna föreslagna typ avser i första hand att utjämna skatteskillnaderna mellan de enskilda skattebetalarna men gör det

inte möjligt att åstadkomma en riktigare och rättvisare kostnadsfördelning mellan staten och landstingen. En sådan måste därför lösas i annan ordning än genom skatteutjämningsbidrag.

I likhet med skatteutjämningskommittén och flera olika remissinstanser, som herr Ferdinand Nilsson erinrade om alldeles nyss, anser vi motionärer att en prövning av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun på landstingskommunernas förvaltningsområde utifrån allmänna skattepolitiska utgångspunkter bör ske. Utskottet understryker även att bl. a. sjukvården medfört både stegrade kostnader och mycket svärbemästrade ekonomiska problem för övrigt. Någon utredning vill man trots detta inte nu vara med om, utan man vill först avvakta verkningarna av det nya skatteutjämningsssystemet. Jag befarar dock att denna väntan kan bli ganska lång.

På grund av de här anförda synpunkterna anser jag mig böra biträda reservationen nr 9 i statsutskottets utlåtande nr 78. Denna reservation tillgodoser nämligen de krav som vi uppställt i våra motioner. I övrigt har jag ingen invändning mot utskottsmajoritetens förslag utom i fråga om indelningen av skattekraftsområden, där jag har samma uppfattning som reservanterna.

Herr **PERSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på några detaljer men får avge samma löfte som herr Ferdinand Nilsson gav att vara kortfattad, och skall å min sida försöka hålla detta löfte.

Som framgår av det utskottsutlåtande som nu behandlas här i kammaren har jag jämte ett par andra socialdemokrater i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43 väckt en motion, med nr 669. En likalydande motion har också väckts i andra kammaren, nr 791. I dessa motioner hemställes att Kopparbergs län skall hänföras till skattekraftsområde nr 2.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

När vi väckte denna motion hade vi knappast några förhoppningar om att den skulle tillstyrkas av statsutskottet och bifallas av riksdagen. Dessa för-
aningar har också besannats, då båda motionerna avstyrkts av ett enhälligt statsutskott. Avsikten med våra motioner låg kanske mer på det principiella planet. Vi ville nämligen påvisa att Kopparbergs län i rent strukturellt avseende var att hänföra till Norrland och därför borde ha föreslagits tillhöra skattekraftsområde nr 2. Vi anser att rikets indelning i skattekraftsområden ej fått den rätta avvägningen. Kopparbergs län är ett typiskt Norrlandslän, även om det tillhör Svealand. Detta framkommer också i officiella sammanhang där det ofta heter Norrland och Dalarna. Rent geografiskt tillhör också länet i stor utsträckning det s. k. norra stöd-området ur lokaliseringssynpunkt.

Kopparbergs län har även under de senaste åren haft att brottas med samma problem som norrlandslänen ur befolkningssynpunkt eftersom befolkningsutflyttningen från länet skett i ungefär samma utsträckning som från norrlandslänen. Sålunda har länet under de senaste åren fått vidkännas ett utflyttningsöverskott på i runt tal 7 200 personer. Det är ju självklart att ett så pass kraftigt utflyttningsöverskott måste få ekonomiska konsekvenser för kommunerna i bland annat ett vikande skatteunderlag och detta framför allt i de s. k. glesbygdsområdena i länet, särskilt som det är människorna i de produktiva åldrarna som flyttar ur länet. Detta har också gjort att länets medelviddebitering är rätt hög och med största sannolikhet kommer att öka kraftigt under de närmaste åren.

Min uppfattning angående Kopparbergs läns strukturella och ekonomiska likhet med norrlandslänen delas också av statsutskottet, som på sidorna 13 och 14 i sitt utlåtande framhåller följande: »Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län har i åtskilliga hänseenden en struktur likartad med flertalet norr-

landslän. Inom länen finns betydande glesbygdsområden med stora avstånd. Befolkningsutvecklingen är ogynnsam. Detta har föranlett statsmakterna att i flera fall ge dessa tre län eller delar av dem en relativt gynnsammare behandling i fråga om vissa statliga stödåtgärder än sydligare belägna län. Mot denna bakgrund framstår olikheterna i bidragsgivningen som omotiverade.»

När statsutskottet konstaterat detta hade man kanske väntat sig att det skulle ha utmynnats i ett förslag i enlighet med vår motion, nämligen att Kopparbergs län skulle ha hänförts till skattekraftsområde nr 2. Så sker emellertid ej, utan utskottet frångår omedelbart sin principiella inställning i detta avseende och föreslår ett nytt skattekraftsområde med en garanterad skattekraft av 100 procent. I detta nya skattekraftsområde som föreslås av utskottet skall dock ej landstingskommunerna ingå, utan de skall i det aktuella området ingå i skattekraftsområde nr 1.

Det är alltså en principiell inställning som vi från motionärernas håll finner betydligt avvika från Kungl. Maj:ts förslag, i det att utskottet här föreslår att landstingskommunerna skall hänföras till ett lägre skattekraftsområde än kommunerna i övrigt. Jag för min del kan ej godta ett sådant förslag med hänsyn till den betydelse som statsutskottets förslag kan få i negativ riktning i framtiden ur rent principiell synpunkt.

Det är också av den anledningen som vi motionärer vidhåller den rent principiella inställning som jag tidigare deklarerat, nämligen att Kopparbergs län bör tillhöra skattekraftsområde nr 2 både när det gäller landstingskommunerna och när det gäller primärkommunen. Vi kommer därför att hålla denna vår principiella inställning levande med sikte på att Kopparbergs län inom en nära framtid skall komma att tillhöra skattekraftsområde nr 2.

Utifrån denna synpunkt vill jag också kraftigt understryka vad departementschefen här säger angående ett re-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

missvar som är avgivet av länsstyrelsen i Kopparbergs län i denna fråga. Det anfördes i propositionen följande: »Jag vill i anledning härav påpeka att områdesindelningen givetvis inte är en gång för alla given utan att ändringar tid efter annan kan vara påkallade. Kommittén har också beaktat detta förhållande och i sitt författningsförslag intagit en bestämmelse som ger Kungl. Maj:t möjlighet att, när särskilda skäl föreligger, förordna om avsteg från den föreskrivna områdesindelningen. Därigenom erhålles, som kommittén framhåller, möjlighet att på ett smidigt sätt ändra enstaka kommuners eller andra länsdelars områdestillhörighet.»

Man tycker kanske att jag skulle vara nöjd med denna skrivning i propositionen, men jag vill dock ytterligare understryka vår principiella inställning till denna aktuella fråga med att yrka bifall till motionerna 669 i första kammaren och 791 i andra kammaren.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte komma med något genmäle gentemot herr Perssons motiv för att Kopparbergs län borde hänföras till skattekraftsområde 2 enligt propositionens beskrivning. Han förklarade, att han av principiella skäl inte kan godta det förslag som utskottet har. Jag har heller intet att genmäla mot att även landstingen, såsom herr Persson önskade, skulle tillhöra en högre gruppering härvidlag. Jag har även skrivit under en motion i den riktningen. Men det är väl så, herr Persson, att vi har försökt att komma till en kompromiss. Vi har tagit ett steg av de två som vi kanske velat ta, och med hänsyn till kostnadsläget anser vi att det var en lämplig avvägning att gå halva vägen genom att acceptera en skattekraftsgräns på 100 procent med ett fjärde skattekraftsområde. Även om man vill att landstingen skall få det bättre tycker jag att man kan gå med på det

som föreslås, som ändå medger att kommunerna får en rättvisare fördelning av skattekraftstillskottet.

Herr PERSSON, EINAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Johan Olsson att jag finner det mycket betänkligt ur rent principiell synpunkt, vilket jag också underströk i mitt första anförande, att man här skiljer mellan landstingskommuner och primärkommuner. Man vet inte vad det kan bli av ett sådant förslag i framtiden.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har med avsikt suttit mycket tyst här i bänken under denna långa debatt, närmast därför att i denna eminent kommunalsakkunniga församling hade jag en känsla av att jag inte skulle kunna berika diskussionen med nämnvärt många nya argument. Jag har väl i stort sett blivit sannspådd i det avseendet. Men eftersom jag bl. a. blev direkt uppfordrad av herr Ferdinand Nilsson i hans inlägg att verifiera att han höll ord, så vill jag gärna göra det. Han lyckades på ett sällsynt elegant sätt undvika att tala om propositionen i sitt i övrigt mycket intressanta anförande. Jag hade också en känsla av att det var den reflexionen herr Söderberg gjorde, fastän den möjligen missuppfattades från herr Ferdinand Nilssons sida.

I en lätt beröring med propositionens innehåll citerade herr Ferdinand Nilsson en lång rad landstingsutlåtanden, där man uttalat sitt allmänna missnöje med resultatet av denna skatteutjämnings. Jag vill bara komplettera herr Ferdinand Nilsson på den punkten med att erinra om att dessa landstingsremissyttranden avgavs emot bakgrunden av vad kommittén redovisat i sitt betänkande. Detta gjordes sedermera om i propositionen med en betydligt

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

vänligare behandling av landstingen. Remissyttrandena ger följaktligen inte något alldeles adekvat uttryck för hur landstingen ser på frågan nu, föreställer jag mig.

Eftersom det kom tillbaka vid ett par tillfällen i herr Ferdinand Nilssons inlägg skulle jag också vilja understryka vad herr Söderberg svarade i sin replik. Hela den tidigare så mycket omhuldade diskussionen om att man borde ha möjligheter till och att det vore rimligt och rättvist att ersätta en kommunal proportionell skattetunga med en progressiv skattetunga — eller skattebördan om man nu vill kalla det så — kan ha varit riktig tidigare, men den är inte riktig i dag. I dag är det faktiskt så att man bara har två ting att balansera mellan. Det är den proportionella kommunalskatten och det är den indirekta, omsättningsskatten, såsom den är utformad i det nuvarande systemet. Under sådana förhållanden är det väl ytterst dubiöst att säga att det ena är mer fördelaktigt än det andra för de snävrare inkomsttagarna. Jag tror att man här har ungefär likvärdiga storheter att röra sig med.

Emellertid må det, herr talman, ändå vara mig tillåtet att säga någonting mer, eftersom det tvivelsutan är en utomordentligt vittsyftande och stor reform som kammaren nu snarligen går att besluta om. Det är en skatteutjämningsreform, taxerad till en summa som rör sig mellan 900 och 1 000 miljoner kronor. I detta ligger en nettoöverföring ifrån staten till kommuner — bl. a. via omläggning av folkpensionsfinansieringen — på icke mindre än 400 miljoner. Om jag till detta lägger den reform som för närvarande också realiseras genom polisens förstatligande och rådsturätternas förstatligande, blir det ytterligare 400 miljoner som här tas över på den statliga finansieringssidan.

När jag suttit och avlyssnat debatten — både då den inriktat sig på krav om utredning beträffande kostnadsfördel-

ningen emellan stat och kommun, och då argumenten har byggts upp utifrån de mera kommunalt betonade utgångspunkterna, där vi fått beskrivningar på kommande kumulativa kostnadsstegringar för kommunernas räkning — har jag gjort den reflexionen att det väl ändå är litet orättvist att beskylla den här kammaren och medkammaren för att så att säga ha misshandlat kommunerna i de beslut som riksdagen står ansvarig för. Jag vill minnas att i den statsverksproposition som lades på riksdagens bord den 11 januari i år tas detta upp till ett resonemang i finansplanen med en redovisning av att kommunernas totala utgifter för tio år sedan täcktes med statsbidrag till 17 procent, medan de numera täcks med statsbidrag till 22 procent. Det har på den tioårsperioden skett en relativ förskjutning på 2 600 miljoner till kommunernas favör och till statens nackdel.

Men det avgörande är ändå att det som här utvecklats — det må vara övertagande av provinsialläkarorganisationen eller mentalsjukvården eller ambitionen att bygga ut kroppssjukvård, sjukvårdsundervisning och andra ting — inte är resultatet av ensidiga beslut i isolerade rum utan har föregåtts av noggranna överläggningar och prövningar i detta hus. I detta hus sitter det ju folk som inte bara är riksdagsmän — dagens debatt har klart verifierat att det kommunala inslaget är starkt i den här församlingen.

Jag har velat säga detta, eftersom jag nog tycker att diskussionen har givit en kanske litet oriktig touche åt hela begreppsställningen.

Vidare skulle jag kunna säga att i den mån reformerna har förts ut har det bakom dem i allmänhet legat förhandlingar mellan kommunerna och staten. Förhandlingsuppgörelserna har sedan godkänts av riksdagen såsom en fair överenskommelse och ett riktigt uttryck för vad förhandlarna har kommit fram till med avseende på kostnadsfördelningen.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Många gånger har staten också mötts av kommuner som är angelägna om att få ta på sig kostnader för en viss verksamhet. Kostnaderna är inte den enda komponenten, utan där ingår också möjligheterna till en lokalisering eller utbyggnad av statliga institutioner, exempelvis undervisningsanstalter, som tillför vederbörande kommun skattekraft. Det är inte ovanligt att en kommun efter att ha avvägt sina egna kostnader och sina egna möjligheter till vinst strävar ganska energiskt efter att få en anläggning till sig, även om den på kort sikt medför en del kostnader. Jag tycker att detta bör sägas för att man skall få en något mer nyanserad bild.

Den reform som nu har debatterats under några timmar kan inte värderas bara i de summor som jag tillät mig referera. Ett alldeles speciellt värde ur kommunernas synpunkt har de åtaganden för framtiden som ligger i förslaget om värdebeständighet och följsamhet till standardutvecklingen. Om jag diskonterar både skatteunderlagets tillväxt och utdebiteringens tillväxt, kan jag säga att detta åtagande från statens sida kan uppskattas till ett hundratal miljoner varje år, såsom också framgår av utskottets utlåtande. En sådan garanti har kommunerna hitintills saknat i det mera primitiva och provisoriska system för kommunal skattelindring som vi har arbetat med.

Den tvivelsutan största diskussionsfrågan i dagens debatt har varit utskottets propå om införande av en ny skattekraftsgräns. Jag måste bekänna att jag är mycket orolig för den nya idé som förs fram såsom utskottets mening. Två sakkunnigkommittéer med ett starkt kommunalt inslag, nämligen dels den som lade fram förslaget om skattelindring och dels den som har apostroferats här i dag och som kom fram med förslaget om en radikal skatteutjämning, vilket har kostat mycket möda och mycket arbete, har sökt åstadkomma en riktig fördelning av skattekraftsgrän-

serna. Naturligtvis har man varit medveten när propositionen skrivits om att den gränsdragning som kommittén föreslagit och regeringen sedermera har följt inte till alla delar är ett uttryck för exakt rättvisa. Följaktligen har det också angivits att det bör ligga i Kungl. Maj:ts hand att göra de modifikationer av gränsdragningen som kan vara påkallade.

Det är emellertid inte bara en sinkadusmässig höftning när det föreslås att Norrbottens och Västerbottens lappmarker skall tillhöra ett område, norrlandslänen i övrigt ett annat område och resten av landet ett tredje område. Det ligger vissa avvägningar bakom detta förslag. Vill man att skatteutjämningen skall vara rättvis med hänsyn till kommunernas skattekraft och utdebitering, så är kommitténs och regeringens förslag riktigare avvägt än det improviserade förslag om ett nytt skattekraftsområde som med lottens hjälp har vunnit utskottets bifall.

Anledningen till att jag gärna vill tillkännage min oro är att det, om man fingrar på gränsen och tar in hela län som traditionellt och konventionellt räknas till Svealand och mellersta Sverige, såsom Västmanland, Kopparbergs län och Gävleborgs län, på detta sätt är svårare att finna en naturlig gränslinje än enligt den princip som kommittén och regeringen följer.

Naturligtvis kan det, som jag nyss sade, aldrig bli tal om millimeterrättvisa, men bakom den här schablonlösningen ligger ändå ganska utförliga beräkningar, på vilka indelningen i skattekraftsområden bygger. Om man nu ogenerat tar med hela nya län, som traditionellt räknas till Svealand, exempelvis Värmland, har jag svårt att förstå att man skall kunna anföra något principiellt argument mot att ta med Bohuslän och Dalsland. Har man tagit med Värmland ända ned till gränsen mot Skaraborgs län, alltså ett industribetonat område, varför skall man då utelämnat den mera jordbruksbetonade

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

del av Skaraborgs län som gränsar mot Värmland? Man kan göra samma jämförelser om man tar med södra Dalarna, norra Örebro län och Västmanland, och man kan få samma gränskollisioner om man låter den nya gränsen följa Dalälven mellan Gävleborgs län och Uppland. Jag tycker det är riktigare att hålla sig till vad som enligt alla traditionella och vedertagna begrepp är Norrland. Gränserna är inte tillkomna av en sinkadus, utan bakom indelningen ligger ett mycket utförligt material med bedömningar och beräkningar.

Jag nämnde att två utredningar har kommit fram till denna gränsdragning. Jag kan erinra om att gränsdragningen inte har mött några nämnvärda protester vid remissbehandlingen, utan att remissinstanserna på det hela taget varit förstående på den punkten. Dessutom har vi bakom oss tre års tillämpning enligt de gamla skattelindringsbestämmelserna av den gränsdragning som föreslås i propositionen.

Fastställer man, såsom jag befärad, en sådan här snabbt improviserad ny gränslinje, kan det uppstå kontroverser. Det kan vara lugnt i år, men det blir förmodligen inte lugnt nästa år. Slutligen har man flyttat gränserna — jag ser här bort från kostnadsökningarna vid varje tillfälle — och kommit fram till en gränsdragning som är illa anpassad till kommunernas skiljaktigheter i skattekraft.

En annan fråga som varit en stor fråga i utredningen och föranlett reservationer även i statsutskottet gäller utdebiteringsgränsen. Jag skall inskränka mig till det korta konstaterandet att tanken på fast bidragsgräns icke harmoniserar med grundtanken i proposition och utlåtande, nämligen en skatteutjämning i förhållande till medelskattekraften. En fast bidragsgräns leder, även om man sason det heter i propositionen justerar den med vissa ars mellanrum, till ett renodlat statsbidrag, frikopplat från utjämnings tanken. En rörlig gräns medför ett statsbidrag som

står i direkt relation till medelutdebiteringen och följaktligen logiskt och konsekvent ansluter sig till de grundtankar för vilka propositionen är ett uttryck. Det har också i denna debatt, herr talman, vid ett par tillfällen anförts en del synpunkter som väl närmast skulle kunna tas såsom en kritik mot finansministern för de kompletteringsdirektiv som den sittande utredningen fick. Jag har kanske ett behov av att motivera varför dessa direktiv över huvud taget kom till.

Det är faktiskt inte på det sättet, ärade kammarledamöter, att man i och med att man lägger ett utredningsuppdrag i händerna på en sakkunnig församling säger: »Sätt nu i gång och utred! Kom fram med vad ni själva önskar, bortsett ifrån vad det kostar!» Utredningen har tillsatts för ett speciellt område, rekryterats med hänsyn till det specialområde som skall utredas. Man kan inte begära att utredningens i och för sig förtjänta män och kvinnor i sitt utredningsarbete skall ledas utav något slags, skall vi säga, statsfinansiell uppfattning, huruvida förslagen passar in i vad som anses vara en riktig finanspolitisk bedömning och är rätt avvägda i konkurrens med andra önskemål. Det går inte till på det sättet. Jag kan försäkra att om regeringen, den föredragande departementschefen och i sista hand finansministern skulle addera ihop alla önskemål från fria och obundna utredningar, vore dessa utredningar tämligen värdelösa, eftersom det icke finns fysiska och praktiska möjligheter att placera in resultaten inom de ramar som ekonomiska och reella resurser i övrigt innebär. Jag har oändligt många exempel på detta. Om man studerar Kungl. Maj:ts utredningsdirektiv sedan ett par år är det en medveten linje att ange ekonomiska ramar för utredningarna. I den vägutredning som för närvarande arbetar är detta klart angivet, i den stora skatteutredningen var det klart angivet, och i praktiskt taget alla utredningar som tenderar att

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

spela en roll i ekonomiskt avseende är detta klart angivet. Det blev nödvändigt att lämna ett tilläggsdirektiv så som det rent statsfinansiella perspektivet såg ut att utveckla sig. Jag är medveten om att kommittén ogillade detta tilläggsdirektiv, men kommittén fortsatte lojalt sitt arbete, och vi fick ett förslag inom den angivna ramen. Att propositionen sedermera har gått något därutöver beror väl på att det, om vi vill acceptera kommitténs principiella uppläggning som vi tyckte var riktig, blev ofrånkomligt att så att säga svälja även en större kostnadsfördyring än vad kommittén hade stannat för. Det var logik och sammanhang i detta. Regeringen tog konsekvenserna, naturligtvis också av den anledningen att vi var helt medvetna om situationen för kommunerna, både för primärkommunerna och för landstingskommunerna. Vi ansåg att det förelåg ett behov att ge dem ett ordentligt handtag, vilket jag anser att propositionen är ett uttryck för. Å andra sidan innebär detta att den statsfinansiella situationen pressades till gränsen av vad i varje fall regeringens finansminister vågade göra. Jag har ju fått uppbära mycken smälek efter den 11 januari för en skral och dålig finanspolitik, en alltför svag finanspolitik som har lagt orimliga bördor på penningpolitiska instrument i form av höga räntor och hårda kreditåtstramningar. De som har kritiserat mig härför har emellertid inte dragit sig för att på gammalt känt manér bjuda över i den fråga vi i dag diskuterar. Visserligen stannar överbudet vid 20 miljoner kronor, men det är ändå ingen liten summa. Och det finns, såsom tidigare har sagts här i debatten, ingen anvisning på någon motsvarande inkomstförstärkning.

Jag har med detta, herr talman, velat poängtera den dubbeltungade argumentation som faktiskt i detta sammanhang har demonstrerats. Jag har känt ett behov av att säga detta, vad det nu kan leda till. Jag hade nämligen hoppats att utskottet, eftersom man är överens

om att statsfinanserna knappast bör försvagas, ändå skulle ha gjort ett försök att anvisa den kompenserande inkomstförstärkning.

En annan fråga, herr talman, som också har varit föremål för diskussion i denna rätt långa debatt, har varit frågan om skolskjutsbidraget. Redan i propositionen har det ganska klart och bestämt skrivits ut att det extra bidrag på 10 miljoner kronor, som det ligger i Kungl. Maj:ts hand att fördela, i allt väsentligt skall användas för att mildra de konsekvenser som bortfallet av skolskjutsbidraget kan föra med sig för vissa kommuner, framför allt längst upp i norr. I skatteutjämningsprincipens egen natur ligger det ju att om en kommun på grund av höga utgifter på ett eller annat område, är skattesvag och har en hög utdebitering, blir det automatiskt en större kompensation. Så fungerar bidraget. Regeringen gjorde ju också den förändringen att bidraget skall stiga i den mån utdebiteringen för den enskilda kommunen avlägsnar sig uppåt i förhållande till utdebiteringen för landet i övrigt.

Det är frestande att också säga några ord om tanken att via staten garantera ett grundbidrag i form av bostadsbidrag till folkpensionärerna. En glädjande sak när man läser utskottets utlåtande är att centerpartiet har blivit ensamt på den här punkten. Det är glädjande därför att utskottets utlåtande är ett uttryck för en konsekvent linje; där beslutanderätten ligger, där skall också de ekonomiska konsekvenserna tas. Det är detta som ligger bakom hela omläggningen inom ramen för finansiering av folkpensionerna. Staten tar till sista öret alla kostnader för de beslut som denna kammare och medkammaren fattar, men vi begär att kommunerna skall ta kostnaderna för de beslut som respektive kommunala fullmäktigeförsamlingar suveränt fattar. Det är en riktig och konsekvent linje, om man ser utvecklingen i det långa loppet. När det gäller kostnadsfördel-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

ningen mellan stat och kommun tror jag att det är synnerligen önskvärt att man försöker bibehålla denna princip så långt som det är praktiskt möjligt.

Jag har varit med och studerat en del länsvis och regionsvis gjorda undersökningar på den svenska landsbygden, som gällt omfattningen av de kommunala bostadsbidragen. Sådana undersökningar ger ju ett mera direkt betyg på hemmabefolkningens intresse, i den mån den representeras av sina kommunalmän, just för folkpensionärerna. Det har varit ett ganska intressant material att närmare studera. Därvid har framkommit att det inte alls har varit ovanligt att kommuner med hygglig skattekraft och låg utdebitering har hållit sig med mycket låga bostadsbidrag, och det har även varit vanligt att kommuner med hög utdebitering har hållit sig med höga bostadsbidrag till pensionärerna. Det finns således inte någon direkt korrespondens mellan skattekraft och utdebitering och bostadsbidragets storlek. Därvidlag får man leta sig fram till hur stort det lokala engagemanget är när det gäller den egna kommunens folkpensionärer. Åtskilliga av dessa utredningar ger rätt dystra resultat, som visar att det i en del fall finns ekonomiska motiv för att ge ett hyggligt bostadsbidrag men där man ändå inte anser sig kunna göra det. Jag vill minnas att det var herr Axel Svensson som här från talarstolen talade om snåla kommuner. Det uttrycket är väl i vissa fall alldeles riktigt — snålheten är en faktor som verkar alldeles fristående från kommunens ekonomiska möjligheter; vi har säkert alltför många exempel på detta. Och då är det klart att om staten går in med ett garanterat grundbidrag i bostadstillägget — jag vill minnas att förslaget gällde 400 kronor för ensamstående och 600 kronor för äkta makar — så finns väl i de här kommunerna samma uppfattning kvar som de hitintills har demonstrerat, och de kommer då att ta chansen att slippa ifrån att betala någonting.

Staten klarar det, men de sitter själva med beslutanderätten. — Detta är gallet, det är fel.

Den linje som utskottet nu har valt ger oss möjligheter att ställa ut till offentligt beskådande de kommuner som i fortsättningen snålar för hårt med bidragen till folkpensionärerna. Ger kommunerna ordentliga bostadsbidrag till folkpensionärerna, så tvingas de kanske att höja sin utdebitering, och då utlöser det automatiskt bidrag enligt det skatteutjämningsystem som här presenteras. Är en kommun fattig och inte har skattekraft nog för att lämna hyggliga bidrag till pensionärerna, så ger detta system tillskott till det felande skatteunderlaget, så att den möjligheten finns. Kvar blir de kommuner som av snålhet inte vill ge bidrag till pensionärerna, och dem har man, menar jag, ett intresse av att ställa ut och inte gömma bakom en statlig bidragsgivning.

Herr **PERSSON, EINAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att gå i polemik mot finansministern, utan det är så att jag tyvärr måste återkalla det yrkande jag ställde beträffande motionerna I: 669 och II: 791; detta av rent formella skäl eftersom man inte har möjlighet att yrka bifall till motioner som inte är åtföljda av lagtext.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Först en liten rent personlig reflexion. När finansministern talade så mycket om »snåla kommunalmän» o. s. v. må det väl vara förlätligt att de som är verksamma inom kommuner och landsting vill säga något. Jag har stor respekt för finansministerns ekonomiska omsikt och den sparsamhet han så många gånger visar även när

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. det gäller ganska små belopp, men då han talar om de snåla kommunalmännen skulle jag vilja säga, herr talman, att det också finns andra läsararter vid bedömningen av ett och annat inom finansdepartementet. Det finns kanske folk som säger, enligt en gammal historia, att min hm-hm och herrns katten är precis samma person.

Sedan förstår jag finansministern på en väsentlig punkt: Han tycker att när han lägger fram ett förslag som i alla fall ger så pass mycket för kommunerna borde det så att säga vara rimligt att vi i kommuner och landsting skulle kunna förstå att det som han gjort är det centrala, och då skall man inte alltför mycket diskutera andra aspekter, som i finansministerns anförande inte spelade så stor roll. Men vi från vårt håll har sedan 1961 tagit upp dessa problem i motioner riksdag efter riksdag, och då har man hänvisat till skatteutjämningsutredningen. Sedan kommer den här propositionen, och då behandlas motionerna i samband med den. Mot denna bakgrund hade jag hoppats på litet förståelse när vi samtidigt diskuterar motionerna och propositionen, så mycket mera som vi i det fallet har stöd av den utredning finansministern tillsatte, som ju pekade på hur önskvärt och bra det är med en riktig lösning efter stora linjer.

Finansministern säger att propositionens förslag är bättre än kommitténs. Ja, jag skall gärna gå med på att i vissa punkter är kommitténs förslag sämre. Men som helhetsintryck kvarstår att det som man hänvisade till för att komma ifrån behandlingen av uppgiftsfördelningen och kostnadsfördelningen mellan primärkommuner, landsting och stat inte löstes med detta. Det har kommittén vittnat om.

Finansministern säger att utvecklingen under senare tid har inneburit att staten tagit på sig en hel del och att det här har blivit bättre och bättre. Jag vill komplettera den skönmålningen med att säga att även i kommunerna

och landstingen har skatten stigit, och det inte så litet. När jag blev landstingsman 1942 hade vi i vårt län en skatt på 2:45. Med den kunde man inte uträtta mycket. Vi ville uträtta mer, och vi måste höja skatten för att göra det. Nu sitter vi med en skatt som är ungefär tre gånger så hög. Det är inte bara vinst med detta, utan det är väsentliga kostnader. Man kan nog säga att kommuner och landsting tar på sig en ganska väsentlig del av kostnaderna.

»Det borde vara frestande att säga», sade finansministern. Jag tycker att det kunde vara frestande även för honom att säga någonting om favoritmetoderna att staten bestämmer och anger riktlinjer och sedan får landsting och kommuner utdebitera. Detta är ett förhållande som inte är särdeles demokratiskt. Enligt västmanlandsutredningen är kommunernas utgifter till 82 procent bundna genom statliga direktiv. Siffran är väl ungefär densamma i landet över huvud taget. Det blir väldigt litet av demokrati och folkstyre på det planet, och likadant är det med landstingen.

Det har påtalats att jag tagit upp detaljer, och det är riktigt. Jag har velat exemplifiera hur bundna och upphängda kommuner och landsting har blivit i sin planering då de nu är beroende av både de statliga målsättningarna och de statliga resurserna. Jag har tagit upp problemet om att få en överensstämmelse på det ena området och det andra. En lösning av problemet kan nås om man verkligen går in för en omprövning av kostnadsfördelningen mellan staten, primärkommunerna och landstingen. Detta är det centrala och skulle skapa mera klarhet i stället för den nuvarande oredan.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Sträng var inte glad åt att utskottet så här i all hast, som han uttryckte sig, hade funnit på ett nytt skattekraftsområde. Han me-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

nade att man inte kunde ge det nya området en »riktig» gräns, och han hade också en del övriga invändningar att göra. Jag tror mig kunna hävda, att gränserna för det nya skattekraftsområdet är väl så motiverbara som de tidigare uppdragna gränserna.

Vad har man i propositionen för motiv att föra Gävleborgs län, som alltid har hört till Norrland, till Svealand? Vad finns det för motiv för att föra inlandsområden i Dalarna och Värmland till samma område som Götaland? Jag tror att det finns starka skäl för att geografiskt sett motivera det område som utskottet föreslagit. Jag kan hänvisa till den detaljerade motivering som herr Einar Persson föredrog. Tyvärr ansåg han sig ändå av principiella skäl inte kunna ansluta sig till utskottets förslag, genom att landsting och kommuner kommer i olika skattekraftsgränser. Men landstingen och kommunerna är ju även i propositionen uppdelade på olika skattekraftsgränser.

Jag tror att utskottets förslag är bättre än propositionens också därför att man får en tioprocentig avtrappning mellan områdena i stället för en tjugoprocentig. Därmed mildrar man tröskelleffekterna mellan områdena.

Vad beträffar utdebiteringsgränsen talar finansministern om att en fast utdebiteringsgräns inte harmonierar med ett sunt och riktigt skatteutjämningsystem. Jag tror att man väl kan hävda att en fast utdebiteringsgräns harmonierar med ett sunt och riktigt skatteutjämningsystem, dels därför att det ger kommunerna bättre möjlighet att planera för sina utgifter och inkomster, dels därför att man förhindrar att kommunerna måste spekulera i en utdebiteringshöjning för att motverka väntade förluster på grund av att medelutdebiteringen höjs. Om den bristande harmonien skulle bestå däri att kommunerna möjligen skulle tillföras mera pengar i fall de kommunala utgifterna ökades, är detta inte något fel.

Jag tycker att utskottets förslag väl

harmonierar med den anda som visats i kammaren i dag. Om kommunerna får ökade utgifter framöver, måste staten täcka in en del av dessa utgifter. Det skulle ju ske automatiskt med en fast utdebiteringsgräns, som givetvis inte skulle bestå oförändrad hur många år som helst.

Vad slutligen angår skolskjutsarna är det ju riktigt att det system som föreslås täcker en del av merkostnaden men bara kanske 10 procent i vissa fall, 20 till 30 procent i en del andra fall och i bästa fall 60 procent. Har man fått ett system som ger kommunerna en inkomstnivå som kan motiveras ur olika synpunkter, är det väl fel att ta bort en del av effekten för de svagaste kommunerna.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Beskyllningen för att föra en dubbeltungad finanspolitik tar jag, som finansministern förstår, inte åt mig. Våra reservationer är kostnads- mässigt klart redovisade.

Emellertid är jag medansvarig till utskottets förslag om ett nytt skattekraftsområde, vilket väckt finansministerns oro. Finansministern säger att det är ingen sinkadus när gränsen dras söder om Härjedalen och norr om Hälsingland och att om denna linje skulle frångås vore fältet öppet att resonera som så att det är inte så stor skillnad mellan södra Dalarna och norra Västmanland etc. Men gränsdragningen som går genom södra Härjedalen och norra Hälsingland är en gränsdragning i öst- västlig riktning efter den 62:a breddgraden. Den gränsdragningen svarar emellertid egentligen inte mot de naturliga ekonomiska förutsättningarna i vårt land. Gränsdragningen borde gå mera i sydvästlig—nordöstlig riktning. Norrlands kustland kan exempelvis inte sägas vara ett av naturen missgynnade område, medan däremot Dalarnas, Hälsinglands och Värmlands inland är ganska strävt behandlade. Den lokalise-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. ringspolitiska stödområdesgränsen svarar i varje fall bättre mot de näringsgeografiska och ekonomiska förutsättningarna.

Vid behandlingen i utskottet ställdes yrkanden beträffande just dessa tre län. Även om jag mycket väl kan erkänna att den lokaliseringspolitiska gränsdragningen är bättre än den gränsdragning som utskottet har förordat, så fanns det bara en praktiskt möjlig utväg, om man ville komma med ett alternativ till förslaget att följa den 62:a breddgraden, vilket nog trots allt varit något av en sinkadus.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag inte har någon anledning att på något sätt försvara de snåla kommuner som det har talats om. Jag konstaterar bara att finansministern sade, att låg utdebitering är lika med lågt bostadstillägg och att hög utdebitering är lika med högt bostadstillägg.

Många gånger anses vi representera landsbygdskommunerna. Kanhända kan man dra en parallell mellan hög utdebitering och högt bostadstillägg. Hög utdebitering kännetecknar allt för ofta landsbygdskommunerna. Jag tror dock att det ligger en tvåfaldig rättvisa i att kunna ordna med ett grundbelopp åt folkpensionärerna. Efter det resonerar finansministern här fört och indirekt givit kommunerna sina direktiv om mindre »snålhet», förväntar han sig uppenbarligen, att de får klara problemen om sin skattebelastning så gott det nu går.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 78 angående skatteutjämning finns två stycken hängpropositioner, nämligen nr 49 och nr 50. Den ena gäller skolskjutsarna och den andra

biblioteken. Jag skall, herr talman, utslutande hålla mig till de kommunala folkbiblioteken och avlösningen av deras statsbidrag.

Jag får då kanske först säga, att det som finansministern yttrade om att frågan varit föremål för utredning, remissyttranden och överläggningar väl såvitt jag kan förstå inte gäller folkbiblioteken. Tvärtom har det varit så att skolöverstyrelsen så sent som när den gav in sina petita för nästa budgetår utgick ifrån en departementspromemoria, som avsåg en väsentligt högre bidragsgivning.

Frågan har blivit något illa behandlad rent tekniskt sett, eftersom femte avdelningen redan medan andra avdelningen höll på med att fundera över de två speciella propositioner som ecklesiastikministern framlagt tog ställning till principfrågan. Därmed blev det kanske i realiteten inte någon sakbehandling av de två frågorna.

Inom högerpartiet har vi inte haft något att erinra, när vi har sett frågan i dess helhet, alltså både när det gäller skolskjutsarna och de kommunala folkbiblioteken.

Beträffande skolskjutsarna skulle jag vilja ställa den frågan till reservanterna: Varifrån tar herrarna pengarna? Det rör sig ju om drygt 70 miljoner kronor till skolskjutsar och inackordering. Är avsikten att man skall räkna ned utjämningsbidraget med motsvarande summa eller har man för avsikt att öka budgeten med motsvarande belopp? Samma fråga kan också ställas i fråga om de kommunala folkbiblioteken. Högern har emellertid angivit ett alternativ när det gäller de kommunala folkbiblioteken. Vi är fullt på det klara med att detta inte bara är en ekonomisk fråga. Den ligger även i hög grad på den kulturella aktivitetens område. Det gäller möjligheten att samordna folkbibliotek och skolbibliotek för att åstadkomma både en effektivisering av verksamheten och en stimulans. Såvitt jag kan förstå kommer utskottet eller av-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. delningen att i princip ställa sig positiv till detta. Vi tror att man den vägen kanske stimulerar biblioteksverksamheten ute i kommunerna väsentligt mycket bättre än genom ett bibehållande i första hand av de nuvarande biblioteksbidragen, vilka svarar mot ungefär 90 öre per invånare, eller totalt 10 000 kronor per kommun. Det räcker inte med en tillfällig stimulans för att åstadkomma ett resultat i detta sammanhang.

Jag har, herr talman, velat redovisa detta, eftersom den frågan kommer att bli behandlad litet längre fram under vårsessionen. Den kommer inte att tas upp i detta sammanhang. Vi har alltså velat biträda avlösningen med hänvisning till vår motion, som vi har anledning förvänta får ett positivt mottagande

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man frågar var reserverna skulle ta pengarna ifrån om skolskjutsarna skulle vara kvar. I propositionen nr 49 äskar Kungl. Maj:t anslag med 77 miljoner kronor. Pengar i denna omfattning finns alltså anvisade. Skulle man låta systemet med statsbidrag till skolskjutsar gå vidare i samma stil som nu så skulle det för nästa budgetår, om jag har fattat saken rätt, inte erfordras några nya pengar.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det torde inte vara felaktigt att tro att de kommunalt intresserade i landet är ganska nöjda med huvudprinciperna i de förslag till nytt skatteutjämningsystem som finansministern här presenterat. Genom detta försvinner en hel del bidrag som nu utgår till kommunerna, dels för ortsavdragsreformen och dels en hel del andra ting, som ju även berörts här tidigare. Staten övertar helt kostnaderna för folkpensionerna. Det är ett gammalt

önskemål som nu blir tillgodosett. I gengäld får kommunerna helt bekosta de kommunala bostadstilläggen. Men det kan vara motiverat då det ju ändå är kommunerna som bestämmer beloppet av detta bostadsstöd.

I stället får nu kommunerna ett rejält bidrag genom skatteutjämnings, vilket gott och väl täcker det bortfall som uppstår. Härigenom försvinner en hel del krängel, dels för kommunerna och dels för de statliga verk som har att utbetala de olika bidragen. Det måste även medföra att kommunerna får större självbestämmanderätt att förfoga över de medel de har. Man kan därför säga att förslaget kommer att befrämja den kommunala demokratien.

Detta gäller som sagt principerna. Det hindrar inte att det i olika avsnitt och detaljer kan finnas utrymme för olika meningar.

Jag kan i detta sammanhang erinra om att ledamöter från Gävleborgs län redan under fjolårets riksdag hade en motion som berörde just skattelindringsbidraget till kommunerna. Där poängterade vi att landskapet Hälsingland inte bara i geografisk mening utan även mer påvisbart har de kännetecken som sammanför landskapet med Norrland i övrigt.

Det kan konstateras starka folkminskningar genom utflyttning från landskapet. Det finns stora glesbygder, och kommunerna har det inte så väl beställt ekonomiskt. De har i många fall ett skralt skatteunderlag, och därav följer ofullständig kommunal service. I vår motion föreslog vi att Hälsingland skulle föras till det andra gränsunderlagsområdet, som det för närvarande heter och som omfattar Västernorrland, Jämtland och kustområdet i Västerbotens län. Den motionen vann inte gehör vare sig i utskottet eller i kamrarna. Det hänvisades till att det satt en kommitté som hade att utreda detta och att den snart skulle komma med förslag. Sedan dess har nu detta förslag kommit, och denna proposition har även

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m. lämnats. Den berör de grunder som nu skall tillämpas fr. o. m. nästa år när det gäller den kommunala skatteutjämningen. Områdena föreslås heta skattekraftsområden, medan den nuvarande gränsindelningen föreslås bli oförändrad. Vi har därför från Gävleborgs län väckt en motion även i år. I den yrkar vi att i första hand hela länet och i andra hand Hälsingland tillföres det andra skattekraftsområdet, alltså i det hänseendet samma yrkande som i fjol.

Det kan konstateras att den utflyttning från Hälsingland som påvisades i fjolårets motion ytterligare accentuerats. Under fjolåret blev det ett utflyttningsunderskott med inte mindre än 1 730 personer i norra länsdelen. Denna utflyttning har ytterligare skärpt villkoren för dem som måste stanna kvar, om bygderna inte skall läggas helt öde.

Vid utskottsbehandlingen har utskottet haft att ta ställning även till andra motioner som ju berörts här. Det har föreslagits att det nu skulle inrättas ytterligare ett skattekraftsområde, bestående av Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län. Detta område skulle garanteras ett skatteunderlag med 100 procent av medelskattekraften bland rikets kommuner.

Vi hade nog från början trott att detta skulle vara en realistisk lösning av detta problem, men vid närmare granskning — och det har även framgått av anföranden, bl. a. av herr Söderberg — skulle det dock bli ogynnsamma jämförelsemöjligheter mellan detta föreslagna område och andra närgränsande kommuner och områden i Mellansverige. Mera realistiskt skulle det kanske därför te sig att stanna vid tre områden men att då de områden av dessa län som har norrlandskaraktär — det finns ju sådana områden i samtliga dessa tre län — tillfördes det mellersta området. Det skulle även vara motiverat ur den synpunkten att dessa när det gäller lokalisering tillhör just det norra stödområdet.

Det var herr Johan Olsson som i sitt

första anförande gjorde en jämförelse mellan Gnarps och Njurunda kommuner, den förra i Gävleborgs län och den senare i Västernorrlands län. De ligger alltså på ömse sidor om länsgränsen. Han påvisade att Njurunda kommun, som är en industrikommun med stor folkmängd, får ett mycket stort skatteutjämningsbidrag enligt detta förslag, medan däremot Gnarp, som är en småindustriell och jordbruksbetonad kommun med betydligt mindre folkmängd, får ett mycket lägre proportionellt bidrag. Detta har observerats även tidigare, och vi har nog sett det så, att om nu Hälsingland av Gävleborgs län skulle tillföras det av utskottet föreslagna nya skattekraftsområdet, vore det inte tillräckligt för att utjämna dessa saker, utan det riktiga vore i det fallet att Hälsingland tillfördes det mellersta området. Då eliminerades de påvisbara olägenheter som nu är för handen.

Med stöd av detta skulle jag, herr talman, vilja föreslå att landskapet Hälsingland när det gäller skatteutjämningen tillfördes det mellersta området och att därför § 7 i förordningen angående skatteutjämningsbidrag får följande utformning i fråga om skattekraftsområden:

»*skattekraftsområde 1*, omfattande hela riket med undantag av landskapet Hälsingland av Gävleborgs län, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande landskapet Hälsingland av Gävleborgs län, Västernorrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

skattekraftsområde 3, omfattande återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län».

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Det har sagts mycket i denna diskussion som vore värt att

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

kommentera. Jag skall avstå från det mesta, men det är några saker som jag skulle vilja ägna viss uppmärksamhet. Det är bl. a. vad finansministern här anförde om de direktiv som 1958 års skatteutjämningskommitté hade att arbeta efter.

Först var det de ursprungliga direktiven som han pekade på: beskattningsföremålets fördelning, beskattning för gemensamt kommunal ändamål, det allmänna skatteutjämningsbidraget och de speciella statsbidragen. Som finansministern sade fick utredningen i april månad 1963 tilläggsdirektiv. Det företogs dessutom då vissa ändringar i utredningens sammansättning.

Tilläggsdirektiven kan det vara värt att erinra om mot bakgrunden av den diskussion som förts. De var baserade på att landstingen gjort sig påmintade — de hade fått stegrade kostnader för hälso- och sjukvård och ville ha förbättring av sin ekonomi. Vidare angav finansministern en bestämd medelsram för utredningens arbete. Dessutom lämnade han detaljerade anvisningar i viss omfattning om hur medlen skulle fördelas — det skulle vara för ett allmänt skatteutjämningsbidrag. Det gavs också anvisning om pensionskostnadernas fördelning. Vidare skulle utredningen föreslå lämpliga förändringar i fråga om de speciella statsbidragen.

Resultatet av finansministerns tilläggsdirektiv blev att det inte fanns pengar över för de speciella bidragen. Den frågan har finansministern senare löst i sin proposition genom att avskaffa de speciella statsbidragen för skolskjutsar, skolmåltider, folkbibliotek och en del andra saker.

Det vore intressant att ta upp en diskussion om finansministerns statsfinansiella synpunkter på dessa frågor, men jag skall avstå från det med hänsyn till den sena timmen. Jag vill emellertid peka på att när man diskuterar frågan om de kommunala kostnaderna, om samhällets kostnader över huvud taget, skall man sträva efter att för samma

förmåner skall betalas samma belopp, med andra ord att man räknar in inte bara kommunalskattens storlek och ortens samhällseliga standard, utan också det totala skattetrycket. Vi får då komma ihåg att det blir stora variationer med hänsyn till skillnaden i kommunalskatt.

Det har också skett en kraftig stegring av kommunalskatten under 1950-talet och 1960-talet. Tidigare har i denna diskussion redovisats en stegring med drygt 70 procent under den tiden, från genomsnittligt drygt 10 kronor till 17:25 kronor, som utdebiteringen är i dag. Man kan fråga sig: Vad beror detta på? Jag tror att man kan ange tre skäl. För det första ökade kommunala utgifter, inte minst på grund av riksdagsbeslut, för det andra statsbidragens urholkning som medverkat till att försämra kommunernas ekonomi, och för det tredje medborgarnas krav på ökad kommunal service och ökade insatser från kommunerna av olika slag.

Finansministern har i sin proposition gjort vissa förändringar i skatteutjämningskommitténs förslag. Finansministern har inte som vi i kommittén varit bunden av den medelsram som anvisats för oss. Med hänsyn till det beräknade ekonomiska utfallet av budgeten ansåg sig finansministern ha större möjlighet att kunna ge mera pengar till skatteutjämning än vi hade. Vi har självfallet hälsat det med tillfredsställelse, även om en del frågetecken finns i marginalen.

Två områden har framför allt diskuterats här, vilka jag också skulle vilja beröra. Det ena är utdebiteringsgränsen. Det är frågan om vi skall ha en fast utdebiteringsgräns eller om vi skall ha en utdebiteringsgräns, som är genomsnittet av skatteuttaget i riket. Finansministern har stannat för en utdebiteringsgräns som är flytande och som också är i paritet med den genomsnittliga utdebiteringsgränsen i riket. Motiven för detta är bl. a. att kommittén stannat för den lösningen.

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

Får jag bara på den punkten erinra om, att av kommitténs tolv medlemmar var det departementets representanter, herr ordföranden — landshövding Nilsson i Värmlands län — och bevilningsutskottets representant, som tillsammans med högermannen Lothigius blev kommitténs majoritet och som önskade en flytande utdebiteringsgräns. Kommitténs minoritet — sex av ledamöterna — bestod av kommunrepresentanterna, representanterna från Landskommunernas förbund — numera Svenska kommunförbundet — Stadsförbundets representant, Landstingsförbundets representant, som är en aktad ledamot av denna kammare och tillhör samma parti som finansministern, samt Svenska kommunförbundets ordförande, f. d. socialdemokratisk riksdagsman, folkpartiets representant och centerns representant i skatteutjämningskommittén. De utgjorde alltså minoriteten, som ville ha en fast utdebiteringsgräns.

Jag måste bekänna att jag är en aning förvånad över att inte finansministern mera grundligt övervägt de synpunkter som kommunerna anfört på denna fråga. Det hade funnits skäl att lägga in en skattepolitisk målsättning även i fråga om utdebiteringsgränsen. Propositionens och utskottets förslag är en lösning, som blir en skatteutjämning på vilken nivå som helst och utan direkt skattepolitisk målsättning.

Den andra frågan som har diskuterats är om vi skall ha ett nytt skatteområde. Skatteutjämningskommittén, där jag var ledamot, stannade för tre skatteområden. Det var samma indelning som man hade för det särskilda skattelindringsbidraget, och det blev också vår lösning. Man förråder väl inga hemligheter här, om man säger att det var en ganska omfattande diskussion i kommittén om gränsområdena, främst om de norra delarna av det område som man vill hänföra till ett nytt skatteområde från utskottets sida.

Det har här vittnats om de bekymmer som finns i de norra delarna av Gävle-

borgs län. Det är självklart att också de motioner som väckts i riksdagen från detta län påverkade diskussionerna i skatteutjämningskommittén. Vi kom emellertid fram till att vi skulle följa länsgränserna och stannade därför för den tidigare föreslagna indelningen. Vi fick också en skrivning till stånd, att när särskilda förhållanden förelåg, Kungl. Maj:t skulle göra förändringar i dessa skatteområdesgränser.

Utvecklingen har emellertid gått fort, vilket också har omvittnats här i dag. Visserligen har finansministern förklarat sig vara orolig med tanke på vad som här sker. Jag vet inte om den oron bara baseras på att vi skulle få ytterligare ett skattekraftsområde. Jag undrar om inte finansministerns oro också bottnar i att finansministern liksom kommunalmännen frågar sig: Var kommer våra kommunala skatter att sluta, hur höga kommer de egentligen att bli och hur blir utvecklingen på kommunalekonomiens område, om vi skall förverkliga alla de uppgifter som inte minst riksdagen har lagt på kommunerna i dag? Jag tror att finansministern tillsammans med kommunalmännen på den punkten torde hysa ganska stor oro.

När det gäller det nya skattekraftsområdet, omfattande Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, har det omvittnats från Gävleborgs län hur bekymmersamt läget där är. Också den problematik som finns i Kopparbergs län har beskrivits av herr Einar Persson. Får jag bara till detta lägga, att under den första tiden av skatteutjämningskommitténs arbete hade endast två kommuner i Kopparbergs län fått bidrag därför att de var särskilt skatte-tyngda. Hur många det är i dag kan jag inte svara på, men vi har endast sex kommuner av länets 47, som ligger under medelutdebiteringen i riket. Vi har blivit ett utflyttningslän i allra högsta grad. Under de senaste åren har inget län haft en så omfattande utflyttningsområde som Kopparbergs län. Den ten-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.

densen märker man också i Gävleborgs län genom omflyttningen från inlandet till kustlandet. Eftersom Kopparbergs län är ett inland sker det en flyttning söderut, och många människor flyttar också från den södra delen. Förhållandena är enahanda i Värmlands län. Utskottet har här ansett att det finns anledning att göra en mjukare övergång med hänsyn till den utveckling vi fått på detta område. Detta har också beaktats av statsmakterna, när delar av dessa tre län ansetts böra tillhöra det norra stödområdet ur lokaliseringssynpunkt.

Jag vill i detta sammanhang bara säga att jag är förvånad över att herr Einar Persson och herr Erik Svedberg här ställt yrkanden, som de på förhand vet inte kan vinna bifall här i riksdagen. Jag har en känsla av att de yrkanden som de ställt snarast kan få samma resultat som det gamla talesättet: »Den som gapar över mycket mister ofta hela stycket». Jag tror att risk föreligger för att vi inte ens får den förbättring som utskottet här har gått in för, om vi inte kan samsas om detta.

Finansministern tog sedan upp en sak som är intressant ur många synpunkter, och det gäller här en princip som är betydelsefull. Finansministern menar, att staten inte bör betala utgifter som staten inte bestämmer över — beslutat kommunerna utgifter, skall också kommunerna betala. Jag delar den uppfattningen, herr finansminister, men jag vill säga att om finansministern med detta som utgångspunkt tar upp en diskussion angående bostadstilläggen för pensionärerna, är detta inte helt överensstämmande med denna princip, eftersom det inte bara är kommunerna som här bestämmer. Det är ändå på det sättet, att det i dag finns kommuner där det är en folkpensionär på tjugo aktiva invånare, och det finns andra kommuner där det är en folkpensionär på tre å fyra aktiva invånare, alltså ett mycket stort antal folkpensionärer. I en kommun, där det finns mångdubbelt flera folkpensionärer än i andra,

är det inte bara kommunen som bestämmer bostadstilläggets storlek, utan det är också antalet pensionärer som gör detta. Denna sak bör vara med i bilden när frågan om pensionernas storlek och bostadstilläggen diskuteras.

När finansministern sedan klandrar det ställningstagande jag såsom centerns representant i skatteutjämningskommittén gjort, vill jag säga att min uppfattning också delas av en rad remissinstanser och olika myndigheter på detta område. Jag kan säga att jag på den punkten inte är ensam om min uppfattning utan har fått stöd på många håll.

Det finns vidare ingen anledning för mig att slå vakt om »snåla kommuner». Ur den synpunkten har jag inte kunnat följa högerens resonemang vare sig i utredningen eller här i kammaren. Högerens resonemang går ut på att man vill vifta bort den reduceringsregel som skatteutjämningskommittén kom fram till. Det har pekats på att vi har minskat spännvidden mellan lågskattekommuner och högskattekommuner. Om man skulle tillgodose högerens önskemål om att slopa reduceringsregeln, innebär det att spännvidden skulle öka mellan lågskatte- och högskattekommunerna. Det kan inte vara rimligt att vi skall ge bidrag för skatteutjämnning till kommuner, som har låg utdebitering och låg kommunal standard, som t. ex. saknar skolmåltider och har låga kommunala bostadstillägg. I detta fall kan reduceringsregeln medverka till åtgärder för en rimlig kommunal standard åt invånarna.

Jag vill slutligen säga att det här finns en problematik, som finansministern alldeles för lätt har glidit förbi i sin proposition och i sitt inlägg här i kammaren, nämligen att i de kommuner, där skolan utgör en stor kostnadsfaktor, där det finns skolskjutsar o. s. v. och där det finns många åldringar, är kostnadsutvecklingen besvärlig. Det är med hänsyn härtill som centern framlagt sina förslag om spe-

Ang. ändrad fördelning mellan stat och kommun av folkpensionskostnaderna, m. m.
ciella bidrag för bostadstillägg samt skolskjutsar m. m.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta och säga att det finns all anledning att vi får den utredning om uppgifts- och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun som man, framför allt från kommunförbundens sida har begärt. Om vi skall kunna förverkliga alla de intentioner som är angelägna i dagens samhälle och för vilka ansvaret i stor utsträckning ligger på kommunerna, är det också angeläget att statsmakterna ser till att kommunerna får ekonomiska möjligheter. Skatteutjämningskommitténs förslag, som utgör grunden för finansministerns förslag liksom utskottets förslag löser dessa frågor delvis, men de löser dem inte helt. Av den anledningen behöver vi en översyn av frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i fortsättningen. Vi behöver den för att ge kommunerna bättre möjlighet att medverka till en tryggare framtid i vårt land.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Det finns väl inte så många argument kvar att framföra efter denna långa diskussion, men jag vill ändå anföra några synpunkter.

Frågan om skolskjutsarna blir givetvis för glesbygdskommunerna ett tämligen stort problem kommunalekonomiskt sett, om skolskjutsbidragen avvecklas. Detta gäller givetvis också de statliga inackorderingsbidragen.

Det är att hoppas att de möjligheter till bidragsgivning, som föreligger enligt 16 § förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag, i syfte att undvika obilliga verkningar för glesbygdskommunerna, inte skall medföra något administrativt krångel vid tillämpningen av bestämmelsen, om riksdagens beslut fattas i enlighet med utskottsförslaget på denna punkt. Jag hoppas att det inte skall bli något administrativt krångel vare sig när det gäller ansök-

ningarna om skolskjutsbidrag och inackorderingsbidrag eller när det gäller redovisningen av dessa bidrag. När man skall söka det slutliga bidraget bör väl kunna tillämpas en enklare regel för den blivande bidragsgivningen enligt 16 § än som tidigare varit fallet. Jag anser att den sökande kommunen till sin ansökan om extra bidrag endast bör behöva foga föregående års budgetredovisning samt ansökningsårets kommunala inkomst- och utgiftsstat.

Jag vill vidare erinra att det belopp, som utskottet stannat för, nämligen cirka 10 miljoner kronor, knappast räcker till för de båda ändamål det här gäller, nämligen dels för bidrag om det uppstår obilliga verkningar i samband med skattekraftsområdesgränserna, dels för bidrag till skolskjutsar och inackordering. Det föreslagna beloppet är dock alldeles för lågt tilltaget. Jag hoppas att finansministern vid utarbetande av nästa års statsverksproposition beaktar detta och äskar nödiga medel för att glesbygdskommunerna skall kunna erhålla tillräckliga extra skatteutjämningsbidrag för att eliminera verkningarna av de avvecklade statsbidragen till skolskjutskostnader och inackordering.

Vi har ju erfarenheter från de tidigare s. k. skattelindringsbidragen. Under senare år har finansministern i sina förslag till avvägning av dessa skattelindringsbidrag ökat beloppen undan för undan, så att de kommuner, som verkligen haft ekonomiska besvärigheter, också har fått en ganska bra hjälp. Jag hoppas att denna finansministerns tidigare inställning till skattelindringsbidragen till de verkligt behövande kommunerna även skall göra sig gällande vid den blivande tillämpningen av § 16 i förordningen om skatteutjämningsbidrag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas

först särskilt beträffande punkterna A och B av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt i fråga om punkten C.

Därefter gjorde herr talmannen jämlikt de rörande punkterna A och B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkterna A och B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i förevarande del med den ändring, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;

Nej — 17.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

Sedermera gjordes enligt de angående punkten C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionen II: 228, i förevarande del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m. ett förslagsanslag av 100 000 000 kronor, till Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m. ett förslagsanslag av 400 000 000 kronor och till Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsreform ett förslagsanslag av 345 000 000 kronor.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 43 föreslagit riksdagen att 1. antaga vid propositionen fogade, inom finansdepartementet upprättade förslag till a) lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt och b) förordning om skatteutjämningsbidrag, 2. anvisa för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln till a) Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., ett förslagsanslag av 50 000 000 kronor, b) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m., ett förslagsanslag av 166 000 000 kronor, c) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsreform, ett förslagsanslag av 162 000 000 kronor

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

och d) Skatteutjämningsbidrag till kommunerna, m. m., ett förslagsanslag av 465 000 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt den gällde förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt, till lagutskott, såvitt den avsåg frågan om kostnaderna för folkpensioneringen, samt i övrigt till statsutskottet.

I propositionen hade bland annat föreslagits, att en bidragsgivning i allmänt skatteutjämnande syfte till kommunerna skulle införas från och med år 1966. I samband därmed skulle de nuvarande skatteersättningarna till kommunerna i anledning av 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer samt skattelindringsbidraget till synnerligt skattetyngda kommuner slopas. Bidrag hade föreslagits skola utgå dels till landskommuner, köpingar, städer, landstingskommuner och kyrkliga kommunenheter, när skattekraften, d. v. s. skatteunderlaget per invånare, i kommunen understeg en viss nivå (skatteutjämningsbidrag vid brist på skattekraft), dels till landskommuner, köpingar och städer, när den sammanlagda utdebiteringen för allmän kommunalskatt i kommunen överstege medelutdebiteringen i riket (skatteutjämningsbidrag vid hög utdebitering). Utöver dessa bidrag kunde efter ansökan ett extra skatteutjämningsbidrag utgå, om synnerliga skäl föreläge.

Skatteutjämningsbidraget vid brist på skattekraft skulle bygga på ett tillskott av skatteunderlag. Tillskottet varierade med hänsyn till kommunens belägenhet. Riket skulle sålunda indelas i tre skattekraftsområden med olika gränser för tillskottens storlek.

Skatteutjämningsbidraget vid hög utdebitering skulle beräknas på kommunens totala skatteunderlag och utgå efter en viss procent av den del av den sammanlagda utdebiteringen för året

före bidragsåret, som överstege medelutdebiteringen i riket.

Vidare hade föreslagits, att vissa speciella bidrag till kommunerna skulle avlösas, nämligen bidragen till skolmåltider, till anskaffande av inventarier för skolmåltider, till skolskjutsar och inackordering, till pedagogisk utrustning, till de kommunala folkbiblioteken, till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem ävensom till uppförande eller inrättande av barnhem och till driften av barnhem. De genom avlösningen disponibla medlen hade föreslagits skola överföras till det allmänt skatteutjämnande bidragssystemet.

En reform enligt de angivna riktlinjerna kunde för budgetåret 1965/66 beräknas tillföra kommunerna ett nettotillskott av drygt 400 miljoner kronor.

Förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag var i nedan angivna delar så lydande:

2 § första stycket

I denna förordning förstås med

kommun: landskommun, köping, stad, landstingskommun, församling, pastorat och annan kyrklig samfällighet som äger beskattningsrätt,

bidragsår: det kalenderår under vilket skatteutjämningsbidrag utgår,

beräkningsår: det kalenderår som föregår bidragsåret,

skattekraft: antalet skattekröner och skatteören per invånare i kommunen, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i kommunen vid beräkningsårets ingång,

medelskattekraft: antalet skattekröner och skatteören per invånare i hela riket, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i hela riket vid beräkningsårets ingång,

sammanlagd utdebitering: summan inom landskommun, köping eller stad av utdebiteringssatserna för beräknings-

året för skatt till kommun, municipal-samhälle och tingslag samt

utdebiteringsgräns: medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna i hela riket, bestämt genom att summan av de tal, som erhållas om inom varje landskommun, köping eller stad sammanlagda utdebiteringen multipliceras med antalet skattekoronor och skatteören enligt taxeringsnämnds beslut rörande taxering till kommunal inkomstskatt året före beräkningsåret, delas med sammanlagda antalet skattekoronor och skatteören i hela riket.

7 §

För beräkning av tillskott av skatteunderlag enligt 8 § indelas riket i följande skattekraftsområden, nämligen

skattekraftsområde 1, omfattande hela riket med undantag av Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande Västernorrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

skattekraftsområde 3, omfattande återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län.

När särskilda skäl föreligga, äger Konungen förordna om avvikelser från den i första stycket angivna indelningen i skattekraftsområden.

8 §

Tillskott av skatteunderlag utgöres av det antal skattekoronor och skatteören, som kommunen måste tillföras för att skattekraften skall motsvara följande andel av medelskattekraften, nämligen för

landstingskommun i skattekraftsområde 1	95 procent,
önnan kommun i skattekraftsområde 1	90 procent,
kommun i skattekraftsområde 2	110 procent
och kommun i skattekraftsområde 3	125 procent.

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

För landstingskommun må dock tillskottet av skatteunderlag icke understiga summan av de tillskjutna skatteunderlag som för år 1965 utgick till landstingskommunen enligt kungörelserna den 16 maj 1957 (nr 205) angående skatteersättning i anledning av 1957 års ortsavdragsreform och den 27 april 1962 (nr 140) angående skatteersättning i anledning av 1961 års ortsavdragsreform.

Ingå två eller — — — tillskott till församlingarna.

För landskommun, köping eller stad där den sammanlagda utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen, skall det enligt första stycket gällande procenttalet minskas med en procentenhet för varje fullt tjugotal ören, varvid den sammanlagda utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen.

Tillhöra delar av — — — varje sådan del.

17 §

Statistiska centralbyrån fastställer varje år senast den 1 juli utdebiteringsgränsen och senast den 25 augusti medelskattekraften.

Övergångsbestämmelser

Denna förordning träder — — — tillämpning efter ikraftträdandet.

Genom denna förordning — — — synnerligt skattetyngda kommuner.

I samband med ikraftträdandet gäller följande.

1. Skatteutjämningsbidrag vid brist på skattekraft för bidragsåret 1966 beräknas med tillämpning av 6 §. Därvid förstås vid tillämpning av 8 § sista stycket med sammanlagd utdebitering den enligt tredje stycket denna punkt omräknade utdebiteringen. Om den så omräknade utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen, skall den höjas med 40 procent av skillnaden.

Skatteutjämningsbidrag vid hög — — — skatteören per invånare.

Vid beräkning av — — — andra stycket iakttagas.

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

Med medelsbehov för — — — driften av barnhem.

Utdebiteringsgränsen för beräkningsåret 1965 skall utgöra 16 kronor 60 öre för skattekrona.

2. Fordras eljest särskilda — — — meddela sådana bestämmelser.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft nedan nämnda i anledning av propositionen nr 43 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Svedberg m. fl.* (I: 648) och den andra inom andra kammaren av herr *Ekström i Iggesund m. fl.* (II: 768), i vilka hemställts, i första hand, att riksdagen vid behandling av proposition nr 43 måtte besluta sådan ändring av 7 § förordningen om skatteutjämningsbidrag, att Gävleborgs län överflyttades från skattekraftsområde 1 till skattekraftsområde 2, och, i andra hand, att det i länet ingående landskapet Hälsingland måtte överflyttas på dylikt sätt;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding och Johan Olsson* (I: 655) samt den andra inom andra kammaren av herr *Eriksson i Bäckmora m. fl.* (II: 772), i vilka föreslagits, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 43 skulle besluta, att Gävleborgs län skulle hänföras till skattekraftsområde 2;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m. fl.* (I: 669) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Fredriksson och Mellqvist* (II: 791), i vilka yrkats att riksdagen skulle besluta, att Kopparbergs län skulle hänföras till skattekraftsområde 2;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson och Lager* (I: 673) samt den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 801), i vilka, såvitt nu vore i fråga, anhållits,

att riksdagen måtte besluta att dels i skrivelse till regeringen begära en skyndsam och förutsättningslös utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun beträffande samhällsuppgifter, som genom statliga beslut obligatoriskt ålades kommunerna; dels ock i avvaktan på resultatet av denna utredning fastställa en fast utdebiteringsgräns i skatteutjämningsystemet i enlighet med den inom kommittén avgivna reservationen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 674) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 799), i vilka hemställts, I. att riksdagen måtte fastställa som utdebiteringsgräns för skatteutjämningsbidrag vid hög utdebitering samt för reducering av skatteunderlagstillskott en utdebitering till allmän kommunalskatt av 17 kronor per skattekrona; och II. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eric Carlsson och Wikberg* (I: 675) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Öskeviksby m. fl.* (II: 802), i vilka — med utgångspunkt från att från och med kalenderåret 1966 statligt grundbelopp skulle ingå i det kommunala bostadstillägget med 400 kronor för ensamstående pensionär och 600 kronor för två pensionsberättigade makar tillsammans, i vilken del motionerna hänvisats till lagutskott, — yrkats, att riksdagen skulle för budgetåret 1965/66 anvisa till Bidrag i form av statliga grundbelopp i kommunala bostadstillägg ett förslagsanslag av 75 miljoner kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjorth* (I: 676) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundberg*

(II: 795), i vilka föreslagits, att riksdagen vid behandling av proposition nr 43 skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning avseende kostnadsfördelningen mellan staten och landstingen i vad avsåge kostnaderna för hälso- och sjukvården och senare förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 677) och den andra inom andra kammaren av herr *Lothigius m. fl.* (II: 803), i vilka hemställts, att riksdagen måtte I. besluta, 1) att de bidrag, som skulle utgå enligt den för landstingen föreslagna särskilda garantin jämlikt 8 § 2 stycket i förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag, skulle, efter att hava utgått med fullt belopp under ett år, avtrappas med en femtedel varje år under en femårsperiod; 2) att utdebiteringsgränsen skulle fastställas till det belopp, uttryckt i jämn krona eller 50-öring, som med 1 till 50 öre överstege den framräknade medelutdebiteringen; 3) att i övergångsbestämmelserna föreskriva, att utdebiteringsgränsen för beräkningsåret 1965 skulle utgöra 17 kronor för skattekrona; 4) att fjärde stycket 8 § samt sista meningen i första stycket av punkten 1 i övergångsbestämmelserna skulle utgå; 5) att anvisa för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln till Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. ett förslagsanslag av 465 000 000 kronor; samt II. uttala, 1) att kostnadsökningar i vissa fall på grund av indragningen av statsbidraget för skolskjutsar och inackordering borde anses såsom synnerligt skäl för beviljande av extra skatteutjämningsbidrag jämlikt 16 § i föreslagen förordning om skatteutjämningsbidrag; 2) att en bindning för framtiden av skatteunderlagstillskotten till dels den aktuella genomsnittliga skattekraften, dels skattekraftsgränserna så som dessa nu bleve fastställda icke borde ske utan

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m. möjligheter lämnades öppna att vid lämplig tidpunkt påbörja en successiv anpassning av tillskotten efter vad som kunde anses skäligt med hänsyn till framtida omständigheter;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundberg m. fl.* (I: 678) och den andra inom andra kammaren av herr *von Sydow m. fl.* (II: 805), i vilka anhållits att riksdagen med ändring av § 8 i förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag måtte besluta att i denna paragraf efter andra stycket införa följande tillägg: »Enahanda bestämmelser skall gälla för 30 % av det skatteunderlag som för år 1965 utgick till de landstingsfria städerna enligt kungörelsen av den 27 april 1962 (nr 140)»;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Filip Petersson m. fl.* (I: 679) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 804), i vilka yrkats, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 43 skulle a) uttala, att reglerna för den s. k. utdebiteringsgränsens bestämmande borde överses, därest grunderna för skatteutjämningsbidragens fastställande skulle komma att väsentligt ändras, b) i övrigt understryka vad i motionerna anförts rörande de övergångsproblem, som kunde uppkomma i vissa glesbygdskommuner i samband med indragningen av statsbidraget till skolskjutsar och c) besluta, att statsbidraget till de kommunala folkbiblioteken icke skulle avlösas utan anvisas under särskilt för ändamålet upptaget anslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sörlin m. fl.* (I: 680) och den andra inom andra kammaren av herr *Ekström i Iggesund m. fl.* (II: 797) i vilka föreslagits, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 43 skulle besluta 1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att riksdagen senast år 1970 måtte beredas tillfälle ompröva regler-

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

na för samband mellan utdebiteringsgräns och medelutdebitering enligt 2 § i förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag; samt 2) att extra skatteutjämningsbidrag jämväl skulle kunna utgå för att mildra obilliga verkningar av att statsbidraget till skolskjutsar avvecklades och att 16 § i förordningen om skatteutjämningsbidrag därför skulle erhålla i motionerna angiven lydelse;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.* väckt motion (II: 798), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 43 måtte besluta dels sådan ändring av områdesindelningen, att fyra skattekraftsområden bildades, varvid Kopparbergs län, Värmlands län och Gävleborgs län skulle utbrytas från område 1 och bilda område 2, i vilket såväl landstingskommun som annan kommun skulle garanteras en skattekraft av 100 % av medelskattekraften i riket, dels att i propositionen såsom område 2 och 3 angivna områden skulle betecknas som område 3 respektive 4.

Vidare hade utskottet till behandling i detta sammanhang upptagit följande i anledning av propositionerna nr 49 och nr 50 väckta motioner, såvitt de berörde frågan om avlösning av vissa speciella statsbidrag och om överföring till det allmänna skatteutjämningsystemet av belopp, som motsvarade vad för ändamålen i fråga skulle hava anslagits för budgetåret 1965/66 om bidragen då alljämt skulle utgått, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 681) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 800), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 49 måtte avslå förslaget att bidrag till anordnande av skolskjutsar och bidrag till inackordering av skolbarn skulle avlösas av kommunalskatteutjämningsbidrag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 682) samt den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 808), i vilka, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att särskilt statsbidrag även i fortsättningen skulle utgå till de kommunala folkbiblioteken;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 684) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 811), i vilka, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen skulle besluta att avslå propositionen nr 50, såvitt avsåge förslaget om avlösning av det statliga bidraget till folkbibliotek;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 685) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.* (II: 810), i vilka, såvitt nu vore i fråga, anhöllits, att riksdagen måtte besluta att bibehålla de nuvarande bidragen till folkbiblioteken i avvaktan på resultatet av i motionerna begärd utredning om folkbibliotekens framtida organisation och avslå propositionen nr 50 såvitt gällde förslaget om avlösning av det statliga bidraget till folkbibliotek.

Slutligen hade utskottet till behandling i förevarande sammanhang upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* (I: 196) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Vä *m. fl.* (II: 247), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag avseende en rationell fördelning av uppgifter och kostnader för samhällsuppgifter mellan staten, landstingen och primärkommunerna samt att därvid måtte beaktas den demokratiska principen, att den instans,

som beslutade en utgift, även skulle betala den;

dels ock två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herrar *Tage Johansson* och *Hedström* (I: 274) samt den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 332), i vilka, såvitt nu vore i fråga, föreslagits, att i avvaktan på särskild utredning rörande införande av lag om obligatoriska kommunala folkbibliotek frågan om en avlösning av det särskilda statsbidraget till folkbiblioteken skulle uppskjutas tills vidare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna II: 798, I: 648 och II: 768, I: 655 och II: 772 samt I: 669 och II: 791, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 7 § och 8 § första stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag med de ändringar, som framginge av det följande:

7 §

För beräkning av — — — följande skattekraftsområden, nämligen

skattekraftsområde 1, omfattande hela riket med undantag av Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län,

skattekraftsområde 3, omfattande Västernorrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

skattekraftsområde 4, omfattande återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län.

När särskilda skäl — — — indelningen i skattekraftsområden.

8 §

Tillskott av skatteunderlag — — — medelskattekräften, nämligen för

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

landstingskommun i skattekraftsområde
1 och 2 95 procent,
annan kommun i skattekraftsområde
1 90 procent,
annan kommun i skattekraftsområde
2 100 procent,
kommun i skattekraftsområde
3 110 procent och
kommun i skattekraftsområde
4 125 procent.

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 8 § andra stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag;

3. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 674 och II: 673 och II: 801 samt I: 677 och II: 803, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 2 § första stycket och 17 § förordningen om skatteutjämningsbidrag samt punkt 1 sista stycket av övergångsbestämmelserna till denna förordning;

4. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 8 § fjärde stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag och punkt 1 första stycket av övergångsbestämmelserna till denna förordning;

5. att riksdagen måtte i övrigt antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag;

6. att motionerna I: 677 och II: 803, i vad de avsåge yrkande om uttalande rörande skatteunderlagstillskottens framtida bindning vid den aktuella genomsnittliga skattekräften, icke måtte av riksdagen bifallas;

7. att motionerna I: 678 och II: 805 icke måtte av riksdagen bifallas;

8. att riksdagen måtte, med bifall till

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

motionerna I: 680 och II: 797 samt i anledning av motionerna I: 679 och II: 804, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört beträffande omprövning senast år 1970 av sambandet mellan utdebiteringsgränsen och medelutdebiteringen i riket;

9. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 681 och II: 800, såvitt nu vore i fråga, besluta, att bidragen till anordnande av skolskjutsar och till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem skulle avlösas av det i propositionen nr 43 föreslagna bidraget i skatteutjämnande syfte;

10. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 274 och II: 332, I: 682 och II: 808, I: 684 och II: 811, I: 685 och II: 810 samt I: 679 och II: 804, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att bidraget till kommunala folkbibliotek skulle avlösas av det i propositionen nr 43 föreslagna bidraget i skatteutjämnande syfte;

11. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, besluta, att bidragen till skolmåltider, till anskaffande av inventarier för skolmåltider, till pedagogisk utrustning m. m., till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem ävensom till uppförande eller inrättande av barnhem och till driften av barnhem skulle avlösas av det i propositionen nr 43 föreslagna bidraget i skatteutjämnande syfte;

12. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 677 och II: 803, I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört beträffande beviljande av extra skatteutjämningsbidrag i syfte att undanröja de obilliga verkningar i ekonomiskt hänseende för kommunerna, som kunde orsakas av avlösning av statsbidragen till skolskjutsar och inackordering;

13. att motionerna I: 673 och II: 801

samt I: 674 och II: 799, i vad nämnda motioner innefattade yrkande om utredning rörande fördelningen mellan stat och kommun av samhällsutgifter-na och kostnaderna för desamma, ävensom motionerna I: 196 och II: 247 samt I: 676 och II: 795, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

14. att motionerna I: 675 och II: 802, i vad de innefattade yrkande om att riksdagen måtte anvisa för budgetåret 1965/66 till bidrag i form av statliga grundbelopp i kommunala bostadstilllägg ett förslagsanslag av 75 miljoner kronor, icke måtte av riksdagen bifallas;

15. att riksdagen måtte för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa till

a) Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., ett förslagsanslag av 50 000 000 kronor,

b) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m., ett förslagsanslag av 166 000 000 kronor,

c) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsreform, ett förslagsanslag av 162 000 000 kronor och

d) Skatteutjämningsbidrag till kommunerna, m. m., ett förslagsanslag av 465 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande indelningen i skattekraftsområden, av herrar *Näsström, Gillström, Rikard Svensson, Söderberg, Mårtensson, Herbert Larsson, Hjorth, Wådg, Gustafsson* i Stockholm, *Blidfors och Almgren*, fröken *Olsson* samt herrar *Blomkvist, Jönsson* i Arlöv och *Nilsson* i Kristianstad, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 648 och II: 768, I: 655 och II: 772, I: 669 och II: 791 samt II: 798, antaga det vid propositionen

nen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 7 § och 8 § första stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag;

2) beträffande bidragsgivningen till landstingskommunerna, av herrar *Virgin, Åkerlund, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu vore i fråga, besluta,

a) att andra stycket av 8 § i det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag skulle utgå;

b) att i övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skulle införas en punkt 2 av den lydelse, reservationen visade;

c) att den i förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag som punkt 2 angivna övergångsbestämmelsen skulle betecknas som punkt 3;

3) beträffande utdebiteringsgränsen

a) av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 674 och II: 799 ävensom med avslag å motionerna I: 673 och II: 801 samt I: 677 och II: 803, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta

a) att antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 2 § första stycket och 17 § förordningen om skatteutjämningsbidrag med de ändringar, som framginge av det följande:

2 §

I denna förordning — — — och tingslag samt

utdebiteringsgräns: en utdebitering av 16 kronor 60 öre för skattekrona.

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

17 §

Statistiska centralbyrån fastställer varje år senast den 25 augusti medel-skattekraften.

b) att sista stycket av punkt 1 övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skulle utgå;

b) av herrar *Virgin, Åkerlund, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 677 och II: 803 ävensom med avslag å motionerna I: 673 och II: 801 samt I: 674 och II: 799, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta

a) att antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 2 § första stycket och 17 § förordningen om skatteutjämningsbidrag med de ändringar, som framginge av det följande:

2 §

I denna förordning — — — och tingslag samt

utdebiteringsgräns: medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna i hela riket, avrundat uppåt till närmast högre 50-tal öre eller jämn krona. Medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna bestämmes genom att summan av de tal, som erhålles om inom varje landskommun, köping eller stad sammanlagda utdebiteringen multipliceras med antalet skattekronor och skatteören enligt taxeringsnämnds beslut rörande taxering till kommunal inkomstskatt året före beräkningsåret, delas med sammanlagda antalet skattekronor och skatteören i hela riket.

b) att punkt 1 sista stycket av övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skulle hava följande lydelse:

»Utdebiteringsgränsen för beräkningsåret 1965 skall utgöra 17 kronor för skattekrona.»;

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

4) beträffande reduceringsregeln, av herrar *Virgin, Åkerlund, Bohman och Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla i reservationen angiven lydelse, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu vore i fråga, besluta,

a) att fjärde stycket av 8 § av det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag skulle utgå;

b) att sista meningen av första stycket i punkt 1 av övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skulle utgå;

5) beträffande omprövning av sambandet mellan utdebiteringsgränsen och medelutdebiteringen i riket, av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 3 a), ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 8 hemställa, att motionerna I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6) beträffande bidragen till skolskjutsar och inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem, av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett, att utskottets yttrande i angiven del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 9 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 681 och II: 800, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag, att bidragen till skolskjutsar och till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem skulle avlösas av bidraget i skatteutjämnande syfte;

7) beträffande bidraget till kommunala folkbibliotek, av herrar *Boman*.

Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Harry Carlsson, Ståhl, Nihlfors och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda på sätt i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 679 och II: 804, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 274 och II: 332, I: 682 och II: 808, I: 684 och II: 811 samt I: 685 och II: 810, avslå Kungl. Maj:ts förslag att bidraget till de kommunala folkbiblioteken skulle avlösas av skatteutjämningsbidraget;

8) beträffande extra skatteutjämningsbidrag för att motverka obilliga verkningar av avlösningen av bidragen till skolskjutsar och till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem, av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen 6, ansett, att utskottet bort under 12 hemställa, att motionerna I: 677 och II: 803, I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797, samtliga motioner i vad de avsåge extra skatteutjämningsbidrag för att motverka obilliga verkningar av avlösningen av bidragen till skolskjutsar och till inackordering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

9) beträffande kostnadsfördelningsfrågan, av herrar *Boman, Per Jacobsson, Hjorth, Nils-Eric Gustafsson, Harry Carlsson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors* och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 13 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 799 samt I: 673 och II: 801, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 196 och II: 247 samt I: 676 och II: 795, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört beträffande angelägenheten av

en utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter med undantag för punkten angående indelningen i skattekraftsområden, där jag yrkar bifall till den med 1 betecknade reservationen av herr *Näsström* m. fl.

Herr **AKERLUND** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 2, 3 b och 4.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i punkt 1 samt bifall till reservationerna 3 a, 6 och 9.

Herr **BOMAN** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 7.

Herr **SVEDBERG, ERIK**, (s):

Herr talman! I anknytning till motionerna 648 i denna kammare och 768 i andra kammaren beträffande skattekraftsområdena ber jag att få föreslå att landskapet Hälsingland tillföres det andra skattekraftsområdet. Paragraf 7 i förordningen om skatteutjämningsbidrag, får därmed följande lydelse vad avser skattekraftsområdena:

»*skattekraftsområde 1*, omfattande hela riket med undantag av landskapet Hälsingland av Gävleborgs län, Väster- norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande landskapet Hälsingland av Gävleborgs län, Väster- norrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

skattekraftsområde 3, omfattande återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län».

Herr **LUNDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 678 och II: 805.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande envar av punkterna 1—4, 7—10 samt 12 och 13 ävensom därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

I avseende å *punkten 1*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Söderberg*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Näsström* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Svedberg, Erik*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i nämnda reservation med den ändring, som föranleddes av bifall till det av honom under överläggningen ställda yrkandet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsström* begärde votering, i anledning varav, och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av herr *Söderberg* framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Näsström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;
Nej — 70.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 2* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 2, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en bör-

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;
Nej — 20.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad anginge *punkten 3*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr *Olsson, Johan*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 a betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Akerlund*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Virgin m. fl. avgivna reservationen 3 b.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Johan Olssons yrkande.

Herr *Akerlund* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontrapropositionen i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 78 punkten 3 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits reservationen 3 b av herr Virgin m fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 38;

Nej — 25.

Därjämte hade 66 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande 78 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 29.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten 4* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ang. kommunal skatteutjämning, m. m.

Ja — 105;

Nej — 21.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes enligt de beträffande *punkten 7* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 678 och II: 805; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets i *punkten 8* gjorda hemställan.

Med avseende å *punkten 9*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Per Jacobsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu vote-

ring medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 21.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten 10*, yttrade herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Boman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Boman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Boman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 40.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa avslöjanden om nazistisk verksamhet

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten 12*.

I vad gällde *punkten 13*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Boman m. fl. vid utlåtet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 *punkten 13*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. vid utlåtet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 46.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa avslöjanden om nazistisk verksamhet

Fru *SEGERSTEDT WIBERG* (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den 9 april besvarade i denna kammare inrikesministern en interpellation av herr Palm angående svenska nynazistiska gruppers propaganda. Herr Palm hade frågat om inrikesministern ansåg, att den propaganda som skett här i Sverige och från Sverige till andra länder borde föranleda längre gående åtgärder från statsmakternas sida än de som redan vidtagits.

I sitt svar redogjorde inrikesministern för en del av verksamheten. Han fann att den nynazistiska rörelsen bedriver offentlig propaganda endast sporadiskt. Den antisemitiska propagandan tycktes honom inte heller ge anledning till oro och den politiska aktiviteten syntes vara ringa. Den propaganda som skett från Sverige till utlandet hade såvitt känt var huvudsakligen ombesörjts av en enda person.

Efter de avslöjanden som gjorts under gårdagen och med hänsyn till de riksomfattande undersökningar som göres i fråga om den avslöjade verksamheten kan läget i dag framstå som något annorlunda än det som skildrades av

Interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa avslöjanden om nazistisk verksamhet

inrikesministern. Framför allt märker man att i hans svar nämndes alls inte den Carlbergiska stiftelsen. Detta förefaller vara anmärkningsvärt, eftersom huvudpersonerna i denna och i dess illegala verksamhet ofta synes vara identiska med de ledande inom de organisationer, som inrikesministern nämnde.

Man fick av svaret närmast intrycket att den nynazistiska eller kanske korrekta uttryckt den nazistiska verksamheten var så obetydlig att den knappast ingav några bekymmer. Svaret hade till följd att många som tidigare känt oro eller obehag inför företeelsen kände sig lugnade och lättade. Många känner nu åter oro och det skulle inte minst för dem vara av betydelse att få veta hur man inom regeringen nu bedömer den nazistiska rörelsen.

Med hänvisning till ovanstående anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vill inrikesministern redogöra för om han anser att några ytterligare åtgärder bör vidtagas med anledning av de nya avslöjandena om nazistisk verksamhet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 28, i anledning av väckta motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna; samt

nr 29, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna;

bevillningutskottets betänkande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

bankoutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stads- hypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.; samt

nr 35, i anledning om Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotslagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw